TOTUL ESTE ILUMINAT

Raftul Denisei

Carte distinsă cu Guardian First Book Award

roman

JONATHAN SAFRAN FOER

ebook HUMANITAS

Jonathan Safran Foer s-a născut în 1977, la Washington, D.C. Studiază literatura şi filozofia la Princeton University, unde ia mai multe premii de *creative writing* şi este remarcat de scriitoarea Joyce Carol Oates, iar în 2000 i se acordă premiul Zoetrope. Publică povestiri în reviste prestigioase ca *Paris Review*, *Conjunctions*, *The New York Times* şi *The New Yorker*. Este editorul antologiei de succes *A Convergence of Birds: Original Fiction and Poetry Inspired by the Works of Joseph Cornell*, un bestseller pe lista *Boston Globe*. În 1999 pleacă în Ucraina pentru a face cercetări asupra biografiei bunicului său, călătorie care îi inspiră romanul de debut, *Totul este iluminat* (*Everything is Illuminated*, 2002). Cartea, relatarea unui periplu iniţiatic cu accente comice şi suprarealiste la capătul căruia protagonistul Jonathan află un secret tragic, a fost premiată cu Guardian First Book Prize, National Jewish Book Award şi ecranizată în 2005, în regia lui Liev Schreiber, cu Elijah Wood în rolul principal. Al doilea roman al său, *Extrem de tare şi incredibil de aproape* (*Extremely Loud and Incredibly Close*, 2005), se bucură de acelaşi succes, fiind tradus în peste treizeci de limbi şi urmând a fi ecranizat. În 2009, Jonathan Safran Foer publică eseul *Eating Animals*.

Jonathan Safran Foer
Everything is illuminated
Copyright © Jonathan Safran Foer, 2002

Jonathan Safran Foer
Totul e iluminat
© Humanitas Fiction, 2008, 2010, 2012 (ediţia print)
© Humanitas Fiction, 2012 (ediţia digitală)
ISBN: 978-973-689-544-9 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

JONATHAN SAFRAN FOER

Totul este iluminat

Traducere din limba engleză și note de
FRAGA CUSIN

Simplu şi imposibil:
PENTRU FAMILIA MEA

Uvertură la începutul unei foarte rigide călătorii

Numele meu oficial este Aleksandr Perciov. Dar toţi prietenii mei, foarte numeroşi, îmi zic Alex, pentru că asta este versiunea mai-comod-de-pronunţat a numelui meu oficial. Mama îmi zice Alexi-nu-mă-mai-enerva!, pentru că eu o enervez tot timpul. Dacă vreţi să ştiţi de ce-o enervez tot timpul, păi asta este din cauză că mă aflu tot timpul altundeva cu prieteni şi răspândesc atât de mult bănet şi făptuiesc atât de multe fapte care pot să enerveze o mamă. Tata îmi zicea Şapka, din pricina căciulii de blană pe care o arboram chiar şi în luna de vară. A încetat să mă mai numească aşa pentru că eu i-am ordonat să nu mă mai numească aşa. Mie îmi suna ca o poreclă de puşti, în timp ce eu m-am considerat întotdeauna o persoană potentă şi fertilă. Am multe prietene, credeţi-mă, şi fiecare mă numeşte altfel. Una-mi spune Bebe, nu pentru că sunt un bebe, ci pentru că ea îmi poartă de grijă. Alta îmi zice Toată Noaptea. Vreţi să ştiţi de ce? Am o fată care-mi zice Bănet, pentru că răspândesc aşa de mult bănet în jurul ei. Îmi linge cotletele pentru asta. Am un frate miniatural, care mă strigă Alli. Nu mă dau în vânt după numele ăsta, însă mă dau în vânt după el, aşa că fie, îi permit să-mi zică Alli. În ceea ce priveşte numele lui, el este Micul Igor, însă tata îi zice Neîndemânaticul, pentru că se izbeşte tot timpul de diverse chestii. Numai ce şi-a învineţit un ochi acum patru zile, dintr-o neînţelegere cu un zid de cărămidă. Dacă vă întrebaţi cum o cheamă pe căţeaua mea, ei bine, numele ei este Sammy Davis Junior Junior. S-a ales cu numele ăsta pentru că Sammy Davis Junior a fost cântăreţul favorit al bunicului, iar căţeluşa este a lui, nu a mea, pentru că nu eu sunt acela care se crede orb.

Cât despre mine, eu am fost odrăslit în 1977, în acelaşi an cu eroul acestei istorisiri. În realitate, viaţa mea a fost până acum una foarte oarecare. Cum ziceam şi mai înainte, fac multe chestii bune, cu mine însumi şi cu alţii, dar ele sunt fapte obişnuite. Mă dau în vânt după filmele americane. Mă dau în vânt după negri, mai ales după Michael Jackson. Mă dau în vânt să răspândesc foarte mult bănet la cluburi de noapte vestite din Odessa. Excelente Lamborghini Countache, la fel şi cappuccino. Multe fete vor relaţii carnale cu mine în multe aranjamente bune, în ciuda Cangurului Cherchelit, a Gâdiliciului Gorki şi a Neînduplecatului Zoopatron. Dacă vreţi să ştiţi de ce atât de multe fete vor să fie cu mine, păi asta e din cauză că sunt o persoană foarte prima-a-ntâi cu care vrei să fii. Sunt un tip casnic şi totodată teribil de distractiv, adică două chestii cuceritoare. Dar, cu toate acestea, cunosc multe persoane care se dau în vânt după automobile performante şi discoteci celebre. Sunt atâţia care fac figura Flirt Intim Sputnik – care se isprăveşte întotdeauna cu dedesubturi lipicioase – că nu-mi ajung mâinile să-i număr. Şi sunt şi mulţi numiţi Alex. (Trei numai la mine în casă!) Ceea ce explică de ce am fost atât de încântat să plec la Luţk şi să fac pe translatorul lui Jonathan Safran Foer. Avea să fie ceva ieşit din comun.

Mă prezentasem nesăbuit de bine în cel de-al doilea an de engleză la universitate. A fost o chestie colosală, având în vedere că profesorul meu era un tip cu balegă în creieri. Mama a fost aşa de mândră de mine că mi-a zis:

— Alexi-nu-mă-mai-enerva! M-ai făcut să fiu aşa de mândră de tine.

M-am interesat dacă n-ar vrea să-mi cumpere o pereche de pantaloni de piele, însă ea a zis nu.

— Un şort?

— Nu.

Tata a fost şi el mândru. Mi-a zis:

— Şapka…

Iar eu am zis:

— Nu mă mai porecli aşa.

Iar el a zis:

— Alex, ai făcut-o pe mama să fie aşa de mândră.

Mama e o femeie modestă. Foarte, foarte modestă. Trudeşte la o cafenea micuţă, la o oră distanţă de casa noastră. Le prezintă acolo muşteriilor mâncare şi băutură şi mie-mi zice:

— Călăresc o oră cu autobuzul să muncesc toată ziua, să fac lucruri care nu-mi plac. Vrei să ştii de ce? Pentru tine, Alexi-nu-mă-mai-enerva! Într-o zi, tu ai să faci pentru mine lucruri care nu-ţi plac. Asta înseamnă familie.

Chestia de care nu se prinde este că eu deja fac pentru ea lucruri care nu-mi plac. O ascult când îmi vorbeşte. Mă abţin să mă plâng de puţinătatea banilor mei de buzunar. Şi v-am zis că n-o enervez atât de mult pe cât aş vrea? Şi nu fac lucrurile astea nu pentru că noi formăm o familie. Le fac pentru că, la dracu', sunt chestii de bun-simţ. Asta este o expresie pe care am învăţat-o de la erou. Le fac pentru că nu sunt un mare măgar nesimţit. Asta este o altă expresie pe care am învăţat-o de la erou.

Tata trudeşte pentru o agenţie de voiaj, pe numele ei Călătorii la Origini. Asta este pentru evrei, cum e eroul, care ard de dorinţa de-a pleca din acea nobilă ţară, America, pentru a vizita oraşe umile din Polonia şi Ucraina. Agenţia tatei oferă un translator, ghid şi şofer pentru evrei care încearcă să descopere locuri unde au existat cândva rude de-ale lor. Ce să zic, nu mai cunoscusem niciodată un evreu până la această călătorie. Dar asta era din vina lor, nu a mea, pentru că eu am fost întotdeauna dispus, s-ar putea zice chiar acceptabil dispus, să cunosc unul. Am să fiu iar cinstit şi am să menţionez că, înainte de călătorie, părerea mea despre evrei era că toţi au balegă în creieri. Asta din cauză că tot ce ştiam

despre evrei era că ăştia îi plăteau tatei foarte mult bănet ca să călătorească *din* America *în* Ucraina. Pe urmă însă l-am cunoscut pe Jonathan Safran Foer şi, ascultaţi-mă pe mine, el n-are balegă în creieri. El este un evreu ingenios.

În ce-l priveşte pe Neîndemânatic, pe care eu niciodată, dar niciodată nu-l numesc Neîndemânaticul, ci numai Micul Igor, el e un băiat a-ntâia. Pentru mine este evident acum că el va deveni un bărbat foarte potent şi fertil şi că mintea lui va fi plină de vigoare. Nu vorbim în volume, noi doi, pentru că el este o persoană foarte tăcută, dar sunt convins că suntem prieteni şi nu cred c-aş minţi dacă aş scrie că suntem prieteni desăvârşiţi. Eu l-am pregătit pe Micul Igor să fie un adevărat bărbat. De exemplu, i-am înfăţişat o revistă porno acum trei zile, aşa ca să se pătrundă de multele poziţii în care eu îmi manifest erotismul.

— Asta e şaizeci şi nouă, i-am explicat, depunând revista în faţa lui.

Mi-am pus degetele – două – pe acţiune, aşa, ca să-i atrag atenţia.

— De ce i se zice şaizeci şi nouă? s-a interesat el, pentru că este o persoană cu o curiozitate foarte vie.

— A fost inventată în 1969. Prietenul meu, Gregori, se cunoaşte cu un prieten al nepotului inventatorului.

— Ce făceau oamenii înainte de 1969?

— Numai suflători şi muzicuţă, dar niciodată în cor.

O să fie făcut VIP dacă am eu vreun amestec în chestia asta.

Aici începe povestea.

Mai întâi însă îmi revine greaua sarcină de-a vă recita înfăţişarea mea prezentabilă. Sunt înalt, fără echivoc. Nu cunosc nici o femeie care să fie mai înaltă decât mine. Femeile pe care le cunosc şi care sunt mai înalte decât mine sunt nişte lesbiene,

pentru care 1969 a fost un an de mare însemnătate. Am păr frumos, cu cărare la mijloc. Asta, pentru că mama îmi făcea cărare într-o parte când eram copil şi, ca s-o enervez, eu mi-o făceam la mijloc.

— Alexi-nu-mă-mai-enerva! se plângea ea, arăţi ca un debil la minte cu părul împărţit astfel.

Ştiu că nu credea aşa. Foarte des, mama rosteşte lucruri pe care ştiu că nu le crede. Am un zâmbet aristocratic şi îmi place să împart pumni. Stomacul meu este foarte puternic, cu toate că actualmente e lipsit de muşchi. Tata e un bărbat gras şi mama la fel. Asta nu mă nelinişteşte, pentru că stomacul meu este foarte puternic, chiar dacă arată foarte gras. Am să-mi descriu ochii şi pe urmă încep povestea. Ochii mei sunt albaştri şi strălucitori. Aşa că acum am să încep povestea.

Tata a obţinut un apel telefonic de la sediul din America al Călătoriilor la Origini. I se cerea un şofer, ghid şi translator pentru un tânăr care avea să se afle la Luţk la începutul lunii iulie. Era o cerere care dădea bătăi de cap, pentru că la începutul lunii iulie Ucraina urma să sărbătorească prima zi de naştere a constituţiei sale ultramoderne, care ne face să ne simţim ultranaţionalişti şi foarte multă lume avea să se afle în vacanţă în locuri străine. Era o situaţie imposibilă, ca Olimpiada din 1984. Dar tata este un bărbat superdescurcăreţ, care obţine întotdeauna ce vrea.

— Şapka, mi s-a adresat el la telefon, mie care mă aflam acasă savurând cel mai măreţ dintre toate filmele documentare, *Cum se face un thriller*, care a fost limba pe care ai studiat-o anul ăsta la şcoală?

— Nu mă porecli Şapka, i-am răspuns.

— Alex, a reluat el, care a fost limba pe care ai studiat-o anul ăsta la şcoală?

— Limba de engleză, l-am informat eu.

— Eşti bun şi priceput la asta? m-a întrebat el.

— Vorbesc fluid, i-am răspuns, nădăjduind că aş putea să-l fac să fie destul de mândru ca să-mi

cumpere mult-visatele huse din piele de zebră.

— Excelent, Şapka, a rostit el.

— Nu mă porecli aşa.

— Excelent, Alex. Excelent, trebuie să-ţi anulezi toate planurile pe care le posezi pentru prima săptămână din luna iulie.

— Nu posed nici un plan, l-am informat eu.

— Ba da, posezi, a zis el.

Acuma e un moment potrivit să aduc vorba de bunicul, care e şi el gras, dar încă şi mai gras decât părinţii mei. OK, am să aduc vorba de el. Are dinţi de aur şi cultivă păr din belşug pe faţă, ca să aibă ce pieptăna până la apusul fiecărei zile. A trudit timp de cincizeci de ani la multe angajări, mai ales în agricultură şi, ulterior, în manipularea maşinilor. Angajarea sa finală a fost la Călătorii la Origini, unde a început să trudească în anii cincizeci şi a perseverat până de curând. Dar acum s-a retardat din activitate şi trăieşte pe strada noastră. Bunica mea a murit hăt acum doi ani de cancer în capul ei şi bunicul a devenit foarte deprimat şi totodată, zice el, orb. Tata nu-l crede, dar cu toate acestea i-a cumpărat-o pe Sammy Davis Junior Junior, pentru că o căţea Ochi-Văzător nu e doar pentru orbi, ci şi pentru persoane care tânjesc din pricina negativului stării de singurătate. (N-ar fi trebuit să folosesc cuvântul „cumpărat“, pentru că, pe cinstite, tata n-a cumpărat-o pe Sammy Davis Junior Junior, ci a căpătat-o pur şi simplu de la adăpostul pentru câini amnezici. Din această pricină, ea nu este cu adevărat o căţea însoţitoare pentru orbi, şi mai e şi debilă la minte.) Bunicul îşi risipeşte majoritatea timpului la noi acasă, privind la televiziune. Adesea strigă la mine:

— Saşa! răcneşte el. Saşa, nu fi leneş! Nu fi aşa de netrebuincios! Fă ceva! Fă ceva demn de laudă!

Eu nu-i ripostez niciodată şi niciodată nu-l enervez cu intenţie, şi niciodată nu înţeleg ce înseamnă demn de laudă. Înainte să moară bunica, n-a avut obiceiul neatrăgător de-a striga la Micul

Igor şi la mine. De aceea suntem siguri că o face fără intenţie şi de aceea putem să-l iertăm. L-am descoperit odată plângând în faţa televizorului. (Jonathan, partea asta despre bunicul trebuie să rămână printre noi doi, bine?) Se expunea buletinul meteo, aşa că eram sigur că ceea ce-l făcuse să plângă nu era ceva deprimant de la televizor. Nu m-am arătat niciodată a şti pentru că era o chestiune de bun-simţ să mă fac că nu ştiu.

Numele bunicului este tot Aleksandr. La fel şi al tatălui meu. Suntem toţi trei primii născuţi în familiile noastre, ceea ce ne conferă o onoare imensă pe scara sportului de baseball, care a fost inventat în Ucraina. Eu am să-mi botez primul copil Aleksandr. Dacă vreţi să ştiţi ce se va întâmpla dacă primul meu copil va fi o fată, am să vă spun. El n-o să fie fată. Bunicul a fost odrăslit în Odessa, în 1918. N-a plecat niciodată din Ucraina. Locul cel mai îndepărtat în care a călătorit a fost Kievul, şi asta a fost pentru când s-a căsătorit unchiul meu cu Vaca. Atunci când eram copil, bunicul ne învăţa că Odessa este cel mai frumos oraş din lume, pentru că vodca e ieftină şi femeile la fel. Îi plăcea să confecţioneze glume cu bunica, înainte ca ea să moară, despre cum era el îndrăgostit de alte femei care nu erau ea. Bunica ştia că erau doar glume, pentru că râdea din belşug.

— Anna, zicea el, intenţionez o căsătorie cu tipa aia cu pălărie roz.

Şi ea zicea:

— Cu cine intenţionezi s-o căsătoreşti?

Şi el răspundea:

— Cu mine.

Eu râdeam foarte mult în scaunul din spate şi ea-i spunea:

— Dar tu nu eşti preot.

Iar el răspundea:

— Astăzi sunt.

Iar ea îl întreba:

— Astăzi crezi în Dumnezeu?

Şi el zicea:

— Astăzi cred în dragoste.

Tata mi-a ordonat să nu-i pomenesc niciodată buniculului despre bunica.

— Asta l-ar deprima, Şapka.

— Nu-mi mai zice aşa.

— Asta l-ar deprima, Alex, şi l-ar face să creadă că e şi mai orb. Să-l lăsăm să uite.

Aşa că nu pomenesc niciodată despre ea, pentru că eu fac ceea ce-mi spune tata să fac, cu excepţia cazurilor în care nu vreau să fac ce-mi spune. În plus, tata este un grozav distribuitor de pumni.

După ce mi-a telefonat mie, tata i-a telefonat şi bunicului, ca să-l informeze că va fi şoferul expediţiei noastre. Dacă vreţi să ştiţi cine urma să fie ghidul, răspunsul este că n-avea să fie nici un ghid. Tata a zis că un ghid nu era ceva indispensabil, pentru că bunicul avea cunoştinţe vânjoase după toţi acei ani în care lucrase pentru Călătorii la Origini. Tata l-a declarat expert. (La vremea când a declarat el asta, părea un lucru foarte rezonabil. Dar ce părere ai tu, Jonathan, despre asta, în luminiscenţa a tot ce s-a petrecut?)

Când noi trei, cei trei bărbaţi pe nume Alex, ne-am întrunit acasă la tata în seara aceea, ca să ne conversăm despre expediţie, bunicul a zis:

— Nu vreau s-o fac. Acum eu sunt retardat din activitate şi n-am ajuns eu persoană retardată ca să fiu nevoit să înfăptuiesc un rahat ca ăsta. Am isprăvit cu chestia asta.

— Nu-mi pasă ce vrei tu, l-a informat tata.

Bunicul a tras un pumn în masă cu foarte multă violenţă şi a răcnit:

— Nu uita cine ce rang are!

Am crezut că acela era finalul conversaţiei. Dar atunci tata a zis ceva neobişnuit.

— Te rog.

Şi pe urmă a zis ceva şi mai neobişnuit. A zis:

— Tată.

Trebuie să mărturisesc că sunt atât de multe lucruri pe care nu le înţeleg. Bunicul s-a întors la scaunul lui şi a anunţat:

— Este pentru ultima oară. N-am s-o mai fac niciodată.

Şi uite-aşa am făcut planuri să-l ridicăm pe erou de la gara din Lvov, pe 2 iulie, la ora 15.00. Apoi urma să ne aflăm timp de două zile în zona Luţkului.

— Luţk? se miră bunicul. Nu mi-ai spus că e vorba de Luţk.

— E vorba de Luţk, a confirmat tata.

Bunicul a devenit gânditor.

— El caută oraşul din care a provenit bunicul lui, a adăugat tata, şi o persoană căreia îi spune Augustine, care l-a salvat pe bunicul lui de la război. Doreşte să scrie o carte despre satul bunicului său.

— Aha, am intervenit eu, vasăzică e un intelectual?

— Nu, m-a corectat tata. Are o minte de rang inferior. Biroul american mă informează că le dă telefon în fiecare zi şi confecţionează întrebări de om sărac cu duhul despre cum se poate găsi o mâncare adecvată.

— O să fie cu siguranţă cârnaţi, am spus eu.

— De bună seamă, a confirmat tata. Doar că el e cam găgăuţă.

Aici trebuie să repet că eroul este un evreu foarte ingenios.

— Unde se află oraşul? m-am interesat eu.

— Numele oraşului este Trachimbrod.

— Trachimbrod? a vrut bunicul să se asigure. Este la aproape cincizeci de kilometri de Luţk.

Tata ne-a informat:

— Deţine o hartă şi este foarte optimist în privinţa coordonatelor. Ar trebui să fie simplu.

Bunicul şi cu mine am mai privit la televizor câteva ore după ce tata s-a culcat. Suntem amândoi persoane care rămân conştiente foarte tardiv.

(Eram pe drum să scriu că amândoi ne lăfăim să rămânem conştienţi tardiv, însă n-ar fi fost loial.) Am privit un program de televiziune american care avea în josul ecranului cuvintele în rusă. Era vorba despre un chinez care se pricepea de minune să mânuiască o bazooka. Am urmărit şi buletinul meteo. Meteorologul spunea că vremea urma să fie foarte anormală în ziua următoare, însă în următoarea zi după aceea avea să fie normală. Printre mine şi bunicul domnea o linişte pe care o puteai tăia cu un iatagan. Singurul moment în care a vorbit unul dintre noi a fost atunci când el s-a rotit către mine în timpul unei reclame la McDonald’s McPorkburgers şi a zis:

— Nu vreau să conduc maşina zece ore până la un oraş urât, ca să mă ocup de un evreu foarte răsfăţat.

Începutul lumii vine adesea

Era 18 martie, anul 1791, când căruţa cu două osii a lui Trachim B s-a prăvălit pe fundul râului Brod şi l-a ţintuit sau nu sub ea pe proprietar. Tinerele gemene W au fost primele care au văzut ciudatele resturi plutitoare ridicându-se la suprafaţă: şerpi de corzi albe în derivă, o mănuşă de catifea cu degete răsfirate, bobine goale, un *pince-nez* de două parale, fragi şi mure, fecale, dantele, cioburile unui atomizor spulberat, o hârtie sângerie pe care se zărea un înscris cu cerneală roşie: *Eu voi… eu voi…*

Hannah se văicărea. Chana îşi târa picioarele prin apa rece, trăgându-şi de nojiţe pantalonaşii până deasupra genunchilor, împingând în lături rămăşiţele de viaţă care se ridicau la suprafaţă în timp ce ea plescăia mai departe prin apă. *Ce faceţi voi acolo?* strigă cămătarul căzut în dizgraţie Iankel D, răscolind cu vârful încălţărilor noroiul de la mal în timp ce şontâcăia către fete. Întinse o mână spre Chana, acoperind cu cealaltă, ca de obicei, acuzatoarea bilă de abac pe care era obligat, prin proclamaţia emisă de ştetl, s-o poarte pe un şnur în jurul gâtului. *Nu vă băgaţi în apă. Să nu păţiţi ceva!*

Bunul negustor de gefiltefisch[1] Biţl Biţl R urmărea întreaga agitaţie din barca lui cu vâsle, amarată cu o parâmă de una dintre capcanele lui. *Ce se petrece acolo?* strigă el către mal. *Tu eşti, Iankel? E vreo problemă?*

Sunt gemenele Prea-Respectabilului Rabin, răspunse Iankel. Se joacă în apă şi mă tem că ar putea să dea de belea!

Ies la suprafaţă lucruri nemaipomenite! râse Chana, plescăind prin masa de obiecte care creşteau ca o grădină în jurul ei. Culese pe rând mâinile unei păpuşi şi arătătoarele unui orologiu. Nişte spiţe de umbrelă. O cheie universală.

Obiectele se ridicau pe bulbuci care se spărgeau când ajungeau la suprafaţă. Geamăna ceva mai tânără şi mai puţin precaută îşi trecea degetele ca o furcă prin apă şi de fiecare dată scotea ceva nou: o morişcă galbenă, o oglindă de mână plină de mâl, petalele unor flori de nu-mă-uita scufundate, aluviuni şi boabe de piper negru, un pachet de seminţe…

Dar sora ei puţin mai mare şi mai precaută, Hannah – identică în toate cele, cu excepţia sprâncenelor îmbinate – privea de pe ţărm şi plângea. Cămătarul căzut în dizgraţie Iankel D o luă în braţe, îi lipi capul de pieptul lui, şopti *Gata… gata..* şi îi strigă lui Biţl Biţl: *Vâsleşte până la casa Prea-Respectabilului Rabin şi vino cu el aici. Şi adu-i şi pe Menaşa, doftorul, şi pe Isaac, omul legii. Repede!*

Moşierul nebun Sofiowka N, al cărui nume avea să fie folosit mai târziu de ştetl pentru hărţi şi registre cu recensămintele mormonilor, se iţi de după un copac. *Eu am văzut tot ce s-a întâmplat*, se repezi el isterizat. *Am asistat la toată întâmplarea. Căruţa mergea prea repede pentru drumul ăsta desfundat – singurul lucru mai rău decât să întârzii la propria ta nuntă este să întârzii la nunta fetei care ar fi trebuit să fie soţia ta – şi brusc s-a răsturnat, şi dacă ăsta nu-i exact adevărul, atunci căruţa nu s-a răsturnat singură, ci a fost răsturnată de un vânt dinspre Kiev sau Odessa sau din altă parte, şi dacă asta nu pare tocmai corect, atunci ceea ce s-a întâmplat – şi aş jura pe numele meu alb ca un crin – a fost că un înger cu pene din piatră de mormânt în aripi a coborât din cer să-l ducă pe Trachim înapoi cu el, pentru că Trachim era prea bun pentru această lume. Fireşte, cine nu-i? Cu toţii suntem prea buni unii pentru alţii.*

Trachim? întrebă Iankel, lăsând-o pe Hanna să-i pipăie bila acuzatoare. *Nu era Trachim pantofarul*

din Luţk, cel care a murit de pneumonie în urmă cu o jumătate de an?

Ia uitaţi-vă la asta! le strigă Chana, chicotind şi ridicând deasupra capului o carte de joc pornografică ce înfăţişa un cunnilingus.

Nu, zise Sofiowka. *Numele aceluia era Trachum, cu* u. *Ăsta e cu* i. *Şi acel Trachum a murit în Noaptea Nopţii celei mai lungi. Nu, stai. Nu, stai. A murit din cauză că era artist.*

Şi asta! chiui Chana de bucurie, ţinând în sus o hartă celestă îngălbenită.

Ieşi din apă! zbieră Iankel la ea, ridicând vocea mai mult decât ar fi dorit la fiica Prea-Respectabilului Rabin sau la orice altă fată. *Ţi se poate întâmpla ceva rău!*

Chana alergă la mal. Apa de un verde întunecat acoperi zodiacul şi harta cerească se scufundă până ajunse pe fundul râului, aşternându-se ca un giulgiu peste capul calului.

Obloanele ferestrelor din ştetl se deschideau la auzul hărmălaiei (curiozitatea fiind singurul lucru pe care-l aveau în comun locuitorii). Accidentul se petrecuse în dreptul micii cascade – partea de mal care marca în ştetl actuala sa împărţire în cele două secţiuni, Sfertul Evreiesc şi Trei-Sferturile Umane. Toate aşa-numitele activităţi sacre – studii religioase, măcelărirea cuşer, târguiala etc. – se desfăşurau în interiorul Sfertului Evreiesc. Acele activităţi care se asociau cu banalitatea existenţei zilnice – studii laice, justiţia comunală, cumpăratul şi vândutul etc. – aveau loc în cele Trei Sferturi Umane. Călare peste cele două se afla Sinagoga Verticală. (Altarul însuşi era construit de-a lungul liniei de trecere de la evreiesc la omenesc, astfel încât să existe în fiecare zonă câte unul din cele două suluri cu Tora.) Imediat ce se modifica raportul dintre sacru şi laic – de obicei doar preţ de un fir de păr într-o direcţie sau alta, cu excepţia acelui ceas deosebit din anul 1764, la puţin timp după Pogromul Piepturilor Bătute, când întregul

ştetl a fost laic, se modifica şi linia de separaţie, trasată cu var de la pădurea Radziwell până la râu. Şi aşa era sinagoga mereu săltată şi mutată. În anul 1783 i s-au pus roţi, uşurându-se astfel corvoada adaptării la veşnic schimbătorul raport dintre evreime şi umanitate în ştetl.

Înţeleg că s-a petrecut un accident, se legănă Şloim W, umilul vânzător de antichităţi care trăia din pomeni, incapabil să se despartă de vreunul dintre candelabrele, figurinele sau clepsidrele sale de când soţia sa murise prematur.

De unde-ai ştiut? se interesă Iankel.

Biţl Biţl mi-a strigat din barcă, în drum spre casa Prea-Respectabilului Rabin. Venind încoace, am bătut la câte uşi am putut.

Bine, aprobă Iankel. *Vom avea nevoie de o proclamaţie către ştetl.*

Sunteţi siguri că e mort? întrebă careva.

Absolut, dădu Sofiowka asigurări. *Tot atât de mort precum a fost înainte ca părinţii lui să se fi întâlnit. Sau poate şi mai mort, pentru că atunci cel puţin exista în formă de glonţ în puţa lui taică-su şi de gol în burta maică-sii.*

Ai încercat să-l salvezi? întrebă Iankel.

Nu.

Acoperă-le ochii, îi spuse Şloim lui Iankel, făcând semn către fete. Se dezbrăcă iute, dând la iveală o burtă mai mare decât majoritatea burţilor şi o spinare căptuşită cu inele de păr negru şi des – şi plonjă în apă. Treceau peste el pene săltate pe coamele bulboanelor. Perle deşirate şi dinţi fără gingii. Cheaguri de sânge, Merlot şi cioburi de cristal de la un candelabru. Resturile care se ridicau la suprafaţă făceau o masă tot mai compactă, până când Şloim nu şi-a mai văzut nici mâinile în faţa lui. *Unde? Unde?*

L-ai găsit? întrebă omul legii Isaac M când Şloim ieşi în cele din urmă la suprafaţă. *Se ştie de câtă vreme se află acolo?*

Era singur sau cu soţia? se interesă îndurerata Şanda T, văduva răposatului filozof Pinchas T, care, în unica sa dizertaţie notabilă, „Către Ţărână: din Om ai venit şi în Om te vei întoarce“, susţinea că, teoretic, ar fi posibil ca viaţa şi arta să fie inversate.

Un vânt puternic trecu peste ştetl, făcându-l să şuiere. Cei care studiau texte obscure în odăi cu lumină chioară îşi ridicară privirea. Îndrăgostiţii care se împăcau şi-şi făceau făgăduieli, promiteau îndreptare şi-şi cereau iertare, tăcură. Lumânărarul singuratic Mordechai C îşi cufundă mâinile într-o cuvă de ceară albastră caldă.

Da, avea o soţie, interveni Sofiowka, cu mâna stângă înfiptă adânc în buzunarul pantalonilor. *Mi-o amintesc bine. Avea o pereche de ţâţe teribil de voluptuoase. Doamne, ce ţâţe grozave avea. Cine-ar putea să le uite? Erau, ah, Doamne, măreţe. Aş da toate cuvintele pe care le-am învăţat de-atunci ca să mai fiu tânăr odată, ah, da, da, ca să sug pe săturate din acele ţâţişoare. Da, pe cinstea mea! Da, pe cinstea mea!*

De unde ştii tu toate astea? întrebă o voce din mulţime.

Am fost odată la Rovno, pe când eram copil, mă trimisese tata cu un comision. Acasă la acest Trachim. Numele lui de familie îmi scapă acum, însă mi-amintesc foarte bine că îl chema Trachim cu i*, că avea o soţie tânără cu o pereche de ţâţe măreţe, un apartament mic plin de bibelouri şi o cicatrice de la un ochi până la gură sau de la gură până la un ochi. Ori una, ori alta.*

AI REUŞIT SĂ-I VEZI FAŢA CÂND A TRECUT CU CĂRUŢA PE LÂNGĂ TINE? îşi răcni Prea-Respectabilul Rabin întrebarea în timp ce fetele sale alergară să se ascundă sub cele două capete ale şalului său de rugăciune. *CICATRICEA?*

Şi apoi, ai-ai-ai, l-am revăzut când eram bărbat tânăr şi îmi făceam de lucru la Lvov. Trachim livra nişte piersici, dacă-mi amintesc bine, sau poate

nişte prune, la un cămin de fete de peste drum. Sau era poştaş? Da, era vorba de scrisori de dragoste.

Fireşte, e imposibil să mai fie în viaţă, rosti Menaşa, doftorul, deschizându-şi trusa medicală. Scoase câteva foi de certificate de deces, care fură preluate de o nouă pală de vânt şi expediate în copaci. Unele aveau să se scuture în septembrie, odată cu frunzele. Altele aveau să cadă odată cu copacii, peste câteva generaţii.

Şi chiar dacă ar mai fi în viaţă, n-am putea să-l eliberăm, zise Şloim, care se usca îndărătul unei stânci. *N-am putea să ajungem la căruţă decât după ce s-au ridicat la suprafaţă toate lucrurile din ea*.

TREBUIE SĂ FACEM O PROCLAMAŢIE CĂTRE ŞTETL, proclamă Prea-Respectabilul Rabin, forţându-se să răcnească cu cât mai multă autoritate.

Să vedem, care era exact numele lui? întrebă Menaşa, muindu-şi pana pe limbă.

Putem să zicem precis că a avut o soţie? întrebă îndurerata Şanda, ducându-şi mâna la inimă.

Fetele au văzut ceva? se interesă Avrum R, şlefuitorul în piatră, care, el însuşi, nu purta verighetă (cu toate că Prea-Respectabilul Rabin îl asigurase că ştia o tânără în Lodz care l-ar putea face fericit [pe veci]).

Fetele n-au văzut nimic, zise Sofiowka. *Am văzut eu că ele n-au văzut nimic.*

Şi gemenele, amândouă de data asta, începură să plângă.

Dar nu putem să ne bazăm numai pe ce spune el, interveni Şloim, făcând un gest către Sofiowka. Acesta îi întoarse amabilitatea cu un alt gest.

Nu întrebaţi fetele, zise Iankel. *Lăsaţi-le în pace. E de-ajuns prin câte au trecut.*

Deja aproape toţi locuitorii din ştetl, vreo trei sute la număr, se adunaseră să dezbată chestiunea despre care nu ştiau nimic. Cu cât o persoană ştia mai puţin, cu atât mai înverşunată era în dezbateri.

Nimic nou în asta. Acum o lună se ridicase problema dacă n-ar fi mai instructiv pentru copii să se acopere în sfârşit gaura covrigului. Cu două luni în urmă, avusese loc o dezbatere dură şi comică în legătură cu chestiunea tiparului, iar înainte de asta se discutase problema identităţii poloneze, care pe mulţi îi mişcase până la lacrimi, iar pe alţii până la hohote de râs şi care le trezise tuturor interesul pentru şi mai multe chestiuni. Şi aveau să vină încă şi alte probleme de dezbătut şi pe urmă altele. Chestiuni de la începutul timpului – când o fi fost acela – până la sfârşit, oricând avea el să vină. Din *cenuşă*? Înapoi în *cenuşă*?

POATE, rosti Prea-Respectabilul Rabin ridicându-şi braţele şi mai sus, vocea şi mai puternic, *NU TREBUIE SĂ REZOLVĂM PROBLEMA ÎN NICI UN FEL. ŞI DACĂ NU COMPLETĂM NICI UN CERTIFICAT DE DECES? DACĂ ÎNMORMÂNTĂM CADAVRUL CUM SE CUVINE, ARDEM TOT CE ADUCE APA LA MAL ŞI LĂSĂM VIAŢA SĂ CONTINUE ÎN FAŢA ACESTUI DECES?*

Dar ne trebuie o proclamaţie, zise Froida Y, cofetarul.

Nu şi dacă ştetlul proclamă altfel, corectă Isaac.

Poate ar trebui să încercăm să luăm legătura cu soţia lui, zise îndurerata Şanda.

Poate ar trebui să începem să strângem rămăşiţele, fu de părere Eliezar Z, dentistul.

Şi în focul dezbaterilor vocea micuţei Hannah, al cărei cap se iţea de sub franjurii şalului de rugăciune al tatălui ei, fu cât pe-aci să treacă neobservată.

Văd ceva.

CE? întrebă tatăl, cerându-le celorlalţi să tacă. *CE VEZI?*

Uite-acolo, arătă ea spre apa înspumată.

Printre sfori şi pene, înconjurată de lumânări şi chibrituri ude, de răcuşori şi drăcuşori, de ciucuri de mătase care făceau reverenţe ca meduzele, se

zărea o copilă nou-născută, încă acoperită de mucozităţi, încă trandafirie ca miezul de prună.

Gemenele îşi ascunseră trupurile sub tallisul tatălui lor, ca nişte stafii. Calul de pe fundul râului, învăluit în linţoliul cerului de noapte scufundat în apă, îşi închise pleoapele grele. Preistorica insectă captivă în inelul lui Iankel, care dormise nemişcată în chihlimbarul mieriu din vremuri mai vechi decât clipa în care Noe bătuse primul cui în prima scândură a arcei, îşi ascunse ruşinată capul între multele sale picioare.

Notă

1. Peşte umplut (idiş).

Loteria, anul 1791

Biţl Biţl R a reuşit să recupereze căruţa câteva zile mai târziu cu ajutorul unei echipe de bărbaţi vânjoşi din Kolki şi capcanele lui au avut parte de mai multă acţiune decât oricând. Dar, oricât au scotocit printre rămăşiţe, n-au găsit nici un cadavru. În următorii o sută şi cincizeci de ani, în ştetl avea să se organizeze un concurs anual pentru „găsirea“ lui Trachim, cu toate că o proclamaţie a aşezării a retras recompensa în anul 1793 – la sfatul lui Menaşa, care a explicat că orice cadavru obişnuit începea să se descompună după doi ani în apă, astfel încât căutarea nu era doar fără rost, dar putea avea ca rezultat şi descoperiri supărătoare, sau chiar mai rău, recompense multiple – şi concursul s-a transformat mai mult într-un festival, pentru care generaţii de brutari aprigi din familia P aveau să creeze ospăţuri speciale cu produse de patiserie, iar fetele din ştetl să se îmbrace aşa cum erau îmbrăcate gemenele în acea zi fatală: cu pantalonaşi de lână cu nojiţe şi bluze de etamină cu guleraşe-fluturaş de dantelă albastră. Veneau bărbaţi de la mare distanţă ca să plonjeze pentru a pescui săculeţii de pânză plini cu ţărână pe care Regina Paradei îi arunca în Brod, dintre care numai unul era umplut cu aur.

Erau unii care credeau că Trachim n-avea să fie găsit niciodată, că trupul lui fusese acoperit, înmormântat cum se cuvine de aluviunile aduse de curent. Aceştia depuneau pietre pe mal când îşi făceau turul lunar prin cimitir şi rosteau cuvinte precum:

Sărmanul Trachim, nu l-am cunoscut bine, dar sigur aş fi putut să-l cunosc.

sau

Îmi lipseşti, Trachim. Fără să te fi cunoscut vreodată, îmi lipseşti.

sau

Odihneşte-te, Trachim. Odihneşte-te. Şi păzeşte moara noastră de făină.

Erau unii care bănuiau că nu fusese prins sub căruţă, ci dus de ape până la mare, cu taina vieţii lui închisă pe veci înlăuntrul său, ca un bileţel de dragoste într-o sticlă ce-avea să fie descoperită într-o dimineaţă de o nevinovată pereche de îndrăgostiţi aflaţi într-o plimbare romantică pe plajă. Era posibil ca trupul lui, sau părţi din el, să iasă la iveală, aduse de apă, pe nisipurile Mării Negre sau să ajungă în Rio sau hăt departe, până în Insula Ellis din golful New York.

Sau poate l-a găsit o văduvă şi l-a luat la ea: i-a cumpărat un şezlong, i-a schimbat puloverul în fiecare dimineaţă, i-a bărbierit obrazul până când părul a încetat să mai crească, l-a luat credincioasă cu ea în pat, în fiecare noapte, i-a şoptit mici nimicuri în ce mai rămăsese din urechea lui, a râs cu el la cafeaua neagră, a plâns cu el privind poze îngălbenite, i-a vorbit sfielnic despre cum o să aibă ea copii, a început să-i fie dor de el înainte să cadă la pat, i-a lăsat prin testament toată averea ei, s-a gândit numai la el în clipa dinaintea morţii, a ştiut tot timpul că el era o ficţiune, dar cu toate astea a crezut în el.

Unii susţineau că de fapt n-a existat niciodată un cadavru. Trachim a vrut să fie mort fără a fi mort, şarlatanul. Şi-a îngrămădit într-o căruţă tot avutul, a mânat-o până într-un ştetl neînsemnat şi fără nume – care avea să fie curând cunoscut prin toată Polonia răsăriteană datorită festivalului său anual, Ziua Trachim, şi să-i poarte numele ca un prunc orfan (cu excepţia hărţilor şi a registrelor cu recensămintele mormonilor, care aveau să poarte numele lui Sofiowka) – şi-a mângâiat pentru ultima oară calul fără nume şi l-a îmboldit spre bulboană. Fugea de datorii? De o însurătoare neconvenabilă? De niscaiva minciuni care-l

ajunseseră din urmă? Să fi fost moartea lui o etapă esenţială în continuarea vieţii lui?

Evident, mai erau şi cei care arătau cu degetul spre nebunia lui Sofiowka, cum şedea el gol-puşcă în arteziana cu sirena culcată, dezmierdându-i tuhăsul solzos cum ai mângâia fontanela unui nounăscut, dezmierdându-şi propria jumătate ca şi când n-ar fi fost nimic rău să pompezi din ştromeleag oriunde şi oricând. Sau cum odată a fost găsit pe peluza din faţa casei Prea-Respectabilului Rabin, legat cu sfoară albă şi el a zis că şi-a legat o sfoară la degetul arătător ca să-şi amintească ceva teribil de important şi, de teamă să nu uite de arătător, şi-a legat o sfoară la degetul mic şi pe urmă una de la brâu până la gât şi, temându-se c-o să uite de asta din urmă, a legat o sfoară de la ureche la dinte la scrot la călcâi şi şi-a folosit trupul ca să-şi amintească de trup, dar la sfârşit nu şi-a mai amintit decât de sfoară. Păi e asta o persoană în a cărei poveste să crezi?

Şi pruncul? Stră-stră-stră-stră-străbunica mea? Aceasta e o problemă mai greu de rezolvat, căci este destul de uşor să înţelegi cum se poate pierde o viaţă în râu, dar nu şi cum se poate isca o viaţă din râu.

Harry V, maestrul logician al acelui ştetl şi perversul rezident – care trudise ani lungi, dârz şi fără de folos, la măreaţa sa operă, *Oastea Înălţaţilor*, care, dădea el asigurări, conţinea cele mai ţepene dintre toate dovezile că Dumnezeu îl iubeşte fără discernământ pe cel care iubeşte fără discernământ – a avansat o lungă demonstraţie referitoare la prezenţa a încă unei făpturi în căruţa cu ghinion: soţia lui Trachim. Poate, susţinea Harry, femeii i s-a rupt apa pe când cei doi clefăiau ouă în sos picant într-o poiană dintre sate şi poate Trachim a mânat căruţa cu viteză primejdioasă pentru a o duce la un doctor înainte ca pruncul să ţâşnească afară ca o plătică ce se zbate să scape din strânsoarea unui pescar. Cum mareele contracţiilor

se înteţeau şi-o covârşeau, Trachim s-a întors către soţia lui, poate i-a pus pe obrazul neted mâna lui bătătorită, poate n-a mai fost cu ochii la drumul cu hârtoape şi poate a mânat din nebăgare de seamă căruţa în apă. Poate căruţa s-a răsturnat, trupurile s-au prăbuşit sub greutatea ei şi, poate, în clipa dintre ultima suflare a mamei şi ultima încercare de-a se elibera a tatălui, s-a născut copila. Poate. Dar nici măcar Harry nu putea să explice absenţa cordonului ombilical.

Mărunţeii din Ardişt – clanul de meseriaşi fumători din Rovno care fumau atât de mult, că fumau chiar şi când nu fumau, şi au fost condamnaţi prin proclamaţie de ştetl la o viaţă pe acoperişuri, ca puitori de ţiglă şi coşari – credeau că stră-stră-stră-străbunica mea era reîncarnarea lui Trachim. În momentul judecăţii lui postpământene, când trupul său care se înmuia a fost înfăţişat dinaintea Paznicului acelor Porţi măreţe şi asigurate cu sârmă ghimpată, ceva n-a mers cum trebuia. Era o treabă lăsată neterminată. Sufletul nu era pregătit să treacă dincolo, aşa că a fost trimis înapoi, i s-a dat o şansă să repare o greşeală a generaţiei anterioare. Asta, fireşte, n-are nici o logică. Dar ce altceva are logică?

Mai preocupat de viitorul copilei decât de trecutul ei, Prea-Respectabilul Rabin n-a oferit nici o interpretare oficială a originilor ei, nici pentru ştetl, nici pentru *Cartea antecedentelor*, ci a luat-o acasă, asumându-şi personal răspunderea pentru ea, până când avea să se decidă care urma să-i fie căminul definitiv. A dus-o la Sinagoga Verticală – pentru că nici măcar un prunc, jura el, nu trebuia să pună piciorul în Sinagoga Cocârjată (indiferent unde s-ar fi nimerit să fie ea în acea zi anume) – şi i-a aşezat pătuţul improvizat în altar, în timp ce bărbaţii în haine negre şi lungi răcneau rugăciuni cât îi ţineau plămânii. *SFÂNT, SFÂNT, SFÂNT ESTE DOMNUL OŞTILOR! LUMEA ÎNTREAGĂ E PLINĂ DE SLAVA LUI!*

Enoriaşii Sinagogii Verticale urlau de mai bine de două sute de ani, de când Venerabilul Rabin lămurise că noi suntem permanent pe cale să ne înecăm şi rugăciunile noastre nu sunt nimic altceva decât rugi pentru salvarea din adâncul apelor spirituale. *ŞI DACĂ STAREA NOASTRĂ ESTE ATÂT DE DISPERATĂ,* zicea el (întotdeauna începându-şi propoziţiile cu „şi“, ca şi cum ceea ce rostea ar fi fost o continuare logică a gândurilor sale tainice), *NU TREBUIE NOI SĂ ACŢIONĂM CA ATARE? ŞI NU TREBUIE NOI SĂ NE EXPRIMĂM CA NIŞTE OAMENI DISPERAŢI?* Aşa că ei au zbierat şi zbierau în continuare, de două sute de ani.

Şi zbierau şi acum, nelăsându-i copilei o clipă de odihnă, şi atârnau spânzuraţi – cu o mână pe cartea de rugăciuni şi cealaltă pe funie – de scripeţii fixaţi la cingătorile lor, şi îşi frecau întruna calotele pălăriilor de tavan. *ŞI DACĂ NOI ASPIRĂM SĂ FIM MAI APROAPE DE DUMNEZEU*, desluşise Venerabilul Rabin, *NU TREBUIE SĂ ACŢIONĂM în consecinţă? ŞI NU TREBUIE SĂ FACEM AŞA ÎNCÂT SĂ FIM MAI APROAPE?* Ceea ce era destul de logic. S-a întâmplat într-un ajun de Yom Kippur, cea mai sfântă dintre zilele sfinte, ca o muscă să se strecoare pe sub uşa sinagogii şi să-i sâcâie pe enoriaşii atârnaţi. Zbura de la un obraz la altul, bâzâind, aterizând pe nasuri lungi, intrând şi ieşind din urechile lor păroase. *ŞI DACĂ ACEASTA ESTE O ÎNCERCARE*, i-a luminat Venerabilul Rabin, străduindu-se să-şi ţină congregaţia unită, *NU TREBUIE SĂ NE RIDICĂM NOI LA ÎNĂLŢIMEA PROVOCĂRII? ŞI VĂ ÎNDEMN: MAI CURÂND SĂ VĂ PRĂBUŞIŢI LA PODEA DECÂT SĂ DAŢI DRUMUL DIN MÂINI MARII CĂRŢI!*

Dar ce sâcâitoare era acea muscă, cum îi gâdila prin cele mai gâdilicioase locuri. *ŞI AŞA CUM DUMNEZEU I-A CERUT LUI AVRAAM SĂ-I ARATE LUI ISAAC VÂRFUL CUŢITULUI, AŞA*

NE CERE NOUĂ ACUM SĂ NU NE SCĂRPINĂM DOSURILE! ŞI, DACĂ CHIAR TREBUIE, ATUNCI S-O FACEM NEAPĂRAT CU MÂNA STÂNGĂ! Jumătate din ei au făcut aşa cum i-a luminat Venerabilul Rabin şi au dat drumul la frânghie înainte de Marea Carte. Aceştia au fost strămoşii enoriaşilor Sinagogii Verticale, care au continuat să şchiopăteze afectat timp de două sute de ani, pentru a-şi reaminti – sau, mai important, pentru a le reaminti altora – de rezultatul lor la Încercare: că a precumpănit Cuvântul Sfânt. *(SCUZĂ-MĂ, RABBI, DAR CARE ESTE DE FAPT ACEST CUVÂNT?* Venerabilul Rabin îşi ciocăni discipolul cu vârful unei baghete cu care urmărea textul din Tora: *ŞI DACĂ TREBUIE NEAPĂRAT SĂ ÎNTREBI!*…) Unii dintre Verticalişti au împins lucrurile atât de departe încât n-au mai vrut să meargă deloc, ceea ce semnifica o cădere încă şi mai dramatică. *NOI NE RUGĂM NERUGÂNDU-NE*, ziceau ei. *NOI ÎMPLINIM LEGEA ÎNCĂLCÂND-O*.

Aceia care au preferat să dea drumul cărţii de rugăciuni în loc să cadă erau strămoşii enoriaşilor Sinagogii Cocârjate – botezată astfel de Verticalişti. Ei răsuceau între degete ciucurii cusuţi la mânecile cămăşilor pentru a-şi reaminti – sau, mai important, pentru a le reaminti altora – de răspunsul lor la Încercare: că legăturile le porţi cu tine, că *spiritul* Cuvântului Sfânt trebuie să precumpănească întotdeauna. (*Scuzaţi-mă, ştie cineva ce înseamnă chestia aia cu Cuvântul Sfânt?* Ceilalţi ridicau din umeri şi se întorceau la disputa lor despre cum e cel mai bine să împarţi două paie la trei măgari.) De schimbat, s-au schimbat obiceiurile Cocârjaţilor: scripeţii au fost înlocuiţi cu perne, cartea de rugăciuni în ebraică a fost înlocuită cu una în idiş, mai uşor de priceput, iar rabinul cu un serviciu religios condus în grup şi cu discuţii, urmate, dar mai adesea întrerupte, de mâncare, băutură şi bârfe. Enoriaşii Sinagogii

Verticale se uitau de sus la Cocârjaţi, care păreau dispuşi să sacrifice orice lege evreiască de dragul a ceea ce ei numeau nevolnic *marea şi necesara împăcare a religiei cu viaţa*. Verticaliştii îi porecleau în toate felurile şi îi asigurau că vor avea parte de o eternitate de agonie pe lumea cealaltă, drept răsplată că se lăcomeau să se simtă bine în lumea asta. Dar, la fel ca şi pe Şmul S, lăptarul cu maţ la gât, pe Cocârjaţi îi durea în cot. Cu excepţia rarelor ocazii în care Verticaliştii şi Cocârjaţii trăgeau de sinagogă în direcţii opuse, străduindu-se să facă din ştetl când un loc mai religios, când unul mai laic, ei au învăţat să se ignore reciproc.

Timp de şase zile, cetăţenii din ştetl, Verticalişti şi Cocârjaţi deopotrivă, au stat la coadă în faţa Sinagogii Verticale ca să apuce s-o vadă pe foarte-stră-străbunica mea. Mulţi au revenit chiar de mai multe ori. Bărbaţii au putut să cerceteze copila, s-o atingă, să-i vorbească, ba chiar s-o ţină în braţe. Femeilor nu li s-a îngăduit, firește, să intre în Sinagoga Verticală, pentru că, aşa cum Venerabilul Rabin a lămurit demult de tot, *ŞI CUM SĂ PUTEM NOI SĂ RĂMÂNEM CU MINŢILE ŞI INIMILE LA DUMNEZEU CÂND CEALALTĂ PARTE NE ÎNDREAPTĂ SPRE GÂNDURI murdare DESPRE ŞTIŢI VOI CE?*

Se ajunsese la ceea ce părea a fi un compromis rezonabil când, în 1763, femeilor li s-a îngăduit să se roage într-o odaie igrasioasă şi strâmtă aflată sub o podea de sticlă instalată în acest scop. Dar n-a trecut mult şi bărbaţii care se bălăbăneau au început să-şi întoarcă privirea de la Marea Carte ca să-şi clătească ochii în corul decolteurilor de dedesubt. Pantalonii negri au început să dea la iveală anumite forme, bărbaţii se ciocneau şi se bălăbăneau mai mult ca niciodată, pe măsură ce acele *alte părţi* se umflau în fantezii despre *ştiţi voi ce* şi un cuvânt suplimentar se strecura pe nesimţite în cea mai sfântă dintre rugăciuni: *SFÂNT, SFÂNT, SFÂNT,* SFÂRC *ESTE DOMNUL*

OŞTILOR! ÎNTREAGA LUME E PLINĂ DE SLAVA SA!

Venerabilul Rabin a abordat supărătoarea chestiune într-una din multele sale predici de după-amiază. *ŞI TREBUIE SĂ CUNOAŞTEM TOŢI CEA MAI IMPORTANTĂ DINTRE PARABOLELE BIBLICE, PERFECŢIUNEA RAIULUI ŞI IADULUI. ŞI DUPĂ CUM CU TOŢII ŞTIM SAU AR TREBUI SĂ ŞTIM, ÎN CEA DE-A DOUA ZI DOMNUL DUMNEZEUL NOSTRU A CREAT REGIUNILE OPUSE ALE RAIULUI ŞI IADULUI, UNDE VOM FI TRIMIŞI NOI ŞI RESPECTIV COCÂRJAŢII, FIE CA ACEIA SĂ N-AIBĂ ALT BAGAJ DECÂT puloverele de pe ei. ŞI DAR NOI NU TREBUIE SĂ UITĂM CĂ ÎN A TREIA ZI ŞI ÎN URMĂTOAREA, DUMNEZEU A VĂZUT CĂ RAIUL NU ERA AŞA DE RAI CUM SE VA FI RUGAT EL SĂ FIE, ŞI IADUL NU ERA AŞA DE IAD. ŞI AŞA, NE SPUN TEXTELE MAI PUŢINE ŞI MAI GREU DE GĂSIT, EL, PĂRINTELE PĂRINTELUI PĂRINŢILOR, A RIDICAT TRANSPERANTUL DINTRE REGIUNILE OPUSE, ÎNGĂDUINDU-LE BINECUVÂNTAŢILOR ŞI CONDAMNAŢILOR SĂ SE VADĂ RECIPROC. ŞI AŞA CUM A FOST NĂDEJDEA LUI, BINECUVÂNTAŢII S-AU BUCURAT DE DUREREA CONDAMNAŢILOR, ŞI BUCURIA LOR A DEVENIT CU ATÂT MAI MARE ÎN FAŢA ÎNTRISTĂRII. ŞI CONDAMNAŢII I-AU VĂZUT PE BINECUVÂNTAŢI, LE-AU VĂZUT COZILE DE HOMAR ŞI PASTRAMA FINĂ, AU VĂZUT CE BAGĂ EI ÎN TUHĂSURI DE ŞIKSE*[2] *LA MENSTRUAŢIE ŞI LI S-A FĂCUT ŞI MAI MILĂ DE EI ÎNŞIŞI. ŞI DUMNEZEU A VĂZUT CĂ ERA MAI BINE. ŞI ÎNSĂ ATRACŢIA FERESTREI A DEVENT PREA PUTERNICĂ ŞI, ÎN LOC SĂ SE BUCURE DE ÎMPĂRĂŢIA CERURILOR, BINECUVÂNTAŢII ERAU FASCINAŢI DE CRUZIMILE IADULUI. ŞI ÎN LOC SĂ SUFERE DE ACELE CRUZIMI,*

CONDAMNAŢII SE BUCURAU INDIRECT DE PLĂCERILE RAIULUI ŞI, CU TIMPUL, CELE DOUĂ REGIUNI AU AJUNS LA UN ECHILIBRU, HOLBÂNDU-SE UNA LA ALTA, HOLBÂNDU-SE LA SINE. ŞI FEREASTRA A DEVENIT O OGLINDĂ DE CARE NICI BINECUVÂNTAŢII NICI CONDAMNAŢII NU PUTEAU SAU NU VOIAU SĂ SE DESPRINDĂ. ŞI AŞA DUMNEZEU A COBORÂT TRANSPERANTUL, SIGILÂND PE VECIE PORTALUL DINTRE ÎMPĂRĂŢII, ŞI AŞA ŞI NOI, ÎN FAŢA PROPRIEI NOASTRE FERESTRE MULT PREA ISPITITOARE, TREBUIE SĂ COBORÂM TRANSPERANTUL DINTRE ÎMPĂRĂŢIA BĂRBATULUI ŞI CEA A FEMEII.

Pivniţa a fost umplută cu o aducţiune din Brod şi în peretele din spate al sinagogii a fost decupată o gaură cât un ou, prin care, pe rând, câte o femeie putea vedea doar altarul şi picioarele bărbaţilor atârnaţi, dintre care, ca să mai adauge o insultă la insultă, unele erau pline de rahat uscat.

Prin această gaură au privit-o pe rând femeile din ştetl pe stră-stră-stră-stră-străbunica mea. Multe erau convinse, poate din cauza trăsăturilor perfect adulte ale nou-născutei, că avea o natură necurată – un semn de la însuşi diavolul. Dar cel mai probabil sentimentele lor amestecate erau inspirate de gaură. De la aşa o distanţă – cu palmele lipite de perete şi un ochi într-un ou absent – nu-şi puteau satisface nici unul dintre instinctele materne. Gaura nu era nici măcar atât de largă încât să se vadă prin ea tot copilul deodată şi femeile trebuiau să-şi construiască în minte colaje din imaginile fragmentare pe care le zăreau – degetele legate de palmă, care era ataşată la încheietură, care se afla la capătul braţului, care era fixat în lăcaşul umărului…Au sfârşit prin a nu mai putea suferi faptul că nu li se permitea s-o cunoască, s-o atingă, că era un colaj.

În cea de-a şaptea zi, Prea-Respectabilul Rabin a plătit patru sferturi de pui şi o mână de bile ochi-de-pisică, din sticlă albastră, pentru tipărirea următorului anunţ în foaia săptămânală a lui Şimon T: că, fără cunoaşterea precisă a cauzei, o fetiţă nou-născută a fost adusă în ştetl, că era destul de frumoasă, educată şi nu puţea deloc, şi că el era hotărât, din consideraţie pentru copilă şi pentru el însuşi, să o dea oricărui bărbat virtuos care ar fi dispus să-i spună fiică.

În dimineaţa următoare, a găsit cincizeci şi două de bileţele răsfirate ca o coadă de păun sub uşa din faţă a Sinagogii Verticale.

Erau de la Peşel S, cel care făcea bibelouri din sârmă de cupru şi care îşi pierduse în Pogromul Hainelor Sfâşiate soţia cu care fusese însurat doar două luni: *Dacă nu pentru fetiţă, atunci pentru mine. Eu sunt o persoană virtuoasă şi există lucruri pe care le merit*.

De la lumânărarul singuratic Mordechai C, ale cărui mâini purtau mănuşi de ceară ce nu se mai puteau spăla: *Sunt atât de singur în atelierul meu toată ziua. După mine nu vor mai exista lumânărari. Nu înseamnă asta oare nimic?*

De la Cocârjatul şomer Lumpl W, care se înclina de Paşte nu pentru că era un obicei religios, ci pentru că de ce să fie noaptea aia altfel decât toate celelalte?: *Nu sunt eu cea mai importantă persoană care-a trăit vreodată, dar aş fi un tată bun şi o ştiţi şi voi.*

De la decedatul filozof Pinchas T, căruia i-a căzut o bârnă în cap la moara de făină: *Pune-o înapoi în apă şi las-o să fie cu mine*.

Prea-Onorabilul Rabin era un extrem de bun cunoscător al chestiunilor mari, foarte mari şi foarte-foarte mari ale credinţei evreieşti şi era capabil să se inspire din cele mai obscure şi indescifrabile texte pentru a rezolva dileme religioase aparent imposibil de rezolvat, însă despre viaţa adevărată nu ştia mai nimic şi, din

acest motiv, pentru că naşterea copilei nu avea precedente în texte, pentru că nu putea cere sfatul nimănui – căci oare cum ar fi sunat ca însuşi izvorul tuturor sfaturilor să ajungă să ceară sfaturi? – pentru că la copilă era vorba despre viaţă, era ea însăşi viaţă, s-a trezit într-un mare impas. *SUNT TOŢI BĂRBAŢI CUMSECADE*, gândea el. *TOŢI PUŢIN SUB MEDIE, POATE, DAR ACCEPTABILI ÎN ESENŢĂ. CINE MERITĂ CEL MAI PUŢIN?*

CEA MAI BUNĂ DECIZIE ESTE NICI O DECIZIE, a decis el, şi a pus scrisorile în pătuţul ei, făgăduind s-o dea pe stră-stră-stră-stră-străbunica mea – şi, într-un anume sens pe mine – autorului primului bilet pe care îl apuca ea. Dar ea n-a întins mânuţa după nici unul. Nu le-a băgat deloc în seamă. Preţ de două zile n-a clintit un muşchi, n-a plâns, n-a deschis gura după hrană. Bărbaţii cu pălării negre au continuat să urle rugăciuni agăţaţi de scripeţii lor (*SFÂNT, SFÂNT, SFÂNT…*), au continuat să se legene deasupra Brodului transplantat, au continuat să strângă Marea Carte mai tare decât frânghia, rugându-se ca cineva să le asculte rugăciunile, până când, în mijlocul uneia dintre primele slujbe de seară, bunul negustor de peşte umplut Biţl Biţl R a răcnit din rărunchi ceea ce gândea fiecare bărbat din congregaţie: *PUTOAREA E DE NESUPORTAT! CUM SĂ FIU APROAPE DE DUMNEZEU CÂND MĂ SIMT ATÂT DE APROAPE DE CĂCĂSTOARE?*

Prea-Respectabilul Rabin, care nu l-a dezaprobat, a oprit rugăciunile. Şi-a dat drumul pe podeaua de sticlă şi a deschis altarul. S-a revărsat de-acolo o duhoare fioroasă, o putoare atotcuprinzătoare, imposibil de ignorat, inumană şi impardonabilă, de o greţoşenie supremă. S-a revărsat din altar, a străbătut sinagoga, a inundat fiecare stradă, fiecare alee din ştetl, s-a prelins pe sub fiecare pernă din fiecare dormitor – intrând şi

poposind în nările celor care dormeau atât cât să le sucească visele înainte de-a ieşi cu următorul sforăit – şi s-a scurs în cele din urmă în Brod.

Copila continua să fie absolut tăcută şi nemişcată. Prea-Respectabilul Rabin a pus pătuţul pe podea, a extras o bucăţică de hârtie udă fleaşcă şi a zbierat *SE ARATĂ CĂ FETIŢA L-A ALES CA TATĂ PE IANKEL!*

Aveam să ne aflăm pe mâini bune.

Notă

2. Shiksa (idiş) – fată evreică ce nu respectă preceptele iudaice.

20 iulie 1997

Dragă Jonathan,

Eu tânjesc ca această scrisoare să fie bună. Precum ştii, nu sunt de categoria întâi la engleză. În limba rusă, ideile mele sunt afirmate anormal de bine, însă a doua mea limbă nu este aşa de peste valoarea nominală. Am întreprinsat să introduc lucrurile despre care m-ai sfătuit şi am epuizat tezaurul de sinonime pe care mi l-ai dăruit, aşa cum m-ai consiliat, când cuvintele mele apăreau prea mici sau nepotrivite. Dacă nu eşti fericit cu ce-am realizat, îţi comand să-mi returnezi. Voi persevera să ostenesc în continuare, până când ai să fii împăcat.

Am încorsetat în plic obiectele pe care le-ai interogat, fără să reţin cărţile poştale din Luţk, registrele cu recensăminte ale celor şase sate din de dinainte de război şi fotografiile pe care m-ai pus să le păstrez în scopuri grijulii. A fost ceva foarte, foarte, foarte bun, nu? Trebuie să-mi pun un pumn de cenuşă în cap pentru ce ţi s-a întâmplat în tren. Ştiu ce extrem de importantă era cutia pentru tine, pentru noi amândoi, şi cum că ingredientele din ea erau de neschimbat. Furatul este un lucru nedemn, dar un lucru care se petrece foarte repetat la persoane din trenul din Ucraina. Întrucât nu posezi la îndemână numele paznicului care a furat cutia, va fi imposibil s-o recuperăm, aşa că trebuie să mărturiseşti că este pierdută pentru tine pe vecie. Dar, te rog, nu lăsa experienţa ta din Ucraina să prejudicieze felul în care percepi tu Ucraina, care trebuie să fie ca o absolut minunată fostă republică sovietică.

Aceasta este ocazia mea de-a rosti mulţumesc pentru că ai fost atât de îndelung suferind şi stoic cu mine în călătoria noastră. Tu, poate, decontai pe un translator cu mai multe facultăţi, dar eu sunt sigur că am făcut o treabă mediocră. Trebuie să-

mi torn un pumn de cenuşă în cap pentru că n-am găsit-o pe Augustine, dar tu te prinzi cât a fost de rigid totul. Poate, dacă am fi avut mai multe zile, am fi putut s-o descoperim. Am fi putut să cercetăm cele şase sate şi să interogăm mulţi oameni. Am fi putut să ridicăm fiecare bolovan. Dar am grăit amândoi toate aceste lucruri de atâtea ori.

Mulţumesc pentru reproducerea fotografiei Augustinei cu familia ei. M-am gândit fără sfârşit la ce-ai spus tu despre că m-am îndrăgostit de ea. Niciodată nu am aprofundat problema când ai rostit-o tu în Ucraina. Dar sunt sigur că o aprofundez acum. O examinez pe ea o dată când este dimineaţă şi o dată înainte să confecţionez sfor-sfor şi la fiecare prilej văd ceva nou, un anumit mod în care perii ei produc umbre sau buzele ei rezumă unghiuri.

Îmi pare atât de foarte bine că ai fost împăcat de prima secţiune pe care ţi-am expediat-o. Trebuie să ştii că am realizat corecturile pe care le-ai cerut. Îmi cer scuze pentru ultimul rând, despre cum eşti tu un evreu foarte răsfăţat. A fost modificat şi acum stă scris: „Nu vreau să conduc maşina zece ore până la un oraş urât, ca să mă ocup de un evreu răsfăţat“. Am făcut mai extinsă prima parte despre mine şi am eliminat afară cuvântul „negri“ aşa cum mi-ai ordonat tu, cu toate că este adevărat că mie îmi sunt foarte dragi. Mă bucură că ai savurat fraza „Într-o zi tu ai să faci pentru mine lucruri care nu-ţi plac. Asta înseamnă familie“. Cu toate acestea trebuie să te interoghez, ce este un truism?

Am rumegat ce mi-ai spus tu despre cum să fac mai extinsă partea despre bunica mea. Pentru că tu ai opinat cu atâta gravitate despre asta, m-am gândit OK să includ părţile pe care mi le-ai expediat. Nu pot să spun că eu am clocit acele chestii, însă pot să spun că aş râvni să fiu varietatea de persoană care să fi clocit acele

chestii. Sunt foarte frumoase, Jonathan, şi eu le-am simţit ca fiind adevărate.

Şi mulţumesc, mă simt îndatorat să rostesc, pentru că nu ai menţionat nu-adevărul despre cum sunt eu înalt. Am crezut că poate să apară superior dacă aş fi înalt.

M-am străduit să realizez secţiunea următoare aşa cum mi-ai ordonat, plasând primar în gândurile mele tot ce m-ai învăţat tu. Totodată am încercat să nu fiu evident, sau nepotrivit subtil, aşa cum ai demonstrat tu. Per valuta pe care mi-ai trimis-o, trebuie să iei la cunoştinţă că eu aş scrie asta chiar şi în lipsa ei. Este o onoare mamut pentru mine să scriu pentru un scriitor, mai ales când este un scriitor american, ca Ernest Hemingway sau ca tine.

Şi referitor la scrisul tău, „Începutul lumii vine adesea“ a fost un început foarte măreţ. Au fost părţi pe care nu le-am înţeles, dar bănuiesc că asta este din cauză că erau toţi foarte evrei şi numai o persoană evreiască ar putea înţelege ceva atât de evreiesc. Acesta este motivul pentru care crezi că tu eşti ales de Dumnezeu, pentru că numai tu poţi înţelege glumele pe care le faci tu despre tine? Am o singură mică nedumerire despre secţiunea asta, anume dacă ştii cât de multe dintre numele pe care le întrebuinţezi nu sunt nume fidele pentru Ucraina? Iankel este un nume de care am auzit, la fel şi Hannah, dar restul sunt foarte ciudate. Le-ai inventat tu?Trebuie să te informez că sunt multe asemenea potrivnicii aici. Te porţi aici ca un scriitor umoristic, sau ca unul neinformat?

Nu mai am alte remarci luminoase, pentru că trebuie să posed mai mult din roman pentru ca să mă lumin. Pentru timpul prezent, fii conştient că sunt fermecat. Te voi sfătui că şi după ce îmi vei fi prezentat mai mult, s-ar putea să nu posed multe lucruri inteligente de rostit, dar aş putea totuşi să-ţi fiu de oarece folos. Poate dacă gândesc că un

lucru este foarte sărac cu duhul, aş putea să-ţi spun şi ai putea să-l faci bogat cu duhul. M-ai informat atât de mult despre asta, încât sunt sigur că am să ador să citesc şi resturile şi să-ţi port gânduri şi mai înalte, dacă asta e o posibilitate. Ah, da, ce înseamnă cunnilingus?

Şi acum despre o mică chestiune privată. (Tu poţi decide să nu citeşti această parte, dacă te face plictisitor. Aş înţelege, cu toate că te rog să nu mă informezi.) Bunicul nu este plin de sănătate. S-a modificat pentru permanent la locuinţa noastră. S-a odihnit pe patul Micului Igor cu Sammy Davis Junior Junior, şi Micul Igor s-a odihnit pe canapea. Asta nu-l enervează pe Micul Igor, pentru că el e un băiat atât de bun, care înţelege mult mai multe lucruri decât cred ceilalţi că înţelege. Eu sunt de părere că deprimarea este ceea ce-l face pe bunicul nesănătos şi ceea ce-l face orb, cu toate că, fireşte, el nu e cu adevărat orb. Lucrurile s-au înrăutăţit imens de când ne-am întors din Luţk. După cum ştii, el a fost foarte năruit în legătură cu Augustine, mai năruit chiar decât tine sau decât mine. E rigid să nu vorbesc despre deprimarea bunicului cu tata, pentru că amândoi l-am întâlnit plângând. Seara trecută, eram cuibăriţi la masa din bucătărie. Mâncam pâine neagră şi conversam despre atletism. A venit un sunet de deasupra noastră. Camera Micului Igor e deasupra noastră. Am fost sigur că era plânsul bunicului şi tata a fost şi el sigur. S-a auzit şi un răpăit uşor în tavan. (De normal, răpăitul este excelent, ca al acelora de la formaţia Dniepropetrovsk, care sunt total surzi, însă pentru acest răpăit n-am simţit nici un amor.) Am încercat foarte rigid să-l ignorăm. Sunetul l-a mişcat pe Micul Igor din odihna lui şi el a intrat în bucătărie.

— Salut, Neîndemânaticule, a zis tata, pentru că Micul Igor iar căzuse şi-şi învineţise iar ochiul, de data asta cel stâng.

— Aş vrea şi eu să mănânc pâine neagră, a zis Micul Igor, fără să-l privească pe tata.

Cu toate că are doar treisprezece ani aproape paisprezece, e foarte deştept. (Tu eşti singura persoană faţă de care am făcut această remarcă. Te rog, nu face această remarcă nici unei alte persoane.)

Sper că eşti fericit şi că familia ta este plină de sănătate şi prosperă. Am devenit ca prieteni cât ai fost tu în Ucraina, nu? Într-o lume diferită, am fi putut să fim prieteni adevăraţi. Voi aştepta cu sufletul la gură următoarea ta scrisoare şi tot astfel voi aştepta cu sufletul la gură următoarea diviziune a romanului tău. Mă simt oblongat să-mi mai torn un pumn de cenuşă în cap (care mi se umple până la refuz) pentru noua secţiune pe care ţi-o încredinţez, dar înţelege că m-am străduit cel mai bine şi am făcut ce-am putut mai bine, ceea ce a însemnat ce-am putut eu mai bine. E atât de rigid pentru mine. Te rog să fii cinstit dar te mai rog să fii şi binevoitor, te rog.

Al tău neprihănit,
Aleksandr

Uvertură la întâlnirea cu eroul şi apoi întâlnirea cu eroul

Cum am anticipat, prietenele mele s-au întristat foarte tare că eu n-am să fiu cu ele la sărbătorirea primei zile de naştere a noii constituţii. Una dintre prietenele mele mi-a spus:

— Toată Noaptea, şi eu cum să-mi procur plăcere în golul tău?

Aveam eu o idee.

— Bebe, mi-a spus o alta dintre prietenele mele, nu este bine.

Eu le-am spus la toate:

— Dacă e posibil, aş sta aici numai cu tine, pentru totdeauna. Dar eu sunt un bărbat care trudeşte şi trebuie să merg unde trebuie. Avem nevoie de bănet pentru cluburi de noapte vestite, nu? Fac pentru tine ceva care nu-mi place. Asta înseamnă să fii îndrăgostit. Aşa că nu mă enerva.

Dar, ca să fiu sincer, nu eram câtuşi de puţin trist să merg la Luţk şi să traduc pentru Jonathan Safran Foer. Cum am spus mai înainte, viaţa mea este una obişnuită. Dar nu fusesem niciodată la Luţk sau în vreunul din multitudinoasele sate mici care încă mai rezistă după război. Doream cu ardoare să văd lucruri noi. Doream cu ardoare să am experienţe grăitoare. Şi întâlnirea cu un american avea să mă electrifice.

— Va trebui să luaţi de mâncat cu voi pentru drum, Şapka, m-a sfătuit tata.

— Nu-mi mai zice aşa, am ripostat.

— Şi de băut. Şi hărţi. Sunt aproape zece ore până la Lvov, unde o să-l culegeţi pe evreu de la gară.

— Cât bănet am să primesc pentru muncile mele? l-am interogat, pentru că această chestiune apăsa foarte grav asupra mea.

— Mai puţin decât crezi că meriţi, m-a informat el, şi mai mult decât meriţi.

Asta m-a enervat foarte tare şi i-am spus tatei:

— Atunci poate că nu vreau s-o fac.

— Nu-mi pasă ce vrei tu, a răspuns el şi s-a întins să-mi pună mâna pe umăr.

În familia mea, tata este campion mondial la închis discuţii.

S-a convenit ca eu şi bunicul să pornim la miezul nopţii de 1 iulie. Asta avea să ne ofere cincisprezece ore. S-a convenit de către toată lumea, cu excepţia bunicului şi a mea, că vom călători până la gara din Lvov de îndată ce intrăm în oraş. S-a convenit de către tata ca bunicul să zăbovească răbdător în maşină în timp ce eu aveam să zăbovesc răbdător pe liniile de cale ferată în aşteptarea trenului cu eroul. Nu ştiam care va fi înfăţişarea lui şi el nu ştia cât de înalt şi aristocratic eram eu. După aceea, am schimbat multe replici spirituale pe această temă. Mi-a spus că fusese foarte agitat. Că se căcase draci. I-am spus că şi eu mă căcasem draci, dar dacă vreţi să ştiţi de ce, păi nu era din cauză că nu l-aş fi recunoscut. Un american în Ucraina e foarte comod de recunoscut. Eu mă căcam draci pentru că el era american şi eu aspiram să-i arăt că şi eu puteam fi american.

Mă gândisem anormal de mult să-mi mut reşedinţa în America atunci când aveam să mai cresc. Ei au acolo multe şcoli superioare pentru contabilitate, ştiu asta. O ştiu pentru că un prieten de-al meu, Gregori, care se cunoaşte cu un prieten al nepotului persoanei care a inventat poziţia şaizeci şi nouă, mi-a spus că au multe şcoli superioare pentru contabilitate în America şi el ştie totul. Prietenii mei sunt împăcaţi să stea toată viaţa în Odessa. Ei sunt împăcaţi să îmbătrânească la fel ca părinţii lor şi să devină părinţi la fel ca părinţii lor. Ei nu aspiră la nimic altceva decât la ceea ce

cunosc. OK, dar asta nu e pentru mine şi nu va fi pentru Micul Igor.

Cu câteva zile înainte de sosirea eroului, l-am cercetat pe tata dacă puteam să plec în America după ce absolveam facultatea.

— Nu, a răspuns el.

— Dar eu vreau să plec, l-am informat.

— Nu-mi pasă ce vrei tu, a zis el şi de obicei acesta este finalul conversaţiei, însă nu şi de data asta.

— De ce? m-am interesat eu.

— Pentru că ce vrei tu nu este important pentru mine, Şapka.

— Nu, am zis eu, de ce nu pot să plec în America după absolvire?

— Dacă vrei să ştii de ce nu poţi să pleci în America, a zis el, desînchizând frigiderul şi făcând investigaţii după mâncare, este pentru că străbunicul era din Odessa şi bunicul era din Odessa şi tata, adică eu, era din Odessa, şi băieţii tăi vor fi din Odessa. Tot astfel, tu vei trudi la Călătorii la Origini după absolvire. Este un angajament necesar, suficient de select pentru bunicul, suficient de select pentru mine şi suficient de select pentru tine.

— Dar dacă nu asta este ce-mi doresc? am insistat eu. Dacă nu vreau să trudesc pentru Călătorii la Origini, ci să trudesc într-un loc unde pot să fac ceva neobişnuit şi să fac foarte mult bănet în loc de o sumă micuţă? Dacă nu vreau ca băieţii mei să crească aici, ci să crească într-un loc superior, cu lucruri superioare şi cu mai multe lucruri? Şi dacă am fete?

Tata a scos trei bucăţi de gheaţă din frigider, a închis frigiderul şi mi-a tras un pumn.

— Pune-ţi astea pe faţă, a zis, dându-mi gheaţa, ca să nu arăţi îngrozitor şi să confecţionezi un dezastru la Lvov.

Şi-aşa s-a încheiat conversaţia. Ar fi trebuit să fiu mai isteţ.

Şi încă n-am menţionat că bunicul a cerut s-o ia şi pe Sammy Davis Junior Junior cu noi. Asta era o altă problemă.

— Eşti nebun, l-a informat tata.

— Am nevoie de ea ca să văd drumul, a explicat bunicul, arătându-şi ochii cu degetul. Sunt orb.

— Nu eşti orb şi nu iei căţeaua.

— Sunt orb şi căţeaua vine cu noi.

— Nu, a zis tata. Nu e profesionist să meargă căţeaua cu voi.

Ar fi trebuit să rostesc ceva de partea bunicului, dar n-am vrut să fiu iarăşi prost.

— Treaba stă aşa: sau merg cu căţeaua sau nu merg deloc.

Tata se afla într-o situaţie. Nu ca la finala letonă, ci ca printre ciocan şi nicovală, ceea ce este, în realitate, ceva asemănător cu finala letonă. Ieşeau scântei printre ei. Mai văzusem asta şi altădată şi nimic pe lume nu mă speria mai mult. În cele din urmă, tatăl meu a cedat, cu toate că s-a convenit ca Sammy Davis Junior Junior să poarte o cămaşă specială pe care avea s-o fabrice tata, pe care să scrie: CÂINE OFICIOS CONDUCĂTOR DE ORBI APARŢINÂND COMPANIEI CĂLĂTORII LA ORIGINI. Asta aşa, ca să arate profesionist.

Lăsând la o parte faptul că aveam o căţea alienată mintal în maşină, care şi-a făcut un obicei din a se izbi cu trupul de ferestre, drumul a fost greu şi din pricină că maşina este atât de rahat încât nu circulă mai repede decât aş putea eu să alerg, ceea ce înseamnă şaizeci de kilometri per oră. Multe maşini ne depăşeau, ceea ce mă făcea să mă simt de mâna a doua, mai ales când maşinile erau pline de familii şi când ele erau biciclete. Bunicul şi cu mine n-am rostit cuvinte în timpul condusului, ceea ce nu este anormal, pentru că noi n-am rostit niciodată o multitudine de cuvinte. Am făcut eforturi să nu-l enervez, dar tot l-am enervat. De un exemplu, am uitat să examinez harta şi am ratat intrarea în superşosea.

— Te rog să nu mă pocneşti, i-am zis, dar am comis o eroare miniaturală cu harta.

Bunicul a călcat frâna şi faţa mea a dat puternic mâna cu parbrizul. N-a spus nimic aproape un minut.

— Ţi-am cerut eu să conduci maşina? a întrebat apoi.

— N-am carnet de conducere, i-am răspuns.

(Asta păstreaz-o ca un secret, Jonathan.)

— Ţi-am cerut eu să-mi pregăteşti micul dejun cât timp stai cuibărit acolo?

— Nu, am recunoscut eu.

— Ţi-am cerut să reinventezi roata? a continuat el.

— Nu. Nu m-aş fi priceput prea bine.

— Câte lucruri ţi-am cerut să faci?

— Unul singur, am spus.

Ştiam că se enerva tot mai tare, răspândea nervi şi că avea să urle la mine o bună bucată de vreme şi poate chiar să mă violenteze, ceea ce meritam, nimic nou. Dar n-a făcut-o. (Aşa că, înţelegi Jonathan, el nu m-a violentat niciodată, şi nici pe Micul Igor.) Dacă vreţi să ştiţi ce-a făcut, păi a rotit maşina şi ne-am întors până la locul în care eu am creat eroarea. Douăzeci de minute ne-a ocupat. Când am sosit la locaţie, l-am informat că acela era locul.

— Eşti sigur de tine? m-a întrebat el.

I-am spus că eram sigur de mine. A dus maşina la marginea drumului.

— Ne oprim aici şi luăm micul dejun, a hotărât el.

— Aici?

L-am întrebat pentru că era o locaţie neimpresionantă, cu doar câţiva metri de pământ printre drum şi un zid de beton care despărţea drumul şi terenurile arabile.

— Cred că este o locaţie demnă, a declarat el şi am ştiut că ar fi o chestie de bun-simţ să nu-l contrazic.

Ne-am cuibărit pe iarbă şi am mâncat, în timp ce Sammy Davis Junior Junior încerca să lingă marcajele galbene de pe şosea.

— Dacă o mai scrânteşti o dată, m-a informat bunicul în timp ce mastica un cârnat, am să opresc maşina şi tu ai să cobori cu un picior în dos. Piciorul va fi al meu. Dosul va fi al tău. Este ăsta un lucru pe care-l pricepi?

Am sosit la Lvov în numai unsprezece ore, cu toate acestea ne-am deplasat imediat la gară, aşa cum ordonase tata. A fost rigid de găsit şi noi am devenit rătăciţi de multe ori. Asta i-a stârnit bunicului mânia.

— Urăsc Lvovul! a declarat el.

Ne aflam acolo de zece minute. Lvovul e mare şi impunător, dar nu e ca Odessa. Odessa e foarte frumoasă, cu multe plaje vestite unde fetele stau întinse pe spate şi-şi expun sânii lor clasa-ntâia. Lvov e un oraş ca New Yorkul în America. În realitate, New Yorkul a fost proiectat după modelul Lvovului. Are clădiri foarte înalte (chiar şi cu şase etaje) şi străzi cuprinzătoare (cu spaţiu suficient să încapă chiar şi trei maşini) şi multe telefoane celulare. Există multe statui în Lvov şi multe locuri unde se aflau cândva statui. N-am asistat niciodată la un loc modelat din atât de mult beton. Totul era beton, pretutindeni, şi am să vă spun că până şi cerul, care era cenuşiu, arăta ca betonul. Este ceva despre care aveam să vorbim mai târziu, eroul şi cu mine, când aveam o absenţă de cuvinte.

— Ţi-aminteşti tot betonul din Lvov? întreba el.

— Da, răspundeam eu.

— Şi eu, zicea el.

Lvov este un oraş foarte important în istoria Ucrainei. Dacă vreţi să ştiţi de ce, eu nu ştiu de ce, însă sunt sigur că prietenul meu Gregori ştie.

Lvov nu este foarte impunător din interiorul gării. Aici am zăbovit eu patru ore şi mai bine în aşteptarea eroului. Trenul lui era leneş, aşa că s-au făcut cinci ore. Eram enervat că trebuia să

zăbovesc acolo fără să fac nimic, fără măcar un hi-fi, dar eram foarte binedispus că nu trebuia să mă aflu în maşină cu bunicul, care era pe cale să devină o persoană alienată mintal, şi cu Sammy Davis Junior Junior, care era deja alienată. Gara nu era obişnuită, pentru că din tavan atârnau hârtii albastre şi galbene. Erau acolo în cinstea primei zile de naştere a noii constituţii. Asta nu mă făcea prea mândru, dar eram mulţumit că eroul le va viziona când va debarca din trenul de la Praga. Avea să obţină un tablou excelent al ţării noastre. Poate avea să creadă că hârtiile galbene şi albastre erau pentru el, pentru că ştiu că astea sunt culorile evreieşti.

Când, în sfârşit, a sosit trenul lui, ambele picioare îmi erau numai ace şi cuie din cauză că fusesem atâta timp o persoană verticală. M-aş fi cuibărit, însă podeaua era foarte murdară, iar eu purtam incomparabila mea pereche de blugi ca să-l opresionez pe erou. Ştiam din ce vagon va debarca, pentru că-mi spusese tata, şi am încercat să merg până la el când a sosit trenul, dar era foarte dificil cu două picioare care erau numai ace şi cuie. Ţineam în faţă un indicator cu numele lui şi mă tot împleticeam şi mă uitam în ochii fiecărei persoane care trecea pe lângă mine.

Când ne-am găsit unul pe altul, am fost foarte uluit de înfăţişarea lui. Acesta e un american? m-am întrebat eu în gând. Şi tot astfel: acesta este un evreu? Era scund grav. Purta ochelari de vedere şi avea peri mici care nu aveau cărare niciunde, ci îi stăteau pe cap ca o Şapka. (Dacă aş fi ca tata, l-aş fi putut chiar boteza Şapka.) Nu arăta nici ca americanii pe care-i vizionasem în reviste, cu peri galbeni şi muşchi, nici ca evreii din cărţile de istorie, fără peri şi cu oase proeminente. Nu purta nici jeanşi, nici uniformă. Adevărul este că nu arăta în nici un fel special. Eram dezimpresionat la maxim.

El văzuse probabil indicatorul pe care-l duceam eu, pentru că mi-a tras un pumn în umăr şi a zis:

— Alex?

I-am zis că da.

— Eşti translatorul meu, aşa-i?

L-am rugat să fie lent, pentru că nu puteam să-l înţeleg. În realitate mă căcam un iad de draci. Am încercat să fiu calm.

— Lecţia unu. Hello. Cum îţi merge azi?

— Ce?

— Lecţia doi. OK, ce zici de vremea asta încântătoare?

— Eşti translatorul meu, a zis el, confecţionând mişcări, nu-i aşa?

— Da, am zis, înfăţişându-i mâna mea. Sunt Aleksandr Perciov. Sunt umilul tău translator.

— N-ar fi frumos din partea mea să te bat, a zis el.

— Ce? am întrebat eu.

— N-ar fi frumos să te bat.

— A, da, am râs eu. N-ar fi frumos nici din partea mea să te bat. Te implor să-mi ierţi vorbitul în engleză. Nu sunt prea excelent.

— Jonathan Safran Foer, a rostit el, prezentându-mi mâna lui.

— Ce?

— Eu sunt Jonathan Safran Foer.

— Jon-fen?

— Safran Foer.

— Eu sunt Alex.

— Ştiu. Te-a pocnit cineva? s-a interesat el, privind la ochiul meu drept.

— A fost frumos din partea tatălui meu să mă bată, i-am răspuns.

I-am luat bagajele şi am pornit amândoi spre maşină.

— Ţi-a împlăcut călătoria cu trenul? l-am întrebat.

— Dumnezeule, a răspuns el, incredibilă futere de timp, douăzeci şi şase de ore.

Fata asta, Incredibila, trebuie să fie foarte măreaţă, mi-am zis eu.

— Ai reuşit să sfor-sfor? m-am interesat.

— Ce?

— Ai confecţionat vreun sfor?

— Nu înţeleg.

— Te-ai odihnit?

— Ah, nu, a răspuns el, nu m-am odihnit deloc.

— Ce?

— Nu… m-am… odihnit… deloc.

— Şi paznicii de la frontieră?

— Un fleac, a răspuns el. Am auzit atâtea despre ei, că o să-mi dea bătăi de cap, înţelegi. Dar ei au venit, mi-au verificat paşaportul şi nu m-au mai deranjat deloc.

— Ce?

— Auzisem că s-ar putea să fie o problemă, dar n-a fost nici o problemă.

— Auziseşi despre ei?

— Ăhă, auzisem că sunt nişte măgari împuţiţi.

Măgari împuţiţi. Mi-am scris asta pe creier.

În realitate, eram uluit că eroul n-a avut audieri juridice şi tribulaţii cu paznicii de frontieră. Ăştia au obiceiul neplăcut să ia lucruri fără să ceară de la lumea din tren. Tata s-a dus odată la Praga, în cadrul activităţii sale pentru Călătorii la Origini, şi, în timp ce se odihnea, paznicii i-au scos din bagaje multe lucruri de preţ, ceea ce este teribil, pentru că el nu are multe lucruri de preţ. (E aşa de ciudat să te gândeşti că cineva îi face rău tatei. Eu mai de obicei gândesc rolurile ca fiind nemutabile.) Am fost informat totodată şi despre întâmplări cu călători care trebuie să dăruiască bănet paznicilor pentru a-şi primi documentele în schimb. Pentru americani, situaţia poate să fie foarte bună sau foarte rea. Este foarte bună dacă paznicul este îndrăgostit de America şi doreşte să-l supraimpresioneze pe american, purtându-se ca un paznic excelent. Felul acesta de paznic se gândeşte că într-o zi îl va reîntâlni pe american în America

şi că americanul se va oferi să-l ducă la un meci cu Chicago Bulls şi să-i cumpere jeanşi şi pâine albă şi hârtie igienică fină. Acest paznic visează să vorbească engleza fără accent şi să obţină o soţie cu sâni nemaleabili. Acest paznic va mărturisi că nu-i place unde trăieşte.

Celălalt gen de paznic e şi el îndrăgostit de America, însă el îl va urî pe american pentru că este american. Asta e situaţia foarte rea. Acest paznic ştie că el nu va merge niciodată în America şi ştie că nu-l va mai întâlni niciodată pe american. El va fura de la american şi-l va teroriza pe american, numai aşa, ca să-l înveţe că poate. Aceasta este singura ocazie în viaţa lui să-şi facă Ucraina lui mai importantă ca America şi să se facă pe sine mai important ca americanul. Tata mi-a spus asta şi sunt sigur că el e sigur că e adevărat.

Când am ajuns la maşină, bunicul zăbovea cu răbdare, aşa cum îi ordonase tata. Era foarte răbdător. Sforăia. Sforăia cu atâta volum că eroul şi cu mine îl auzeam cu toate că ferestrele erau închise şi suna ca şi când motorul ar fi fost în funcţiune.

— Acesta e şoferul nostru, l-am informat. Este expert la şofat.

Am observat întristare în zâmbetul eroului nostru. Era pentru a doua oară. Trecuseră patru minute.

— E OK? m-a întrebat el.

— Ce? am rostit eu. Nu dau să înţeleg. Vorbeşte mai rar, te rog.

Probabil i-am părut incompetent eroului.

— Şo…fe…rul…e…să…nă…tos?

— Cu certitudine, l-am asigurat eu. Însă trebuie să-ţi spun că sunt foarte familiar cu acest şofer. Este bunicul meu.

În acest moment, Sammy Davis Junior Junior s-a scos în evidenţă, pentru că a sărit de pe locul din spate şi a lătrat elocvent.

— Ah, Isuse! a exclamat eroul cu teroare şi s-a distanţat de maşină.

— Nu fi speriat, l-am informat eu pe când Sammy Davis Junior Junior îşi pocnea capul de fereastră. E doar căţeaua şoferului, însoţitoare de nevăzători.

I-am arătat cămaşa cu care era gătită, însă ea masticase majoritatea, aşa că nu mai scria decât: CĂŢEA OFICIOASĂ.

— E alienată mintal, i-am explicat, dar foarte, foarte jucăuşă.

— Bunicule, am zis, mişcându-i braţul ca să-i trezesc simţurile. Bunicule, e aici.

Bunicul şi-a rotit capul dintr-o parte în alta.

— Se odihneşte mereu, i-am spus eu eroului, sperând că asta l-ar putea face mai puţin speriat.

— Probabil că îi vine la îndemână, a spus eroul.

— Ce?

— Am spus că probabil îi vine la îndemână.

— Ce înseamnă a veni la îndemână?

— A fi folositor. Înţelegi, a fi de ajutor. Totuşi, care-i chestia cu câinele?

Acum folosesc foarte des această expresie americănească. I-am spus unei fete dintr-un faimos bar de noapte: „Ochii mei îmi vin la îndemână când îţi observ sânii fără pereche“. Am putut să percep că ea a perceput că sunt o persoană a-ntâia. Mai târziu, am devenit foarte carnali, şi ea şi-a mirosit genunchii şi de asemenea genunchii mei.

Am reuşit să-l mişc pe bunic din odihnă. Dacă vreţi să ştiţi cum, i-am strâns nasul cu degetele, ca să nu poată respira. Nu ştia unde se află.

— Anna? a întrebat el, acesta fiind numele bunicii mele care a murit în trecut cu doi ani.

— Nu, bunicule, sunt eu, Saşa.

A fost foarte ruşinat. Am perceput asta pentru că şi-a rotit faţa de la mine.

— L-am obţinut pe Jon-fen, l-am informat.

— Hm, numele meu e Jon-a-than, a zis eroul, care o observa pe Sammy Davis Junior Junior cum

lingea ferestrele.

— L-am obţinut. I-a sosit trenul.

— Oh, a zis bunicul şi am perceput că încă mai pleca dintr-un vis.

— Trebuie să pornim spre Luţk, i-am sugerat, aşa cum a ordonat tata.

— Ce? s-a interesat eroul.

— I-am spus că trebuie să pornim spre Luţk.

— Da, Luţk. Acolo mi s-a spus că vom merge. Şi de acolo, spre Trachimbrod.

— Ce? am investigat eu.

— Luţk, apoi Trachimbrod.

— Corect, am zis.

Bunicul şi-a pus mâinile pe volan. A privit în faţă timp prelungit. Respira cu răsuflări foarte largi şi mâinile îi tremurau.

— Da? l-am cercetat eu.

— Gura, m-a informat el.

— Unde o să stea câinele? ne-a cercetat eroul.

— Ce?

— Unde…o…să…stea…câinele?

— Nu înţeleg.

— Mi-e frică de câinii, a zis el. Am avut experienţe destul de neplăcute cu câinii.

I-am spus asta bunicului, care continua să fie pe jumătate din el însuşi în vis.

— Nimănui nu-i este frică de câini, a declarat el.

— Bunicul mă informează că nimănui nu-i este frică de câini.

Eroul şi-a ridicat cămaşa ca să-mi expună rămăşiţele unei răni.

— Asta e de la o muşcătură de câine, a zis el.

— Ce anume?

— Asta.

— Ce?

— Chestia asta.

— Ce chestie?

— Aici. Arată ca două linii care se intersectează.

— N-o văd.

— Aici, a spus el.

— Unde?

— Uite-aici, a spus el, iar eu am spus:

— Aha, da, cu toate că în realitate nu puteam vizualiza nimic.

— Mamei mele îi este frică de câini.

— Şi?

— Şi aşa că mie mi-e frică de câini. N-am ce face.

Acuma am apucat situaţia.

— Sammy Davis Junior Junior trebuie să se cuibărească în faţă, cu noi, i-am spus bunicului.

— Urcaţi-vă naibii în maşină, a cerut el, rătăcindu-şi toată răbdarea pe care o avusese pe când sforăia. Căţeaua şi evreul vor sta pe bancheta din spate. Este suficient de vastă pentru amândoi.

N-am menţionat că locul din spate nu era suficient de vast nici măcar pentru unul din ei.

— Ce ne facem? a întrebat eroul, temându-se să devină apropiat de maşină, în timp ce pe locul din spate Sammy Davis Junior Junior îşi făcuse gura cu sânge de la masticatul propriei cozi.

Cartea viselor repetate, 1791

Vestea norocului care dăduse peste el a ajuns la Iankel D pe când Cocârjaţii îşi încheiau slujba săptămânală.

Este foarte important să ne amintim, se adresă narcolepticul cultivator de cartofi Didl S congregaţiei, care stătea tolănită pe perne de jur împrejurul camerei lui de zi. (Congregaţia Cocârjată era una rătăcitoare, care îşi făcea cămin de fiecare şabot în casa altui enoriaş).

Să ne amintim ce? întrebă învăţătorul Tzadik P, împroşcând cretă galbenă cu fiecare silabă.

Nu ce-ul este aşa important, zise Didl, *cât faptul că trebuie să ne amintim. E vorba de actul de a ne aminti, de procesul de aducere aminte, de recunoaşterea trecutului nostru… Amintirile sunt mici rugăciuni către Dumnezeu, dacă noi am crede în aşa ceva… Pentru că se spune undeva ceva exact despre asta, sau ceva exact ca asta… Pusesem degetul pe lucrul ăsta acum câteva minute… Jur, era chiar aici. A văzut cineva* Cartea Antecedentelor *pe undeva? Am avut aici un volum vechi doar cu o secundă în urmă… Rahat! … Poate să-mi spună cineva unde rămăsesem? Acum sunt total încurcat şi jenat şi întotdeauna o zbârcesc atunci când ne întâlnim la mine acasă…*

Amintire, îl ajută îndurerata Şanda, însă Didl adormise brusc.

Femeia îl trezi şi îi şopti: *Amintire*.

Aşa, rosti el netulburat, în timp ce frunzărea vraful de hârtii de pe pupitru, care era de fapt o cuşcă de găini. *Amintire. Amintire şi reproducere. Şi vise, fireşte. Ce înseamnă să fim treji, nimic altceva decât să ne interpretăm visele, sau să visăm, nimic altceva decât să ne interpretăm starea de trezie? Cercul cercurilor! Vise, da? Nu? Da. Da, e primul şabot. Primul din lună. Şi întrucât este primul şabot al lunii, trebuie să*

aducem completări la Cartea viselor repetate. *Da? Să-mi spună careva dacă aiuresc chestia asta*.

Am avut un vis foarte interesant în ultimele două săptămâni, spuse Lilla F, urmaşă a primului Cocârjat care a lăsat să-i scape Marea Carte.

Excelent, emise Didl, extrăgând Volumul IV al *Cărţii viselor repetate* de pe arca improvizată, care era în realitate cuptorul lui.

La fel şi eu, adăugă Şloim. *Mai multe*.

Şi eu am avut un vis care se repetă, anunţă Iankel.

Excelent, aprecie Didl. *Foarte excelent*. *Nu peste multă vreme se va încheia încă un volum!*

Dar mai întâi, şopti Şanda, *trebuie să trecem în revistă ce s-a înregistrat luna trecută.*

Dar mai întâi, spuse Didl, asumându-şi autoritatea de rabin, *trebuie să trecem în revistă ce s-a înregistrat luna trecută. Ca să mergem înainte, trebuie să mergem înapoi.*

Dar să nu dureze prea mult, ceru Şloim, *că altfel uit. E uimitor că am reuşit să-l ţin minte atâta vreme.*

O să dureze exact atâta cât îi va fi necesar, zise Lilla.

O să dureze exact atâta cât îmi va fi necesar, anunţă Didl şi mâna i se înnegri de la cenuşa pe care o adunase pe coperta cărţii grele, legată în piele. O deschise la o pagină aproape de final, apucă urmăritorul de argint, care era de fapt un cuţit de tinichea, şi începu să psalmodieze, urmărind incizia lamei prin inima vieţii onirice a Cocârjaţilor:

> 4:512 – *Visul despre sexul fără durere*. Am visat acum patru nopţi nişte arătătoare de ceasornic care coborau din univers ca o ploaie, luna ca un ochi verde, oglinzi şi insecte, o iubire care nu se mai sfârşea. Nu era senzaţia de plenitudine de care aveam atâta nevoie, ci senzaţia că nu eram pustie.

Acest vis s-a sfârşit când l-am simţit pe soţul meu intrând în mine. 4:513 – *Visul cu îngeri care visează oameni*. Era în timpul unui somn de după-amiază, când am visat o scară. În sus şi în jos, pe fuşteie mergeau îngeri somnambuli, cu ochii închişi, cu răsuflarea grea şi mohorâtă, cu aripile atârnând inerte. M-am ciocnit în trecere de un înger bătrân, trezindu-l şi speriindu-l. Arăta ca bunicul meu înainte să se prăpădească, anul trecut, când se ruga în fiecare noapte să moară în somn. Ah, mi-a spus îngerul, tocmai te visam pe tine. 4:514 – *Visul, oricât ar suna de caraghios, despre zbor*. 4:515 – *Visul cu valsul ospăţului, foametei şi ospăţului*. 4:516 – *Visul cu păsări destrupate (46)*. Nu sunt sigur dacă o să-l consideraţi un vis sau o amintire, pentru că s-a întâmplat în realitate, dar, când adorm, văd camera în care am jelit moartea fiului meu. Aceia dintre voi care aţi fost acolo vă veţi aminti cum şedeam fără să vorbim, mâncând numai strictul necesar. Vă veţi aminti cum s-a izbit o pasăre de fereastră, spărgând-o şi căzând apoi pe podea. Vă veţi aminti, aceia dintre voi care aţi fost acolo, cum i se zbăteau aripile înainte de-a muri şi cum a lăsat o pată de sânge pe podea după ce a fost luată de-acolo. Dar care dintre voi a observat primul pasărea negativă pe care a lăsat-o în fereastră? Cine a văzut primul umbra pe care a lăsat-o pasărea în urma ei, umbra care însângera orice deget ce se încumeta să-i urmărească conturul, umbra care era o dovadă mai bună a existenţei păsării decât fusese pasărea însăşi vreodată? Cine a fost cu mine când am jelit moartea fiului meu, când m-am retras şi m-am dus să îngrop acea pasăre cu mâinile mele? 4:517 – *Visul despre îndrăgostire, căsătorie, moarte, iubire*. Acest vis pare că durează ore întregi, cu toate că se

petrece doar în cele cinci minute de când mă întorc de la câmp şi sunt trezit pentru cină. Visez despre vremea când am cunoscut-o pe soţia mea, acum cincizeci de ani, şi lucrurile se petrec întocmai ca atunci. Visez căsătoria noastră şi pot chiar să văd lacrimile de mândrie ale tatălui meu. E totul exact aşa cum s-a petrecut. Dar pe urmă îmi visez propria moarte, ceea ce, am auzit, este imposibil, dar trebuie să mă credeţi. Visez cum soţia mea îmi spune, stând la căpătâiul meu, că mă iubeşte şi cu toate că ea crede că nu pot s-o aud, eu pot, şi ea spune că n-ar fi vrut să schimbe nimic. Pare ca un moment pe care l-am mai trăit de o mie de ori, ca şi când totul îmi este familiar, chiar până în momentul morţii mele, ca şi când totul se va întâmpla iar şi iar, la nesfârşit, că ne vom cunoaşte, ne vom căsători, vom face copii, vom reuşi aşa cum am reuşit, vom da greş aşa cum am dat greş, totul exact la fel, fără să putem vreodată schimba ceva. Sunt iar dedesubtul unei roţi care nu poate fi oprită, şi, când îmi simt ochii închişi de moarte, aşa cum au fost şi vor mai fi de o mie de ori, mă trezesc. 4:518 – *Visul despre mişcarea perpetuă*. 4:519 – Visul despre ferestre scunde. 4:520 – *Visul despre siguranţă şi linişte*. Am visat că m-am născut din trupul unei străine. Mi-a dat naştere într-o locuinţă secretă, departe de tot ce aveam să cunosc crescând. Imediat după ce m-am născut, ea m-a dat mamei mele, pentru salvarea aparenţelor, şi mama mea a spus: „Mulţumesc. Mi-ai dat un fiu, darul vieţii“. Şi din acest motiv, pentru că veneam din trupul unei străine, nu mă temeam de trupul mamei mele şi puteam să-l îmbrăţişez fără ruşine, doar cu dragoste. Pentru că nu eram trup din trupul mamei mele, dorinţa mea de-a merge acasă nu se întorcea niciodată spre ea, şi eram

liber să spun Mamă şi asta să însemne doar Mamă. 4:521 – *Visul cu păsări destrupate (47)* E amurg în visul ăsta pe care-l am în fiecare noapte şi fac dragoste cu soţia mea, soţia mea adevărată, vreau să zic, cu care sunt căsătorit de treizeci de ani, şi ştiţi cu toţii cât o iubesc, o iubesc atât de mult. Îi frământ coapsele cu mâinile, îmi plimb mâinile până la pântecele şi talia ei şi îi ating sânii. Soţia mea este o femeie extraordinar de frumoasă, ştiţi cu toţii asta, şi în vis e la fel, tot atât de frumoasă. Îmi privesc mâinile puse pe sânii ei – mâini aspre, bătătorite, de bărbat, vânoase, tremurătoare, zbătându-se – şi-mi amintesc, nu ştiu de ce, dar aşa se întâmplă în fiecare noapte, de două păsări albe pe care mi le-a adus mama de la Varşovia când eram doar un copil. Le-am lăsat să zboare prin casă şi să se aşeze oriunde voiau. Mi-amintesc că vedeam spatele mamei când îmi prăjea ouă, şi mi-amintesc cum se aşezau păsările pe umerii ei, cu ciocurile înălţate lângă urechile ei, ca şi când ar fi fost pe cale să-i spună un secret. Ea întindea mâna dreaptă, scotocind în bufet fără să privească, după vreo mirodenie aflată pe un raft de sus, apucând ceva care-i scăpa, agitându-se, fără să lase mâncarea să mi se ardă. 4:522 – *Visul în care te întâlneşti cu cel care eşti tot tu, dar mai tânăr*. 4:523 – *Visul cu animale, două câte două*. 4:524 – *Visul despre cum nu mi-e ruşine*. 4:525 – *Visul că noi suntem taţii noştri*. M-am dus la Brod, fără să ştiu de ce, şi mi-am privit chipul reflectat în apă. Nu puteam să-mi întorc privirea. Ce era imaginea care mă trăgea înăuntru după ea? Ce era ceea ce iubeam acolo? Şi pe urmă am recunoscut-o. Atât de simplu. În apă vedeam faţa tatălui meu şi acea faţă vedea faţa tatălui său şi tot aşa, mereu, reflectând înapoi, spre începutul timpului,

până la faţa lui Dumnezeu, după chipul căruia am fost noi creaţi. Ardeam de dragoste pentru noi înşine, noi toţi, cei care am stârnit focul pe care l-am îndurat – iubirea noastră era suferinţa cumplită pentru care leacul era numai iubirea noastră…

Psalmodierea fu întreruptă de o bătaie puternică în uşă. Doi bărbaţi cu pălării negre intrară şchiopătând, înainte să aibă timp congregaţia să se ridice în picioare.

SUNTEM AICI ÎN NUMELE CONGREGAŢIEI VERTICALE! zbieră cel mai înalt dintre cei doi.

CONGREGAŢIEI VERTICALE! repetă ca un ecou cel scund şi îndesat.

Sst! făcu Şanda.

IANKEL D ESTE PREZENT? răcni cel mai înalt dintre cei doi, ca reacţie parcă la cererea ei.

DA, IANKEL D ESTE PREZENT? repetă cel scund şi îndesat.

Aici. Sunt aici, răspunse Iankel, ridicându-se de pe pernă. Îşi închipui că Prea-Respectabilul Rabin îi solicita serviciile financiare, aşa cum se întâmplase de atâtea ori în trecut, pietatea fiind foarte costisitoare în acele vremuri. *Cu ce pot să vă fiu de folos?*

TU VEI FI TATĂL FETIŢEI DIN RÂU! răcni cel mai înalt.

TU VEI FI TATĂL! veni ecoul dinspre cel scund şi îndesat.

Excelent! exclamă Didl, închizând cu zgomot volumul IV din *Cartea viselor repetate*, dintre scoarţele căruia se iscă un nor de praf. *Este o veste absolut excelentă! Iankel va fi tatăl!*

Mazel tov[3]*!* începură enoriaşii să cânte. *Mazel tov!*

Brusc, Iankel fu cuprins de teama că ar putea muri, o teamă mai puternică decât aceea pe care o simţise când i se prăpădiseră părinţii de moarte naturală, mai puternică decât atunci când singurul

său frate se sfârşise în moară sau când îi muriseră copiii, mai puternică chiar decât atunci când era copil şi îi trecuse prima oară prin minte că trebuie să încerce să înţeleagă ce-ar putea însemna să nu fie în viaţă – să fie nu în întuneric, nu în nesimţire, să fie în nefiinţă, să nu fie.

Cocârjaţii îl felicitară, fără să bage de seamă că, în timp ce ei îl băteau pe spate, el plângea. *Mulţumesc*, spunea el, iar şi iar, fără să se întrebe deloc cui mulţumea. *Mulţumesc foarte mult*. I se dăruise un prunc, iar mie un stră-stră-stră-stră-stră-străbunic.

Notă

3. Noroc (ebraică), formulă de felicitare la evrei.

Se naşte dragostea, 1791-1796

Cămătarul căzut în dizgraţie Iankel D a luat fetiţa acasă în acea seară. *Uite-aşa urcăm pe treapta din faţă*, explica el. *Am ajuns. Asta e uşa ta. Şi uite-aici, asta e clanţa de la uşa ta, pe care o deschid eu. Şi uite-aici, aici e locul unde ne lăsăm încălţările când intrăm în casă.* Îi vorbea tot timpul ca şi cum ea ar fi putut să-l înţeleagă, nu ridica vocea, nu silabisea şi nu rostea cuvinte fără rost. *Ăsta cu care te hrănesc e lapte. Vine de la Mordechai, lăptarul, pe care ai să-l cunoşti într-o zi. El ia laptele de la o vacă, lucru foarte ciudat şi tulburător dacă stai să te gândeşti, aşa că nu te gândi… Asta care-ţi mângâie obrazul e mâna mea. Unii oameni sunt stângaci, alţii sunt dreptaci. Noi nu ştim încă tu cum eşti, pentru că tu doar stai acolo şi mă laşi pe mine să-mi folosesc mâinile… Ăsta e un sărut. Este ceea ce se întâmplă când buzele sunt ţuguiate şi lipite de ceva, uneori de alte buze, alteori de un obraz sau de altceva. Depinde… Asta e inima mea. O atingi cu mâna stângă nu pentru că eşti stângace, cu toate că ai putea fi, ci pentru că ţi-o ţin eu în dreptul inimii mele. Ceea ce simţi este bătaia inimii mele. Este ceea ce mă ţine în viaţă.*

I-a făcut culcuş într-o tavă adâncă, aşternută cu hârtie de ziar mototolită, pe care a aşezat-o uşurel în cuptor, ca să n-o deranjeze sunetul cascadei mici de-afară. Lăsa uşa de la cuptor deschisă şi stătea s-o vegheze ore întregi, asemenea cuiva care ar urmări o pâine cum creşte. Privea cum pieptul i se ridica şi se cobora în succesiune rapidă în timp ce mânuţele i se strângeau în pumni şi apoi se deschideau, iar pleoapele i se zbăteau aparent fără nici un motiv. *Poate că visează?* se întreba el. *Şi dacă da, ce-ar putea să viseze un prunc? Probabil că visează la ce-a fost înainte de viaţă, aşa cum eu visez la viaţa de după moarte.* Când o trăgea afară,

ca s-o hrănească sau doar ca s-o ţină în braţe, trupul îi era tatuat cu litere de ziar. ÎN SFÂRŞIT A TRECUT VREMEA MÂINILOR VOPSITE! ŞOARECELE VA FI SPÂNZURAT! Sau SOFIOWKA, ACUZAT DE VIOL, SUSŢINE CĂ A FOST POSEDAT DE PERSUASIUNEA PENISULUI ŞI „A SCĂPAT DE SUB CONTROL“. Sau AVRUM R, MORT ÎNTR-UN ACCIDENT LA MOARĂ, LASĂ ÎN URMA LUI UN MOTAN RĂTĂCIT, SIAMEZ, DE PATRUZECI ŞI OPT DE ANI, DE CULOARE MARO-ROŞCAT, DOLOFAN DAR NU GRAS, PREZENTABIL, POATE PUŢIN GRAS, RĂSPUNDE LA NUMELE DE „MATUSALEM“, FIE, GRAS CA DRACU’. CINE-L GĂSEŞTE POATE SĂ-L PĂSTREZE. Uneori, o legăna în braţe ca să adoarmă şi o citea de la stânga la dreapta şi ştia tot ce-avea nevoie să ştie despre lume. Ce nu era scris pe ea, nu era important pentru el.

Iankel pierduse doi prunci, unul de gripă şi celălalt din pricina morii de făină industrială, care luase viaţa câte unui locuitor din ştetl în fiecare an, de când se deschisese. Mai pierduse şi o soţie, pe care nu i-o luase moartea, ci un alt bărbat. Într-o după-amiază, s-a întors de la bibliotecă şi a găsit un bilet care acoperea cuvântul ŞALOM[4]! de pe covoraşul de întâmpinare din casa lor: *A trebuit s-o fac, pentru mine.*

Lilla F îşi plimba degetele pe pământul din jurul uneia dintre margaretele sale. Biţl Biţl stătea lângă fereastra bucătăriei sale, prefăcându-se că-şi curăţă tejgheaua. Şloim W trăgea cu ochiul prin partea de sus a uneia dintre clepsidrele de care nu se mai putea despărţi. Nimeni nu spunea nimic în timp ce Iankel citea biletul şi nimeni n-a spus nimic niciodată după acel moment, ca şi când dispariţia soţiei lui n-ar fi fost absolut deloc ceva neobişnuit sau ca şi când nici n-ar fi băgat de seamă că el fusese vreodată însurat.

De ce n-o fi strecurat biletul pe sub uşă? se întreba el. *De ce n-a putut să-l împăturească?* Arăta ca orice alt bilet pe care i l-ar fi lăsat, de genul: *Ai putea încerca să repari ciocănelul stricat de la uşă?* sau *Mă întorc repede, nu te îngrijora.* I se părea aşa ciudat că un bilet atât de deosebit – *A trebuit s-o fac, pentru mine* – putea arăta exact la fel: neînsemnat, banal, un fleac. Ar fi putut s-o urască pentru că îl lăsase acolo, la vedere, şi ar fi putut s-o urască pentru brutalitatea lui, un mesaj fără înfloriturі de stil, fără nici un mic indiciu că da, e un lucru important, este cel mai dureros bilet pe care l-am scris vreodată, da, aş fi preferat mai curând să mor decât să trebuiască să-l scriu. Unde erau urmele de lacrimi uscate? Unde era scrisul tremurat?

Dar soţia lui fusese prima şi singura lui iubire şi aşa era felul celor din micul ştetl, să-i ierte pe cei care reprezentau prima şi singura iubire, aşa că el s-a străduit să înţeleagă, sau să se prefacă a înţelege. Nici măcar o dată n-a învinuit-o că fugise la Kiev cu un funcţionar itinerant şi mustăcios care fusese chemat să ajute la medierea procedurilor încurcate ale ruşinosului proces al lui Iankel; funcţionarul îi putea promite femeii că o să-i asigure viitorul, putea s-o ducă departe de toate, putea s-o mute într-un loc mai liniştit, fără gânduri, fără mărturisiri sau negocieri în legătură cu pledoaria în apărare. Nu, nu e asta. Fără Iankel. Ea voia să fie fără Iankel.

Şi-a petrecut următoarele săptămâni străduindu-se să nu-şi mai imagineze scene în care funcţionarul îi regula nevasta. Pe podea, cu ingrediente de gătit. În picioare, fără să-şi scoată ciorapii. În iarba din curtea casei lor, casă nouă şi imensă. Şi-a imaginat-o scoţând sunete pe care nu le scosese niciodată cu el şi simţind plăceri pe care el nu fusese niciodată capabil să i le procure pentru că funcţionarul era bărbat, iar el nu era bărbat. *Oare îi suge penisul?* se întreba el. *Ştiu că e un*

gând prostesc, un gând care nu-mi aduce decât suferinţă, dar nu mă pot elibera de el. Şi când îi suge penisul, pentru că sigur aşa e, el ce face? Îi dă părul deoparte, ca să privească? Îi atinge sânii? Se gândeşte la altcineva? Dacă da, am să-l omor.

În timp ce ochii ştetlului erau încă aţintiţi asupra lui – Lilla cu degetele încă prin ţărână, Biţl Biţl încă frecând tejgheaua, Şloim continuând să se prefacă a măsura timpul cu nisip – a împăturit biletul în formă de lacrimă, l-a strecurat sub rever şi a intrat în casă. *Nu ştiu ce să fac*, şi-a zis el. *Probabil ar trebui să mă sinucid*.

Nu suporta să mai trăiască, dar nici nu-i venea să moară. Nu suporta gândul că ea face dragoste cu altcineva, dar nici absenţa lui n-o putea îndura. Cât despre bilet, nu suporta să-l păstreze, dar nici nu-i venea să-l distrugă. Aşa că a încercat să-l rătăcească. L-a lăsat lângă sfeşnicele din care plângea ceara, l-a pus prin pasca de fiecare Paşte, i-a dat drumul la întâmplare, printre hârtiile mototolite în talmeş-balmeşul de pe biroul lui, sperând să nu-l mai găsească acolo la întoarcere. Dar el era mereu acolo. A încercat să-l împingă afară din buzunar în timp ce şedea pe bancă, în faţa artezienei cu sirena culcată pe spate, însă atunci când băga mâna după batistă, el era tot acolo. L-a ascuns ca pe un semn de carte într-unul dintre romanele care-i displăceau cel mai mult, însă biletul apărea peste câteva zile între filele uneia dintre cărţile occidentale pe care numai el singur din tot ştetlul le citea, una dintre cărţile pe care bileţelul i-o spurcase acum pe vecie. Dar, aşa cum nu se putea despărţi de propria viaţă, nu putea scăpa cu nici un chip de bilet, care se tot întorcea la el. Se ţinea de el, ca o parte din el, ca un semn din naştere, ca o mână sau un picior, era asupra lui, în el, el, imnul lui: *A trebuit s-o fac, pentru mine.*

Pierduse de-a lungul timpului atâtea bucăţele de hârtie, şi chei, condeie, cămăşi, ochelari, ceasuri,

tacâmuri de argint. Pierduse un pantof, butonii lui preferaţi cu opal (franjurii de Cocârjat de la mânecile lui fluturau acum în dezordine), trei ani departe de Trachimbrod, milioane de idei pe care intenţiona să le pună pe hârtie (unele cu totul originale, altele de o semnificaţie profundă), părul, prestanţa, doi părinţi, doi prunci, o soţie, o avere în bani de buzunar, mai multe şanse care puteau fi numărate. Pierduse chiar şi un nume: era Safran înainte să fugă din ştetl, Safran de la naştere până la prima sa moarte. Părea că nu exista nimic ce nu putea pierde. Dar acea bucată de hârtie refuza mereu să dispară, la fel ca imaginea soţiei sale, culcată pe spate, la fel ca gândul că, dacă el ar putea, asta i-ar putea înfrumuseţa viaţa pentru a-i pune capăt.

Înainte de proces, Iankel-pe-atunci-Safran era admirat de toată lumea. Era preşedintele (şi trezorierul şi secretarul şi unicul membru al) Comitetului pentru Artele Bune şi Frumoase şi fondatorul, directorul cu mandat multiplu şi unicul profesor al Şcolii pentru învăţătură mai înaltă, care se întrunea în casa lui şi la ale cărei lecţii participa Iankel însuşi. Nu era un lucru neobişnuit ca o familie să ofere o cină cu multe feluri în numele lui (dacă nu în prezenţa lui) sau ca un membru mai prosper al comunităţii să comande vreunui pictor itinerant portretul lui. Iar portretele erau întotdeauna măgulitoare. Era un om pe care îl admirau şi îl plăceau cu toţii, dar pe care nimeni nu-l cunoştea. Era ca o carte pe care puteai să te simţi bine c-o ţii în mână, despre care puteai vorbi fără s-o fi citit niciodată, pe care o puteai recomanda.

La sfatul avocatului său, Isaac M, care punea ghilimele cu degetele în aer la fiecare silabă din fiecare cuvânt pe care-l rostea, Iankel a pledat vinovat la toate acuzaţiile de malpraxis, în speranţa că asta îi va uşura pedeapsa. La sfârşit, şi-a pierdut autorizaţia de cămătar. Şi chiar mai mult decât

autorizaţia. Şi-a pierdut bunul nume, ceea ce, cum se spune, este singura pierdere mai gravă decât pierderea sănătăţii. Trecătorii îl priveau cu dispreţ sau rosteau printre dinţi cuvinte insultătoare precum bandit, trişor, ticălos, păcătos.

Safran a rătăcit prin satele vecine, găsind de lucru ca profesor de teoria şi arta clavecinului, consultant de parfumuri (făcând pe surdul şi pe orbul, ca să-şi acorde o oarecare legitimitate în absenţa referinţelor) şi chiar, pentru o scurtă şi nefericită perioadă, ca cel mai prost prezicător din lume – *N-am să vă mint şi să vă spun că viitorul e plin de perspective…* Se trezea în fiecare dimineaţă cu dorinţa de a face bine, de a fi o persoană bună şi cu rost, de a fi, oricât de simplu suna şi oricât de imposibil era în realitate, de a fi fericit. Şi pe parcursul fiecărei zile inima îi cobora din piept în stomac. Pe la începutul după-amiezii era deja copleşit de sentimentul că nimic nu era bine, sau nimic nu era bine pentru el, şi de dorinţa de-a fi singur. Până seara era împlinit: singur în imensitatea nefericirii lui, singur în vinovăţia lui fără rost, singur chiar în singurătatea lui. *Nu sunt trist*, îşi repeta iar şi iar, *Nu sunt trist*. Ca şi cum ar fi putut ajunge cândva să se convingă că era aşa. Sau să se înşele singur. Sau să-i convingă pe alţii – singurul lucru mai rău decât să fii trist este ca alţii să ştie că eşti trist. *Nu sunt trist. Nu sunt trist.* Pentru că viaţa lui avea un potenţial nelimitat pentru fericire, în măsura în care era ca o cameră pustie şi albă. Când adormea seara inima îi stătea la picioarele patului, ca un animal domesticit care nu făcea parte din el. Şi în fiecare dimineaţă se trezea din nou cu ea în colivia pieptului, puţin mai grea, puţin mai slabă, dar încă pulsând. Iar pe la mijlocul după-amiezii era iar copleşit de dorinţa de a se afla în altă parte, de a fi altcineva, altcineva în alt loc. *Nu sunt trist*.

După trei ani s-a întors în ştetl – sunt dovada ultimă că toţi cetăţenii care pleacă, în cele din

urmă se întorc – şi a trăit o viaţă liniştită ca un ciucure de Cocârjat cusut de mâneca Trachimbrodului, obligat să poarte la gât acea bilă oribilă, ca semn al ruşinii sale. Şi-a schimbat numele în Iankel, numele funcţionarului care fugise cu soţia lui, şi a cerut ca nimeni să nu-i mai spună vreodată Safran (cu toate că i se părea că mai aude acel nume şoptit din când în când în spatele lui). Mulţi dintre vechii clienţi s-au întors la el şi, cu toate că au refuzat să-i mai plătească dobânzile din vremurile lui bune, el a reuşit să se restabilească în locul său natal – aşa cum încearcă să facă în cele din urmă toţi cei care au fost exilaţi.

Când bărbaţii cu pălării negre i-au dat copila, a simţit că el însuşi nu era decât un prunc, cu o şansă de a trăi fără ruşine, fără nevoia de consolare pentru o viaţă trăită în greşeală, o şansă de a fi iar nevinovat, de a fi simplu şi iremediabil fericit. A botezat-o Brod, după râul ciudatei sale naşteri, şi i-a dat şi ei o bilă mică de abac s-o poarte la gât pe un şnur, ca să nu se simtă niciodată stingheră în cadrul celei ce avea să fie familia ei.

Crescând, stră-stră-stră-stră-străbunica mea nu şi-a amintit, firește, nimic şi nu i s-a spus nimic. Iankel a inventat o poveste despre moartea prematură a mamei ei – *fără durere, la naştere* – şi îi răspundea la numeroasele întrebări care se iscau în aşa fel încât s-o îndurereze cât mai puţin. Mama ei era cea de la care avea acele urechi mari şi frumoase. Al mamei ei era simţul umorului pe care i-l admirau atât de mult toţi băieţii. Îi povestea lui Brod despre vacanţele petrecute împreună de el şi soţia lui (când ea i-a scos o ţeapă din călcâi la Veneţia, când el i-a schiţat ei un portret în creion roşu în faţa unei arteziene înalte din Paris), îi arăta scrisorile de dragoste pe care şi le trimiseseră unul altuia (scriind cu mâna stângă scrisorile care-i aparţinuseră, chipurile, mamei lui Brod) şi o adormea cu poveşti despre dragostea lor.

Ce înseamnă dragoste la prima vedere, Iankel?

Eu am iubit-o pe mama ta chiar înainte s-o văd – m-a atras mirosul ei!

Mai spune-mi cum arăta.

Arăta ca tine. Era frumoasă, cu acei ochi desperecheaţi, ca tine. Unul albastru, altul căprui, ca şi ai tăi. Avea pomeţii tăi puternici şi pielea ta fină.

Care era cartea ei preferată?

Geneza, fireşte.

Credea în Dumnezeu?

Nu mi-a spus niciodată.

Cât de lungi erau degetele ei?

Aşa de lungi.

Şi picioarele ei?

Uite-atât.

Mai povesteşte-mi cum îţi sufla în obraz înainte să te sărute.

Păi, tocmai asta e, îmi sufla pe buze înainte să mă sărute, ca şi cum aş fi fost o mâncare foarte fierbinte şi ea avea de gând să mă mănânce!

Era nostimă? Mai nostimă decât mine?

Era cea mai nostimă fiinţă din lume. Exact ca tine.

Era frumoasă?

Era inevitabil: Iankel s-a îndrăgostit de soţia lui imaginară. Se trezea din somn cu dorul după greutatea care nu apăsase niciodată patul alături de el, amintindu-şi sincer greutatea gesturilor pe care ea nu le făcuse niciodată, tânjind după negreutatea nebraţului ei atârnând peste prearealul său piept, toate astea făcându-i amintirile de văduv cu atât mai convingătoare şi durerea cu atât mai reală. Simţea că o pierduse. O pierduse *cu adevărat*. Noaptea, recitea scrisorile pe care ea nu i le scrisese niciodată.

> Scumpul meu Iankel,
>
> Mă întorc curând acasă, la tine, aşa că nu-i nevoie să-mi mai duci dorul atât de mult, oricât ar fi de plăcut. Eşti aşa de prostuţ. Ştii?

Ştii cât eşti de prostuţ? Poate de asta te şi iubesc atât de mult, pentru că şi eu sunt o prostuţă.

Lucrurile sunt minunate aici. E foarte frumos, exact aşa cum mi-ai spus tu că o să fie. Lumea e foarte amabilă şi mănânc bine, asta ţi-o spun numai pentru că tu eşti tot timpul preocupat că eu nu am destulă grijă de mine. Ba am, aşa că nu te îngrijora.

Mi-e foarte dor de tine. E aproape insuportabil. În fiecare moment al fiecărei zile mă gândesc la absenţa ta şi asta aproape că mă omoară. Dar, bineînţeles, în curând am să mă întorc la tine şi nu va mai trebui să-mi fie dor de tine şi să ştiu că ceva, totul, lipseşte, că ceea ce este aici este doar ceea ce nu este aici. Îmi sărut perna înainte să adorm şi-mi imaginez că eşti tu. Sună ca un gest pe care îl poţi face şi tu, ştiu. Probabil tocmai de asta o fac.

Aproape că ajunsese să creadă. Repetase amănuntele acestea de atâtea ori, încât îi era aproape imposibil să le deosebească de fapte. Însă biletul real revenea mereu la el şi era sigur că asta îl împiedica să dobândească cel mai simplu dar imposibil lucru: fericirea. *A trebuit să o fac, pentru mine*. Brod l-a descoperit într-o zi pe când avea doar câţiva anişori. Biletul i se strecurase în buzunarul din dreapta, ca şi când ar fi fost dotat cu o gândire a lui proprie, ca şi cum acele şapte cuvinte mâzgălite erau capabile să vrea să impună realitatea. *A trebuit să o fac, pentru mine*. Fetiţa fie a simţit importanţa imensă a biletului, fie l-a socotit cu totul neînsemnat, fapt este că nu i-a pomenit nimic despre el lui Iankel, ci i l-a pus pe noptieră, unde el avea să-l găsească în noaptea aceea, după ce recitise o altă scrisoare care nu era de la

mama ei, nu era de la soţia lui. *A trebuit să o fac, pentru mine*.

Nu sunt trist.

Notă

4. Bunăstare, pace (ebraică), formulă de salut.

O altă loterie, 1791

Prea-Respectabilul Rabin a plătit o jumătate de duzină de ouă de patiserie şi o mână de afine pentru publicarea următorului anunţ în foaia săptămânală a lui Şimon T: că un magistrat irascibil din Lvov ceruse ca acest ştetl fără nume să capete unul, că numele urma să fie folosit pentru hărţi noi şi rapoarte de recensământ, că el nu trebuia să rănească nici sensibilităţile rafinate ale nobilimii ucrainene, nici pe cele ale aristocraţilor polonezi, sau să fie prea greu de pronunţat şi că trebuia să fie hotărât până la sfârşitul săptămânii.

UN VOT! A proclamat Prea-Respectabilul Rabin. VOM suPUNE CHESTIUNEA LA VOT. Căci, aşa cum lămurise cândva Venerabilul Rabin, ŞI DACĂ NOI CREDEM CĂ ORICE EVREU ADULT ŞI DREPT-CREDINCIOS, PARTE BĂRBĂTEASCĂ, ÎNTREG LA MINTE, ABSOLUT MORAL, PESTE MEDIE ŞI PROPRIETAR S-A NĂSCUT CU O VOCE CARE TREBUIE ASCULTATĂ, NU TREBUIE NOI SĂ-I ASCULTĂM PE TOŢI?

În dimineaţa următoare, în faţa sinagogii Verticale a fost amplasată o urmă şi cetăţenii cu drept de vot s-au aşezat la coadă de-a lungul liniei de demarcaţie dintre evreiesc şi omenesc. Biţl Biţl R a votat pentru „Gefilteville“; răposatul filozof Pinchas T pentru „Capsula Timpului cu Ţărână şi Sfoară“; Prea-Respectabilul Rabin şi-a depus votul pentru „ŞTETL AL CUVIOŞILOR VERTICALIŞTI ŞI AL COCÂRJAŢILOR NEDEMNI CU CARE NICI UN EVREU RESPECTABIL N-AR TREBUI SĂ AIBĂ DE-A FACE DECÂT DACĂ I-A PLECAT CUMVA MINTEA ÎN VACANŢĂ“.

Nobilul nebun Sofiowka N, având atâta timp disponibil şi atât de puţine de făcut, şi-a asumat

sarcina de a supraveghea urna toată după-amiaza şi apoi de a o preda seara la biroul magistratului din Lvov. A doua zi dimineaţa, denumirea oficială fusese stabilită: aşezat la douăzeci şi trei de kilometri sud-est de Lvov, patru la nord de Kolki şi călare pe frontiera polono-ucraineană ca o creangă aterizată pe un gard, se afla un ştetl numit Sofiowka. Noul nume era, spre marea dezamăgire a celor care trebuiau să-l poarte, oficial şi irevocabil. Urma să fie purtat de ştetl până la moarte.

Evident, nimeni din Sofiowka nu-i spunea Sofiowka. Până să aibă un nume oficial atât de dezagreabil, nimeni nu simţise nevoia să-l numească în vreun fel. Acum însă, când era o insultă – când aveau un ştetl tiz cu acel ţicnit – cetăţenii aveau un nume pe care să *nu* şi-l dea. Unii i-au zis chiar Nu-Sofiowka, şi au continuat să-i spună aşa chiar şi după ce a fost ales un nou nume.

Prea-Respectabilul Rabin a cerut un nou vot. NUMELE OFICIAL NU POATE FI SCHIMBAT, a spus el, DAR NOI TREBUIE SĂ AVEM UN NUME REZONABIL PENTRU PROPRIILE NOASTRE SCOPURI. Cu toate că nimeni nu era prea sigur ce se înţelegea prin scopuri – *Am avut noi scopuri înainte? Şi care anume este scopul meu printre scopurile noastre?* – un al doilea vot părea necesar, fără discuţie. Urna a fost aşezată în faţa Sinagogii Verticale şi de data asta a fost supravegheată de gemenele Prea-Respectabilului Rabin.

Lăcătuşul artritic Iţac W a votat pentru „Ţinutul de Frontieră“. Omul legii, Isaac M, pentru „Ştetlprudenţă“. Lilla F, urmaşa primului Cocârjat care a scăpat cartea, le-a convins pe gemene s-o lase să strecoare şi ea un buletin de vot, pe care scria „Pinchas“ (Au votat şi gemenele: Hannah pentru „Chana“, iar Chana pentru „Hannah“.)

Prea-Respectabilul Rabin a numărat voturile în seara aceea. Era balotaj; fiecare nume obţinuse câte un vot: Luţk Minor, *ŢINUTUL VERTICAL*, Noua Făgăduinţă, Linia de Demarcaţie, Joshua, Lacătul-şi-Cheia… Gândindu-se că era un fiasco ce durase destul, a hotărât, socotind că şi Dumnezeu ar fi făcut la fel într-o asemenea împrejurare, să culeagă o hârtiuţă la întâmplare din urnă şi să aleagă pentru ştetl numele scris pe ea, indiferent care ar fi fost acela.

A dat aprobator din cap citind un scris care-i devenise familiar. *IANKEL A CÂŞTIGAT DIN NOU*, a spus el. *IANKEL NE-A BOTEZAT TRACHIMBROD.*

23 septembrie 1997

Dragă Jonathan,

Am fost o persoană extrem de încântată să primesc scrisoarea ta şi să aflu că eşti restabilit la universitate pentru anul concludent. Cât despre mine, eu încă mai am doi ani de studii printre rămăşiţe. Nu ştiu ce voi îndeplini după aceea. Multe dintre lucrurile de care m-ai informat în iulie sunt încă proeminente pentru mine, ca de pildă ce ai grăit despre urmărirea visurilor şi cum, dacă ai un vis bun şi semnificativ, eşti oblongat să ţi-l urmăreşti. Asta poate fi mai floare la ureche pentru tine, trebuie să spun.

N-am tânjit să aduc vorba despre asta, dar am s-o fac. Curând voi poseda suficient bănet pentru a cumpăra un bon de avion pentru America. Tata nu ştie. El crede că eu răspândesc tot ce posed pe la discoteci faimoase, dar ca înlocuitor la asta eu adesea mă duc la plajă şi stau cuibărit multe ore, ca să nu trebuiască să răspândesc bănet. Când stau cuibărit pe plajă mă gândesc ce norocos eşti tu.

Ieri a fost a paisprezecea zi de naştere a Micului Igor. Şi-a făcut braţul rupt în trecut cu o zi, pentru că a căzut din nou, de data asta de pe un gard pe care se plimba, dacă-ţi vine să crezi. Ne-am străduit toţi cu neclintire să-l facem o persoană fericită şi mama a pregătit o prăjitură de calitate superioară care a avut multe plafoane şi am avut chiar şi un mic festival. Bineînţeles, bunicul a fost prezent. S-a interesat despre tine şi eu i-am spus că ai să te returnezi la universitate în septembrie, adică acum. Nu l-am informat despre cum a furat paznicul cutia lui Augustine, pentru că ştiam că s-ar simţi ruşinat, şi l-a făcut fericit să afle despre tine, şi el nu e niciodată fericit. A dorit ca eu să mă interesez dacă ar fi un lucru posibil ca tu să mai trimiţi o reproducere a fotografiei cu

Augustine. A spus că ţi-ar prezenta bănet pentru orice cheltuieli. Sunt foarte nefericit în legătură cu el, după cum te-am informat în ultima scrisoare. Sănătatea lui este înfrântă. Nu posedă energia să se enerveze des şi este de obicei în tăcere. De fapt, aş aprecia dacă ar striga la mine şi chiar dacă m-ar pocni.

Tata a cumpărat o bicicletă nouă pentru Micul Igor de ziua lui, ceea ce reprezintă un cadou superior, pentru că ştiu că tata nu posedă suficient bănet pentru asemenea cadouri cum sunt bicicletele.

— Bietul Neîndemânatic, a zis el, întinzându-se să-şi pună mâna pe umărul Micului Igor, ar trebui să fie fericit de ziua lui.

Am ataşat o fotografie a bicicletei în plic. Spune-mi dacă e teribilă. Te rog să fii corect. N-am să fiu furios dacă îmi spui că nu e teribilă.

Am hotărât să nu merg în nici un loc faimos seara trecută. În loc de asta, m-am cuibărit pe plajă. Dar nu am fost în solitudinea mea normală, pentru că am luat cu mine fotografia lui Augustine. Trebuie să-ţi mărturisesc că o examinez foarte recurent, şi perseverez să mă gândesc la ce-ai spus tu că m-am îndrăgostit de ea. E frumoasă. Ai dreptate.

Destul cu conversaţia mea miniaturală. Te fac o persoană foarte plictisitoare. Am să vorbesc acum despre afacerea poveştii. Am observat că n-ai fost împăcat de a doua secţiune. Îmi mai torn un pumn de cenuşă în cap pentru asta. Dar corecturile tale au fost aşa uşoare. Mulţumesc că m-ai informat că se zice „a te căca pe tine de draci“ ca şi „a prinde bine“. Este foarte folositor pentru mine să cunosc expresiile corecte. Este necesar. Ştiu că tu mi-ai cerut să nu modific greşelile, pentru că sună umoristic şi umoristic este singurul mod cinstit de a spune o poveste tristă, însă cred că am să le modific. Te rog să nu mă urăşti.

Am modelat toate celelalte corecturi pe care le-ai comandat. Am inserat ce mi-ai ordonat în partea despre când te-am întâlnit prima oară. (Crezi cu adevărat că suntem comparabili?) Aşa cum mi-ai comandat, am eliminat propoziţia „Era scund grav“ şi am inserat în locul ei „Ca şi mine, nu era înalt“. Şi după propoziţia „Ah, a zis bunicul şi eu am observat că el încă mai pleca dintr-un vis“ am adăugat, aşa cum ai comandat „Despre bunica?“

Cu aceste schimbări, sunt încrezător că a doua parte a poveştii este perfectă. Am fost incapabil să ignor a observa că tu mi-ai trimis iar bănet. Pentru aceasta îţi mulţumesc iar. Dar papagalicesc ce-am grăit înainte: dacă nu eşti împăcat cu ce-ţi trimit şi ai dori să ţi se trimită bănetul înapoi, ţi-l pun la poştă imediat. Nu m-aş putea simţi mândru în nici o altă manieră.

Am trudit foarte din greu la această secţiune următoare. A fost cea mai rigidă de până acum. Am încercat să ghicesc unele dintre lucrurile pe care tu ai vrea ca eu să le modific şi le-am modificat eu însumi. De exemplu, n-am utilizat cuvântul „enervat“ cu atâta obişnuinţă, pentru că am putut să deduc că te făcea pe nervi din propoziţia din scrisoarea ta, când ai spus „Încetează să mai foloseşti cuvântul «enerva». Mă calcă pe nervi.“ Totodată, am inventat lucruri care am crezut că o să te împace, lucruri hazlii şi lucruri triste. Sunt cert că ai să mă informezi când m-am deplasat prea departe.

În ce se priveşte scrisul tău, tu mi-ai trimis multe pagini, dar trebuie să-ţi spun că le-am citit pe toate. Cartea viselor repetate *a fost ceva foarte frumos şi trebuie să spun că visul că noi suntem taţii noştri m-a făcut deprimat. Asta ai intenţionat, nu? Fireşte, eu nu sunt Tată, aşa că probabil eu sunt pasărea rară pentru romanul tău. Când privesc în imaginea reflectată, ceea ce văd nu este Tatăl, ci negativul Tatălui.*

Iankel. E un om bun, nu? De ce crezi că a făcut să-l escrocheze pe acel om cu atât de mulţi ani în urmă? Probabil avea foarte grav nevoie de bănet. Eu ştiu cum e, cu toate că eu n-aş escroca nici o persoană. Am găsit că este încurajator că ai mai făcut o loterie, de data asta ca să botezi acel ştetl. M-a făcut să mă gândesc la cum aş boteza eu Odessa dacă mi s-ar da această putere. Cred că aş putea s-o botez Alex, pentru că atunci toată lumea ar şti că eu sunt Alex şi că numele oraşului este Alex, aşa că eu trebuie să fiu o persoană de calitate foarte superioară. Aş putea s-o numesc şi Micul Igor, pentru că lumea ar gândi că fratele meu e o persoană de calitate superioară, ceea ce şi este, dar ar fi bine ca oamenii să gândească aşa. (E un lucru ciudat cum doresc eu pentru fratele meu ceea ce doresc pentru mine însumi, doar că mai rigid.) Probabil aş numi-o Trachimbrod, pentru că atunci Trachimbrodul ar putea exista şi totodată toată lumea de-aici ţi-ar cumpăra cartea şi ai putea deveni faimos.

Sunt regretat să închei această scrisoare. Este cel mai proxim înlocuitor, dacă nu putem sta de vorbă. Sper că eşti împăcat de secţiunea a treia şi, ca întotdeauna, îţi cer iertare. Am încercat să fiu sincer şi frumos, aşa cum mi-ai spus tu să fiu.

Ah, da. Mai este o chestiune suplimentară. N-am amputat-o pe Sammy Davis Junior Junior din poveste, cu toate că tu m-ai consiliat că ar trebui s-o amputez. Ai grăit că povestea ar fi mai „rafinată“ cu absenţa ei şi ştiu că rafinat este ca instruit, stilat şi bine-crescut, dar am să te informez că Sammy Davis Junior Junior este un personaj foarte distins, unul cu varii apetite şi locuri ale pasiunii. Aşteaptă să-i vedem evoluţia şi rezolvăm după aceea.

Al tău neprihănit,
Aleksandr

Ne pornim spre Luţk

Sammy Davis Junior Junior şi-a convertit atenţia de la masticatul propriei cozi la încercarea de-a linge şi spăla ochelarii eroului, care, trebuie să vă spun, chiar aveau nevoie să fie spălaţi. Scriu că încerca pentru că eroul nu era deloc sociabil.

— Ia, te rog, dacă poţi, câinele ăsta de pe mine, a spus el, ghemuindu-se. Te rog. Chiar nu-mi plac câinii.

— Ea face doar jocuri cu tine, i-am explicat când căţeaua şi-a pus trupul peste al lui şi l-a lovit cu picioarele din spate. Asta semnifică simpatia ei pentru tine.

— Te rog, a zis el, încercând s-o dea la o parte, pe când ea sărea acum în sus şi de asemenea în jos pe faţa lui. Nu-mi place deloc. N-am chef de jocuri. O să-mi spargă ochelarii.

Voi menţiona acum că Sammy Davis Junior Junior este foarte adesea sociabilă cu noii ei prieteni, dar n-am asistat niciodată la aşa ceva. Am judecat că era îndrăgostită de erou.

— Porţi colonie? l-am întrebat.

— Ce?

— Porţi vreo colonie?

Şi-a rotit trupul aşa încât faţa lui era acum în scaun, ferită de Sammy Davis Junior Junior.

— Poate, puţină, a răspuns el, apărându-şi ceafa cu mâinile.

— Pentru că ea adoră colonia. O stimulează sexual.

— Isuse!

— Încearcă să facă sex cu tine. E un semn bun. Înseamnă că n-o să muşte.

— Ajutor! a strigat el, în timp ce Sammy Davis Junior Junior se rotea ca să facă un şaizeci şi nouă.

În tot acest timp, bunicul încă se mai întorcea din odihnă.

— N-o place, i-am spus.

— Ba o place, a zis bunicul şi asta a fost tot.

— Sammy Davis Junior Junior! am chemat-o eu. Aşază-te!

Şi ştiţi ce? S-a aşezat. Pe erou. În poziţia şaizeci-şi-nouă.

— Sammy Davis Junior Junior! Aşază-te pe partea ta de pe locul din spate! Dă-te jos de pe erou!

Cred că m-a înţelesat, pentru că s-a mutat de pe erou şi şi-a reluat activitatea de dat cu capul de fereastra din partea opusă. Sau poate linsese toată colonia de pe erou şi nu mai era interesată de el din punct de vedere sexual, ci doar ca prieten.

— Simţi un miros absolut îngrozitor? s-a interesat eroul, dându-şi udătura jos de pe ceafă.

— Nu, am răspuns eu cu un non-adevăr cuvenit.

— Ceva miroase absolut îngrozitor. Miroase de parcă ar fi murit cineva în maşina asta. Ce poate fi?

— Nu ştiu, am zis, cu toate că aveam eu o vagă idee.

Nu cuget că a fost o persoană în maşină care să fie surprinsă când am devenit rătăciţi printre gara din Lvov şi superşoseaua spre Luţk.

— Nu pot să sufăr Lvovul, s-a rotit bunicul ca să-i spună eroului.

— Ce spune? m-a întrebat eroul.

— A spus că nu mai e mult, i-am răspuns cu un alt non-adevăr cuvenit.

— Mult până ce? s-a interesat eroul.

I-am spus bunicului:

— Cu mine nu trebuie să fii amabil, dar nu face gafe cu evreul.

— Lui pot să-i spun orice vreau, a răspuns bunicul. N-o să înţeleagă.

Mi-am rotit capul vertical spre beneficiul eroului.

— Spune că nu e mult până ajungem la superşoseaua spre Luţk.

— Şi de-acolo? Cât mai e de acolo până la Luţk? a întrebat eroul.

Apoi şi-a ataşat atenţia la Sammy Davis Junior Junior, care continua să se dea cu capul de fereastră. (Dar am să menţionez că era o căţea cuminte, pentru că-şi izbea capul numai de fereastra ei, şi când te afli într-o maşină, căţea sau necăţea, poţi să faci tot ce doreşti atâta timp cât rămâi pe partea ta. Totodată nici nu se pârţâia prea mult.)

— Spune-i să tacă, a cerut bunicul. Nu pot să conduc dacă are de gând să vorbească.

— Şoferul nostru spune că sunt multe clădiri în Luţk, l-am informat eu pe erou.

— Suntem plătiţi enorm ca să-l ascultăm când vorbeşte, i-am spus bunicului.

— Eu nu, a zis bunicul.

— Nici eu, dar cineva e plătit, i-am răspuns eu.

— Ce?

— Spune că de la superşosea nu sunt mai mult de două ore până la Luţk, unde vom găsi un hotel teribil pentru noapte.

— Ce vrei să spui prin teribil?

— Ce?

— Am spus: la… ce… te… referi… când… spui… că… hotelul… va… fi… teribil?

— Spune-i să tacă.

— Bunicul zice că ar trebui să te uiţi pe fereastra din partea ta dacă vrei să vezi ceva.

— Ce-i cu hotelul teribil?

— Ah, te implor să uiţi ce-am spus.

— Nu pot să sufăr Lvovul. Nu pot să sufăr Luţkul. Nu pot să-l sufăr pe evreul de pe locul din spate al acestei maşini pe care nu pot s-o sufăr.

— Nu ne faci situaţia mai floare la ureche.

— Sunt orb. Ar fi trebuit să fiu retardat din activitate.

— Ce vorbiţi voi acolo? Şi ce naiba e mirosul ăsta?

— Spune-i să-şi ţină gura, altfel ies cu maşina de pe şosea.

— Ce… vorbiţi… voi… acolo?

— Evreul trebuie redus la tăcere, altfel fac un accident.

— Vorbeam că excursia va fi probabil mai lungă decât ne doream.

Excursia a captat cinci ore lungi. Dacă vreţi să ştiţi de ce, e din cauză că bunicul e întâi bunic şi abia după aia şofer. Ne-a tot rătăcit şi a devenit cu nervi. A trebuit să-i traduc enervarea în informaţii utile pentru erou.

— Fir-ar al dracului, zicea bunicul, iar eu traduceam:

— Spune că dacă priveşti statuile, poţi vedea că unele nu mai rezistă. Acelea sunt unde au fost înainte statuile comuniste.

— Fir-ar dracu' al dracului de drac! zbiera bunicul.

— Aha, spuneam eu, vrea să-ţi spună că acea clădire, acea clădire şi acea clădire, sunt toate importante.

— De ce? se interesa eroul.

— Futu-i! exclama bunicul.

— Nu-şi aduce aminte, traduceam eu.

— N-aţi putea da drumul la aer condiţionat? a comandat eroul.

Eram umilit la maximum.

— Această maşină nu are aer condiţionat, am răspuns. Îmi pun cenuşă în cap.

— Păi, atunci nu putem deschide ferestrele? E foarte cald aici şi miroase a stârv.

— Sammy Davis Junior Junior o să sară afară.

— Cine?

— Căţeaua. Numele ei este Sammy Davis Junior Junior.

— Asta-i o glumă?

— Nu, ea chiar o să-şi facă vânt afară din maşină.

— Numele lui, totuşi.

— Numele *ei*, l-am rectificat eu, pentru că la pronume sunt a-ntâia.

— Spune-i să-şi lipească buzele cu pap, a intervenit bunicul.

— Zice că această căţea a fost botezată după cântăreţul lui preferat, care a fost Sammy Davis Junior.

— Un evreu, a afirmat eroul.

— Ce?

— Sammy Davis Junior a fost evreu.

— Asta nu este posibil, am zis eu.

— Convertit. L-a găsit pe Dumnezeul evreu. Nostim.

I-am dat această informaţie bunicului.

— Sammy Davis Junior n-a fost evreu! a zbierat el. A fost negrul de la Rat Pack[5]!

— Evreul e sigur de asta.

— Cântăreţul? Evreu? Ăsta nu-i un lucru posibil!

— Aşa mă informează el.

— Dean Martin Junior! a zbierat el către locul din spate. Vino încoace! Hai, fetiţo!

— Putem să deschidem fereastra? s-a rugat eroul. Mirosul ăsta mă omoară.

La asta mi-am turnat în cap şi ultimul fir de cenuşă din cenuşar.

— E doar din cauza lui Sammy Davis Junior Junior. Ea se pârţâie teribil în maşină, pentru că nu are nici amortizoare şi nici bare de sprijin, dar dacă deschidem fereastra o să sară afară şi avem nevoie de ea pentru că este Câine Însoţitor pentru şoferul nostru orb, care este totodată bunicul meu. Ce nu înţelegi?

Atunci, în timpul călătoriei de cinci ore de la gara din Lvov la Luţk, mi-a explicat eroul de ce venise în Ucraina. A excavat câteva obiecte din geantă. Mai întâi, mi-a expus o fotografie. Era galbenă şi îndoită şi era lipită cu multe bucăţi de fixativ.

— Vezi asta? a zis el. Ăsta e bunicul meu, Safran.

Mi-a arătat un tânăr care, vreau să vă zic, apărea foarte asemănător cu eroul şi ar fi putut fi chiar eroul.

— Imaginea asta a fost luată în timpul războiului.

— De la cine?

— Nu, nu aşa, luată. Fotografia a fost făcută.

— Înţeleg.

— Persoanele din imagine sunt familia care l-a salvat din mâinile naziştilor.

— Ce?

— Ei… l-au… salvat… din… mâinile… naziştilor.

— În Trachimbrod?

— Nu, undeva în afara Trachimbrodului. El a scăpat din atacul naziştilor asupra Trachimbrodului. Toţi ceilalţi au fost ucişi. El a pierdut o soţie şi un copil mic.

— Pierdut?

— Au fost ucişi de nazişti.

— Dar dacă n-a fost la Trachimbrod, de ce mergem noi la Trachimbrod? Şi cum o să găsim această familie?

Mi-a explicat că nu căutam familia, ci pe această fată. Ea ar trebui să fie singura rămasă în viaţă.

Îşi plimba degetul pe obrazul fetei din fotografie în timp ce vorbea de ea. Fata stătea jos şi la dreapta bunicului lui în fotografie. Un bărbat, care sunt convins că era tatăl ei, se afla lângă ea, şi o femeie, despre care sunt convins că era mama ei, se aflau în spatele ei. Părinţii ei apăreau a fi foarte ruşi, însă ea nu. Ea apărea americancă. Era tânără, poate de cincisprezece ani. Dar e posibil să fi avut mai multă vârstă. Putea să fi fost la fel de vârstnică precum eroul şi cu mine, după cum tot aşa putea să fi fost şi bunicul eroului. M-am uitat multe minute la fată. Era foarte, foarte frumoasă. Părul ei era

castaniu şi se odihnea doar pe umerii ei. Ochii ei apăreau trişti şi plini de inteligenţă.

— Vreau să văd Trachimbrodul, a zis eroul. Să văd cum arată, cum a crescut bunicul meu, unde m-aş afla eu acum, dacă n-ar fi fost războiul.

— Ai fi ucrainean.

— Aşa e.

— Ca mine.

— Presupun.

— Însă nu ca mine, pentru că ai fi fermier într-un orăşel neimportant, iar eu locuiesc în Odessa, care este foarte asemănătoare cu Miami.

— Şi vreau să văd cum arată acum. Nu cred că au mai rămas evrei acolo, dar poate că da. Şi în acele ştetl nu erau numai evrei, aşa că poate mai sunt şi alţii cu care să vorbesc.

— Acele ce?

— Ştetl. Un ştetl e ca un sat.

— De ce nu-l botezi pur şi simplu sat?

— E un cuvânt evreiesc.

— Cuvânt evreiesc?

— Idiş. Ca şmac.

— Ce înseamnă şmac?

— Cineva care face ceva cu care nu eşti de acord e un şmac.

— Mai învaţă-mă şi altul.

— Şmendric.

— Ce înseamnă?

— E tot ca şmac.

— Ştii vreun cuvânt care nu e ca şmac?

A meditat un moment.

— Şalom, a zis, care constă, de fapt, din trei cuvinte, dar asta e în ebraică, nu în idiş. Adevărul este că tot ce îmi vine în minte este, în esenţă, şmac. Eschimoşii au patru sute de cuvinte pentru zăpadă, iar evreii au patru sute de cuvinte pentru şmac.

M-am întrebat ce înseamnă eschimos.

— Aşadar, vom face un tur de ştetl? l-am întrebat pe erou.

— M-am gândit că ar fi un loc potrivit să începem căutarea.

— Căutarea?

— Căutarea Augustinei.

— Cine este Augustine?

— Fata din fotografie. Este singura care ar mai putea fi în viaţă.

— Aha, o vom căuta pe Augustine, care tu crezi că l-a salvat pe bunicul tău din mâinile naziştilor.

— Da.

A urmat un moment de tăcere.

— Mi-ar plăcea s-o găsim, i-am spus.

Am perceput că asta i-a împlăcut eroului, cu toate că n-am spus-o ca să-i împlacă. Am spus-o pentru că era cu credinţă.

— Şi pe urmă, dacă o găsim?

Eroul era o persoană meditativă.

— Nu ştiu ce va fi atunci. Presupun că am să-i mulţumesc.

— Pentru că l-a salvat pe bunicul tău.

— Da.

— O să fie foarte ciudat, nu?

— Ce?

— Când o s-o găsim.

— Dacă o găsim.

— O s-o găsim.

— Probabil că nu, a spus el.

— Atunci de ce facem cercetări? m-am nelămurit eu şi, înainte să apuce el să răspundă, m-am întrerupt singur cu o altă nelămurire: Şi de unde ştii că numele ei este Augustine?

— Cred că, de fapt, nu ştiu. Pe spate, vezi aici, sunt scrise câteva cuvinte, de bunicul meu cred. Sau poate nu. E în idiş. Scrie aşa: „Aici sunt eu cu Augustine, 21 februarie 1943“.

— E foarte greu de citit.

— Da.

— De ce crezi că se referă numai la Augustine şi nu şi la celelalte două persoane din fotografie?

— Nu ştiu.

— E ciudat, nu? E ciudat că el o menţionează numai pe ea. Crezi c-a iubit-o?

— Ce?

— Pentru că o menţionează numai pe ea.

— Şi ce?

— Şi poate că a iubit-o.

— E ciudat că gândeşti aşa. Probabil gândim la fel. (Mulţumesc, Jonathan.) Chiar m-am gândit foarte mult la asta, fără să am nici un motiv întemeiat. El avea optsprezece ani şi ea, cât să fi avut, cam cincisprezece? El tocmai pierduse o soţie şi o fiică atunci când au descins naziştii la el în ştetl.

— În Trachimbrod?

— Aşa. Din puţinul pe care-l ştiu, s-ar putea ca scrisul să nu aibă nimic de-a face cu fotografia. S-ar putea ca el s-o fi folosit ca maculatură.

— Maculatură?

— Hârtie care nu e importantă. Pur şi simplu ceva pe care să scrii.

— Aha.

— Aşa că, de fapt n-am habar. Pare aşa de puţin probabil ca el s-o fi iubit. Dar, nu-i ceva ciudat la fotografia asta, apropierea dintre ei, cu toate că nu se uită unul la altul? *Felul* în care nu se uită unul la altul. Distanţa. Este foarte puternic, nu crezi? Şi cuvintele lui de pe spate.

— Da.

— Şi faptul că ne gândim amândoi la posibilitatea ca el s-o fi iubit e tot aşa de ciudat.

— Da, am zis eu.

— O parte din mine doreşte ca el s-o fi iubit, o altă parte din mine urăşte gândul.

— Care e partea din tine care urăşte gândul că el a iubit-o?

— Vezi tu, e plăcut să te gândeşti la anumite lucruri ca fiind de neînlocuit.

— Nu înţeleg. S-a căsătorit cu actuala ta bunică, aşa că ceva trebuie să se fi înlocuit.

— Dar asta e altceva.

— De ce?

— Pentru că ea este bunica mea.

— Augustine ar fi putut să fie bunica ta.

— Nu, ea ar fi putut să fie bunica altcuiva. Poate chiar e. Poate că şi el a avut copii cu ea.

— Nu vorbi aşa de bunicul tău.

— Păi ştiu că a mai avut şi alţi copii înainte, aşa că de ce ar fi aşa de deosebit?

— Şi dacă scoatem la iveală un frate de-al tău?

— N-o să scoatem nici un frate la iveală.

— Şi cum ai obţinut această fotografie? l-am întrebat, ridicând-o în dreptul ferestrei.

— Bunica i-a dat-o mamei mele acum doi ani şi a spus că asta era familia care l-a salvat pe bunicul meu din mâinile naziştilor.

— De ce numai doi ani?

— Ce vrei să zici?

— De ce doar atât de recent i-a dat-o mamei tale?

— Aha, îţi înţeleg întrebarea. Are ea motivele ei.

— Care sunt aceste motive?

— Nu ştiu.

— Ai cercetat-o despre scrisul de pe spate?

— Nu. Nu puteam s-o întrebăm nimic.

— De ce nu?

— Timp de cincizeci de ani nu s-a despărţit de acea fotografie. Dacă ar fi vrut să ne spună ceva despre ea, ar fi făcut-o.

— Acum înţeleg ce spui.

— N-am putut nici măcar să-i spun că veneam în Ucraina. Ea mă crede încă la Praga.

— Şi de ce?

— Amintirile ei despre Ucraina nu sunt frumoase. Acel ştetl al ei, Kolki, se află la doar câţiva kilometri de Trachimbrod. Mă gândesc să mergem şi acolo. Dar toată familia ei a fost ucisă, toţi, mamă, tată, surori, bunici.

— Pe ea a salvat-o un ucrainean?

— Nu, a fugit înainte de război. Era tânără şi şi-a lăsat familia de izbelişte.

Şi-a lăsat familia de izbelişte. Mi-am scris expresia pe creier.

— Mă surprinde că nimeni n-a salvat familia ei, am zis.

— N-ar trebui să te surprindă. Ucrainenii, la vremea aceea, s-au purtat îngrozitor cu evreii. Au fost aproape la fel de răi ca naziştii. Era o altă lume. La începutul războiului, mulţi evrei au vrut să se ducă la nazişti ca să fie protejaţi împotriva ucrainenilor.

— Nu-i adevărat.

— Ba da.

— Nu pot să cred ce-mi spui.

— Caută în cărţile de istorie.

— Nu se spune asta în cărţile de istorie.

— Ei bine, aşa a fost. Ucrainenii erau vestiţi pentru purtarea lor îngrozitoare faţă de evrei. La fel şi polonezii. Ascultă, nu vreau să te jignesc. N-are nici o legătură cu tine. Vorbim despre ce se întâmpla acum cincizeci de ani.

— Cred că te înşeli, i-am spus eroului. Nu ştiu ce să zic.

— Să zici că te înşeli tu.

— Nu pot.

— Trebuie.

— Uite hărţile mele, a zis el, excavând câteva bucăţi de hârtie din geantă.

Mi-a indicat una care era udă de la Sammy Davis Junior Junior. De la limba ei, speram eu.

— Aici e Trachimbrod, mi-a arătat el. Se mai numeşte şi Sofiowka pe unele hărţi. Aici e Luţk. Aici e Kolki. E o hartă veche. Majoritatea locurilor pe care le căutăm nu se află pe hărţile noi. Ţine, a zis el, prezentându-mi harta, poţi să vezi unde trebuie să mergem. Asta e tot ce am, aceste hărţi şi fotografia. Nu-i mult.

— Pot să te asigur că o s-o găsim pe această Augustine, i-am spus.

Am putut să percep că asta i-a împlăcut eroului. Mi-a împlăcut şi mie. M-am adresat bunicului,

rotindu-mă înapoi înspre faţă. I-am explicat tot ce-mi grăise eroul. L-am informat despre Augustine şi despre hărţi şi despre bunica eroului.

— Kolki? a întrebat el.

— Kolki, i-am răspuns.

M-am asigurat că implic fiecare amănunt şi am inventat şi câteva amănunte noi, aşa ca bunicul să înţeleagă mai bine povestea. Am putut să percep că povestea l-a făcut foarte deprimat pe bunicul.

— Augustine, a rostit el, împingând-o pe Sammy Davis Junior Junior spre mine.

A cercetat la fotografie, în timp ce eu ţineam volanul drept. A apropiat-o de faţă, ca şi când ar fi vrut s-o miroasă sau s-o atingă cu ochii.

— Augustine.

— Ea este aceea pe care o căutăm, am zis.

Şi-a mişcat capul dintr-o parte în alta.

— O s-o găsim, a spus.

— Ştiu, i-am răspuns.

Dar nu ştiam. Şi nici bunicul nu ştia.

Când am ajuns la hotel, era deja un început de întuneric.

— Trebuie să rămâi în maşină, i-am spus eu eroului, pentru că proprietarul hotelului şi-ar fi dat seama că eroul e american şi tata mi-a spus că americanilor li se cer bani în surplus.

— De ce? a întrebat el.

I-am spus de ce.

— Cum o să ştie că sunt american?

— Spune-i să rămână în maşină, a cerut bunicul, altfel o să-i ceară dublu.

— Fac eforturi în acest sens, l-am informat.

— Aş vrea să intru cu tine, a insistat eroul, să văd cum arată locul.

— De ce?

— Pur şi simplu ca să mă lămuresc. Să văd cum arată.

— Poţi să vezi cum arată după ce obţin camerele.

— Aş prefera s-o fac acum.

Trebuie să mărturisesc că începea să-mi stea pe nervi.

— Ce dracu' tot vorbeşte? s-a interesat bunicul.

— Vrea să intre cu mine.

— De ce?

— Pentru că e american.

— E OK dacă intru? a întrebat iar eroul.

Bunicul s-a întors la el şi mi s-a adresat mie:

— El plăteşte. Dacă vrea să plătească surplus, n-are decât să plătească surplus.

Aşa că l-am luat cu mine când am intrat în hotel să plătească pentru două camere. Dacă vreţi să ştiţi de ce două camere, una era pentru bunicul şi pentru mine şi una pentru erou. Tata a spus că aşa trebuia să fie.

Când am intrat în hotel, i-am spus eroului să nu vorbească.

— Nu vorbi.

— De ce? a întrebat el.

— Nu vorbi, i-am spus fără mult volum.

— De ce?

— Am să te instruiesc mai târziu. Sst.

El însă continua să întrebe de ce nu trebuie să vorbească şi, aşa cum eram sigur, a fost auzit de proprietarul hotelului.

— Trebuie să vă văd actele, a zis proprietarul.

— Trebuie să-ţi vadă actele, i-am spus eroului.

— De ce?

— Dă-mi-le mie.

— De ce?

— Dacă o să obţinem o cameră, trebuie să-ţi vadă actele.

— Nu înţeleg.

— Nu-i nimic de înţeles.

— E vreo problemă? mi s-a adresat proprietarul.

— Pentru că acesta este singurul hotel din Luţk care încă mai posedă camere la vremea asta din noapte. Doreşti să-ţi încerci norocul pe stradă?

În cele din urmă am reuşit să-l conving pe erou să dea actele. Le avea înmagazinate în ceva ca o

taşcă la cingătoare. Mai târziu, mi-a spus că se numeşte *fanny pack* şi că asta nu era ceva *cool* în America, iar el o purta numai pentru că citise într-un ghid turistic că era bine să poarte aşa ceva ca să-şi păstreze actele aproape de partea lui mediană. După cum eram sigur, proprietarul hotelului l-a taxat pe erou cu un tarif special pentru străini. Nu i-am lămurit asta eroului, pentru că ştiam că ar fi confecţionat întrebări până când ar fi trebuit să plătească nu numai de două ori, ci de patru ori mai mult, sau până n-am mai fi primit nici o cameră în care să înnoptăm şi ar fi trebuit să ne odihnim în maşină, aşa cum se obişnuise bunicul să facă.

Când ne-am întors la maşină, Sammy Davis Junior Junior îşi mastica propria coadă pe locul din spate şi bunicul confecţiona iar sfor-sfor.

— Bunicule, i-am spus, îndreptându-i braţul, am obţinut o cameră.

A trebuit să-l mişc cu foarte multă violenţă ca să-l trezesc. Când a desînchis ochii, nu ştia unde se află.

— Anna? a întrebat el.

— Nu bunicule, sunt eu, Saşa.

A fost foarte ruşinat şi şi-a ascuns faţa de mine.

— Am obţinut o cameră, l-am informat.

— Se simte OK? m-a întrebat eroul.

— Da, e fatigat.

— O să fie OK pentru mâine?

— Bineînţeles.

Dar în realitate bunicul nu era în apele lui. Sau poate că era în apele lui. Nu ştiu care erau apele lui. Mi-am amintit un lucru pe care mi l-a spus tata. Când eram copil, bunicul zicea că arătam ca o combinaţie de tata, mama, Brejnev şi eu. Întotdeauna am socotit povestioara foarte hazlie, până în acel moment de la maşină, din faţa hotelului din Luţk.

I-am spus eroului să nu-şi lase nici un bagaj în maşină. Există un obicei urât şi popular printre ucraineni să ia lucruri fără să ceară. Am citit că

New Yorkul este foarte primejdios, dar trebuie să spun că Ucraina e şi mai primejdioasă. Dacă vreţi să ştiţi ce vă protejează de oamenii care iau fără să ceară, păi asta e poliţia. Dacă vreţi să ştiţi cine vă protejează de poliţie, păi ăştia sunt oamenii care iau fără să ceară. Şi foarte adesea sunt aceiaşi.

— Să mâncăm, a hotărât bunicul şi a început să şofeze.

— Este foame la tine? l-am întrebat pe erou, care era iarăşi ţinta sexuală a lui Sammy Davis Junior Junior.

— Ia-o de pe mine, s-a rugat el.

— Ţi-e foame? am repetat eu.

— Te rog! m-a implorat el.

Am strigat-o şi pentru că nu răspundea i-am dat un pumn în faţă. S-a dus pe partea ei de pe locul din spate, pentru că acum a înţelesat ce înseamnă să fii prost cu cine nu trebuie, şi a început să plângă. Mă simţeam îngrozitor?

— Sunt lihnit, a zis eroul, ridicându-şi capul de pe genunchi.

— Ce?

— Da, mi-e foame.

— Vasăzică, ţi-e foame.

— Da.

— Bine. Şoferul nostru…

— Poţi să-l numeşti bunicul tău. Nu m-ar deruta.

— Nu e ruda ta.

— *Deruta*, am zis. Deruta. Ce înseamnă nu m-ar deruta?

— A deranja.

— Ce înseamnă a deranja?

— A supăra.

— Înţeleg a supăra.

— Aşa că poţi să-l numeşti bunicul tău, asta vreau să spun.

Am devenit foarte ocupaţi cu vorbitul. Când m-am rotit înapoi spre bunicul, am văzut că o cerceta

iar pe Augustine. Era o tristeţe printre el şi fotografie şi nimic pe lume nu mă speria mai mult.

— Vom mânca, i-am spus.

— Bine, a răspuns, ţinând fotografia foarte aproape de faţă.

Sammy Davis Junior Junior continua să plângă.

— Un lucru, totuşi, a spus eroul.

— Ce?

— Trebuie să vă spun…

— Da?

— Eu sunt… cum să zic…

— Ce?

— Eşti foarte flămând, nu?

— Sunt vegetarian.

— Nu înţeleg.

— Nu mănânc carne.

— De ce nu?

— Pur şi simplu nu mănânc.

— Cum poţi să nu mănânci carne?

— Uite-aşa.

— El nu mănâncă carne, i-am spus bunicului.

— Ba da, mănâncă, m-a informat el.

— Ba da, mănânci, l-am informat la rândul meu pe erou.

— Ba nu.

— De ce nu? l-am întrebat eu din nou.

— Pur şi simplu nu mănânc. Nici un fel de carne.

— Porc?

— Nu.

— Carne?

— Carne nu.

— Friptură?

— Nu.

— Pui?

— Nu.

— Mănânci viţel?

— Ah, Doamne, în nici un caz viţel.

— Dar cârnaţi?

— Nici cârnaţi.

I-am spus toate astea bunicului şi el mi-a înfăţişat o privire foarte derutată.

— Ce-i cu el? a întrebat.

— Ce-i cu tine? l-am întrebat şi eu pe erou.

— Aşa sunt eu, a răspuns el.

— Hamburger?

— Nu.

— Limbă?

— Ce-a zis că e cu el? s-a interesat bunicul.

— Doar că aşa e el.

— Cârnaţi mănâncă?

— Nu.

— Fără cârnaţi!

— Nu. Spune că nu mănâncă cârnaţi.

— Adevărat?

— Asta spune el.

— Dar cârnaţii…

— Ştiu.

— Cu adevărat nu mănânci nici un fel de cârnaţi?

— Nici un fel de cârnaţi.

— Nici un fel de cârnaţi, i-am spus eu bunicului.

Bunicul a închis ochii şi a încercat să-şi pună braţele peste stomac, dar n-avea loc din cauza volanului. Părea că-i vine să vomite pentru că eroul nu voia să mănânce cârnaţi.

— Foarte bine, să deducă el ce-o să mănânce. Vom merge la cel mai proxim restaurant.

— Eşti un şmac, l-am informat eu pe erou.

— Nu foloseşti corect cuvântul, a zis el.

— Ba îl folosesc corect.

— Ce vreţi să spuneţi că el nu mănâncă carne? a întrebat chelneriţa şi bunicul şi-a pus capul în mâini. Ce-i cu el? a mai întrebat ea.

— Cu care dintre ei? Cel care nu mănâncă carne, cel cu capul în mâini sau căţeaua care-şi roade coada?

— Cel care nu mănâncă carne.

— Nu-i nimic, doar că aşa e el.

Eroul a întrebat despre ce vorbeam.

— N-au nimic fără carne, l-am informat.

— Nu mănâncă nici un fel de carne? s-a interesat ea din nou.

— Doar pentru că aşa e el.

— Cârnaţi?

— Nici un fel de cârnat, i-a răspuns chelneriţei bunicul, rotindu-şi capul de colo-colo.

— Poate ai putea mânca puţină carne, i-am sugerat eroului, pentru că nu au nimic care să nu fie carne.

— N-au cartofi sau altceva? a întrebat el.

— Aveţi cartofi? am întrebat-o pe chelneriţă. Sau ceva?

— Primiţi un cartof numai cu carne, a spus ea.

L-am informat pe erou.

— N-aş putea primi doar o farfurie cu cartofi?

— Ce?

— N-aş putea obţine doi sau trei cartofi, fără carne? am întrebat-o eu pe chelneriţă, care a zis că o să meargă la bucătarul-şef să-l întrebe.

— Întreabă-l dacă mănâncă ficat, a cerut bunicul.

Chelneriţa s-a întors şi ne-a spus:

— Uite ce am de spus. Putem să facem concesii şi să-i dăm doi cartofi, dar ei se servesc împreună cu o bucată de carne pe farfurie. Bucătarul-şef spune că asta nu se poate negocia. Va trebui s-o mănânce.

— Doi cartofi e bine? l-am întrebat pe erou.

— Ah, ar fi grozav.

Bunicul şi cu mine am comandat friptura de porc şi am comandat una şi pentru Sammy Davis Junior Junior, care tocmai se împrietenea cu piciorul eroului.

Când a sosit mâncarea, eroul a cerut ca eu să iau carnea de pe farfuria lui.

— Aş prefera să n-o ating, mi-a spus.

Asta mi s-a pus pe nervi la culme. Dacă vreţi să ştiţi de ce, păi din cauză că am perceput că eroul a

perceput că el era prea bun pentru mâncarea noastră. I-am luat carnea de pe farfurie, pentru că ştiam că asta ar fi dorit tata să fac şi n-am grăit nimic.

— Spune-i că vom începe foarte devreme mâine dimineaţă, a zis bunicul.

— Devreme?

— Ca să putem folosi cât mai mult din zi pentru cercetări. Noaptea va fi rigid.

— Vom începe foarte devreme mâine-dimineaţă, l-am informat eu pe erou.

— Asta-i bine, a zis el, dând din picior.

Eu eram foarte consternat că bunicul dorea să purceadă devreme dimineaţa. Nu putea să sufere să nu se odihnească tardiv. Nu putea să sufere să nu se odihnească mereu. Totodată nu putea să sufere Luţkul şi maşina şi pe erou şi, în ultima vreme, nici pe mine. Plecatul devreme dimineaţa avea să-i procure o bucată mai lungă din zi ca să se enerveze pe noi toţi.

— Dă-mi să cercetez la hărţile lui, a zis bunicul.

I-am cerut eroului hărţile. Când a băgat mâna în taşca numită *fanny pack*, a dat iar din picior. Ceea ce a făcut-o pe Sammy Davis Junior Junior să se împrietenească cu masa şi a făcut farfuriile să se mişte. Unul dintre cartofii eroului a coborât pe podea. Când a lovit podeaua a scos un sunet. PLOMP. S-a rostogolit şi apoi a rămas inert. Bunicul şi cu mine ne-am examinat reciproc. Nu ştiam ce să fac.

— S-a petrecut un lucru teribil, a zis bunicul.

Eroul continua să privească la cartoful de pe podea. Era o podea murdară. Era unul din cei doi cartofi ai săi.

— E îngrozitor, a zis bunicul liniştit, dându-şi farfuria deoparte. Îngrozitor.

Avea dreptate.

Chelneriţa a revenit la masa noastră cu sticlele de cola pe care le comandasem.

— Iată…a început ea, însă apoi a observat cartoful de pe podea şi s-a îndepărtat cu viteză cosmică. Eroul tot mai observa cartoful de pe podea. Nu ştiu sigur, dar îmi imaginez că el îşi imagina că ar putea să-l culeagă, să-l pună la loc pe farfurie şi să-l mănânce, sau putea să-l lasă pe podea, amăgindu-se că evenimentul nefericit nu s-a petrecut, să-şi mănânce unicul cartof şi să falsifice că e fericit, sau putea să-l împingă cu piciorul către Sammy Davis Junior Junior, care a fost atât de aristocratică încât să nu-l mănânce pe când zăcea pe podeaua aceea murdară, sau putea să-i ceară chelneriţei altul, ceea ce ar fi însemnat că va trebui să primească încă o bucată de carne pe care eu să i-o iau de pe farfurie, deoarece pentru el carnea este dezgustătoare, sau putea pur şi simplu să mănânce bucata de carne pe care i-o luasem mai înainte de pe farfurie, aşa cum aş fi sperat eu să facă. Dar ceea ce a făcut n-a fost nimic din toate astea. Dacă vreţi să ştiţi ce-a făcut, păi n-a făcut nimic. Am rămas tăcuţi, observând cartoful. Bunicul şi-a inserat furculiţa în cartof, l-a cules de pe podea şi l-a pus pe farfuria lui. L-a tăiat în patru bucăţi şi i-a dat una lui Sammy Davis Junior Junior, sub masă, una mie şi una eroului. A tăiat o bucată din bucata lui şi a mâncat-o. Pe urmă, s-a uitat la mine. Eu nu voiam, dar ştiam că trebuie. A spune că nu era delicios ar fi o exagerare. Pe urmă, ne-am uitat la erou. El s-a uitat la podea şi apoi la farfuria lui. A tăiat o bucată din bucata lui şi s-a uitat la ea.

— Bun venit în Ucraina, i-a spus bunicul şi pe mine m-a înghiontit în spate, lucru care m-a încântat foarte mult.

Pe urmă, bunicul a început să râdă.

— Bun venit în Ucraina, am tradus eu.

Pe urmă, am început eu să râd. Apoi a început eroul să râdă. Am râs toţi cu multă violenţă timp îndelungat. Am obţinut atenţia tuturor persoanelor din restaurant. Am râs cu violenţă şi apoi cu mai

multă violenţă. Am observat că fiecare dintre noi confecţiona lacrimi la ochi. Numai mult mai posterior am înţelesat că fiecare dintre noi râdea din alt motiv, motivul lui personal, şi că nici unul din acele motive n-avea nici o legătură cu cartoful.

E ceva ce n-am menţionat mai înainte, ceva ce s-ar cuveni menţionat acum. (Te rog, Jonathan, te implor să nu expui asta nimănui. Nu ştiu de ce scriu asta aici.) M-am întors acasă într-o noapte de la un bar de noapte faimos şi am dorit să vizionez televizorul. Am fost surprins când am auzit că televizorul era deja pornit, pentru că era aşa de tardiv. Am cugetat că era bunicul. Aşa cum am mai iluminat, el venea foarte adesea la noi acasă când nu se putea odihni. Asta a fost înainte de-a veni să locuiască la noi. Ceea ce se petrecea este că începea să se odihnească în timp ce viziona televizorul, dar apoi se trezea câteva ore mai târziu şi se întorcea la el acasă. Dacă nu puteam să mă odihnesc eu însumi, şi pentru că nu puteam să mă odihnesc, îl auzeam pe bunic vizionând televizorul, nu ştiam a doua zi dacă el fusese în casă în noaptea precedentă. Putea să se fi aflat acolo în fiecare noapte. Pentru că eu nu ştiam niciodată, mă gândeam la el ca la o stafie.

Nu-l salutam niciodată pe bunicul meu când viziona televiziune, pentru că nu voiam să mă amestec cu el. Aşa că am păşit lent şi fără zgomot în seara aceea. Eram deja pe scara patru când am auzit ceva ciudat. Nu era tocmai plâns. Era ceva mai puţin decât un plâns. Am scoborât cele patru scări cu încetineală. Am traversat în vârful picioarelor bucătăria şi am observat de după colţ, printre bucătărie şi camera cu televizorul. Mai întâi am observat televizorul. Expunea un meci de fotbal. (Nu-mi amintesc cine concura, însă sunt încrezător că noi câştigam.) Am observat o mână pe scaunul de pe care îi place bunicului să vizioneze televizorul. Dar nu era mâna bunicului. Am încercat să văd mai mult şi era gata să cad.

Ştiu că ar fi trebuit să recunosc sunetul care era ceva mai puţin decât un plâns. Era Micul Igor. (Sunt aşa un tâmpit.)

Asta m-a făcut o persoană suferindă. O să vă spun de ce. Ştiam de ce aproape că plângea. Ştiam foarte bine şi voiam să mă duc la el şi să-i spun că şi eu aproape că plânsesem cândva ca şi el şi că, indiferent cât de mult ar fi părut că el nu va ajunge, când creşte mare, să fie o persoană de calitate superioară ca mine, să aibă multe prietene şi să frecventeze atât de multe locuri faimoase, aşa va fi. Avea să fie şi el exact ca mine. Şi uită-te la mine, Micule Igor, juliturile trec şi la fel trece şi nemulţumirea ta şi sentimentul că tot ce primeşti în viaţă e ceva ce-ai câştigat.

Dar n-am putut să-i spun nimic din toate astea. M-am cuibărit pe podea, în bucătărie, la doar câţiva metri depărtare de el şi am purces să râd. Nu ştiam de ce râd, dar nu mă puteam opri. Mi-am apăsat gura cu mâna ca să nu confecţionez zgomote. Râsul meu a devenit tot mai puternic, până când m-a durut stomacul. Am încercat să mă ridic, ca să pot merge în camera mea, dar mă temeam că ar fi prea greu să-mi stăpânesc râsul. Am rămas acolo multe, multe minute. Fratele meu persevera în acel ceva mai puţin decât un plâns, ceea ce făcea râsul meu tăcut şi mai puternic. Acum îmi dau seama că era acelaşi râs pe care l-am avut la restaurantul din Luţk, râsul care avea aceeaşi întunecime ca râsul bunicului şi râsul eroului. (Cer îngăduinţă pentru că am scris asta. Poate am să scot textul când îţi expediez această parte. Scuze.) În ce-o priveşte pe Sammy Davis Junior Junior, ea nu şi-a mâncat bucata de cartof.

Eroul şi cu mine am vorbit foarte mult la cină, în principal despre America.

— Povesteşte-mi despre lucruri pe care le aveţi în America, i-am cerut eu.

— Despre ce vrei să afli?

— Prietenul meu Gregori mă informează că sunt multe şcoli bune pentru contabilitate în America. E adevărat?

— Cred că da. Nu prea ştiu. Aş putea să mă interesez pentru tine când mă întorc.

— Mulţumesc, i-am spus, pentru că acum aveam un contact în America şi nu eram singur, şi am continuat: Ce vrei să faci?

— Ce vreau să fac?

— Da. Ce-ai să te faci?

— Nu ştiu.

— Trebuie să ştii.

— Una-alta.

— Ce înseamnă una-alta?

— Încă nu sunt sigur.

— Tata mă informează că scrii o carte despre această călătorie.

— Îmi place să scriu.

I-am tras un ghiont în spate.

— Eşti scriitor!

— Sst!

— Dar e o carieră bună, nu?

— Ce?

— Scrisul. E foarte nobil.

— Nobil? Nu ştiu.

— Ai cărţi publicate?

— Nu, dar sunt încă foarte tânăr.

— Ai povestiri publicate?

— Nu. Mă rog, una sau două.

— Cum sunt intitulate?

— Las-o baltă.

— Ăsta-i un titlu clasa-ntâia.

— Nu, vreau să zic s-o laşi baltă.

— Mi-ar plăcea foarte mult să-ţi citesc povestirile.

— Probabil că nu ţi-ar plăcea.

— De ce spui asta?

— Nici *mie* nu-mi plac.

— Ah.

— Sunt aşa, ca să-mi fac mâna.

— Ce înseamnă să-mi fac mâna?

— Nu sunt povestiri în adevăratul sens al cuvântului. Pur şi simplu învăţam cum să scriu.

— Dar într-o zi ai să ajungi să ştii cum să scrii.

— Aşa sper.

— Aşa cum devine cineva contabil.

— Poate.

— De ce vrei să scrii?

— Nu ştiu. Am socotit că am fost născut să fac asta. Nu, de fapt n-am gândit aşa niciodată. Doar că aşa se zice.

— Nu, nu-i adevărat. Eu simt cu adevărat că am fost născut să devin contabil.

— Eşti un norocos.

— Poate tu ai fost născut să scrii?

— Nu ştiu. Poate. Sună groaznic. Ieftin.

— Nu sună nici groaznic, nici ieftin.

— E aşa de greu să te exprimi.

— Eu înţeleg.

— Eu vreau să mă exprim.

— La fel şi eu.

— Îmi caut vocea.

— E în gura ta.

— Vreau să fac ceva de care să nu-mi fie ruşine.

— Ceva de care să fii mândru, nu?

— Nici măcar. Doar că vreau să nu-mi fie ruşine.

— Sunt mulţi scriitori ruşi de calitate superioară, nu?

— Fireşte. Cu tonele.

— Tolstoi, nu? El a scris *Război* şi, de asemenea, *Pace*, care sunt cărţi de calitate superioară şi a dobândit Premiul Nobil pentru Pace pentru scris, dacă nu greşesc prea mult.

— Tolstoi. Belîi. Turgheniev.

— O întrebare.

— Da?

— Tu scrii pentru că ai ceva de spus?

— Nu.

— Şi dacă m-aş putea înfrupta dintr-o temă diferită: cât bănet ar primi un contabil în America?

— Nu ştiu precis. O mulţime, îmi închipui, dacă ea sau el sunt buni.

— Ea!

— Sau el.

— Există şi contabili negri?

— Există contabili afro-americani. Dar nu e bine să foloseşti cuvântul, Alex.

— Şi contabili homosexuali?

— Există homosexuali de toate profesiile. Există şi gunoieri homosexuali.

— Cât bănet ar primi un contabil negru homosexual?

— Nu trebuie să foloseşti acel cuvânt.

— Care cuvânt?

— Acela de dinainte de homosexual.

— Ce?

— Cuvântul cu n. În sfârşit, nu e vorba de *acel* cuvânt cu n, dar…

— Negru?

— Sst.

— Mă dau în vânt după negri.

— Chiar că nu trebuie să spui asta.

— Dar mă dau în vânt după ei. Sunt oameni de calitate superioară.

— Însă e vorba de cuvânt. Nu-i frumos să-l spui.

— Negru?

— Te rog.

— Ce-i rău la negri?

— Sst.

— Cât costă o ceaşcă de cafea în America?

— Depinde. Cam un dolar.

— Un dolar! Asta înseamnă gratis! În Ucraina o ceaşcă de cafea e cinci dolari!

— Mă rog, nu m-am referit la cappuccino. Ăsta poate fi chiar cinci sau şase dolari.

— Cappuccino, am zis, înălţându-mi braţele deasupra capului, nu există alt maxim!

— Aveţi cafe latte în Ucraina?

— Ce înseamnă latte?

— Întreb fiindcă e foarte *cool* în America. O găseşti practic peste tot.

— Aveţi mocha în America?

— Fireşte, dar numai copiii beau din asta. Nu-i foarte *cool* în America.

— Da, e cam la fel şi aici. Avem şi mochaccino.

— Da, fireşte. Avem şi noi în America. Asta poate fi şapte dolari.

— E ceva foarte îndrăgit?

— Mochaccino?

— Da.

— Cred că asta e pentru persoane care vor să bea ceva cu cafea, dar totodată le place de fapt ciocolata fierbinte.

— Înţeleg asta. Dar fetele din America?

— Ce-i cu ele?

— Sunt foarte neoficiale cu cutiile lor, nu?

— Auzi despre ele, însă nimeni din cei pe care-i cunosc n-a întâlnit vreodată una.

— Ai foarte des relaţii sexuale?

— Dar tu?

— Eu te-am întrebat pe tine. Ai?

— Dar tu?

— Eu am întrebat cel mai primul. Ai?

— Nu tocmai.

— Ce intenţionezi să spui prin nu tocmai?

— Nu sunt călugăr, dar nici John Holmes nu sunt.

— Ştiu de acest John Holmes, am zis, ridicându-mi braţele în lături. Cu penisul de calitate superioară.

— Ăla e, a spus el şi a râs.

Eu l-am făcut să râdă cu glumiţa mea.

— În Ucraina toată lumea are un penis ca acela.

A râs iar.

— Chiar şi femeile? a întrebat el.

— Ai făcut o glumiţă? l-am întrebat.

— Da, a răspuns el.

Aşa că am râs.

— Ai avut vreodată o prietenă? l-am întrebat pe erou.

— Dar tu?

— Eu te întreb pe tine.

— Am avut, într-un fel.

— Ce semnifici cu într-un fel?

— Nimic oficial, de fapt. Nu chiar o prietenă-prietenă. Am avut întâlniri, o dată sau de două ori. Nu vreau să fiu oficial.

— E aceeaşi stare de lucruri şi la mine, l-am informat, nici eu nu doresc să fiu oficial. Nu doresc să fiu încătuşat de o singură fată.

— Exact, a spus el.

— Vreau să zic, am avut de-a face cu fete.

— Fireşte.

— Muie.

— Da, bineînţeles.

— Dar odată ce ai o prietenă, ştii cum e.

— Ştiu foarte bine.

— O întrebare, am zis. Crezi că femeile din Ucraina sunt de calitate?

— N-am văzut prea multe de când sunt aici.

— Aveţi aşa femei în America?

— În America există cel puţin câte un exemplar din orice.

— Am auzit asta. Aveţi multe motociclete în America?

— Bineînţeles.

— Şi faxuri?

— Pretutindeni.

— Tu ai un fax?

— Nu. Faxurile sunt foarte *passé*.

— Ce înseamnă *passé*?

— Demodate. Hârtia e anostă.

— Ce înseamnă anost?

— Plictisitor.

— Înţeleg ce-mi spui şi sunt în conformitate. Eu n-aş folosi niciodată hârtie. Face din mine o persoană adormită.

— Face mizerie.

— Da, e adevărat, face mizerie şi eşti adormit. Altă întrebare. Tinerii, au în majoritate maşini impresionante în America? De genul Lotus Esprit V8 Twin Turbo?

— Nu prea. Eu n-am. Eu am o Toyota absolut de rahat.

— Adică e maro?

— Nu, e o expresie.

— Cum poate să fie maşina ta o expresie?

— Am o maşină care e ca un rahat. Pricepi, pute ca rahatul şi arată căcăcioasă ca rahatul.

— Şi dacă eşti un contabil bun, ai putea să-ţi cumperi o maşină impresionantă?

— Absolut. Ai putea cred să-ţi cumperi aproape tot ce doreşti.

— Ce fel de soţie ar avea un contabil bun?

— Cine ştie?

— Ar avea ţâţe rigide?

— N-aş putea să-ţi spun precis.

— Probabil, deşi?

— Presupun.

— Mă dau în vânt după chestia asta. Mă dau în vânt după ţâţe rigide.

— Dar există totuşi contabili, chiar foarte buni, care au soţii urâte. Pur şi simplu aşa stau lucrurile.

— Dacă John Holmes ar fi un contabil de primă mână, ar putea să aibă ca soţie orice femeie ar vrea, nu?

— Probabil.

— Penisul meu e foarte mare.

— OK.

După cina de la restaurant, ne-am întors cu maşina la hotel. Aşa cum ştiam, era un hotel neimpresionant. Nu era nici un spaţiu pentru înot şi nici o discotecă faimoasă. Când am desînchis uşa la camera eroului, am putut să percep că era nefericit.

— E drăguţ, a spus, pentru că a perceput că eu aş fi putut percepe că era nefericit. La urma-urmei,

e doar pentru dormit.

— Voi n-aveţi hoteluri ca ăsta în America! am făcut eu o glumiţă.

— Nu, a răspuns el râzând.

Eram ca doi prieteni. Pentru prima oară de când mă ştiam, m-am simţit în întregime bine.

— Ai grijă să-ţi asiguri uşa după ce plecăm noi în camera noastră, i-am spus eu. Nu vreau să te fac persoană consternată, însă sunt mulţi indivizi primejdioşi care vor să ia lucruri fără să ceară de la americani şi de asemenea să-i răpească. Noapte bună.

Eroul a râs iar, dar a râs pentru că nu ştia că eu nu făceam o glumiţă.

— Hai, Sammy Davis Junior Junior, şi-a chemat bunicul căţeaua, care însă nu voia să plece din uşă.

— Vino.

Nimic.

— Vino, a zbierat bunicul, dar ea nu se disloca.

Am încercat să-i cânt, ceea ce o desfată, mai ales când cânt *Billie Jean* a lui Michael Jackson: „E doar o fată care susţine că eu sunt acela!“, dar nimic. Doar şi-a împins capul de uşa de la camera eroului. Bunicul a încercat s-o mişte cu forţa, însă ea a început să plângă. Am bătut la uşă şi a apărut eroul cu o periuţă de dinţi în gură.

— Sammy Davis Junior Junior o să confecţioneze sfor-sfor cu tine în seara asta, l-am informat, cu toate că ştiam că nu va fi un succes.

— Nu, a zis el şi a încheiat discuţia.

— N-o să plece de la uşa ta.

— Atunci să doarmă pe hol.

— Ar fi un act de bunăvoinţă din partea ta.

— Nu mă interesează.

— Numai în noaptea asta.

— E prea de tot şi gata. O să mă omoare.

— Este aşa de improbabil.

— E dementă.

— Da, nu pot disputa că e dementă. Dar este totodată compătimitoare.

Ştiam că n-am să-l pot prevala.

— Ascultă, a zis eroul, dacă ea vrea să doarmă în cameră, eu aş fi bucuros să dorm pe hol. Dar dacă eu sunt în cameră, sunt singur în cameră.

— Poate aţi putea dormi amândoi pe hol, am sugerat eu.

După ce i-am lăsat pe erou şi pe căţea să se odihnească – eroul în cameră, căţeaua pe hol – bunicul şi cu mine am coborât la barul de la parterul hotelului să luăm câte o vodcă. A fost ideea bunicului. În realitate, eram puţin speriat să fiu singur cu el.

— E un băiat bun, a spus bunicul.

N-am putut să observ dacă mă întreba sau mă instruia.

— Pare bun, am răspuns eu.

Bunicul şi-a trecut mâna peste faţă, care se acoperise de peri în timpul zilei. Abia atunci am observat că mâinile încă îi mai tremurau, că îi tremuraseră toată ziua.

— Va trebui să ne străduim foarte neînduplecat să-l ajutăm.

— Aşa o să facem, am afirmat.

— Aş dori foarte mult s-o găsim pe Augustine, a zis el.

— Şi eu.

Atât s-a vorbit în noaptea aceea. Am luat trei vodci fiecare şi am urmărit buletinul meteo la televizorul din spatele barului. Zicea că vremea va fi normală în ziua următoare. Mi-a împlăcut că vremea va fi normală. Însemna că cercetarea noastră va fi mai floare la ureche. După vodcă, au urcat în camera noastră, care o flanca pe cea a eroului.

— Eu am să mă odihnesc pe pat şi tu o să te odihneşti pe podea, m-a informat bunicul.

— Bineînţeles, am răspuns eu.

— Am să-mi fac deşteptătorul la şase dimineaţa.

— Şase? am interogat eu.

Dacă vreţi să ştiţi de ce am interogat, păi asta e din cauză că pentru mine şase nu înseamnă foarte devreme dimineaţa, ci foarte întârziat noaptea.

— Şase, a repetat el şi am ştiut că era finalul conversaţiei.

Cât şi-a spălat bunicul dinţii, m-am dus să mă asigur că totul era acceptabil în camera eroului. Am ascultat la uşă să detectez dacă reuşea să confecţioneze sfor-sfor şi n-am auzit nimic anormal, doar vântul care pătrundea prin ferestre şi sunetul insectelor. Bun, i-am spus creierului meu, se odihneşte bine. Nu va fi ostenit dimineaţa. Am încercat să desînchid uşa, să mă asigur că era asigurată. S-a deschis cu un procent şi Sammy Davis Junior Junior, care era conştientă încă, a păşit înăuntru. Am urmărit-o cum se întinde lângă pat, unde eroul se odihnea în pace. Acceptabil, mi-am spus, şi am închis uşa cu linişte. M-am întors la camera bunicului şi a mea. Luminile erau deja stinse, dar am putut să observ că nu se odihnea încă. Trupul lui se răsucea iar şi iar. Aşternuturile se mişcau şi perna făcea zgomote în timp ce el se răsucea iar şi iar. Îi auzeam respiraţia largă. Îi auzeam trupul mişcându-se. Aşa a fost toată noaptea. Ştiam de ce nu putea să se odihnească. Era acelaşi motiv pentru care eu nu puteam să mă odihnesc. Urmăream amândoi aceeaşi chestiune: ce făcuse el în timpul războiului?

Notă

5. Grup de artişti celebri în America anilor ’50 şi ’60, format din Frank Sinatra, Dean Martin, Sammy Davis Jr., Joey Bishop şi Peter Lawford.

Se naşte dragostea, 1791-1803

Trachimbrod se deosebea cumva de acel ştetl fără nume care existase cândva în acelaşi loc. Treburile mergeau ca de obicei. Verticaliştii continuau să urle, să atârne, să şchioapete şi să se uite de sus la Cocârjaţi, care continuau să-şi prefire printre degete franjurii de la mâneci, să mănânce prăjituri şi plăcinţele după, dar mai adesea în timpul serviciului religios. Îndurerata Şanda încă îşi mai jelea decedatul soţ filozof, Pinchas, care încă mai juca un rol activ în politica din ştetl. Iankel se străduia în continuare să facă ce se cuvine, continua să-şi spună, iar şi iar, că nu e trist şi continua să sfârşească întotdeauna prin a fi trist. Sinagoga continua să se plimbe pe roţi, străduindu-se să se aşeze pe linia de demarcaţie în continuă mişcare dintre evreiesc şi omenesc. Sofiowka era la fel de nebun ca întotdeauna, continua să se masturbeze din belşug, să se lege cu sfoară, folosindu-şi trupul pentru a-şi reaminti trupul, şi tot numai de sfoară îşi reamintea. Dar odată cu numele a apărut o nouă conştiinţă de sine, care ieşea adesea la iveală în forme ruşinoase.

Femeile din ştetl strâmbau din nasurile lor impresionante în faţa stră-stră-stră-străbunicii mele. O numeau printre dinţi *fata murdară din râu* şi *copilul adus de ape*. Prea superstiţioase ca să-i spună în faţă adevărul despre povestea ei, ele se îngrijeau totuşi ca ea să nu aibă prieteni de vârsta ei (spunându-le copiilor lor că ea însăşi nu era aşa nostimă cum erau glumele ei şi nu era aşa bună cum erau faptele ei) şi ea se întovărăşea doar cu Iankel şi cu orice bărbat din ştetl care era destul de viteaz ca să rişte să fie văzut de soţie. Care erau foarte puţini la număr. Chiar şi cel mai sigur pe sine dintre gentlemeni se poticnea în prezenţa ei. După doar zece ani de viaţă, fata era deja cea mai

dorită făptură din ştetl, iar reputaţia ei se răspândise ca pârâiaşele în satele vecine.

Mi-am imaginat-o de multe ori. E scunduţă, chiar pentru vârsta ei – nu ca un pui de om drăgălaş, ci aşa cum poate fi scund un copil prost hrănit. Tot astfel pot spune şi despre cât e de slăbuţă. În fiecare noapte, înainte de-a o duce la culcare, Iankel îi numără coastele, ca şi când una ar fi putut să dispară în timpul zilei şi să devină sămânţă şi sol pentru vreun nou companion care să i-o fure. Mănâncă destul de bine şi e sănătoasă, având în vedere că nu e niciodată bolnavă, dar trupul ei arată ca al unei fete bolnave cronic, o fată stoarsă de vreo deficienţă biologică sau flămânzită, o fată numai piele şi os, o fată care nu este în totalitate liberă. Părul ei e des şi negru, buzele sunt subţiri, strălucitoare şi albe. Cum altfel ar putea fi?

Spre marea dezamăgire a lui Iankel, Brod a insistat să-şi taie ea singură acel păr des şi negru.

Nu e potrivit pentru o doamnă, zicea el. *Arăţi ca un băieţel când e aşa de scurt.*

Nu fi prost, îi replica ea.

Dar pe tine nu te deranjează?

Sigur că mă deranjează când eşti prost.

Părul tău, zicea el.

Eu cred că e foarte frumos.

Poate să fie frumos dacă nimeni nu crede că e frumos?

Eu cred că e frumos.

Dacă eşti singura?

Asta-i frumos-frumos.

Şi băieţii? Nu vrei ca ei să creadă că eşti frumoasă?

N-aş vrea ca un băiat să creadă că sunt frumoasă decât dacă e genul de băiat care crede că sunt frumoasă.

Eu cred că e frumos, zicea el. *Cred că e foarte frumos.*

Mai spune o dată şi-l las să crească lung.

Ştiu, râdea el, sărutând-o pe frunte în timp ce-i strângea urechile între degete.

Când a învăţat să coasă (dintr-o carte pe care i-a adus-o Iankel de la Lvov) n-a mai vrut să poarte decât haine pe care şi le făcea singură şi când el i-a adus o carte despre psihologia animalelor, ea îi apropia pozele de obraz şi-i spunea:

Nu crezi că e ciudat, Iankel, cum le mâncăm?

Eu n-am mâncat niciodată o poză.

Animalele. Nu găseşti că e ciudat? Nu pot să cred că nu mi s-a părut niciodată ciudat până acum. E ca numele, cum nu-l observi atâta vreme, dar când, în cele din urmă, îl observi, nu te poţi abţine să nu-l rosteşti la nesfârşit şi să te uimeşti cum de nu te-ai gândit niciodată că e ciudat că ai numele ăsta şi că toată lumea te strigă cu numele ăsta toată viaţa ta.

Iankel. Iankel. Iankel. Nimic ciudat pentru mine.

N-am să le mai mănânc, cel puţin până când n-o să mi se mai pară ciudat.

Brod se opunea la orice, nu ceda nimănui, nu se lăsa provocată sau neprovocată.

Eu nu cred că eşti încăpăţânată, i-a spus Iankel într-o după-amiază, când a refuzat să-şi mănânce cina înainte de desert.

Ba sunt!

Şi era iubită pentru asta. Iubită de toţi, chiar şi de aceia care o urau. Împrejurările ciudate ale apariţiei ei pe lume stârneau curiozitatea bărbaţilor, dar manevrele ei isteţe, gesturile ei prefăcut sfioase şi răsucirile de frază, refuzul ei de a-i băga în seamă sau de a-i ignora, astea toate îi făceau să se ţină după ea pe străzi, să se holbeze la ea de la ferestre, s-o viseze noaptea, pe ea şi nu pe nevestele lor sau măcar pe ei înşişi.

Da, Ioske. Bărbaţii de la moară sunt aşa puternici şi viteji.

Da, Feivel. Da, sunt fată bună.

Da, Saul. Da, da, ador dulciurile.

Da, ah, da, Iţic. Ah, da.

Pe Iankel nu-l lăsa inima să-i spună că nu e tatăl ei, că ea era Regina Paradei la Festivalul Trachim nu numai pentru că era, fără doar şi poate, cea mai iubită fată din ştetl, ci pentru că tatăl ei adevărat de pe fundul râului cu numele ei, tăticul ei era cel după care se scufundau bărbaţii îndrăzneţi. Aşa că inventa noi şi noi poveşti – poveşti trăsnite, cu imagini sălbatice şi personaje fermecătoare. Inventa poveşti atât de fantastice, încât ea nu putea decât să le creadă. Fireşte, era doar un copil, care încă îşi mai scutura ţărâna după prima ei moarte. Ce altceva ar fi putut ea să facă? Iar el deja aduna ţărână pentru a doua lui moarte. Ce altceva ar fi putut *el* să facă?

Cu ajutorul bărbaţilor plini de dorinţă şi al femeilor pline de ură din ştetl, foarte-străbunica mea a crescut fiind ea însăşi, cultivându-şi interesele personale: ţesutul, grădinăritul, cititul tuturor cărţilor pe care putea pune mâna – adică aproape tot ce se afla în biblioteca bogată a lui Iankel, o cameră plină din podea până în tavan cu cărţi, care avea să devină într-o zi prima bibliotecă publică din Trachimbrod. Nu era doar cea mai inteligentă făptură dintre cetăţenii din Trachimbrod, chemată să rezolve probleme grele de matematică sau logică – *CUVÂNTUL SFÂNT*, a întrebat-o odată Prea-Respectabilul Rabin pe întuneric, *CARE E ACELA, BROD?* – dar şi cea mai singuratică şi tristă. Era un geniu al tristeţii, se cufunda în ea, despicând în patru numeroasele-i fire, cântărindu-i nuanţele subtile. Era o prismă prin care tristeţea se putea descompune în infinitul său spectru.

Eşti trist, Iankel? a întrebat ea într-o dimineaţă, la micul dejun.

Bineînţeles, a răspuns el, dându-i în gură bucăţele de pepene cu o lingură tremurătoare.

De ce?

Pentru că vorbeşti în loc să-ţi mănânci micul dejun.

Înainte de asta erai trist?

Bineînţeles.

De ce?

Pentru că atunci mâncai în loc să vorbeşti şi eu mă întristez când nu-ţi aud vocea.

Când priveşti cum dansează oamenii, asta te întristează?

Bineînţeles.

Şi pe mine mă întristează. De ce crezi că se întâmplă aşa?

El a sărutat-o pe frunte şi i-a prins bărbia între degete.

Chiar trebuie să mănânci, i-a spus. *Se face târziu.*

Crezi că Biţl Biţl e o persoană deosebit de tristă?

Nu ştiu.

Dar îndurerata Şanda?

A, da, ea e deosebit de tristă.

Asta e o chestie foarte evidentă, nu? Şloim e trist?

Cine ştie?

Gemenele?

Poate. Nu-i treaba noastră.

Dumnezeu e trist?

Ca să fie trist, El ar trebui să existe, nu?

Ştiu, a zis ea, dându-i o pălmuţă peste umăr. *Tocmai de aceea te întrebam, ca să pot în sfârşit să aflu dacă tu crezi!*

Păi, îngăduie-mi să rămân la această formulare: dacă Dumnezeu există cu adevărat, ar avea o sumedenie de motive să fie trist. Dacă El nu există, atunci şi asta l-ar întrista destul de mult, presupun. Deci, ca să-ţi răspund la întrebare, Dumnezeu trebuie să fie trist.

Iankel! a exclamat ea şi l-a prins cu braţele de după gât, încercând parcă să se contopească cu el sau să-l contopească pe el cu ea.

Brod a descoperit 613 tristeţi, fiecare dintre ele absolut unică, o emoţie singulară fiecare, nici una

dintre ele nesemănând mai mult cu orice altă tristeţe decât cu mânia, extazul, vinovăţia sau frustrarea. Tristeţea Oglinzii. Tristeţea Păsărilor Domesticite. Tristeţea de-a Fi Trist în Faţa Părintelui Tău. Tristeţea Umorului. Tristeţea Iubirii Fără Eliberare.

Era ca o făptură care se îneacă, dând aiurea din braţe, agăţându-se de orice ar fi putut-o salva. Viaţa ei era o luptă acerbă, disperată pentru a-şi justifica viaţa. A învăţat cântece imposibil de grele la vioară, cântece dincolo ce ceea ce credea ea că poate cunoaşte, şi de fiecare dată venea plângând la Iankel, *Am învăţat să-l cânt şi pe ăsta! E aşa de îngrozitor! Trebuie să compun ceva ce nici măcar eu să nu pot cânta!* Îşi petrecea serile cu cărţile de artă pe care i le cumpărase Iankel de la Luţk şi, în fiecare dimineaţă, la micul dejun, constata mohorâtă: *Erau bune şi reuşite, dar nu frumoase. Nu, nu dacă sunt cinstită cu mine. Sunt doar cele mai bune din ceea ce există.* Şi-a petrecut o după-amiază întreagă fixând cu privirea uşa din faţă.

Aştepţi pe cineva? a întrebat-o Iankel.

Ce culoare e asta?

El s-a dus foarte aproape de uşă, lăsându-şi vârful nasului să atingă vizorul. A lins lemnul şi a glumit:

Are evident gust de roşu.

Da, e roşu, nu-i aşa?

Aşa se pare.

Ea şi-a îngropat capul în mâini.

Dar n-ar putea să fie măcar un pic mai roşu?

Viaţa lui Brod era o descoperire lentă că lumea nu era pentru ea şi că, nu ştia din ce motiv, ea n-avea să fie niciodată fericită şi sinceră în acelaşi timp. Se simţea de parcă dădea pe dinafară, producând şi adunând în permanenţă tot mai multă iubire înlăuntrul ei. Dar nu exista eliberare. Masă, elefant de fildeş-amuletă, curcubeu, ceapă, coafură, moluşte, şaboturi, violenţă, mătreaţă, melodramă, rigolă, miere, rogojină… Nimic din

toate astea n-o impresiona. Ea se adresa lumii ei cu sinceritate, căutând ceva care să merite preaplinul de iubire pe care ştia că-l poartă în ea, dar fiecăruia din toate astea se simţea nevoită să-i spună: *Nu te iubesc.* Stâlpului din gard, cafeniu şi negeluit: *Nu te iubesc.* Poemului prea lung: *Nu te iubesc.* Prânzului în bol: *Nu te iubesc.* Fizicii, ideii de tine, legilor de tine: *Nu te iubesc.* Nimic nu arăta a fi mai mult decât era în realitate. Toate erau doar lucruri, înnămolite total în starea lor de lucruri.

Dacă ar fi să deschidem la întâmplare jurnalul ei – pe care trebuie să-l fi ţinut şi să-l fi păstrat asupra ei în orice moment, nu de teamă că s-ar fi putut pierde sau că ar fi putut să fie descoperit şi citit, ci pentru că s-ar fi putut ca într-o bună zi să dea peste acel lucru în sfârşit demn de a fi scris şi ţinut minte şi să constate că n-are pe ce să-l scrie – am găsi de bună seamă o redare a următorului sentiment: *Nu sunt îndrăgostită.*

Aşa că trebuia să se mulţumească cu *ideea* de iubire – iubind iubirea de lucruri de a căror existenţă nu-i păsa deloc. Iubirea în sine a devenit obiectul iubirii ei. Se iubea pe sine îndrăgostită, iubea să iubească iubirea, aşa cum iubirea iubeşte să iubească şi era capabilă, în acel fel, să se împace cu o lume care nu era nici pe departe ceea ce ar fi nădăjduit ea să fie. Nu lumea era marea şi salvatoarea minciună, ci dorinţa ei de a o face frumoasă şi dreaptă, de a trăi o viaţă cândva dată deoparte, într-o lume cândva dată deoparte din aceea în care păreau să existe toţi ceilalţi.

Băieţii, tinerii, bărbaţii maturi şi mai vârstnici din ştetl stăteau de veghe la fereastra ei, la orice oră din zi şi din noapte, întrebând dacă ar putea s-o ajute la studii (la care ea, fireşte, n-avea nevoie de nici un ajutor, la care n-ar fi fost capabili s-o ajute nici măcar dacă ea le-ar fi îngăduit să încerce) sau în grădină (care creştea ca fermecată, în care înfloreau lalele şi trandafiri roşii), sau poate dacă Brod ar dori să meargă la plimbare până la râu

(unde era perfect capabilă să se plimbe şi singură, mersi de întrebare). Ea nu spunea niciodată nu şi nu spunea niciodată da, doar trăgea şi slăbea hăţurile.

Trage: *Ceea ce ar fi cel mai plăcut*, zicea ea, *ar fi să am un pahar mare de ceai cu gheaţă.* Ce urma: bărbaţii dădeau fuga să i-l aducă. Primul care se întorcea ar fi putut căpăta un pupic pe frunte (hăţuri slăbite) sau (trase) o plimbare promisă (ce urma să fie acordată la o dată ulterioară), sau (hăţuri slăbite) un simplu *Mulţumesc, la revedere*. Păstra cu grijă echilibrul dinaintea ferestrei sale, neîngăduind niciodată bărbaţilor să vină prea aproape, neîngăduindu-le niciodată să se îndepărteze prea mult. Avea nevoie disperată de ei, nu doar pentru favoruri, nu doar pentru lucrurile pe care puteau ei să le aducă pentru Iankel şi pentru ea, lucruri pe care Iankel nu şi le permitea, ci din cauză că ei reprezentau mici stavile în faţa a ceea ce ea ştia că era adevărat: nu iubea viaţa. Nu exista nici un motiv convingător pentru a trăi.

Iankel avea deja şaptezeci şi doi de ani când s-a scufundat căruţa în râu, casa lui era mai pregătită pentru înmormântare decât pentru naştere. Brod citea la lumina galbenă, estompată a lămpilor de gaz acoperite cu şaluri de dantelă şi se îmbăia într-o cadă căptuşită cu glaspapir ca mijloc de prevenire a alunecării. Iankel a învăţat primele noţiuni de literatură şi matematică până când ea l-a întrecut cu mult în cunoştinţe, râdea cu ea chiar şi atunci când nu era nimic de râs, îi citea până adormea şi era singura persoană pe care ea putea s-o considere prieten. Fata mergea ca el, şchiopătând, vorbea cu inflexiunile lui de om bătrân, ba chiar îşi trecea palma peste o barbă nerasă care nu creştea niciodată pe obrazul ei.

Ţi-am cumpărat nişte cărţi de la Luţk, spunea el, închizând uşa în faţa serii şi a lumii de-afară.

Nu ni le putem permite, spunea ea, preluând tolba grea. *Va trebui să le dau înapoi mâine.*

Dimpotrivă, nu ne putem permite să nu le avem. Ce nu ne putem permite mai mult, să le avem sau să nu le avem? Cum văd eu lucrurile, pierdem oricum. Prefer să pierdem cu cărţile.

Iankel, eşti caraghios.

Ştiu, zicea el, *pentru că ţi-am cumpărat şi o busolă de la prietenul meu, arhitectul, şi câteva cărţi de poezie franceză.*

Dar eu nu vorbesc franceza.

Ce prilej mai bun ai putea avea ca să înveţi?

Un manual de limba franceză.

Aha, ştiam eu că există un motiv pentru care am cumpărat asta! zicea el, extrăgând o carte groasă, cafenie, de pe fundul tolbei.

Iankel, eşti imposibil!

E posibil să fie posibil.

Mulţumesc, spunea ea şi-l săruta pe frunte, singurul loc unde sărutase sau fusese sărutată vreodată, şi de bună seamă că ar fi crezut, de n-ar fi fost toate romanele pe care le citise, că era singurul loc pe care-l sărutau oamenii vreodată.

Era nevoită să returneze pe ascuns foarte multe dintre lucrurile pe care i le cumpăra Iankel. El nu băga niciodată de seamă, pentru că nici nu-şi mai amintea că le cumpărase. A fost ideea lui Brod să transforme biblioteca lor personală în bibliotecă publică şi să perceapă o mică taxă pentru împrumutul cărţilor. Cu aceşti bani, împreună cu ce obţinea ea de la bărbaţii care o iubeau, reuşeau să supravieţuiască amândoi.

Iankel făcea tot ce-i stătea în putinţă pentru ca Brod să nu se simtă ca o străină, să nu perceapă diferenţa de vârstă dintre ei, deosebirea de gen. Obişnuia să lase uşa deschisă când urina (totdeauna şezând, totdeauna ştergându-se după aceea) şi uneori îşi stropea chiloţii cu apă şi zicea: *Uite, mi se întâmplă şi mie,* fără să-şi dea seama că Brod era aceea care-şi stropea chiloţii cu apă ca să-

l consoleze pe el. Când Brod a căzut din leagăn în parc, Iankel şi-a zdrelit şi el genunchii, frecându-şi-i de glaspapirul din cadă şi a zis: *Am căzut şi eu.* Când ei au început să-i crească sânii, el şi-a tras cămaşa în sus, dezvelindu-şi pieptul bătrân şi căzut şi a zis: *Nu numai tu.*

Aceasta era lumea în care ea creştea şi el îmbătrânea. Şi-au făcut din Trachimbrod un sanctuar, un habitat cu totul diferit de restul lumii. Nu se rosteau niciodată cuvinte încărcate de ură, nu se ridica niciodată mâna asupra cuiva. Mai mult, nu se rosteau niciodată cuvinte mânioase şi nimic nu era refuzat. Încă şi mai mult, nu se spuneau niciodată cuvinte neprietenoase şi se folosea orice mic prilej ca dovadă că lucrurile pot fi aşa, că nu e nevoie să fie altfel; dacă nu există iubire în lume, vom face o nouă lume şi îi vom da ziduri groase şi o vom mobila cu interioare de un roşu blând, pornind dinăuntru, şi vom pune la uşa ei un ciocănel care să răsune ca un diamant care cade pe catifeaua unui bijutier, aşa încât să nu-l auzim niciodată. Iubeşte-mă, pentru că iubirea nu există, şi eu am încercat tot ce există.

Dar acea foarte-stră-şi-singuratică-străbunică a mea nu-l iubea pe Iankel, nu în sensul simplu şi imposibil al cuvântului. În realitate, ea abia de-l cunoştea. La rându-i, el abia de-o cunoştea. Îşi cunoşteau îndeaproape fiecare aspectele proprii din celălalt, dar nu se cunoşteau deloc unul pe altul. Ar fi putut Iankel să-şi imagineze ce visa Brod? Ar fi putut Brod să-şi imagineze, ar fi interesat-o să-şi imagineze pe unde călătorea Iankel noaptea? Erau doi străini, la fel ca bunica mea şi cu mine.

Dar…

Dar fiecare dintre ei găsea în celălalt imaginea cea mai apropiată de ceea ce ar fi putut constitui obiectul iubirii sale. Aşa că îşi ofereau unul altuia întreaga lor iubire. El îşi zdrelea singur genunchiul şi zicea *Am căzut şi eu.* Ea-şi stropea chiloţii cu

apă pentru ca el să nu se simtă singur. El i-a dat ei bila. Şi ea o purta. Şi când Iankel spunea că şi-ar da viaţa pentru Brod, el era cu siguranţă sincer, însă cea pentru care ar fi fost gata să moară nu era chiar Brod, ci iubirea lui pentru ea. Iar când ea spunea: *Tată, te iubesc*, nu era nici naivă, nici nesinceră, dimpotrivă, era destul de înţeleaptă şi devotată ca să mintă. Amândoi împărţeau marea şi salvatoarea minciună, anume că iubirea noastră pentru ceva sau cineva e mai mare decât iubirea noastră pentru iubirea noastră pentru acel ceva sau cineva. Şi jucau cu râvnă rolurile pe care şi le scriau ei înşişi, născocind şi crezând cu râvnă în ficţiunile necesare vieţii.

Ea avea doisprezece ani, iar el cel puţin optzeci şi patru. Chiar dacă apuca nouăzeci de ani, socotea el, ea ar avea atunci doar optsprezece. Şi el ştia că n-avea să apuce nouăzeci de ani. Îşi ascundea slăbiciunea, îşi ascundea suferinţa. Cine va avea grijă de ea după ce el va muri? Cine o să-i cânte, cine o s-o gâdile pe spate, aşa cum îi plăcea ei, multă vreme după ce adormea? Cum o să afle ea despre tatăl ei adevărat? Cum putea el să fie sigur că ea va fi la adăpost de violenţa zilnică, de violenţa intenţionată sau neintenţionată? Cum putea el să fie sigur că ea nu se va schimba niciodată?

Făcea tot ce-i stătea în putinţă ca să-şi frâneze deteriorarea rapidă. Se străduia să mănânce bine, chiar când nu-i era foame, şi să bea puţină vodcă între mese, chiar când simţea că i se pune un nod în stomac. Făcea plimbări lungi în fiecare după-amiază, ştiind că durerea din picioare era o durere bună, şi spărgea un buştean în fiecare dimineaţă, ştiind că braţele nu-l dureau la boală, ci la sănătate.

Temându-se de frecventele sale scăpări de memorie, Iankel a început să-şi scrie fragmente din povestea vieţii pe tavanul din dormitorul său cu unul din rujurile lui Brod, pe care-l găsise la ea în sertar, înfăşurat într-un ciorap. În felul acesta, viaţa

lui va fi primul lucru pe care-l va vedea în fiecare dimineaţă, la trezire, şi ultimul lucru înainte de a adormi, în fiecare seară. *Ai fost cândva însurat, dar ea te-a părăsit*, deasupra biroului lui. *Nu-ţi plac legumele proaspete*, la colţul opus al tavanului. *Eşti un Cocârjat*, acolo unde tavanul se întâlnea cu uşa. *Nu crezi în viaţa de apoi*, scris în cerc în jurul lămpii din tavan. N-ar fi vrut niciodată ca Brod să ştie cum devenise mintea lui ca un geam, cum lunecau gândurile de pe ea, cât de multe erau confuziile pe care le făcea, cum nu reuşea să înţeleagă atâtea lucruri pe care i le spunea ea, cum îşi uita adesea propriul nume şi, ca o părticică din el care murea, chiar şi pe al ei.

4:812 – *Visul că trăiesc veşnic cu Brod.* Visez asta în fiecare noapte. Chiar atunci când nu îmi amintesc a doua zi, dimineaţa. Ştiu că a existat visul ăsta, e ca atunci când capul iubitei lasă o adâncitură pe perna de lângă tine după ce a plecat. Visez nu că îmbătrânesc alături de ea, ci că nu îmbătrânim niciodată, nici eu, nici ea. Ea nu mă părăseşte niciodată, iar eu n-o părăsesc pe ea niciodată. E adevărat, mi-e frică să mor. Mi-e frică să ştiu că lumea va merge înainte fără mine, mi-e teamă că absenţa mea va trece nebăgată în seamă sau, şi mai rău, că există o forţă naturală care împinge viaţa mai departe. Să fie ăsta un semn de egoism? Să fiu eu aşa un păcătos pentru că visez o lume care se sfârşeşte odată cu mine? Nu mă refer la o lume care să se sfârşească odată cu mine, ci la fiecare pereche de ochi care se închid odată cu ei mei. Uneori, visul despre cum vom trăi veşnic eu şi Brod e unul despre cum vom muri amândoi deodată. Eu ştiu că nu există nici o viaţă de apoi. Nu sunt prost. Şi ştiu că nu există Dumnezeu. Nu de tovărăşia ei am nevoie, ci să ştiu că nu va avea ea nevoie de a

mea, sau că nu o să-i lipsească. Îmi imaginez scene cu ea fără mine şi devin foarte gelos. O să se mărite şi va avea copii şi va atinge ceea ce eu n-am să pot niciodată obţine – toate acele lucruri care m-ar face fericit. Nu pot să-i povestesc ei acest vis, fireşte, dar îmi doresc cu disperare s-o pot face. Pentru mine numai ea contează.

Îi citea o poveste în pat şi îi asculta interpretările, fără s-o întrerupă vreodată, nici măcar pentru a-i spune ce mândru se simţea, ce deşteaptă şi frumoasă era. După ce-i dădea un sărut de noapte bună şi o binecuvânta, se ducea la bucătărie, înghiţea cei câţiva stropi de vodcă pe care-i suporta stomacul lui şi stingea lampa. Bâjbâia pe holul întunecos, ghidându-se după lumina blândă care se strecura pe sub uşa dormitorului său. Se împiedica o dată, de un vraf de cărţi aflat în faţa camerei ei şi, încă o dată, de geanta ei. Intrând în dormitor, îşi închipuia că avea să moară în patul lui, în noaptea aceea. Îşi imagina cum o să-l găsească Brod dimineaţa. Îşi imagina poziţia în care se va afla, expresia propriei feţe. Îşi imagina cum se va simţi sau nu se va simţi. *E târziu*, gândea el, *şi trebuie să mă trezesc devreme, mâine-dimineaţă, să-i pregătesc mâncarea lui Brod înainte de lecţii.* Se lăsa pe podea, făcea cele trei flotări de care mai era în stare şi se aduna iar pe picioare. *E târziu*, îşi spunea, *şi trebuie să fiu recunoscător pentru tot ce am şi împăcat cu tot ce am pierdut şi nu am pierdut. M-am străduit din răsputeri să fiu un om bun astăzi, să fac lucrurile aşa cum ar fi voit Dumnezeu, dacă El ar fi existat. Mulţumescu-ţi ţie pentru darurile vieţii şi pentru Brod,* gândea el, şi *mulţumescu-ţi ţie, Brod, pentru că mi-ai dat un motiv să trăiesc. Nu sunt trist.* Se strecura sub aşternuturile roşii de lână şi privea drept deasupra capului: *Numele tău e Iankel. Tu o iubeşti pe Brod.*

Secrete repetate, 1791-1943

A fost un secret atunci când Iankel şi-a învelit ceasul într-o cârpă neagră. A fost un secret atunci când Prea-Respectabilul Rabin s-a trezit într-o dimineaţă cu aceste vorbe pe buze: *DAR DACĂ?* Şi când cea mai sinceră dintre Cocârjaţi, Raşel F, s-a trezit întrebându-se: *Dar dacă?* N-a fost un secret când Brod nu s-a gândit să-i spună lui Iankel că şi-a descoperit chiloţeii pătaţi cu roşu şi că era sigură că avea să moară şi că era foarte poetic să moară în acest fel. Dar a fost un secret când ea chiar s-a gândit să-i spună lui şi până la urmă n-a făcut-o. Erau secrete măcar unele din momentele când Sofiowka se masturba, ceea ce făcea din el cel mai mare păstrător de secrete din Trachimbrod şi, poate, de pretutindeni şi din toate timpurile. A fost un secret când îndurerata Şanda nu s-a îndurerat. Şi a fost un secret când gemenele rabinului au lăsat să se înţeleagă că n-au văzut nimic şi nu ştiau nimic despre ce se întâmplase în acea zi de 18 mai 1791, când căruţa lui Trachim B l-a ţintuit sau nu pe proprietar sub ea, pe fundul râului Brod.

Iankel bântuie prin casa cu pânze negre. Îmbracă pendula în cârpă neagră şi îşi înfăşoară ceasul de argint de buzunar într-un petic de pânză neagră. Încetează să mai ţină şaboturile, refuzând să marcheze sfârşitul încă unei săptămâni şi evită soarele pentru că şi umbrele sunt ceasuri. *Sunt momente în care mă simt tentat s-o lovesc pe Brod*, îşi spune în gând, *nu pentru că face ceva rău, ci pentru că o iubesc atât de mult*. Şi ăsta e tot un secret. Acoperă fereastra dormitorului său cu pânză neagră. Înfăşoară calendarul în hârtie neagră, ca pe un cadou. Citeşte jurnalul lui Brod cât timp face ea baie, ceea ce este un secret, ceea ce e un lucru îngrozitor, el ştie, dar sunt unele

lucruri îngrozitoare la care un tată are dreptul, chiar şi un tată fals.

18 martie 1803

...Mă simt copleşită. Până mâine trebuie să termin de citit primul volum din biografia lui Copernic, deoarece trebuie înapoiat bărbatului de la care l-a cumpărat Iankel. Pe urmă, mai sunt şi eroii greci şi romani de lămurit şi poveştile biblice cărora trebuie să încerc să le găsesc semnificaţia şi pe urmă – de parcă ar fi destule ore într-o zi – mai e şi matematica. Eu mi le fac, cu mâna mea…

20 iunie, 1803

… „În adâncul inimii lor, tinerii sunt mai singuri decât bătrânii“. Am citit asta undeva, într-o carte şi mi-a rămas în cap. Poate că e adevărat. Poate că nu. Mai curând, tinerii şi bătrânii sunt singuri în feluri diferite, fiecare în felul său…

23 septembrie 1803

… Mi-am dat seama în după-amiaza asta că nimic pe lume nu-mi place mai mult decât să scriu în jurnalul meu. El nu mă înţelege niciodată greşit, iar eu nu-l înţeleg greşit pe el niciodată. Suntem una, ca amanţii perfecţi. Uneori îl iau cu mine în pat şi adorm cu el în braţe. Uneori îi sărut paginile, una după alta. Cel puţin deocamdată, asta va trebui să ajungă…

Ceea ce, firește, e tot un secret, pentru că Brod îşi ascunde de sine propria viaţă. La fel ca Iankel, ea repetă unele lucruri până când sunt adevărate sau până când nu mai ştie dacă sunt adevărate sau nu. A devenit specialistă în a amesteca *ce este* cu *ce a fost*, cu *ce ar trebui să fie* şi cu *ce ar putea fi*. Ocoleşte oglinzile şi se caută pe sine printr-un telescop puternic. Îl îndreaptă spre cer şi poate să vadă, sau crede că vede, dincolo de albastru, dincolo de negru, chiar şi dincolo de stele, şi

înapoi, printr-un alt fel de negru şi un alt fel de albastru, un arc care începe cu ochiul ei şi se termină cu o casă îngustă. Ea îi studiază faţada, observă locul unde lemnul de la tocul uşii a putrezit şi s-a decolorat, locul unde apa de ploaie scursă din burlan a lăsat dâre albe, şi apoi priveşte prin ferestre, luându-le la rând. Prin fereastra mai de jos, din stânga, zăreşte o femeie care lustruieşte o farfurie cu o cârpă. Pare că femeia îşi cântă singură şi Brod îşi imaginează că este acelaşi cântec cu care ar fi adormit-o mama ei dacă n-ar fi murit, fără dureri, la naştere, aşa cum a asigurat-o Iankel. Femeia se oglindeşte în farfurie, apoi o aşază deasupra unui vraf de vase. Îşi dă deoparte părul de pe obraz, ca s-o vadă Brod, sau aşa crede Brod. Femeia are prea multă piele pentru oasele ei şi prea multe riduri pentru anii ei, ca şi când faţa ar fi un animal de sine stătător, coborând de pe craniu câte puţin în fiecare zi, până când, într-o zi va ajunge să-i atârne de maxilar apoi să cadă cu totul, poposind în mâinile femeii, ca ea s-o privească şi să spună: *Aceasta este faţa pe care am purtat-o toată viaţa mea.* În fereastra mai de jos, din dreapta, nu-i nimic, doar un birou larg, plin de cărţi, hârtii şi fotografii – fotografii cu un bărbat şi o femeie, cu copii şi copiii copiilor. *Ce portrete minunate*, îşi zice ea, *atât de mici şi totuşi câtă acurateţe!* Îşi fixează obiectivul pe o fotografie anume. Reprezintă o fetiţă care se ţine de mâna mamei. Sunt pe o plajă, sau cel puţin aşa pare de la distanţă. Fetiţa, întruchiparea fetiţei perfecte, priveşte în altă direcţie, ca şi când cineva s-ar strâmba la ea ca s-o facă să zâmbească, iar mama, presupunând că e mama fetiţei, se uită la ea. Brod apropie imaginea şi mai mult, de data asta fixând obiectivul pe ochii mamei. Sunt verzi, presupune ea, şi adânci, ca râul care-i poartă numele. *Oare plânge?* se întreabă Brod, rezemându-şi bărbia de pervaz. *Sau era doar încercarea fotografului de-a o face să arate mai frumoasă?* Pentru că pentru

Brod era frumoasă. Arăta exact aşa cum şi-o imagina Brod pe propria ei mamă.

Sus… sus…

Se uită într-un dormitor de la etaj şi vede un pat gol. Perna e un dreptunghi perfect. Cearşafurile sunt netede ca apa. *Poate că nimeni n-a dormit niciodată în acest pat*, se gândeşte Brod. *Sau poate a fost scena unei fapte necuviincioase şi, în graba de a înlătura dovezile, n-a făcut decât să dea la iveală o nouă dovadă. Chiar dacă Lady Macbeth ar fi putut să şteargă acea pată blestemată, nu i-ar fi fost mâinile roşii de la atâta frecat?* E o ceaşcă plină cu apă pe noptieră şi lui Brod i se pare că vede apa tremurând.

Stânga… stânga…

Se uită în altă încăpere. Birou? Camera de joacă a copiilor? Cu neputinţă de spus. Întoarce capul, apoi revine, de ca şi cum în acel moment ar fi putut obţine o nouă perspectivă, dar camera rămâne un puzzle pentru ea. Încearcă să pună lucrurile cap la cap: o ţigaretă pe jumătate fumată sprijinită de marginea unei scrumiere. O cârpă de vase udă pe pervaz. O bucată de hârtie pe masă, cu un scris care seamănă cu al ei: *Aici sunt eu cu Augustine, 21 februarie 1943.*

Sus… mai sus…

Dar la mansardă nu există fereastră. Aşa că priveşte prin perete, ceea ce nu e foarte greu, pentru că pereţii sunt subţiri iar telescopul ei este unul puternic. Un băiat şi o fată stau culcaţi pe podea, cu faţa la partea înclinată a tavanului. Fixează obiectivul pe băiat care, de la distanţa asta, pare să aibă vârsta ei. Şi, chiar şi de la o asemenea distanţă, poate să vadă că el îi citeşte dintr-un exemplar al *Cărţii antecedentelor*.

Ah, gândeşte ea. *Ceea ce văd este Trachimbrod!*

Gura lui, urechile ei. Ochii lui, gura lui, urechile ei. Mâna scribului, ochii băiatului, gura lui, urechile fetei. O ia înapoi pe firul cauzal, până la faţa inspiraţiei scribului, şi buzele iubitului şi

palmele părinţilor inspiraţiei scribului, şi buzele iubiţilor lor şi palmele părinţilor şi genunchii vecinilor şi duşmanii, şi iubiţii iubiţilor lor, părinţii părinţilor lor, vecinii vecinilor lor, duşmanii duşmanilor lor, până când se convinge că nu doar băiatul îi citeşte fetei în acea mansardă, ci toată lumea îi citeşte ei, toată lumea care a trăit vreodată. Citeşte şi ea odată cu ei:

> PRIMUL VIOL AL LUI BROD D
>
> Primul viol al lui Brod D s-a petrecut în toiul petrecerilor care au urmat după a treisprezecea sărbătorire a Zilei Trachim, 18 martie 1804. Brod se întorcea acasă după ce stătuse în picioare ore în şir pe carul alegoric împodobit cu flori albastre, într-o măreaţă frumuseţe austeră, dând din coada ei de sirenă numai când se cuvenea, aruncând în adâncul râului care-i purta numele acei săculeţi grei numai când rabinul îi făcuse necesarul semn cu capul, când a fost acostată de nobilul nebun Sofiowka N, al cărui nume e folosit acum de acest ştetl al nostru pentru hărţi şi recensămintele mormonilor

Băiatul adoarme şi fata îşi lasă capul pe pieptul lui. Brod vrea să citească mai departe, să strige *CITEŞTE-MI! VREAU SĂ ŞTIU!*, dar ei n-o pot auzi de-acolo de unde e ea şi de-acolo de unde e, ea nu poate întoarce pagina. De acolo de unde e ea, pagina – viitorul ei subţire ca hârtia – este infinit de grea.

O paradă, o moarte, o cerere în căsătorie, 1804-1969

Până la cea de-a douăsprezecea ei aniversare, stră-stră-stră-stră-străbunica mea primise deja cel puţin o cerere în căsătorie din partea fiecărui cetăţean din Trachimbrod: din partea unor bărbaţi care aveau deja neveste, din partea unor bătrâni prăpădiţi care se certau pe prispă în legătură cu lucruri care poate s-au întâmplat sau poate nu s-au întâmplat cu zeci de ani în urmă, din partea unor băieţi fără păr la subraţ, din partea unor femei cu păr la subraţ şi din partea filozofului decedat Pinchas T care, în singura lui disertaţie notabilă – „Către Ţărână: din Om ai venit şi în Om te vei întoarce“, susţinea că ar fi posibil, în teorie, ca viaţa şi arta să poată fi inversate. Ea se silea să roşească, îşi flutura genele lungi şi îi spunea fiecăruia: *Mai degrabă nu. Iankel spune că sunt încă prea tânără. Dar oferta este teribil de atrăgătoare.*

Sunt aşa de proşti, se întorcea ea către Iankel.

Aşteaptă până mă duc eu, îşi închidea el cartea. *Pe urmă poţi să alegi pe cine vrei. Dar nu cât încă mai trăiesc eu.*

N-o să aleg pe nici unul dintre ei, îl săruta ea pe frunte. *Nu sunt pentru mine. În plus*, râdea, *am deja cel mai chipeş bărbat din tot Trachimbrodul.*

Cine? şi-o aşeza el în poală. *Îl omor.*

Cu un bobârnac în nasul lui: *Tu, prostuţule.*

Ah, nu, vrei să spui că trebuie să mă omor?

Cred că asta vreau să spun.

N-aş putea să fiu ceva mai puţin chipeş? Dacă asta înseamnă să mă salvez de la moarte cu mâna mea? N-aş putea să fiu puţintel urât?

Se aprobă, râdea ea. *Găsesc că nasul tău e puţin coroiat. Şi, la o cercetare mai atentă, zâmbetul ăsta al tău e departe de-a fi frumos.*

Acuma tu mă omori, râdea el.

Mai bine decât să te omori tu însuţi.

Socot că e bine aşa. În acest fel nu trebuie să mă simt vinovat după.

Îţi fac un mare serviciu.

Păi, atunci, îţi mulţumesc, draga mea. Cum aş putea să te răsplătesc?

Eşti mort. Nu poţi să faci nimic.

Am să mă întorc pentru o unică favoare. Doar să spui ce.

Păi, atunci, socot că ar trebui să-ţi cer să mă omori. Ca să mă scuteşti de vină.

E ca şi făcut.

Nu suntem noi teribil de norocoşi că ne avem unul pe altul?

După cererea în căsătorie a fiului fiului lui Biţl Biţl – *Regret foarte tare, dar Iankel crede că cel mai bine e să aştept* – şi-a pus costumul de Regină a Paradei pentru cel de-al treisprezecelea festival anual de Ziua Trachim. Iankel auzise că femeile vorbeau despre fiica lui (nu era surd) şi văzuse că bărbaţii voiau s-o pipăie (nu era orb), dar acum, când o ajuta să-şi tragă pe ea costumul de sirenă şi îi lega bretelele pe umerii ei osoşi, orice altceva părea un fleac (nu era şi el decât un biet om).

Nu trebuie să te costumezi, dacă nu vrei, îi spuse el, ajutând-o să-şi strecoare braţele firave în mânecile lungi ale costumului de sirenă, a cărui croială o schimbase ea însăşi în fiecare din ultimii opt ani. *Nu eşti obligată să fii Regina Paradei, înţelegi?*

Fireşte că sunt obligată. Sunt cea mai frumoasă fată din Trachimbrod.

Credeam că nu vrei să fii frumoasă.

Nu vreau, răspunse ea, trăgându-şi şnurul cu bila peste decolteul costumului. *E o mare povară. Dar ce pot să fac? Sunt blestemată.*

Dar nu eşti obligată să faci asta, spuse el, băgând bila la loc, înăuntru. *Ar putea să aleagă*

altă fată anul ăsta. Ai putea să dai o şansă altcuiva.

Nu-mi stă în fire.

Ai putea totuşi s-o faci.

Nuu.

Dar noi am căzut de acord că ceremonia şi ritualul sunt lucruri prosteşti.

Dar am mai căzut de acord şi că sunt prosteşti numai pentru acei din afară. Eu sunt centrul acestei ceremonii.

Îţi ordon să nu te duci, spuse el, ştiind bine că asta n-avea să aibă nici un efect.

Eu îţi ordon să nu-mi ordoni, zise ea.

Ordinele mele au întâietate.

De ce?

Pentru că sunt mai bătrân.

Acuma vorbeşte un prost.

Atunci pentru că eu am ordonat primul.

Vorbeşte acelaşi prost.

Dar nici măcar nu-ţi place, continuă el. *Întotdeauna te plângi după aceea.*

Ştiu, răspunse ea, îndreptându-şi coada cu solzi din paiete albastre.

Atunci, de ce?

Ţie îţi place să te gândeşti la mami?

Nu.

Suferi după aceea?

Da.

Atunci de ce continui? îl chestionă ea. Şi de ce, se întrebă fata, reamintindu-şi descrierea violului ei, perseverăm?

Iankel căzu pe gânduri, încercând de câteva ori, fără succes, să înceapă o frază.

Când ai să găseşti un răspuns acceptabil, am să renunţ la tron.

Îl sărută pe frunte şi ieşi din casă, îndreptându-se spre râul care-i purta numele.

El rămase în aşteptare, în picioare lângă fereastră.

Baldachine din fire subţiri de sfoară albă împânziseră arterele înguste, nepietruite, din Trachimbrod în acea după-amiază de primăvară a anului 1804, la fel cum se întâmplase în fiecare an din ultimii treisprezece, de Ziua Trachim. Fusese ideea lui Biţl Biţl să comemoreze primul refuz al căruţei de-a ieşi la suprafaţă. Un capăt al sforii albe legat în jurul sticlei de vermut vechi, pe jumătate goală, de pe podeaua cocioabei nenorocite a beţivanului Omeler S, celălalt în jurul unui sfeşnic de argint înnegrit de pe masa din sufrageria casei de cărămidă cu patru dormitoare a Tolerabilului Rabin, peste noroioasa stradă Shelister; sfoară albă, subţire, întinsă ca o frânghie de rufe de la piciorul din spate, stânga, al unui pat de prostituată de la etajul trei până la clanţa rece de aramă a unui răcitor din salonul de îmbălsămare al creştinului Kerman K, aflat la subsol; sfoară albă legând măcelarul de peţitoare peste palma liniştită (dar fremătând de nerăbdare) a râului Brod; sfoară albă de la tâmplar la lumânărar şi la moaşă, într-un triunghi scalen pe deasupra fântânii arteziene cu sirena culcată, aflată în mijlocul pieţii din ştetl.

Bărbaţii chipeşi se adunau pe mal în timp ce şirul de care alegorice îşi croia drum de la cascada mică spre standurile cu jucării şi produse de patiserie instalate lângă placa ce marca locul unde căruţa s-a răsturnat sau nu s-a răsturnat şi s-a scufundat:

ACEASTĂ PLACĂ MARCHEAZĂ LOCUL
(SAU UN LOC APROAPE DE LOCUL)
UNDE CĂRUŢA UNUIA NUMIT
TRACHIM B
(CREDEM NOI)
S-A DUS LA FUND.
Proclamaţie ştetl, 1791

Primul care a trecut prin faţa ferestrei Respectabilului Rabin, de unde acesta a făcut necesarul semn de aprobare cu capul, a fost carul

alegoric din Kolki. Era împodobit cu mii de fluturi portocalii şi roşii, care năvăliseră pe carul alegoric din pricina combinaţiei specifice de carcase de animale legate dedesubtul lui. Un băiat roşcat, îmbrăcat în nădragi portocalii şi cămaşă cu plastron stătea în picioare, nemişcat ca o statuie, pe podiumul de lemn. Deasupra lui era o pancartă pe care scria: LOCUITORII DIN KOLKI SĂRBĂTORESC ÎMPREUNĂ CU VECINII LOR DIN TRACHIMBROD! Cândva, el avea să fie subiectul multor picturi, atunci când copiii care priveau acum aveau să îmbătrânească şi să stea cu acuarelele lor pe prispele părăginite. Dar el nu ştia nimic atunci şi nici ei nu ştiau, aşa cum nici unul dintre ei nu avea habar că eu am să scriu cândva această carte.

A venit la rând carul alegoric din Rovno, care era acoperit de la un cap la celălalt de fluturi verzi. Au urmat carele alegorice din Luţk, Sarnî, Kiverţî, Sokereci şi Kovel. Erau toate acoperite de culoare, mii de fluturi fuseseră atraşi de carcasele însângerate: fluturi cafenii, fluturi purpurii, fluturi roşii, fluturi trandafirii, albi. Mulţimea adunată de-a lungul traseului paradei zbiera atât de înfierbântată şi atât de puţin umană încât făcea să se înalţe un zid impenetrabil de zgomot, un urlet colectiv atât de puternic şi constant, că putea fi confundat cu o tăcere colectivă.

Carul alegoric din Trachimbrod era acoperit de fluturi albaştri. Brod şedea pe o platformă înălţată în mijloc, înconjurată de tinerele prinţese alegorice din ştetl, îmbrăcate în dantelă albastră, unduindu-şi braţele ca valurile. Un cvartet de scripcari interpreta cântece naţionale poloneze într-un stand în faţa carului alegoric, în timp ce un altul cânta piese tradiţionale ucrainene undeva în spate, iar interferenţa dintre cele două producea un al treilea cântec, disonant, pe care-l auzeau doar prinţesele alegorice şi Brod. Iankel urmărea totul de la fereastra lui, prefirându-şi printre degete bila care

părea să fi dobândit toată greutatea pe care o pierduse el în ultimii şaizeci de ani.

Când carul din Trachimbrod a ajuns în dreptul standurilor cu jucării şi produse de patiserie, Brod a primit de la Respectabilul Rabin semnalul că puteau arunca săculeţii în apă. *Sus, sus…* arcul privirii colective – din palma lui Brod în palma râului – era singurul lucru din univers care exista în acel moment: un unic şi de neşters curcubeu. *Jos, jos…* Doar atunci când Respectabilul Rabin a fost relativ sigur că săculeţii au atins fundul râului, bărbaţilor li s-a dat permisiunea –încă o înclinare teatrală din cap – să plonjeze după ei.

Era imposibil de văzut ce se petrecea în râu, căci apa fierbea împroşcată de înotători. Femeile şi copiii aclamau cu înverşunare, în timp ce bărbaţii loveau apa cu înverşunare, trăgându-se unul pe altul de braţe şi picioare pentru a ocupa locul fruntaş. Se ridicau la suprafaţă în valuri, uneori cu pungi în gură sau în mâini, apoi plonjau înapoi, cu toată forţa de care erau capabili. Apa sălta, copacii se legănau în aşteptare, cerul îşi ridica încet haina albastră pentru a da la iveală noaptea.

Şi apoi:

L-am găsit! strigă un bărbat aflat undeva în largul râului. *L-am găsit!* Ceilalţi scufundători suspinară dezamăgiţi şi înotară înapoi spre mal sau rămaseră plutind pe loc, blestemând norocul câştigătorului. Stră-stră-stră-stră-străbunicul meu înotă înapoi spre mal, fluturând săculeţul cu aur deasupra capului. O mulţime uriaşă îl aştepta când s-a lăsat să cadă în genunchi şi a golit conţinutul pe pământul ud. Optsprezece bani de aur. Jumătate din salariul pe un an.

CUM TE NUMEŞTI? întrebă Respectabilul Rabin.

Eu sunt Şalom, răspunse el. *Sunt din Kolki.*

LOCUITORUL DIN KOLKI A CÂŞTIGAT ZIUA! proclamă rabinul, rămânând fără yarmulke[6] din pricina agitaţiei.

În timp ce corul greierilor chema întunericul, Brod rămase pe carul alegoric ca să poată urmări festivalul fără să fie sâcâită de bărbaţi. Participanţii la paradă şi sătenii erau deja beţi – îmbrăţişaţi, cu mâinile unii pe ceilalţi, cu degete care pipăiau, cu pulpe care se deschideau, toţi gândindu-se doar la ea. Sforile începeau să se lase (păsări aterizau pe ele, făcându-le să se lase la mijloc; vântul sufla, legănându-le dintr-o parte în alta, ca pe valuri) şi prinţesele alergaseră la mal să vadă aurul şi să se lipească de vizitatori.

Prima a sosit pâcla, apoi ploaia, atât de înceată că puteai urmări picăturile în timp ce cădeau. Bărbaţii şi femeile continuau să se pipăie ca într-un dans în timp ce orchestre de klezmeri[7] îşi revărsau muzica pe străzi. Fetele prindeau licurici în plase de tifon. Le dezgoleau micile abdomene luminoase şi-şi pictau pleoapele cu fosforescenţa lor. Băieţii striveau furnici între degete, fără nici un motiv aparent.

Ploaia se înteţea şi participanţii la paradă se îmbătau crunt cu vodcă făcută în casă şi cu bere. Oamenii se iubeau pe fugă, cu sălbăticie în colţurile întunecate unde casele se întâlneau şi sub baldachinele formate de sălcii plângătoare. Alte perechi îşi zdreleau spinările de scoici, crengi şi pietriş în apele puţin adânci ale râului Brod. Se trăgeau unul pe altul în iarbă: bărbaţi tineri şi îndrăzneţi, mânaţi de pofte, femei uzate, mai puţin umede decât respiraţia pe sticlă, băieţi virgini mişcându-se ca nişte orbi, văduve ridicându-şi vălul, desfăcându-şi picioarele, implorând – pe cine?

Din cosmos, astronauţii pot vedea perechile care fac dragoste ca pe nişte mici fărâme de lumină. Nu chiar lumină, ci o strălucire care poate fi confundată cu lumina – o aură a împerecherii, care are nevoie de generaţii pentru a se revărsa ca mierea prin întuneric până la ochii astronauţilor.

Peste aproximativ un secol şi jumătate – după ce amanţii de la care a pornit acea strălucire vor fi fost de mult întinşi pe spate pentru eternitate – din cosmos se vor putea vedea metropolele. Ele vor luci tot anul. Se vor vedea şi oraşe mai mici, dar cu mare dificultate. Aşezări ca un ştetl vor fi practic imposibil de zărit. Cuplurile – invizibile.

Stălucirea se naşte din suma miilor de îndrăgostiţi: tinerii căsătoriţi şi adolescenţii care scânteiază ca brichetele cu gaz, perechi de bărbaţi care ard repede şi strălucitor, perechi de femei care luminează ore întregi, cu luciri moi şi repetate, orgii ca jucăriile de piatră şi cremene vândute la festivaluri, perechi care încearcă zadarnic să aibă copii şi care-şi lasă imaginea frustrată imprimată prin ardere pe continent la fel ca impresia pe care o lumină puternică o lasă pe retină după ce-ţi întorci privirea de la ea.

În unele nopţi, anumite locuri sunt ceva mai luminoase. E greu să stai cu ochii ţintă la New York de Ziua Sfântului Valentin sau la Dublin de Ziua Sfântului Patrick. Vechea cetate înconjurată de ziduri a Ierusalimului se aprinde ca o lumânare în fiecare din cele opt nopţi ale sărbătorii de Hannuka. Ziua Trachim este singura zi din tot anul în care satul minuscul Trachimbrod poate fi văzut din cosmos, în care se degajă suficient voltaj copulativ pentru ca dragostea să aprindă cerurile polono-ucrainene. *Suntem aici*, va spune strălucirea din anul 1804 peste un veac şi jumătate. *Suntem aici şi suntem vii.*

Dar Brod nu era un punct din acest fel aparte de lumină, ea nu-şi adăuga curentul la voltajul colectiv. Fata coborî de pe carul alegoric, cu şiroaie de apă de ploaie adunate în canalele dintre coaste, şi o porni peste linia de demarcaţie dintre Evreiesc şi Omenesc, înapoi spre casă, unde zarva şi petrecerea puteau fi urmărite de la distanţă. Femeile se strâmbau la ea, iar bărbaţii îşi foloseau beţia ca pe o scuză de-a da peste ea, de-a se freca

de ea şi a-şi apropia feţele de-a ei destul de mult pentru a o putea mirosi sau săruta pe obraz.

Brod, eşti o fată murdară adusă de râu!

N-ai vrea să mă ţii de mână, Brod?

Tatăl tău e un om acoperit de ruşine, Brod.

Hai încoa', poţi s-o faci. Un mic strigăt de plăcere.

Ea i-a ignorat pe toţi. I-a ignorat chiar şi atunci când i-au scuipat la picioare sau când au pişcat-o de spate. I-a ignorat când au înjurat-o şi când au sărutat-o şi au înjurat-o cu sărutările lor. I-a ignorat chiar şi atunci când au făcut-o femeie, i-a ignorat aşa cum învăţase să ignore totul pe lume, dacă nu se înrudea cu ea.

Iankel! strigă ea, deschizând uşa. *Iankel, sunt acasă. Hai să urmărim dansul de pe acoperiş şi să mâncăm ananas cu mâna!*

Târându-şi picioarele de parcă ar fi avut de şase ori propria vârstă, străbătu camera de zi, apoi bucătăria, unde-şi scoase costumul de sirenă, apoi dormitorul, în care îşi căută tatăl. În casă plutea miros de umezeală şi putrefacţie, ca şi când cineva lăsase deschisă fereastra drept invitaţie pentru toate stafiile din Europa răsăriteană. De fapt, era apa care se scursese prin spaţiile dintre ţigle, ca răsuflarea printre dinţii unei guri închise. Şi miros de moarte.

Iankel! îl chemă ea, scoţându-şi picioarele subţiri din coada sirenei, dezvelindu-şi părul pubian des, încă destul de nou pentru a desena un triunghi ascuţit.

Afară: buze pecetluiau alte buze în fân, prin şuri, şi degete întâlneau coapse întâlneau buze întâlneau urechi întâlneau dedesubtul genunchilor pe pături pe pajişti străine, toţi gândindu-se la Brod, fiecare gândindu-se numai la Brod.

Iankel? Eşti acasă? chema fata, umblând goală din cameră în cameră, cu sfârcurile tari şi purpurii de la frig, cu pielea palidă şi înfiorată, cu perle de apă de ploaie agăţate de vârful genelor.

Afară: sâni frământaţi de mâini bătătorite. Se deschideau nasturi fără număr. Propoziţii se transformau în cuvinte se transformau în murmure se transformau în gemete se transformau în ţipete scurte se transformau în lumină.

Iankel? Ai zis că putem să privim de pe acoperiş.

L-a găsit în bibliotecă. Dar nu era adormit în scaunul lui preferat, aşa cum îşi închipuise ea, cu aripile unei cărţi pe jumătate terminate întinse peste piept. Era pe podea, ghemuit, strângând în mână un cocoloş de hârtie. În rest, în încăpere era o ordine desăvârşită. Bătrânul se străduise să nu facă deranj atunci când a simţit prima fierbinţeală străbătându-i creştetul. A fost jenat când l-au lăsat picioarele, ruşinat când şi-a dat seama că avea să moară pe podea, singur în nemărginirea durerii sale, când a înţeles că avea să moară înainte de-a apuca să-i spună lui Brod cât de frumoasă fusese în acea zi şi că ea avea o inimă bună (ceea ce valora mai mult decât o minte bună) şi că el nu era tatăl ei adevărat, dar că dorise, cu fiecare rugăciune, în fiecare zi şi în fiecare noapte a vieţii lui, să fi fost; înainte de-ai putea povesti despre visul lui de-a trăi veşnic cu ea, de-a muri cu ea sau de a nu muri niciodată. A murit ţinând strâns hârtia mototolită într-o mână şi bila de abac în cealaltă.

Apa se scurgea printre ţigle ca şi când casa ar fi fost o peşteră. Autobiografia lui Iankel, scrisă cu ruj de buze, se desprindea în bucăţele de pe tavanul dormitorului lui, căzând uşor, asemenea unor fulgi de zăpadă însângerată, pe pat şi pe podea. *Numele tău e Iankel… O iubeşti pe Brod… Eşti un Cocârjat… Ai fost cândva căsătorit, dar ea te-a părăsit… Nu crezi în viaţa de apoi…* Brod se temea ca nu cumva vreo lacrimă de-a ei să facă zidurile bătrânei case să se năruie, aşa că le ascunse în spatele ochilor, le exilă într-un loc mai adânc şi mai sigur.

Luă hârtia din mâna lui Iankel, jilăvită de ploaie, de frica de moarte, de moarte. Un scris ca de copil spunea: *Totul pentru Brod.*

Un fulger scurt lumină chipul flăcăului din Kolki la fereastră. Era voinic, cu ochi ca scoarţa de arţar sub o frunte puternică. Brod îl văzuse când ieşise din apă cu monedele, când le revărsase ca o vomă de aur din săculeţ, dar nu-i dăduse prea mare atenţie.

Pleacă de-aici! strigă ea, acoperindu-şi pieptul gol cu braţele şi întorcându-se către Iankel, ferind trupul ei şi al lui de privirea omului din Kolki. Dar el nu plecă.

Pleacă!

Nu plec fără tine, îi strigă el prin fereastră.

Pleacă de-aici! Pleacă!

Ploaia îi picura de pe buza de sus. *Nu fără tine.*

Am să mă omor! zbieră ea.

Atunci am să iau trupul tău cu mine, spuse el cu palmele lipite de fereastră.

Pleacă de-aici!

Nu plec!

Iankel zvâcni în *rigor mortis*, răsturnând lampa de gaz, care se stinse singură în cădere, lăsând încăperea cufundată în întuneric. Obrajii lui se destinseră într-un zâmbet subţire, îndreptând către umbrele alungate o expresie de mulţumire. Brod îşi lăsă braţele să cadă pe lângă trup şi se întoarse să dea ochii cu stră-stră-stră-stră-străbunicul meu.

Atunci trebuie să faci ceva pentru mine, spuse ea.

Pântecul ei se aprinse ca un licurici – mai strălucitor decât o sută de mii de fecioare care fac dragoste pentru prima oară.

❧

Fino aici! o strigă bunica mea pe mama. *Repede!* Mama are douăzeci şi unu de ani. Vârsta mea când scriu aceste cuvinte. Locuieşte acasă, merge la şcoală seara, are trei slujbe, vrea să-l

găsească pe tatăl meu şi să se căsătorească cu el, vrea să mă creeze pe mine şi să mă iubească şi să să-mi cânte şi să moară de câteva ori pe zi pentru mine. *Prifeşte la azta*, spune bunica mea în lumina televizorului. *Prifeşte*. Pune mâna pe mâna mamei mele şi-şi simte propriul sânge curgând prin vene, şi sângele bunicului meu (care a murit la doar cinci săptămâni de la sosirea în State, la exact jumătate de an după naşterea mamei mele), şi sângele mamei mele şi sângele meu şi sângele copiilor şi nepoţilor mei. Un pocnet: *Un pas mic pentru om…* Stau cu ochii ţintă la o bilă albastră care pluteşte în vid – o întoarcere acasă de atât de departe. Bunica, străduindu-se să-şi stăpânească vocea, zice: *Ach ce mult i-ar fi plăcut tatălui tău să fadă azta!* Bila albastră e înlocuită de un prezentator care şi-a scos ochelarii şi se freacă la ochi. *Doamnelor şi domnilor, America a pus un om pe lună în seara asta.* Bunica mea se ridică cu greu în picioare – bătrâne chiar şi atunci – şi spune, cu multe feluri de lacrimi în ochi, *Ezte vormidabil!* Mama plânge şi ea, fiecare lacrimă este unică. Plâng împreună, obraz lângă obraz. Şi nici una dintre ele nu-l aude pe astronaut şoptind: *Văd ceva*, în timp ce scrutează pe deasupra orizontului lunar micul sat Trachimbrod. *Cu siguranţă e ceva acolo, în depărtare.*

Note

6. Chipă (idiş).

7. Instrumentişti evrei angajaţi să cânte la petreceri (idiş).

28 octombrie 1997

Dragă Jonathan,

M-am lăfăit de primirea scrisorii tale. Eşti întotdeauna foarte rapid să-mi scrii. Asta va fi ceva profitabil pentru când ai să fii scriitor adevărat iar nu ucenic. Mazel tov!

Bunicul mi-a ordonat să-ţi mulţumesc pentru duplicatul fotografiei. A fost un act de bunăvoinţă din partea ta să o expediezi şi să nu ceri nici un bănet. De fapt, nici nu posedă prea mult. Am fost sigur că tata nu i-a răspândit nimic pentru călătorie, pentru că bunicul menţionează adesea că nu are bănet şi-l cunosc foarte bine pe tata în jurul unor asemenea maniere. Asta m-a făcut foarte mânios (nu enervat sau călcat pe nervi, aşa cum m-ai informat tu că acestea nu sunt cuvinte potrivite cum le folosesc eu adesea) şi m-am dus la tata. El a răcnit la mine „AM ÎNCERCAT SĂ-I RĂSPÂNDESC TATEI BĂNET, DAR N-A VRUT SĂ PRIMEASCĂ". I-am spus că nu-l cred şi el m-a îmbrâncit şi mi-a ordonat să-l interoghez pe bunicul asupra acestei chestiuni, dar fireşte că nu pot să fac aşa ceva. Când am fost la podea, mi-a spus că eu nu le ştiu pe toate, aşa cum cred eu. (Dar am să-ţi spun, Jonathan, eu nu cred că le ştiu pe toate.) Asta m-a făcut să mă simt ca un şmendrik pentru că primisem bănetul. Dar eu am fost constrâns să-l primesc, pentru că, aşa cum te-am informat, am un vis, să-mi mut cândva reşedinţa în America. Bunicul n-are astfel de vise, aşa că el n-are nevoie de bănet. Apoi m-am mâhnit foarte tare pe bunicul, pentru că de ce i-a fost imposibil să primească bănetul de la tata şi să mi-l prezinte mie?

Nu informa pe nimeni, dar eu îmi ţin toate rezervele de bănet într-o cutie de prăjituri, în bucătărie. E un loc pe care nu-l cercetează nimeni, pentru că au trecut zece ani de când mama n-a

mai confecţionat nici o prăjitură. Socotesc că, atunci când cutia de prăjituri va fi plină, voi avea o cantitate suficientă pentru a-mi muta reşedinţa în America. Sunt o persoană prevăzătoare, pentru că doresc să fiu foarte asigurat că am suficient pentru un apartament luxos în Times Square, destul de vast pentru mine şi Micul Igor. Vom avea un televizor cu ecran mare la care să urmărim partidele de baschet, jacuzzi şi un hi-fi despre care să scriem acasă, deşi vom fi deja acasă. Micul Igor trebuie să purceadă cu mine, fireşte, indiferent ce s-ar întâmpla.

A reieşit că nu ai avut foarte multe dispute cu secţiunea precedentă. Cer îngăduinţă dacă te-a mâniat în vreun fel, dar am vrut să fiu corect şi umoristic, aşa cum m-ai consiliat. Crezi că sunt o persoană cu umor? Vreau să zic umoristic cu intenţii, nu pentru că fac lucruri prosteşti. Mama a zis odată că am umor, dar asta a fost când am rugat-o să cumpere un Ferrari Testarossa în numele meu. Nedorind să se râdă de mine în chip nepotrivit, mi-am reconsiderat oferta, rămânând la capace de roată.

Am modelat foarte puţinele schimbări pe care mi le-ai expediat. Am modificat secţiunea despre hotelul din Luţk. Acum tu plăteşti doar o dată. „Nu permit să fiu tratat ca un cetăţean de rangul doi!“ apreciezi tu către proprietarul hotelului şi, în vreme ce eu sunt obligat (mulţumesc, Jonathan) să te informez că nu eşti un cetăţean de rangul doi, trei sau patru, lucrul sună foarte viguros. Proprietarul spune „Ai câştigat. Ai câştigat. Am încercat să te aiuresc“ (ce înseamnă a aiuri?), „dar ai câştigat. OK. Plăteşti doar o dată.“ Acum aceasta este o scenă excelentă. M-am gândit să te fac să vorbeşti ucraineana, astfel încât să poţi avea mai multe scene ca asta, însă astfel eu aş deveni o persoană inutilă, pentru că dacă tu ai vorbi ucraineana, tot ai avea nevoie de un şofer, dar nu şi de un translator. Am rumegat să-l

extermin pe bunic din povestire, astfel încât să fiu eu şoferul, dar dacă el ar descoperi asta vreodată sunt sigur că ar fi rănit şi nici unul dintre noi nu doreşte aşa ceva, nu? Totodată, eu nu posed permis de conducere.

În sfârşit, am modificat secţiunea despre afecţiunea lui Sammy Davis Junior Junior pentru tine. Afirm din nou, nu cred că rezolvarea potrivită este s-o amputăm din povestire sau s-o „omorâm într-un accident tragicomic în timp ce trece strada spre hotel“ aşa cum consiliezi tu. Ca să-ţi implacă, am modificat scena, astfel încât voi doi să apăreţi mai mult ca prieteni şi mai puţin ca iubiţi sau ca destine. De un exemplu, ea nu se mai roteşte ca să formeze un şaizeci şi nouă cu tine. Acum e doar o muie.

Mi-e foarte greu să scriu despre bunicul meu, la fel cum ai zis tu că ţi-e foarte greu să scrii despre bunica ta. Doresc să cunosc mai multe despre ea, dacă nu te-ar pune în dificultate. Mi-ar face mai puţin rigidă sarcina de a scrie despre bunicul. Tu n-ai iluminat-o despre călătoria noastră, aşa-i? Sunt sigur că mi-ai fi spus, dacă ai fi făcut-o. Cunoşti gândirea mea despre această chestiune.

În ce-l priveşte pe bunicul, el se înrăutăţeşte în permanenţă. Când cred că îi este cel mai rău, se înrăutăţeşte mai tare. Ceva trebuie să se întâmple. Nu-şi mai ascunde cu iscusinţă depresia. Am fost de faţă când a plâns de trei ori săptămâna asta, de fiecare dată foarte târziu în noapte, când eu mă întorceam de la cuibăritul pe plajă. Am să-ţi spun (pentru că eşti singura persoană căreia trebuie să-i spun) că din când în când îl KGB-esc de după colţ, printre bucătărie şi camera cu televizorul. În prima noapte în care l-am văzut plângând, cerceta o geantă îmbătrânită de piele, plină ochi cu multe fotografii şi hârtii, ca una dintre cutiile lui Augustine. Fotografiile erau galbene, la fel şi hârtiile. Sunt sigur că avea amintiri despre când era doar băiat, nu un bătrân. A doua noapte când

a plâns, avea fotografia lui Augustine în mâini. Se prezenta starea vremii, dar era atât de târziu că arătau doar o hartă a planetei Pământ, fără nici o vreme pe ea. „Augustine“, l-am auzit rostind. „Augustine“. A treia noapte în care a plâns ţinea în mâini o fotografie de-a ta. E doar posibil să o fi luat din biroul meu, unde ţin toate fotografiile pe care mi le-ai expediat. Din nou, rostea „Augustine“, deşi nu înţeleg de ce.

Micul Igor a vrut să-ţi rostesc salut din partea lui. El nu te cunoaşte, bineînţeles, dar l-am informat foarte mult despre tine. L-am informat despre cum eşti tu de hazliu şi atât de inteligent şi totodată despre cum putem vorbi noi doi despre lucruri de însemnătate capitală ca şi despre pârţuri. L-am informat chiar şi despre cum ai făcut tu pungi de ţărână când am fost la Trachimbrod. Tot ce am putut să-mi amintesc despre tine l-am informat pe el, pentru că vreau ca el să te cunoască şi pentru că asta mă face să te simt încă aproape, ca şi când n-ai fi plecat. Ai să râzi, dar i-am dăruit una dintre fotografiile cu noi doi pe care mi le-ai expediat tu. E un băiat foarte bun, chiar mai bun ca mine, şi încă are o şansă să fie un bărbat foarte bun. Sunt sigur că ţi-ar împlăcea.

Tata şi mama sunt la fel ca întotdeauna, dar mai umili. Mama a încetat să mai pregătească cina pentru tata, ca să-l pedepsească pentru că nu vine niciodată acasă la cină. A vrut să-i facă sânge rău, însă pe el îl doare în cot (aşa se zice, doare în cot?), pentru că nu vine niciodată acasă la cină. Mănâncă cu prietenii lui foarte des la restaurante şi bea şi vodcă la baruri, dar nu la baruri faimoase. Sunt sigur că tata posedă mai mulţi prieteni decât toată familia mea la un loc. Răstoarnă multe lucruri când vine acasă noaptea târziu. Micul Igor şi cu mine suntem cei care punem lucrurile la loc, în poziţiile cuvenite. (Îl ţin pe Micul Igor cu mine la aceste ocazii.) Locul lămpii este aici. Locul tabloului este aici. Locul

farfuriei este aici. Locul telefonului este aici. (Când Micul Igor şi cu mine vom avea apartamentul nostru, vom ţine totul exclusiv curat. Nici măcar un fir de praf.) Ca să fiu cinstit, nu mi-e dor de tata când lipseşte aşa de mult. Ar putea să-şi facă ieşirea în fiecare seară cu prietenii şi aş fi mulţumit. Am să te informez că l-a trezit pe Micul Igor noaptea trecută când s-a întors de la vodca băută cu prietenii lui. E vina mea, pentru că nu am insistat ca Micul Igor să facă sfor-sfor în camera mea cu mine, aşa cum face acum. Trebuia să falsific somn? Şi mama? Eram în patul meu în acel moment şi e un lucru cosmic, pentru că tocmai citeam partea despre moartea lui Iankel. „Totul pentru Brod" scrie el, şi eu m-am gândit „Totul pentru Micul Igor".

Cu referire la romanul tău, am fost foarte demoralizat pentru Brod. Ea este o persoană bună într-o lume rea. Toţi o mint. Chiar şi tatăl ei, care nu este tatăl ei adevărat. Amândoi au secrete unul faţă de celălalt. M-am gândit la asta atunci când ai spus că Brod „nu va fi niciodată sinceră şi fericită în acelaşi timp". Tu crezi aşa?

Înţeleg ce scrii atunci când scrii că Brod nu-l iubeşte pe Iankel. Nu înseamnă că ea nu simte enorm pentru el, sau că nu va fi deprimată atunci când el va expira. E altceva. Iubirea, în scrisul tău, este neclintirea adevărului. Brod nu este sinceră cu nimic. Nici cu Iankel, nici cu ea însăşi. Totul este la o lume depărtare de lumea reală. Reuşesc să confecţionez sens? Dacă am un ton de filozof, acesta este un omagiu adus scrisului tău.

Această parte ultimă pe care mi-ai dat-o, despre Ziua Trachim, a fost cu siguranţă cea mai supremă. Rămân fără rostire despre ea. Când Brod îl întreabă pe Iankel de ce se gândeşte la mămica ei cu toate că asta îl face să sufere şi el zice că nu ştie de ce, aceasta este o enigmă extraordinară. De ce facem aşa? De ce lucrurile dureroase sunt întotdeauna nişte electromagneţi? În ce priveşte

despre partea cu lumina produsă de sex, trebuie să-ţi spun că am văzut-o şi eu. Odată eram carnal cu o fată şi am văzut un mic fulger între părţile ei din spate. Am putut să pricep cum ar fi nevoie de multe ca să fie observate din cosmos. La partea ultimă am o sugestie că poate ar trebui să pui un astronaut rus în locul domnului Armstrong. Încearcă Iuri Alekseevici Gagarin, care în 1961 a devenit prima fiinţă umană care a făcut un zbor orbital în spaţiul extraterestru.

În final, dacă posezi reviste sau articole care-ţi plac, aş fi foarte fericit dacă mi le-ai putea expedia. Voi plăti orice cheltuieli, indiscutabil. Intenţionez articole despre America, înţelegi. Articole despre sporturile americane, sau despre filme americane, sau fete americane, fireşte, sau şcoli americane de contabilitate. Altceva nu voi mai rosti despre asta. Nu ştiu cât mai există din romanul tău în acest moment, dar cer să-l văd. Sunt atât de dornic să ştiu ce se întâmplă cu Brod şi cu tânărul din Kolki. Ea o să-l iubească? Spune da. Sper să spui da. O să-mi dovedească ceva. Totodată, poate aş putea să te ajut în continuare, pe măsură ce mai scrii. Dar nu fi nefericit. Nu voi cere ca numele meu să fie pe copertă. Poţi să te prefaci că e doar al tău.

Salută-ţi, te rog, familia din partea mea, cu excepţia bunicii tale, fireşte, pentru că ea nu ştie că eu exist. Dacă ai dori să mă informezi lucruri despre familia ta, aş fi foarte binedispus să ascult. De un exemplu, informează-mă despre fratele tău miniatural, pe care ştiu că îl iubeşti aşa cum îl iubesc eu pe Micul Igor. De un alt exemplu, informează-mă despre părinţii tăi. Mama a întrebat de tine ieri. A zis: „Şi ce mai face evreul care dă bătăi de cap?“ Eu am informat-o că tu nu dai bătăi de cap, ci eşti o persoană bună şi că nu eşti evreu cu e mare, ci un evreu ca Albert Einstein sau Jerry Seinfeld.

Anticipez cu pielea de găină scrisoarea ta următoare şi secţiunea următoare a romanului tău. Între timpul acesta, sper că adori această următoare secţiune a mea. Te rog să fii mulţumit, te rog.

Al tău neprihănit,
Aleksandr

Căutarea foarte rigidă

Deşteptătorul a făcut un zgomot la şase de dimineaţă, dar n-a fost un zgomot important, pentru că bunicul şi cu mine nu confecţionasem nici măcar un sfor.

— Du-te şi ia-l pe evreu, a zis bunicul. Eu am să zăbovesc la parter.

— Mic dejun? am întrebat eu.

— Aa, a zis el. Să descindem la restaurant şi să luăm mic dejun. Pe urmă ai să-l aduci pe evreu.

— Şi cu micul dejun pentru el cum rămâne?

— Nu vor avea nimic fără carne, aşa că noi nu trebuie să-l punem într-o situaţie jenantă.

— Eşti deştept, i-am spus eu.

Am fost foarte circumspecţi când am plecat din camera noastră, să nu confecţionăm nici un zgomot. Nu voiam ca eroul să fie conştient că noi mâncăm. Când ne-am cuibărit la restaurant, bunicul a zis:

— Mănâncă foarte mult. O să fie o zi lungă şi cine ştie sigur când mai mâncăm?

Din acest motiv, am comandat trei porţii pentru amândoi şi am mâncat foarte mulţi cârnaţi, care sunt un aliment delicios. Când am terminat, am cumpărat gumă de mestecat de la chelneriţă, pentru ca eroul să nu descopere micul dejun din gurile noastre.

— Du-te după evreu, a zis bunicul. Eu am să zăbovesc cu răbdare în maşină.

Sunt sigur că eroul nu se odihnea, pentru că înainte să lovesc a doua oară, el a desînchis uşa. Era deja în haine şi am observat că-şi punea *fanny pack*-ul.

— Sammy Davis Junior Junior mi-a mâncat toate actele.

— Asta nu e posibil, am rostit, cu toate că, sincer vorbind, ştiam că e posibil.

— Le-am pus pe noptieră când m-am culcat, iar când m-am trezit în dimineaţa asta ea le mesteca. Asta e tot ce-am mai reuşit să smulg de la ea.

Mi-a expus un paşaport pe jumătate masticat şi câteva bucăţi de hartă.

— Fotografia! am exclamat eu.

— E OK. Am o mulţime de exemplare. A ros doar vreo două până am reuşit s-o opresc.

— Sunt foarte ruşinat.

— Ceea ce mă tulbură, a zis el, este că nu era în cameră când m-am culcat şi am închis uşa.

— E o căţea foarte isteaţă.

— Aşa o fi, a zis el, folosindu-şi asupra mea privirea care radiografia.

— E aşa isteaţă pentru că e evreică.

— În sfârşit, mă bucur că nu mi-a mâncat ochelarii.

— Nu ţi-ar fi mâncat ochelarii.

— Mi-a mâncat carnetul de şofer. Mi-a mâncat legitimaţia de student, cartea de credit, un snop de ţigări, nişte bani…

— Dar nu ţi-ar fi mâncat ochelarii. Nu e animal.

— Ascultă, ce-ai zice să luăm un mic dejun? m-a întrebat el.

— Ce?

— Mic dejun, a repetat el, punându-şi mâinile pe stomac.

— Nu, am răspuns, cred că e superior dacă începem căutarea. Noi vrem să cercetăm cât mai mult posibil cât încă există lumină.

— Dar e numai şase şi jumătate.

— Da, dar nu va fi veşnic şase şi jumătate. Ascultă, am zis, arătând spre ceasul meu, care e un Rolex din Bulgaria, e deja şase şi treizeci şi unu. Rătăcim timpul.

— Poate, totuşi, ceva frugal?

— Ce?

— Măcar un biscuit. Mi-e foarte foame.

— Asta nu se poate negocia. Cred că cel mai bine…

— Avem vreo două minute. A ce miroase respiraţia ta?

— Ai să iei o ceaşcă de mochaccino la restaurantul de la parter şi cu asta încheiem discuţia. Trebuie să încerci să te aiureşti.

El a dat să spună ceva şi eu mi-am dus degetele la buze. Asta semnifica: TACI DIN GURĂ!

— V-aţi întors să mai luaţi un mic dejun? a întrebat chelneriţa.

— Ea zice că „Bună dimineaţa, doriţi o mochaccino?“

— Aha, a zis el. Spune-i că da. Şi poate puţină pâine sau altceva.

— E american, am rostit eu.

— Ştiu, a răspuns ea. Se vede.

— Însă el nu mănâncă carne, aşa că dă-i numai o mochaccino şi gata.

— Nu consumă carne!

— Proceduri intestinale rapide, am zis eu, pentru că nu voiam să-l pun pe el într-o situaţie jenantă.

— Ce-i spui?

— I-am spus să n-o facă prea chioară.

— Bun. Nu pot să sufăr cafeaua chioară.

— Aşa că, o mochaccino o să fie în regulă, i-am spus eu chelneriţei, care era o fată foarte frumoasă cu cei mai sâni din câţi văzusem.

— N-avem, a răspuns ea.

— Ce zice?

— Atunci dă-i un cappuccino.

— N-avem nici un cappuccino.

— Ce zice?

— Zice că azi mochaccino e deosebit, pentru că conţine cafea.

— Ce?

— N-ai vrea să te electrizezi cu mine la o discotecă faimoasă diseară? am întrebat-o eu pe chelneriţă.

— Ai să-l aduci pe american? chestie care, vai, m-a enervat fooarte tare!

— El e evreu, i-am răspuns şi ştiu că n-ar fi trebuit să grăiesc asta, dar începeam să mă simt foarte groaznic în legătură cu mine. Problema e că m-am simţit şi mai groaznic după ce-am grăit-o.

— Vai, a zis ea. N-am mai văzut nici un evreu până acum. Pot să-i văd coarnele? (E posibil ca tu să crezi că ea n-a pus această întrebare, Jonathan, dar a pus-o. Fără vreo îndoială, tu nu ai coarne, aşa că i-am spus să-şi vadă de treburile ei şi doar să aducă o cafea pentru evreu şi două comenzi de cârnat pentru căţea, pentru că cine ar putea să fie sigur când o să mai mănânce).

Când a sosit cafeaua, eroul a băut doar o cantitate mică.

— Are un gust groaznic, a zis el.

Una e să nu mănânce carne şi alta e să-l facă pe bunicul să zăbovească adormit în maşină, dar e altceva să ne calomnieze cafeaua.

— AI SĂ BEI CAFEAUA PÂNĂ CÂND AM SĂ-MI POT VEDEA FAŢA ÎN FUNDUL CEŞTII!

N-am avut intenţia să răcnesc.

— Dar e o ceaşcă de lut.

— NU-MI PASĂ!

A terminat cafeaua.

— Nu erai obligat s-o termini, i-am zis, pentru că observam că era pe cale să se cațere pe Marele Zid Chinezesc de draci.

— E OK, a zis el punând ceaşca pe masă. A fost o cafea cu adevărat foarte bună. Delicioasă. M-am îmbuibat.

— Ce?

— Putem să mergem când vrei. Un nerod. Care roade.

Am cheltuit câteva minute ca să-l recuperez pe bunicul din somn. Se încuiase în maşină şi toate geamurile erau blocate. A trebuit să dau cu pumnul în sticlă cu foarte multă violenţă pentru a-l face să nu doarmă. Am fost surprins că sticla nu s-a

fracturat. Când în sfârşit a deschis ochii, nu ştia unde se află.

— Anna?

— Nu, bunicule, am zis eu prin fereastră, sunt eu, Saşa.

Şi-a închis mâinile şi totodată ochii.

— Credeam că eşti altcineva.

A atins volanul cu capul.

— Suntem armaţi să plecăm, i-am zis prin fereastră. Bunicule?

A scos o respiraţie largă şi a deschis uşile.

— Cum ajungem acolo? m-a cercetat bunicul.

Eu mă aflam pe locul din faţă, pentru că atunci când mă aflu într-o maşină eu stau întotdeauna pe locul din faţă, cu excepţia cazului în care maşina este o motocicletă, pentru că eu nu ştiu cum se conduce o motocicletă, cu toate că voi şti foarte curând. Eroul era pe locul din spate cu Sammy Davis Junior Junior, şi îşi vedeau fiecare de treaba lui: eroul îşi mastica unghiile de la degete şi căţeaua îşi mastica propria coadă.

— Nu ştiu, i-am răspuns.

— Interoghează-l pe evreu, a ordonat el.

Ceea ce am şi făcut.

— Nu ştiu, a zis el.

— Nu ştie.

— Cum adică nu ştie? a spus bunicul. Suntem în maşină. Suntem armaţi să purcedem în călătoria noastră. Cum se poate să nu ştie?

Vocea lui era acum cu volum şi asta a speriat-o pe Sammy Davis Junior Junior, făcând-o să latre. HAM. L-am întrebat pe erou:

— Cum adică nu ştii?

— V-am spus tot ce ştiu. Am crezut că unul din voi trebuia să fie ghid calificat al companiei. Am plătit pentru un ghid calificat, înţelegi?

Bunicul a pocnit claxonul maşinii, care a făcut un sunet. TUU.

— Bunicul e calificat! L-am informat eu, HAM, ceea ce era adevărul-adevărat, cu toate că era

calificat să conducă un automobil, nu să găsească istorie pierdută. TUU.

— Te rog, m-am adresat eu bunicului. HAM. TUU. Te rog! Faci lucrurile imposibile! TUU! HAM!

— Taci din gură, a zis el, şi fă şi căţeaua să tacă şi fă-l şi pe evreu să tacă! HAM!

— Te rog! TUU.

— Eşti sigur că e calificat?

— Bineînţeles, am răspuns eu. TUU. N-aş înşela. HAM!

— Fă ceva, i-am spus bunicului. TUU. Nu asta! am zis cu volum. HAM!

A început să conducă automobilul pe care era pe deplin calificat să-l conducă.

— Unde mergem? am confecţionat şi eu şi eroul această întrebare în acelaşi timp.

— TĂCEŢI DIN GURĂ! a spus el şi eu n-a trebuit să-i traduc eroului.

Ne-a dus la un magazin de benzină pe lângă care trecusem în drum spre hotel în noaptea din trecut. Ne-am stopat în faţa automatului de benzină. A venit un bărbat la fereastră. Era foarte zvelt şi avea petrol în ochi.

— Da? s-a interesat bărbatul.

— Căutăm Trachimbrod, a răspuns bunicul.

— N-avem deloc, l-a informat bărbatul.

— E o localitate. Încercăm s-o găsim.

Bărbatul s-a întors către un grup de bărbaţi care stăteau în faţa magazinului.

— Avem ceva care se numeşte trachimbrod?

Toţi şi-au înălţat umerii şi au continuat să-şi vorbească.

— Scuze, a spus el, n-avem aşa ceva.

— Nu, am explicat eu, este numele unui loc pe care-l căutăm. Încercăm să găsim fata care l-a savat pe bunicul lui din mâinile naziştilor. Am arătat către erou.

— Ce? a întrebat bărbatul.

— Ce? a întrebat eroul.

— Taci din gură, mi s-a adresat bunicul mie.

— Avem o hartă, i-am spus eu bărbatului. Prezintă-mi harta, i-am ordonat eroului.

El şi-a cercetat geanta.

— A mâncat-o Sammy Davis Junior Junior.

— Nu e posibil, am zis, cu toate că şi de data asta ştiam că era posibil.

— Menţionează-i câteva dintre celelalte nume ale oraşelor şi poate unul va suna informal.

Petrolistul şi-a aplecat capul în maşină.

— Kovel, a zis eroul. Kiverţî, Sokereci.

— Kolki, a zis bunicul.

— Da, da, a zis petrolistul. Am auzit de toate aceste oraşe.

— Şi aţi putea să ne îndrumaţi spre ele? l-am întrebat eu.

— Bineînţeles. Sunt foarte în proximitate. Poate la treizeci de kilometri depărtare. Nu mai mult. Doar călătoriţi spre nord, pe şosea, apoi la est printre terenuri agricole.

— Dar n-aţi auzit niciodată de Trachimbrod?

— Mai spune-mi-l o dată.

— Trachimbrod.

— Nu, dar multe din oraşe au nume noi.

— Jon-fen, am zis, întorcându-mă în spate, care era celălalt nume pentru Trachimbrod?

— Sofiowka.

— Ştiţi de Sofiowka? l-am întrebat eu pe bărbat.

— Nu, a răspuns el, dar sună ca ceva care e mai asemănător cu ceva de care am auzit. Sunt multe sate în zona aia. Poate sunt nouă sau chiar mai multe. Când deveniţi în apropiere, puteţi cerceta pe oricine şi o să poată să vă informeze unde să găsiţi ceea ce cercetaţi.

(Jonathan, acest bărbat nu vorbea prea bine ucraineana, dar eu am făcut să sune anormal de bine în traducerea mea pentru povestire. Dacă ţi-ar împlăcea, aş putea să contrafac rostirile sale substandard.) Bărbatul a modelat o hartă pe o bucată de hârtie pe care bunicul a excavat-o din

sertarul pentru mănuşi, unde eu am să păstrez prezervative extralargi, lubrifiate când am să am maşina visurilor mele. (Nu vor fi striate pentru plăcerea ei, pentru că nu e necesar, dacă înţelegi ce vreau să spun.) Au făcut conversaţie despre hartă multe minute.

— Poftiţi, a zis eroul, întinzând un pachet de ţigarete Marlboro către petrolist.

— Ce naiba face? a interogat bunicul.

— Ce naiba face? a interogat petrolistul.

— Ce naiba faci? am interogat eu.

— Pentru ajutorul pe care ni l-a dat, a răspuns el. Am citit în ghidul meu turistic că e greu să găseşti ţigarete Marlboro aici şi că e bine să iei cu tine câteva pachete oriunde te duci şi să le dai ca bacşiş.

— Ce înseamnă bacşiş?

— E ceva ce dai cuiva în schimbul ajutorului.

— Păi, OK, eşti informat că vei plăti pentru această călătorie cu valută, da?

— Nu, nu aşa. Bacşişurile sunt pentru lucruri mici, cum ar fi să-ţi arate cineva drumul, sau pentru valet.

— Valet?

— El nu mănâncă carne, i-a spus bunicul petrolistului.

— Aha.

— Valet, a zis eroul, tipul care-ţi parchează maşina.

America se dovedeşte tot timpul mai mare decât credeam.

Era deja şapte şi zece când am pornit iar la drum. Am cheltuit doar şapte minute ca să găsim şoseaua. Trebuie să mărturisesc că era o zi frumoasă, cu multă lumină de la soare.

— E frumoasă, nu-i aşa? i-am spus eroului.

— Ce?

— Ziua. E o zi frumoasă.

A tras în jos geamul de la fereastra lui, ceea ce era acceptabil pentru că Sammy Davis Junior

Junior dormea, şi şi-a scos capul în afara maşinii.

— Da, a zis, e foarte frumoasă.

Asta m-a făcut să fiu mândru şi i-am spus bunicului şi el a zâmbit şi am putut observa că a devenit şi el o persoană foarte mândră.

— Informează-l despre Odessa, a zis bunicul. Informează-l cât de frumos e acolo.

— În Odessa, m-am rotit eu către erou, e mai frumos chiar decât aici. N-ai asistat niciodată la ceva similar.

— Mi-ar plăcea să aud, a spus el, deschizându-şi jurnalul.

— Vrea să audă despre Odessa, i-am spus eu bunicului, pentru că voiam ca el să-l placă pe erou.

— Informează-l că nisipul de pe plaje e mai moale decât părul unei femei şi că apa e ca interiorul unei guri de femeie.

— Nisipul de pe plaje e ca o gură de femeie.

— Informează-l, a continuat bunicul, că Odessa este locul cel mai minunat unde să devii îndrăgostit şi totodată să faci o familie.

Şi l-am informat pe erou.

— Odessa, am zis eu, este locul cel mai minunat unde să devii îndrăgostit şi totodată să faci o familie.

— Te-ai îndrăgostit vreodată? m-a chestionat el.

Întrebarea mi s-a părut foarte ciudată, aşa că i-am dat-o înapoi.

— Dar tu?

— Nu ştiu.

— Nici eu.

— Am fost aproape de dragoste.

— Da.

— Foarte aproape, ca şi când aproape aş fi fost.

— Aproape.

— Dar niciodată, nu cred.

— Nu.

— Poate ar trebui să merg la Odessa, a zis el. Aş putea să mă îndrăgostesc. Sună ca şi când ar fi mai potrivit decât la Trachimbrod.

Am râs amândoi.

— Ce zice? s-a interesat bunicul.

I-am spus şi a râs şi el. Totul era minunat.

— Arată-mi harta, a zis bunicul. A examinat-o în timp ce conducea, făcând şi mai puţin credibilă orbirea lui, trebuie să mărturisesc.

Ne-am făcut ieşirea din şosea. Bunicul mi-a returnat harta.

— O să mergem aproximativ douăzeci de kilometri, apoi o să întrebăm pe cineva de Trachimbrod.

— E rezonabil, am zis eu.

Suna ciudat, dar n-am ştiut niciodată ce să-i spun bunicului fără să sune ciudat.

— Ştiu că e rezonabil.

— Fireşte că e rezonabil.

— Pot s-o mai văd pe Augustine? l-am întrebat eu pe erou.

(Aici trebuie să mărturisesc că dorisem s-o văd de când mi-o înfăţişase eroul prima oară. Dar eram ruşinat să fac cunoscut acest lucru.)

— Bineînţeles a zis el, excavându-şi *fanny pack*-ul. Avea multe duplicate şi a scos una ca o carte de joc.

— Iat-o.

Am observat fotografia în timp ce el observa ziua frumoasă. Augustine avea păr atât de frumos! Avea fire subţiri. N-aveam nevoie să le ating ca să fiu sigur. Ochii ei erau albaştri. Cu toate că fotografia nu avea culoare, eram sigur că ochii ei erau albaştri.

— Priveşte acele câmpuri, a zis eroul cu degetul în afara maşinii. Sunt atât de verzi.

I-am spus bunicului ce-a zis eroul.

— Spune-i că pământul e excelent pentru agricultură.

— Bunicul doreşte să-ţi spun că pământul este excelent pentru agricultură.

— Şi spune-i că mare parte din acest pământ a fost distrus când au venit naziştii, dar înainte era

încă şi mai frumos. Ei au bombardat cu avioane şi apoi au înaintat prin el în tancuri.

— Dar nu arată aşa.

— L-au făcut la loc, după război. Înainte era altfel.

— Ai fost aici înainte de război?

— Priviţi la oamenii aceia care muncesc în câmp în lenjerie de corp, a zis eroul de pe scaunul din spate.

L-am întrebat pe bunicul despre asta.

— Nu e anormal, a răspuns el.

— E foarte cald dimineaţa. Prea cald ca să-ţi faci griji cu îmbrăcămintea, i-am explicat eu eroului.

Eroul acoperea multe pagini din jurnalul lui. Eu voiam ca bunicul să continue conversaţia dinainte, dar am perceput că discuţia se încheiase.

— Sunt oameni atât de bătrâni care muncesc, a observat eroul. Unele dintre acele femei au probabil şaizeci sau şaptezeci de ani.

L-am întrebat pe bunicul despre asta, pentru că nici mie nu mi se părea firesc.

— Este firesc, a răspuns el. La câmp munceşti până când nu mai poţi munci. Străbunicul tău a murit pe ogor.

— Străbunica a muncit la câmp?

— Ea muncea cu el, când a murit el.

— Ce spune? a întrebat eroul şi iar l-a prohibit pe bunicul să continue şi iar, când l-am privit pe bunicul, am observat că acela era sfârşitul conversaţiei.

Era prima ocazie când îl auzeam pe bunicul vorbind despre părinţii lui şi voiam să aflu mult mai multe despre ei. Ce făcuseră ei în timpul războiului? Pe cine salvaseră? Dar simţeam că e de bun-simţ din partea mea să păstrez tăcerea asupra acestei chestiuni. El avea să vorbească atunci când simţea nevoia şi până în acel moment eu aveam să perseverez tăcerea. Aşa că am făcut ce făcea eroul,

adică m-am uitat pe fereastră. Nu ştiu cât timp s-a rostogolit, dar s-a rostogolit o mulţime de timp.

— E frumos, nu-i aşa? i-am spus eroului, fără să mă rotesc spre el.

— Da.

În următoarele minute n-am folosit cuvinte, doar am asistat la ogoare.

— Ar fi un moment rezonabil să cercetăm pe cineva cum se ajunge la Trachimbrod, a zis bunicul. Nu cred că suntem mai îndepărtaţi de zece kilometri.

Am mutat maşina la marginea drumului, deşi era foarte dificil de perceput unde se termina drumul şi începea marginea.

— Du-te să cercetezi pe cineva, a cerut bunicul. Şi ia-l pe evreu cu tine.

— Vii şi tu? l-am întrebat eu.

— Nu.

— Te rog.

— Nu.

— Vino, l-am informat eu pe erou.

— Unde?

Am arătat către o ciurdă de bărbaţi pe ogor, care fumau.

— Vrei să vin cu tine?

— Bineînţeles, i-am răspuns, pentru că doream ca eroul să simtă că e implicat în toate aspectele călătoriei.

De fapt, mi-era totodată frică de bărbaţii de pe ogor. Nu mai vorbisem niciodată cu oameni ca aceia, ţărani săraci şi asemănători cu majoritatea oamenilor din Odessa, eu vorbesc o fuziune de rusă şi ucraineană, iar ei vorbesc numai ucraineana, şi cu toate că rusa şi ucraineana sună aşa de asemănător, oamenii care vorbesc numai ucraineana uneori îi urăsc pe oamenii care vorbesc o fuziune de rusă şi ucraineană, care vin din oraşe şi cred că ei sunt superiori oamenilor care vorbesc doar ucraineana, care adesea vin de pe ogoare. Noi

credem aşa pentru că suntem superiori, dar asta e pentru altă poveste.

I-am comandat eroului să nu vorbească, pentru că uneori oamenii care vorbesc ucraineana care-i urăsc pe oamenii care vorbesc o fuziune de rusă şi ucraineană îi urăsc şi pe oamenii care vorbesc engleza. Pentru acelaşi motiv am luat-o cu noi pe Sammy Davis Junior Junior, cu toate că ea nu vorbeşte nici ucraineana, nici o fuziune de rusă şi ucraineană şi nici engleza. HAM.

— De ce? a întrebat eroul.

— Ce de ce?

— De ce nu pot să vorbesc?

— Pe unii îi supără foarte tare să audă engleza. Vom avea un timp mai uşor să procurăm asistenţă dacă îţi ţii buzele lipite.

— Ce?

— Taci din gură.

— Nu, ce a fost cuvântul acela pe care l-ai pronunţat?

— Care?

— Cu *p.*

M-am simţit foarte mândru, pentru că ştiam un cuvânt din engleză pe care eroul, care era american, nu-l ştia.

— A procura. Este ca a obţine, primi, achiziţiona, asigura şi dobândi. Şi acuma, taci din gură, *putz*.

— N-am auzit niciodată de el, a spus unul dintre bărbaţi, cu ţigareta în colţul gurii.

— Nici eu, a spus altul, şi ne-au arătat spinările.

— Mulţumesc, am zis eu.

Eroul m-a înghiontit într-o parte cu îndoitura braţului. Încerca să-mi spună ceva fără cuvinte.

— Ce? am şoptit.

— Sofiowka, a zis el fără volum, cu toate că, de fapt, nu conta.

Nu conta, pentru că bărbaţii nu ne dădeau nici o atenţie.

— Aa, da, le-am spus eu bărbaţilor, care nu s-au rotit să mă privească. Se mai numeşte Sofiowka. Ştiţi despre acest oraş?

— N-am auzit niciodată de el, a zis unul din ei, fără să discute chestiunea cu ceilalţi.

Şi-a aruncat ţigara la pământ. Mi-am rotit capul de la o parte la alta, ca să-l informez pe erou că nu ştiau.

— Poate aţi văzut-o pe această femeie, a rostit eroul, scoţând un duplicat al fotografiei cu Augustine din *fanny pack*.

— Pune-o la loc! i-am spus.

— Ce intenţionaţi aici? a întrebat unul din bărbaţi şi şi-a aruncat şi el ţigara la pământ.

— Ce-a zis? a întrebat eroul.

— Căutăm oraşul Trachimbrod, i-am informat eu şi am putut să observ că nu păream să vând gogoşi.

— Ţi-am spus, nu există nici un loc Trachimbrod.

— Aşa că nu ne mai deranja, a zis unul dintre bărbaţi.

— Vrei o ţigară Marlboro? Am propus eu, pentru că nu mă puteam gândi la altceva.

— Căraţi-vă de-aici. Duceţi-vă înapoi la Kiev, a zis unul din bărbaţi.

— Eu sunt din Odessa, am răspuns şi asta i-a făcut să râdă cu foarte multă violenţă.

— Atunci, du-te înapoi la Odessa.

— Pot să ne ajute? s-a interesat eroul. Ştiu ceva?

— Vino, am zis şi l-am luat de mână şi ne-am întors la maşină. Eram umilit la maximum.

— Vino, Sammy Davis Junior Junior!

Dar ea nu voia să vină, cu toate că bărbaţii fumători o hărţuiau. Rămânea o singură opţiune.

— „Billie Jean nu e iubita mea. E doar o fată care susţine că eu sunt acela.“

Maximumul de umilinţă s-a făcut şi mai maximum.

— Ce naiba ţi-a venit să rosteşti englezeşte! i-am zis eroului. Ţi-am comandat să nu vorbeşti englezeşte! Mă înţelegi, da?

— Da.

— Atunci de ce-ai vorbit englezeşte?

— Nu ştiu.

— Nu ştii! Ţi-am cerut eu să pregăteşti micul dejun?

— Ce?

— Ţi-am cerut eu să reinventezi roata?

— Eu nu…

— Nu, ţi-am cerut să faci un singur lucru şi tu ai făcut un dezastru din el! Ai fost foarte prost!

— Am crezut că o să ajute.

— Dar n-a ajutat. I-ai enervat foarte tare pe acei bărbaţi!

— Din cauza englezei mele?

— Ţi-am comandat să nu vorbeşti şi ai vorbit. S-ar putea să fi infectat totul.

— Scuze, am crezut doar, fotografia.

— Eu am să fac gândirea. Tu să faci tăcerea!

— Îmi pare rău.

— Eu sunt cel căruia îi pare rău! Îmi pare rău că te-am adus cu mine în această călătorie!

Eram foarte ruşinat de modul în care mi-au vorbit bărbaţii. Nu voiam să-l informez pe bunic despre ce s-a întâmplat, pentru că ştiam că o să-l ruşineze şi pe el. Dar când ne-am întors la maşină, mi-am dat seama că nu trebuia să-l informez nimic. Dacă vreţi să ştiţi de ce, este din cauză că mai întâi a trebuit să-l mişc din somn.

— Bunicule, am zis, atingându-i braţul. Bunicule, sunt eu, Saşa.

— Visam, a spus el şi asta m-a surprins foarte mult.

E atât de ciudat să-ţi imaginezi un părinte sau un bunic visând. Dacă visează, atunci se gândesc la anumite lucruri când tu nu eşti acolo şi se gândesc la lucruri care nu sunt tu. Totodată, dacă visează,

atunci trebuie să aibă visuri, alt lucru care îţi dă de gândit.

— Nu ştiau unde e Trachimbrod.

— Bine, intraţi în maşină, a zis şi şi-a mişcat mâinile peste ochi. Vom persevera să mergem cu maşina şi o să căutăm o altă persoană pe care s-o interogăm.

Am descoperit mulţi alţi oameni pe care să-i interogăm, dar, în realitate, fiecare persoană ne-a privit în acelaşi fel.

— Plecaţi de-aici, a rostit un bătrân.

— De ce? a interogat o femeie în rochie galbenă.

Nici unul dintre ei nu ştia unde e Trachimbrod şi nici unul dintre ei nu auzise de el, dar toţi deveneau furioşi sau tăcuţi când îi întrebam. Aş fi vrut ca bunicul să mă ajute, dar el refuza să-şi facă ieşirea din maşină. Am perseverat să mergem cu maşina, acum prin drumuri subordonate lipsite de orice marcaj. Casele erau mai puţin aproape una de alta şi era ceva anormal să mai vezi pe cineva.

— Am trăit aici toată viaţa, a zis un bătrân fără să se mute de pe scaunul de sub un copac, şi pot să te informez că nu există nici un loc numit Trachimbrod.

Alt bătrân, care escorta o vacă peste drumul de ţară, a spus:

— Ar trebui să opriţi cercetarea acum. Pot să vă asigur că nu veţi găsi nimic.

Nu i-am spus asta eroului. Poate pentru că sunt o persoană bună. Poate pentru că sunt una rea. Ca locţiitor de adevăr, i-am spus că fiecare persoană ne-a spus să mergem mai departe şi dacă mergem mai departe vom descoperi vreo persoană care să ştie unde e Trachimbrod. Aveam să mergem mai departe până când găseam Trachimbrod şi până când o găseam pe Augustine. Aşa că am mers mai departe, pentru că eram grav rătăciţi şi pentru că nu ştiam ce altceva să facem. Era foarte dificil

pentru maşină să călătorească pe unele drumuri, pentru că erau foarte multe pietre şi gropi.

— Nu fi necăjit, i-am spus eroului. O să găsim noi ceva. Dacă vom continua să mergem, sunt sigur că vom găsi Trachimbrod, apoi pe Augustine. Totul este în armonie cu planul.

Era deja după centrul zilei.

— Ce-o să facem? l-am întrebat eu pe bunicul. Mergem de multe ore şi nu suntem mai aproape decât eram multe ore în trecut.

— Nu ştiu, a zis el.

— Eşti ostenit? l-am interogat.

— Nu.

— Ţi-e foame?

— Nu.

Am mers în continuare, mai departe şi mai departe în aceleaşi cercuri. Maşina a devenit înţepenită în pământ de multe ori şi eroul şi cu mine am fost nevoiţi să ne dăm jos ca s-o propulsăm neîmpovărată.

— Nu-i uşor, a zis eroul.

— Nu, nu e, am urlat eu. Dar presupun că va trebui să continuăm să mergem. Nu crezi? Dacă asta-i ce ne spun oamenii să facem.

Am văzut că el continua să-şi umple jurnalul. Cu cât vedeam noi mai puţin, cu atât scria el mai mult. Am mers dincolo de multe din oraşele pe care eroul i le-a numit petrolistului. Kovel. Sokereci. Kiverţî. Dar nu erau oameni nicăieri, şi unde chiar era o persoană, acea persoană nu putea să ne ajute.

— Plecaţi. Nu e nici un Trachimbrod aici.

— Nu ştiu despre ce vorbiţi.

— V-aţi rătăcit.

Părea ca şi cum greşisem ţara sau secolul sau ca şi cum Trachimbrod ar fi dispărut, tot astfel şi amintirea lui.

Am urmat drumuri pe care le mai urmasem, am vizionat părţi de teritoriu pe care deja le vizionasem şi atât bunicul cât şi eu doream ca

eroul să nu fie conştient de acest fapt. Mi-am amintit de când eram copil şi tata mă pocnea şi, după, spunea „Nu doare. Nu doare“. Şi cu cât o rostea, cu atât era mai credincios. Eu îl credeam, într-o anumită măsură pentru că era tata, şi într-o anumită măsură pentru că şi eu voiam să nu doară. Aşa simţeam acum faţă de erou, în timp ce perseveram să mergem. Era ca şi când i-aş fi rostit: „O vom găsi. O vom găsi“. Îl amăgeam şi sunt sigur că el dorea să fie amăgit. Aşa că pictam alte şi alte cercuri pe drumurile de ţară.

— Uite-acolo, a spus bunicul, îndreptându-şi degetul către o persoană care stătea cuibărită pe treptele unei foarte micuţe case.

Era prima persoană pe care o vizionasem după multe minute. O mai vizionasem oare înainte? O mai interogasem deja fără nici un fruct? Bunicul a oprit maşina.

— Mergeţi.

— Vii şi tu? l-am întrebat.

— Mergeţi.

Pentru că nu ştiam ce altceva să spun, am zis: „OK“ şi pentru că nu ştiam ce altceva să fac, m-am amputat din maşină.

— Hai, i-am spus eroului, fără să primesc nici o replică. Vino, am zis şi m-am rotit.

Eroul confecţiona sfor-sfor, ca şi Sammy Davis Junior Junior. Nu e nici o necesitate ca eu să-i mişc din somn, mi-am zis în mintea mea. Am luat cu mine duplicatul fotografiei cu Augustine şi am avut grijă să nu-i tulbur când am închis uşa maşinii.

Casa era din lemn alb care cădea de pe sine. Erau patru ferestre şi una dintre ele era spartă. Apropiindu-mă mai aproape, am putut observa că era o femeie aceea care se cuibărea pe scări. Era foarte îmbătrânită şi despănuşa porumb. Multe haine zăceau peste tot în curtea ei. Sunt sigur că ele se uscau după o spălare, însă erau în aranjamente anormale şi arătau ca hainele unor

cadavre nevizibile. Am rezonat că erau mulţi oameni în casa albă, pentru că erau acolo haine bărbăteşti şi haine femeieşti şi haine pentru copii şi chiar pentru sugari.

— Îngăduinţă, am zis cât încă mai eram la o anumită distanţă.

Am spus aşa ca să nu fac din ea o persoană îngrozită.

— Am o întrebare pentru dumneavoastră.

Ea arbora o bluză albă şi o rochie albă, dar ele erau acoperite cu praf şi locuri unde se uscaseră lichide. Am putut să percep că era o femeie săracă. Toţi oamenii din provincie sunt săraci, dar ea era şi mai săracă. Acest lucru era evident din cauză că era foarte zveltă şi toate lucrurile ei erau stricate. Trebuie să fie costisitor, mi-am zis, să ai grijă de atâţia oameni aşa cum avea ea. Am hotărât atunci ca imediat ce am să devin o persoană bogată în America să-i dau nişte valută acestei femei.

Ea a zâmbit când eu m-am aproximat de ea şi am putut să văd că nu avea nici un dinte. Părurile îi erau albe, pielea avea urme cafenii şi ochii erau albaştri. Nu era ditamai femeia şi ce vreau să spun prin asta este că era foarte fragilă şi părea ca şi cum ar fi putut fi obliterată cu un deget. Am putut să aud, în timp ce mă apropiam, că fredona. (Se numeşte a fredona, nu?)

— Îngăduinţă, am zis. Nu vreau să vă necăjesc.

— Cum ar putea să mă necăjească ceva într-o zi atât de frumoasă?

— Da, e frumoasă.

— Da, a răspuns ea şi m-a întrebat: De unde eşti?

Asta m-a ruşinat. Am răsucit în minte ce să spun şi am sfârşit cu adevărul.

— Odessa.

Ea a lăsat jos o bucată de porumb şi a apucat alta.

— N-am fost niciodată la Odessa, a spus şi şi-a mutat părul, care era în faţa feţei ei, pe după

ureche.

Până în acel moment nu observasem că părurile ei erau la fel de lungi ca ea.

— Trebuie să mergeţi acolo, am zis.

— Ştiu. Ştiu că trebuie. Sunt sigură că sunt multe lucruri pe care trebuie să le fac.

— Şi tot astfel, multe lucruri pe care nu trebuie să le faceţi.

Mă străduiam să fac din ea o persoană liniştită şi am reuşit. Ea a râs.

— Eşti un băiat dulce.

— Aţi auzit vreodată de un orăşel numit Trachimbrod? am cercetat-o eu. Am fost informat că cineva apropiat de-aici ar trebui să ştie de el.

Ea şi-a pus porumbul în poală şi m-a privit interogator.

— Nu vreau să vă necăjesc, am zis, dar aţi auzit vreodată de un orăşel numit Trachimbrod?

— Nu, a spus ea, apucându-şi porumbul şi îndepărtându-i coaja.

— Aţi auzit vreodată de un orăşel numit Sofiowka?

— N-am auzit nici de ăsta, niciodată.

— Îmi cer scuze că v-am furat timpul, am zis, vă doresc o zi bună.

Ea mi-a dăruit un zâmbet trist, care era ca acela pe care furnica din inelul lui Iankel l-a făcut ca să-şi ascundă faţa – ştiam că era un simbol, dar nu ştiam ce simboliza.

O auzeam fredonând în vreme ce începeam să mă îndepărtez. Ce-am să-l informez pe erou când avea să nu mai confecţioneze sfor-sfor? Ce-aveam să-l informez pe bunicul? Câtă vreme mai puteam să dăm greş până când aveam să ne dăm bătuţi? Simţeam că toată greutatea acestui fapt locuia pe mine. Aşa cum fusese cu tata, există un număr limitat de momente în care poţi rosti „Nu doare“ până când începe să doară mai mult decât durerea. Devii iluminat asupra simţirii de-a simţi durerea, ceea ce e mai rău, sunt sigur, decât durerea

existentă. Nu-adevărurile atârnau dinaintea mea ca nişte fructe. Pe care puteam să-l culeg pentru erou? Pe care să-l culeg pentru bunicul? Pe care pentru mine însumi? Pe care pentru Micul Igor? Pe urmă, mi-am amintit că luasem fotografia cu Augustine şi, cu toate că nu ştiu ce anume m-a constrâns să simt că aşa trebuie să fac, m-am rotit înapoi şi i-am înfăţişat femeii fotografia.

— Aţi vizionat vreodată pe cineva din această fotografie?

Ea a cercetat-o timp de câteva momente.

— Nu.

Nu ştiu de ce, însă am întrebat din nou.

— Aţi vizionat vreodată pe cineva din această fotografie?

— Nu, a spus ea din nou, însă acest al doilea nu mi s-a părut nu ca o repetiţie de papagal, ci ca o altă varietate de nu.

— Aţi vizionat vreodată pe cineva din această fotografie? am întrebat, şi de data asta am ţinut-o foarte în proximitatea obrazului ei, aşa cum o ţinea bunicul lângă obrazul lui.

— Nu, a repetat ea, şi asta părea ca o a treia varietate de nu.

I-am pus fotografia în mâini.

— Aţi vizionat vreodată pe cineva din această fotografie?

— Nu, a răspuns, dar am fost sigur că de fapt acest „nu“ voia să spună „Te rog să continui. Mai întreabă-mă o dată“. Şi-aşa am făcut.

— Aţi vizionat vreodată pe cineva din această fotografie?

Şi-a plimbat degetele mari peste figuri, ca şi când ar fi încercat să le şteargă.

— Nu.

— Aţi vizionat vreodată pe cineva din această fotografie?

— Nu, a zis şi a pus fotografia în poală.

— Aţi vizionat vreodată pe cineva din această fotografie?

— Nu, a zis, încă cercetând-o, însă doar din colţul ochilor.

— Aţi vizionat vreodată pe cineva din această fotografie? am interogat-o.

— Nu.

Fredona iar, cu mai mult volum.

— Aţi vizionat vreodată pe cineva din această fotografie?

— Nu, a zis ea. Nu.

Am văzut o lacrimă coborând pe rochia ei albă. Avea să se usuce şi ea şi să lase o urmă.

— Aţi vizionat vreodată pe cineva din această fotografie? am interogat-o şi m-am simţit crud, m-am simţit ca o persoană îngrozitoare, însă eram sigur că înfăptuiam ce trebuie.

— Nu, a zis ea. N-am vizionat. Toţi mi se par străini.

Am pus în pericol totul.

— V-a vizionat vreodată cineva din această fotografie?

A mai coborât o lacrimă.

— Te aştept de atâta vreme.

Am arătat către maşină.

— Căutăm orăşelul Trachimbrod.

— Vai, a răspuns ea şi a dat drumul unui râu de lacrimi. Sunteţi aici. Eu sunt Trachimbrod.

Cadranul, 1941-1804-1941

Şi-a folosit degetele mari pentru a-şi lăsa în jos pantalonaşii de dantelă, îngăduind organelor sale genitale plăcerea aţâţătoare de-a întâlni curenţii jilavi ai verii, care aduceau cu ei mirosuri de brusture, mesteacăn, cauciuc aprins şi ciorbă de vită, şi care aveau acum să poate mai departe mirosul ei special de animal către nasurile dinspre nord, ca un mesaj transmis printr-un şir de şcolari prinşi într-un joc copilăresc, aşa încât cel din urmă care avea să miroasă să-şi poată înălţa capul şi să spună: *Borş?* I-a lăsat să alunece pe glezne, cu formidabilă încetineală voită, ca şi când singură acea acţiune ar fi putut să-i justifice naşterea, fiecare oră din muncile părinţilor săi şi oxigenul pe care-l consuma cu fiecare răsuflare. Ca şi cum ar fi putut justifica lacrimile pe care copiii ei le-ar fi vărsat la moartea ei cuvenită, dacă ea n-ar fi murit în apă cu restul oamenilor din ştetl – prea tânără, ca şi ceilalţi din ştetl – înainte să aibă copii. Şi-a împăturit pantalonaşii în şase, în formă de lacrimă, şi i-a strecurat în buzunarul costumului lui negru de ginere, cât să iasă pe jumătate de sub rever, înflorind deasupra în petale, asemenea cuvenitei batiste de buzunar.

Asta ca să te gândeşti la mine, a zis ea, *până când…*

N-am nevoie de nimic care să-mi aducă aminte, a răspuns el, sărutând brazda jilavă de deasupra buzei ei superioare.

Grăbeşte-te, a gângurit ea, îndreptându-i cravata cu o mână şi frânghia dintre picioare cu cealaltă. *Ai să întârzii. Acum fugi la Cadran.*

A acoperit cu un sărut orice ar fi vrut el să rostească şi l-a împins să plece.

Era deja vară. Viţa care se agăţa de porticul dărăpănat al sinagogii începuse să se întunece la vârfuri. Pământul îşi redobândise fardul cafeniu şi

era din nou destul de moale pentru roşii şi mentă. Tufele de liliac se insinuaseră deja până la jumătatea balustradelor verandelor, balustradele începeau să se scorojească şi aşchiile se risipeau în briza de vară. Bărbaţii din ştetl erau deja îngrămădiţi în jurul Cadranului când a sosit bunicul meu, mergând legănat şi acoperit de sudoare.

Safran e aici! a anunţat Verticalul Rabin, în aclamaţiile celor adunaţi în piaţă. *A sosit mirele!* Un septet de viori a început tradiţionalul Vals al Cadranului, bătrânii din ştetl băteau din palme la fiecare măsură, iar copiii fluierau fiecare *ta-ta*.

CORUL DIN VALSUL CADRANULUI PENTRU BĂRBAŢI
ÎN PRAG DE ÎNSURĂTOARE

O, adună-te, ceată,
[se introduce aici numele mirelui] e aici,
Mire bine pregătit sperăm să fie,
căci nunta lui curând va să vie.
O mână măreaţă i s-a dat,
[se introduce aici numele fetei] e o fată ce te lasă lat.
Aşaaaaa că sărutaţi-l pe buze, genunchii mirosiţi-i,
Rogu-vă, păsări şi albine fertile meniţi-i.
O nuntă fericită sperăm că te-aşteaptă
Şi pe urmă spre pat te îndreaptă, căci o…

[Se repetă de la început, de nenumărate ori]

Bunicul meu şi-a recompus ţinuta, s-a pipăit să se asigure că fermoarul pantalonilor e bine închis şi a mărşăluit până sub umbra lungă a Cadranului. Îl aştepta acelaşi ritual sacru care fusese îndeplinit de toţi bărbaţii însuraţi din Trachimbrod de la tragicul accident de la moară al stră-stră-străbunicului lui. Era pe cale să-şi arunce celibatul şi, în teorie, aventurile sexuale, în vânt. Dar ceea ce l-a izbit pe când se apropia de Cadran (cu paşi

lungi, calculaţi) nu a fost frumuseţea ceremoniei sau lipsa inerentă de sinceritate a riturilor de trecere care fuseseră organizate, şi nici măcar cât de mult îşi dorea ca ţiganca să poată fi acum cu el, astfel încât iubirea lui adevărată să poată trăi nunta lui alături de el, ci faptul că nu mai era băiat. Se maturiza, începuse să arate ca stră-stră-străbunicul lui: fruntea brăzdată care-i umbrea ochii delicaţi, uşor feminini, aceeaşi proeminenţă la rădăcina nasului, felul în care i se întâlneau buzele, într-un U culcat la un colţ şi în V la celălalt. Siguranţă şi tristeţe profundă: începea să-i ia locul în familie; semăna limpede cu tatăl tatălui tatălui tatălui tatălui său şi din acest motiv, din cauză că bărbia lui cu gropiţă vorbea de acelaşi talmeş-balmeş al supei genetice (amestecată de maeştrii bucătari ai războiului, bolii, oportunităţii, iubirii şi falsei iubiri), i se acorda un loc într-un şir lung – asigurări ferme de existenţă şi permanenţă, dar şi o restricţie împovărătoare asupra mişcării. Nu era cu totul liber.

Era totodată conştient de locul său printre bărbaţii însuraţi, care-şi depuseseră, cu toţii, jurământul de credinţă cu genunchii înfipţi în acelaşi pământ pe care se aflau acum ai lui. Fiecare dintre ei se rugase să fie binecuvântat cu minte sănătoasă, trup sănătos, fii frumoşi, salariu sporit şi libidou cuminţit. Fiecăruia i se spusese de o mie de ori istoria Cadranului, i se povestise despre împrejurările tragice ale creării sale şi despre măreţia forţei sale. Fiecare ştia despre cum stră-stră-stră-străbunica sa, Brod, îi spusese *Nu te duce* proaspătului ei soţ, cunoscând foarte bine blestemul morii de-a lua fără veste vieţile tinerilor ei muncitori. *Te rog, găseşte-ţi altă slujbă, sau nu mai munci deloc. Dar promite-mi că nu te duci.*

Şi fiecare ştia despre cum răspunsese bărbatul venit din Kolki, *Nu fi prostuţă, Brod,* mângâindu-i pântecul care, după şapte luni, putea încă fi ascuns

sub o rochie largă. *E o slujbă foarte bună şi eu am să fiu foarte atent şi gata.*

Şi fiecare mire ştia despre cum plânsese Brod şi-i ascunsese hainele de lucru cu o noapte înainte, şi-l trezise din somn tot la câteva minute, aşa încât să fie prea obosit ca să mai iasă din casă a doua zi şi refuzase să-i prepare cafeaua dimineaţa, şi chiar încercase să-i comande.

Asta înseamnă iubire, nu? gândea ea. *Când observi absenţa cuiva şi urăşti acea absenţă mai mult decât orice altceva? Mai mult chiar decât îi iubeşti prezenţa?* Fiecare ştia cum îl aştepta ea pe Kolkian în fiecare zi, la fereastră, cum ajunsese să-i cunoască suprafaţa, învăţase unde se subţiase puţin, unde se decolorase uşor, unde era opacă. Îi pipăia locurile uşor vălurite şi micile protuberanţe. Ca o oarbă care învaţă limba, îşi plimba degetele peste fereastră, şi ca o oarbă care învaţă limba, se simţea eliberată. Rama ferestrei reprezenta zidul închisorii care o elibera. Iubea ceea ce simţea când îl aştepta, iubea sentimentul că fericirea ei depindea în totalitate de el, că era, indiferent cât de ridicol i se păruse întotdeauna că sună asta, soţia cuiva. Îşi iubea noul vocabular de-a iubi pur şi simplu ceva mai mult decât îşi iubise până atunci iubirea pentru acel ceva, şi vulnerabilitatea care se asocia cu traiul în lumea primară. *În sfârşit*, gândea ea, *în sfârşit*. *Tare aş vrea ca Iankel să poată şti ce fericită sunt.*

Când se trezea plângând dintr-un coşmar, soţul ei stătea cu ea, îi netezea părul cu mâinile, îi aduna lacrimile în degetare, ca să şi le bea a doua zi dimineaţa (*Singura cale de-a învinge tristeţea este s-o consumi*, zicea el) şi, mai mult decât atât, de îndată ce ochii i se închideau şi ea adormea la loc, el rămânea să suporte insomnia. Era un transfer complet, ca o bilă de biliard care în goana ei se ciocneşte cu altă bilă care stă. Dacă Brod se simţea deprimată – era mereu deprimată – soţul ei stătea cu ea până când reuşea s-o convingă că totul e în

regulă. Chiar e, te asigur. Şi, când ea îşi vedea mai departe de treburile zilei, el rămânea în urmă, paralizat de o jale pe care n-o putea numi şi care nu era a lui. Dacă Brod se îmbolnăvea, cel care cădea la pat până să se încheie săptămâna era Kolkianul. Dacă Brod se simţea plictisită, cunoscând prea multe limbi, prea multe fapte, având prea multă cunoaştere pentru a fi fericită, bărbatul rămânea treaz toată noaptea studiind cărţile ei, studiind ilustraţiile, astfel încât a doua zi să poată încerca să facă genul de conversaţie banală care-i plăcea tinerei sale soţii.

Brod, nu-i ciudat cum unele fraze matematice pot conţine o mulţime de o parte şi doar puţin de cealaltă? E fascinant! Şi ce spune asta despre viaţă! ... Brod, iar faci faţa aia, ca bărbatul care cântă la instrumentul acela muzical care e tot răsucit într-o spirală mare... Brod, îi spunea el altădată, arătând spre Castor când stăteau culcaţi pe spate, pe acoperişul din plăci de tinichea al micii lor case, *aceea, de-acolo, e o stea. La fel şi aceea*, arăta el spre Pollux. *Sunt sigur. Şi acelea, la fel. Da, acelea sunt stele foarte cunoscute. De restul nu pot fi sută la sută sigur. Nu le ştiu.*

Ea vedea întotdeauna prin el, tot ca printr-o fereastră. Simţea întotdeauna că ştia despre el tot ce se putea şti – nu că ar fi fost un om simplu, dar putea fi citit, ca o listă de cumpărături sau ca o enciclopedie. Avea un semn din naştere, pe al treilea deget de la piciorul stâng. Nu putea să urineze dacă ştia că cineva l-ar putea auzi. Credea despre castraveţii cruzi că sunt destul de buni, dar muraţi erau delicioşi – de fapt, desăvârşit delicioşi, încât se întreba dacă murăturile erau cu adevărat făcute din castraveţi care erau doar destul de buni. Îi plăcea să facă dragoste pe la spate. Mai plăcut, credea el, nu se putea. Nu sărutase niciodată pe altcineva în afară de mama lui şi de ea. Uneori se uita în oglindă ore în şir, strâmbându-se în fel şi chip, încordându-şi muşchii, făcând cu ochiul,

zâmbind, ţuguindu-şi buzele. Nu văzuse niciodată un alt bărbat dezbrăcat, aşa că n-avea habar dacă trupul lui era normal. Cuvântul „fluture“ îl făcea să roşească, dar nu ştia de ce. Nu ieşise niciodată din Ucraina. Cândva credea că pământul e centrul universului, pe urmă s-a dumirit. I-a admirat şi mai mult pe magicieni după ce le-a aflat secretele scamatoriilor.

Eşti un soţ atât de dulce, îi spunea ea când el îi aducea daruri.

Nu vreau decât să fiu bun cu tine.

Ştiu, zicea ea, *şi chiar eşti.*

Dar sunt atâtea lucruri pe care nu pot să ţi le ofer.

Dar sunt atâtea lucruri pe care poţi să mi le oferi.

Nu sunt un bărbat deştept ...

Opreşte-te, spunea ea, *nu mai continua*.

Să fie deştept era ultimul lucru pe care l-ar fi dorit din partea bărbatului venit din Kolki. Ştia că asta ar fi stricat totul. Nu dorea nimic altceva decât un om de care să-i fie dor, pe care să-l atingă, cu care să vorbească aşa ca un copil, cu care să fie copil. Era foarte bun pentru ce-şi dorea ea. Şi era îndrăgostită.

Eu sunt cea care nu e deşteaptă, spunea ea.

Asta-i cea mai mare tâmpenie pe care am auzit-o, Brod.

Exact, spunea ea, trăgându-i braţul în jurul ei şi cuibărindu-şi obrazul la pieptul lui.

Brod, eu mă străduiesc să am cu tine o discuţie serioasă. Uneori pur şi simplu am impresia că tot ce vreau să spun o să sune aiurea.

Şi atunci ce faci?

Nu spun.

Păi, asta-i o atitudine deşteaptă din partea ta, aprecia ea, jucându-se cu pielea moale de sub bărbia lui.

Brod, se trăgea el înapoi, *tu nu mă iei în serios.* Ea se cuibărea în el mai bine şi închidea ochii ca o

pisică. *Să ştii că ţin o listă*, spunea el, retrăgându-şi braţele.

Minunat, scumpule.

Nu mă întrebi ce fel de listă?

Mi-am imaginat că mi-ai fi spus dacă ai fi vrut să ştiu. Fiindcă nu mi-ai spus, pur şi simplu am tras concluzia că nu-i treaba mea. Vrei să te întreb?

Întreabă-mă.

Bine. Ce fel de listă ţii tu aşa, în taină?

Ţin o listă cu numărul de discuţii pe care le-am avut de când suntem căsătoriţi. Nu vrei să ghiceşti câte sunt?

Chiar trebuie?

Am avut numai şase discuţii, Brod. Şase, în aproape trei ani.

O pui şi pe asta la socoteală?

Nu mă iei niciodată în serios.

Ba sigur că te iau în serios.

Nu, tu glumeşti tot timpul sau închei discuţia înainte să apucăm să spunem ceva.

Îmi cer scuze dacă fac aşa. Nu mi-am dat seama niciodată. Dar chiar trebuie să facem asta acum? Noi vorbim tot timpul.

Nu la vorbit mă refer, Brod. Mă refer la discutat. Lucruri care durează mai mult de cinci minute.

Stai să înţeleg şi eu ca lumea. Nu vorbeşti despre vorbit? Vrei să discutăm despre discuţie? Despre asta e vorba?

Am avut şase discuţii. E demn de milă, ştiu, dar le-am numărat. Altfel, totul se rezumă la cuvinte fără valoare. Vorbim despre castraveţi şi despre cum îmi plac mie mai mult muraţi. Vorbim despre cum roşesc eu când aud acel cuvânt. Vorbim despre îndurerata Şanda şi despe Pinchas, despre cum vânătăile nu se arată o zi sau două. Vorbim, vorbim, vorbim. Vorbim despre nimic. Castraveţi, fluturi, vânătăi. Asta nu înseamnă nimic.

Atunci ce înseamnă ceva? Vrei să vorbim puţin despre război? Poate am putea vorbi despre

literatură. Spune-mi doar ce e acel ceva şi o să vorbim despre el. Dumnezeu? Am putea vorbi despre El.

Iar eşti aşa.

Aşa cum?

Nu mă iei în serios.

E un privilegiu pe care trebuie să-l câştigi.

Mă străduiesc.

Străduieşte-te puţin mai mult, zicea ea şi-i descheia pantalonii. Îl lingea de la ceafă până la bărbie, îi trăgea cămaşa din chiloţi, chiloţii de pe talie şi înăbuşea în faşă cea de-a şaptea conversaţie. Nu voia de la el decât giugiuleală şi chiote. Şoapte. Asigurări. Promisiuni de credinţă şi adevăr pe care le punea să i le facă iar şi iar: că nu va săruta niciodată o altă femeie, că nici măcar nu se va gândi la altă femeie, că n-o va lăsa niciodată singură.

Mai spune o dată.

N-am să te las singură.

Mai spune o dată.

Încă o dată.

Nu.

Nu, ce?

Nu te las singură.

Trecuse jumătate din a doua lună de când el muncea, atunci când doi bărbaţi de la moară au bătut la uşa ei.

N-a fost nevoie să-i întrebe de ce veniseră. S-a prăbuşit pe dată la podea.

Plecaţi de-aici! strigă ea, plimbându-şi mâinile în sus şi în jos pe covor, ca şi când ar fi fost o limbă nouă de învăţat, o fereastră nouă.

N-a simţit nici o durere, îi spuseră ei. *Chiar n-a simţit nimic.* Asta o făcu să plângă şi mai tare. Moartea e singurul lucru în viaţă de care eşti neapărat obligat să ţii seamă atunci când se petrece.

O lamă dinţată circulară de la tocătorul de tărâţe se desprinsese din locaş şi o luase razna prin

moară, secerând în zbor pereţi şi grinzi, în timp ce oamenii săreau să se adăpostească pe unde puteau. Kolkianul mânca un sendviş cu brânză pe un scaun improvizat din saci de făină, pierdut în gânduri despre ceva ce spusese Brod, fără să ia seama la haosul din jurul lui, când lama a ricoşat de pe o tijă de metal (lăsată pe jos din neatenţie de un muncitor care a fost mai târziu lovit de trăsnet) şi s-a înfipt, perfect vertical, în mijlocul ţestei lui. El a privit în sus, a dat drumul sendvişului la podea – martorii au jurat că feliile de pâine şi-au schimbat locul între ele în aer – şi a închis ochii.

Lăsaţi-mă! zbieră ea la bărbaţi, care continuau să stea muţi în pragul ei. *Plecaţi!*

Dar ni s-a spus…

Plecaţi! ceru ea, bătându-se cu pumnii în piept. *Plecaţi.*

Şeful nostru a zis…

Nenorociţilor! strigă ea. *Lăsaţi femeia îndurerată să jelească.*

Ah, dar nu e mort, o corectă cel mai gras dintre bărbaţi.

Ce?

Nu-i mort.

Nu-i mort? întrebă ea, ridicându-şi capul de pe podea.

Nu, zise celălalt. *E în grija doctorului, dar se pare că vătămarea permanentă nu e mare. Poţi să-l vezi dacă vrei. Nu e deloc respingător la vedere. Mă rog, poate puţin, dar sânge n-a prea curs, doar sângele din nas şi urechi şi lama pare să le ţină pe toate, bine şi frumos, la locul lor, mai mult sau mai puţin.*

Plângând mai tare acum decât când auzise vestea despre presupusa moarte a proaspătului ei soţ, Brod îi îmbrăţişă pe amândoi bărbaţii, apoi îi pocni pe amândoi în nas cu toată forţa de care era capabil firavul ei braţ de cincisprezece ani.

De fapt, Kolkianul nici nu prea era rănit. Îşi recăpătase cunoştinţa în doar câteva minute şi

fusese capabil să meargă singur, să se arate, prin labirintul de ulicioare noroioase până la cabinetul doctorului (şi furnizorului de mâncare şi băutură fără clienţi) Abraham M.

Cum te cheamă? întrebă acesta, măsurând lama circulară cu un şubler.

Kolkianul.

Foarte bine, zise, atingând uşurel cu degetul unul dintre dinţii lamei. *Ia să vedem, poţi să-ţi aminteşti numele soţiei tale?*

Brod, bineînţeles. *Numele ei e Brod.*

Foarte bine. Acuma, ce zici că ţi s-a întâmplat?

Mi s-a înfipt în cap o lamă dinţată.

Foarte bine, continuă doctorul, cercetând lama din toate părţile. Arăta ca un soare de vară la ora cinci, care apune peste orizontul capului Kolkianului, şi care-i aminti că e apoape ora cinei, una dintre mesele sale favorite. *Simţi vreo durere?*

Mă simt altfel. Nu e tocmai durere. E ceva aproape ca dorul de casă.

Foarte bine. Dor de casă. Ia să vedem, poţi să-mi urmăreşti degetul cu ochii? Nu, nu. Degetul ăsta… Foarte bine. Poţi să mergi, traversând camera, până la mine?… Foarte bine.

Şi apoi, fără să fi fost provocat în vreun fel, Kolkianul bătu cu pumnul în masa de consultaţie şi zbieră:

Eşti un grăsan şi un cap pătrat!

Pardon? Ce?

Ce s-a întâmplat?

Mi-ai zis cap pătrat.

Eu?

Da.

Îmi cer scuze. Nu sunteţi cap pătrat. Îmi pare foarte rău.

Poate, doar ai …

Dar e adevărat! strigă Kolkianul. *Eşti un cap pătrat îngâmfat! Şi un grăsan, dacă n-am zis-o mai înainte.*

Mă tem că nu înţe…

Am spus ceva? întrebă Kolkianul, cercetând agitat camera cu privirea.

Ai spus că sunt un cap pătrat îngâmfat.

Trebuie să mă credeţi ... Tuhăsul tău e uriaş! ... Scuze, nu sunt eu acesta… Scuze, cap pătrat cu tuhăs gras, eu…

Ai zis că am tuhăsul gras?

Nu!... Da!

Poate din cauza pantalonilor? Sunt croiţi cam strâmt în jurul…

Cur gras!

Cur gras?

Cur gras!

Cine te crezi?

Nu! ... Da!

Ieşi afară din cabinetul meu!

Nu! ... Da!

Cu sau fără lamă zimţată, nu mă interesează! zise doctorul şi pufnind îşi închise registrul şi ieşi vijelios din propriul cabinet, izbind zgomotos podeaua cu fiecare din paşii lui grei.

Doctorul-furnizor a fost prima victimă a izbucnirilor răutăcioase ale Kolkianului – singurul simptom al lamei care avea să-i rămână implântată în ţeastă, perfect perpendiculară pe orizont, pentru tot restul vieţii.

Căsnicia a reuşit să revină la un fel de normalitate, după îndepărtarea tăbliei de la capul patului lor şi naşterea primului din cei trei fii ai lor, dar Kolkianul era alt om, fără putinţă de tăgadă. Bărbatul care-i masa lui Brod noaptea picioarele prematur îmbătrânite, când o furnicau peste tot, care îi oblojise arsurile cu lapte când n-avea nimic altceva la îndemână, care-i numărase degetele de la picioare pentru că ei îi plăcea senzaţia, acum se întâmpla s-o înjure. A început cu bombăneli murmurate despre temperatura pieptului de pui sau despre urmele de săpun de sub guler. Brod reuşea să treacă peste toate astea, găsindu-le chiar drăgăstoase.

Brod, unde naiba-mi sunt ciorapii? Iar i-ai pus aiurea.

Ştiu, răspundea ea, zâmbind în sine de bucuriile pe care i le procura faptul că nu era apreciată şi era bruftuluită. *Ai dreptate, n-o să se mai întâmple.*

De ce dracu' nu pot să-mi aduc aminte numele acelui instrument răsucit?

Din cauza mea. E vina mea.

Cu vremea, el s-a făcut şi mai rău. Ţărâna murdară devenea motiv pentru câte o tiradă. Apa udă din baie îl putea face să urle la ea până când vecinii erau nevoiţi să-şi închidă obloanele (dorinţa de puţină pace şi linişte fiind singurul lucru pe care-l aveau în comun cetăţenii din ştetl.) În mai puţin de un an de la accident, a început s-o lovească. Dar, chibzuia ea, era vorba doar de o foarte mică fracţiune de timp. O dată sau de două ori într-o săptămână. Niciodată mai des. Şi când nu era „în toane rele", era mai blând cu ea decât oricare alt soţ cu soţia lui. Toanele lui nu erau el. Erau celălalt Kolkian, născut din dinţii de metal care-i pătrunseseră în creier. Iar ea era îndrăgostită şi asta-i dădea un motiv să trăiască.

Otravă de căţea de târfă! urla celălalt Kolkian la ea cu braţele ridicate, apoi Kolkianul o lua în aceleaşi braţe, aşa cum făcuse în noaptea în care se cunoscuseră.

Monstru jegos adus de ape! cu un dos de mână plesnindu-i obrazul, şi apoi o conducea blând sau ea îl conducea pe el, spre dormitor.

În timp ce făceau dragoste, el putea s-o blesteme sau s-o lovească, sau s-o împingă jos din pat, pe podea. Ea se căţăra la loc, îşi relua poziţia şi continuau de unde se întrerupseseră. Nici unul dintre ei nu ştia ce-ar mai fi putut face el în continuare.

S-au dus la toţi doctorii din cele şase sate – Kolkianul i-a spart nasul tânărului medic încrezător din Luţk care a sugerat ca cei doi să doarmă în paturi separate – şi toţi au fost de acord

că singura vindecare posibilă pentru starea lui era să i se scoată lama din cap, ceea ce avea cu siguranţă să-l ucidă.

Femeile din ştetl erau încântate s-o vadă pe Brod suferind. Chiar şi după şaisprezece ani, ele încă o mai socoteau un produs al acelei găuri îngrozitoare, din pricina căreia ele nu putuseră s-o vadă toată odată, din pricina căreia ele nu putuseră s-o cunoască şi să-i dea îngrijiri materne, din pricina căreia ele o urau. Se dusese vorba că Kolkianul o bătea pentru că era rece în pat (numai doi copii cu care să te lauzi după trei ani de căsnicie!) şi nu era deloc în stare să ţină ca lumea o gospodărie.

Eu m-aş alege cu ochii învineţiţi, dacă m-aş fuduli în stânga şi-n dreapta ca ea!

Aţi văzut ce harababură a devenit curtea lor? Cocină de porci, nu alta!

Se arată încă o dată că mai există şi dreptate pe lumea asta!

Kolkianul se ura pe sine, sau îl ura pe celălalt din sine, pentru toate astea. Se plimba noaptea prin dormitor, certându-se fioros cu celălalt eu de deasupra celor doi plămâni pe care-i împărţeau, adesea izbind cu pumnii în pieptul care adăpostea acei plămâni, sau dându-le pumni în faţă. După ce o lovise dur pe Brod în câteva incidente nocturne, a hotărât (împotriva voinţei ei) că doctorul cu nasul spart avea dreptate: trebuiau să doarmă separat.

Nu vreau.

Nu-i nimic de spus.

Atunci, părăseşte-mă. Mai bine aşa. Sau omoară-mă. Ar fi chiar mai bine decât să mă părăseşti.

Eşti ridicolă, Brod. Nu fac decât să dorm în altă cameră.

Dar iubirea înseamnă o cameră, spunea ea. *Asta-i tot ce înseamnă.*

Asta e ceea ce trebuie să facem.

Nu asta este ceea ce trebuie să facem.

Ba da.

Pentru câteva luni a mers. Au reuşit să ducă o viaţă zilnică obişnuită, doar cu mici izbucniri de brutalitate din când în când, şi să se despartă seara pentru a se dezbrăca şi a merge la culcare, fiecare separat. Îşi povesteau visele unul altuia la pâinea şi cafeaua din dimineaţa următoare şi-şi descriau somnul agitat. Era un prilej pe care căsătoria lor grăbită nu-l oferise: sfială, încetineală, descoperirea reciprocă de la distanţă. Au avut cea de-a şaptea discuţie, a opta şi a noua. Kolkianul se străduia în continuare să exprime elocvent ceea ce voia să spună şi întotdeauna ieşea aiurea. Brod era îndrăgostită şi avea un motiv să trăiască.

Starea lui se înrăutăţea. Brod se putea aştepta să fie bătută zdravăn în fiecare dimineaţă înainte ca el să plece la muncă – unde reuşea, spre consternarea tuturor doctorilor, să se abţină de la orice izbucnire – şi în fiecare seară, înainte de cină. O bătea în bucătărie, în faţa oalelor şi tigăilor, în camera de zi, în faţa celor doi copii şi în cămară, în faţa oglinzii în care priveau amândoi. Ea nu se ferea niciodată de pumnii lui, ci îi primea, le ieşea în întâmpinare, convinsă că vânătăile ei nu erau semne de violenţă, ci de iubire violentă. Kolkianul era prins în capcana trupului său – ca un bilet de dragoste într-o sticlă de nespart, pe care scrisul nu păleşte şi nu se şterge niciodată şi nu este niciodată citit de ochii celui căruia i-a fost destinat – obligat să facă rău aceleia cu care dorea din tot sufletul să fie bun.

Chiar şi spre sfârşit, Kolkianul avea perioade de limpezime a minţii care durau uneori şi câteva zile la rând.

Am ceva pentru tine, spuse el, conducând-o pe Brod de mână prin bucătărie până afară, în grădină.

Ce este? întrebă ea, fără să facă nici un efort de-a se ţine la o distanţă sigură. (La vremea aceea nu

exista ceva care să însemne distanţă sigură. Totul era fie prea aproape fie prea departe.)

Pentru ziua ta de naştere. Ţi-am luat un cadou.

E ziua mea?

E ziua ta.

Probabil că am şaptesprezece ani.

Ai optsprezece.

Care e surpriza?

N-ar mai fi surpriză.

Nu pot să sufăr surprizele.

Dar mie îmi plac.

Pentru cine este acest cadou? Pentru tine sau pentru mine?

Cadoul e pentru tine, răspunse el. *Surpriza e pentru mine.*

Şi dacă ţi-aş face surpriza să-ţi spun să păstrezi tu cadoul? Atunci surpriza ar fi pentru mine şi cadoul pentru tine.

Dar ţie nu-ţi plac surprizele.

Ştiu. Aşa că dă-mi odată cadoul.

El îi întinse un pacheţel. Era ambalat în pergament albastru şi legat cu o panglică bleu.

Ce e asta? întrebă ea.

Am vorbit deja despre asta, răspunse el. *E cadoul tău surpriză. Deschide-l.*

Nu, spuse ea, arătând spre ambalaj, *asta.*

Ce vrei să spui? Asta e doar un ambalaj.

Ea puse pacheţelul jos şi începu să plângă. N-o mai văzuse niciodată plângând.

Ce se întâmplă, Brod? Ce? Ar fi trebuit să te bucure.

Ea scutură din cap. Plânsul era ceva nou pentru ea.

Ce, Brod, ce s-a întâmplat?

Ea nu mai plânsese de la acea Zi Trachim, cu cinci ani în urmă, când, venind spre casă de la paradă, fusese acostată de nobilul nebun Sofiowka N, care a făcut-o femeie.

Nu te iubesc, spuse ea.

Ce?

Nu te iubesc, repetă, împingându-l. *Îmi pare rău.*

Brod, îi puse el mâna pe umăr.

Lasă-mă! zbieră ea, trăgându-se de lângă el. *Nu mă atinge! Nu vreau să mă mai atingi niciodată!* Îşi întoarse capul într-o parte şi vomită pe iarbă.

Ea fugi. El fugi după ea. Ea alergă de mai multe ori în jurul casei, trecând pe lângă uşa din faţă, aleea şerpuită, poarta din spate, curtea ca o cocină, grădina dintr-o latură şi înapoi la uşa din faţă. Kolkianul se ţinea strâns în urma ei şi, cu toate că era mult mai iute, hotărî să n-o ajungă din urmă, să nu se întoarcă aşteptând o tură pentru ca ea să-i vină în faţă. Şi aşa se rotiră iar şi iar: uşa din faţă, aleea şerpuită, curtea ca o cocină, grădina de pe o latură. În cele din urmă, pe când după-amiaza îşi punea rochia de amurg, Brod se prăbuşi istovită în grădină.

Sunt obosită, zise ea.

Kolkianul se aşeză lângă ea. *M-ai iubit vreodată?*

Ea-şi întoarse capul de la el. *Nu. Niciodată.*

Eu te-am iubit întotdeauna, îi spuse el.

Îmi pare rău pentru tine.

Eşti o fiinţă îngrozitoare.

Ştiu, răspunse ea.

Am vrut doar să ştii că eu ştiu.

Bine, ştii.

El îşi trecu dosul palmei peste obrazul ei, prefăcându-se că-i şterge sudoarea. *Crezi că ai putea să mă iubeşti vreodată?*

Nu cred.

Pentru că nu sunt destul de bun.

Nu de asta-i vorba.

Pentru că nu sunt deştept.

Nu.

Pentru că n-ai putea să mă iubeşti.

Pentru că n-aş putea să te iubesc.

El intră în casă.

Brod, stră-stră-stră-stră-stră-străbunica mea, rămase singură în grădină. Vântul dădea la iveală dedesubturile frunzelor şi unduia iarba. Alerga peste obrazul ei, zvântând sudoarea, chemând alte lacrimi. Deschise pachetul pe care, realiză acum, nu-l lăsase jos nici o clipă. Panglică albastră, pergament albastru, cutie. Un flacon de parfum. Îl cumpărase probabil din Luţk, săptămâna trecută. Ce gest delicat. Îşi pulverizã puţin pe încheietura mâinii. Era subtil. Nu prea agresiv. *Ce-i asta?* rosti, o dată în gând şi încă o dată cu voce tare. *Ce-i asta?* Se simţi total deplasată, ca un glob care se roteşte, oprit brusc de atingerea uşoară a unui deget. Cum ajunsese aici, aşa? Cum de existaseră atâtea – atâtea momente, atâţia oameni şi atâtea lucruri, atâtea lame şi atâtea perne, ceasuri şi sicrie subtile – fără ca ea să-şi dea seama? Cum se trăise viaţa ei singură, fără ea?

Puse flaconul la loc în cutie, împreună cu pergamentul albastru şi panglica bleu şi intră în casă. Kolkianul răsturnase bucătăria cu josul în sus. Mirodenii împrăştiate pe podea. Tacâmuri îndoite pe funduri zgâriate de oale. Dulapuri cu uşile smulse, mizerie şi sticlă spartă. Erau atâtea lucruri de care trebuia să se ocupe – atâta de strâns şi de aruncat; şi după strâns şi aruncat, de salvat ce se mai putea salva; şi după ce se salva ce mai era de salvat, era de curăţat; şi după curăţat, de spălat cu apă şi săpun; şi după spălatul cu săpun, desprăfuitul şi, după desprăfuit, altceva; şi după altceva, altceva. Atâtea lucruri mărunte de făcut. Cu sutele de milioane. Totul în univers părea a fi ceva de făcut. Şterse o pată de pe podea, se întinse pe jos încercă să-şi facă în minte o listă.

Era aproape noapte când o trezi cântecul greierilor. Aprinse lumânările de şabot, urmări umbrele pe mâinile ei, îşi acoperi ochii şi rosti rugăciunea, apoi merse sus, la patul Kolkianului. Faţa lui era umflată şi plină de vânătăi.

Brod, spuse el, dar ea-l făcu să tacă. Aduse sus o bucăţică de gheaţă din pivniţă şi i-o ţinu lipită de ochi până când faţa lui nu mai simţi nimic şi mâna ei nu mai simţi nimic.

Te iubesc, spuse ea. *Crede-mă.*

Nu, nu mă iubeşti.

Ba da, spuse ea, atingându-i părul.

Nu. Nu-i nimic. Ştiu că eşti mult mai deşteaptă decât mine, Brod, şi că nu sunt destul de bun pentru tine. Am aşteptat mereu ca tu să-ţi dai seama. În fiecare zi. Mă simţeam ca degustătorul unui ţar în aşteptarea serii când mâncarea va fi otrăvită.

Încetează, spuse ea. *Nu-i adevărat. Te iubesc sincer.*

Încetează tu.

Dar te iubesc.

E în regulă. Eu sunt în regulă. Ea îi atinse vânătaia umflată de la ochiul stâng. Puful pe care-l eliberase lama din pernă li se aprinse în lacrimile de pe obraji. *Ascultă*, spuse el, *am să mor curând.*

Încetează.

O ştim amândoi.

Încetează.

N-ajută la nimic să ne facem că nu ştim.

Încetează.

Şi mă întreb dacă ai putea să te prefaci o vreme, dacă amândoi am putea să ne prefacem că ne iubim. Până mă duc.

Tăcere.

Ea simţi iar ce simţise în noaptea aceea în care îl cunoscuse, când el era iluminat la fereastra ei, când ea îşi lăsase braţele să alunece pe lângă corp şi se întorsese să-l întâmpine.

Putem s-o facem, spuse ea.

Brod a tăiat o gaură mică în peretele despărţitor pentru ca el să-i poată vorbi din dormitorul alăturat în care se autoexilase şi în uşă a fost practicat un batant care se deschidea într-un singur sens şi prin care se putea trece mâncarea. Aşa s-a scurs ultimul

an al căsniciei lor. Ea şi-a împins patul la perete, ca să-l poată auzi cum îşi murmură obscenităţile pătimaşe şi să-i simtă mişcarea degetului arătător pe care i-l întindea el şi care din poziţia aceea nu putea nici să rănească nici să mângâie. Când avea destul curaj, îşi trecea ea însăşi prin gaură un deget (aşa cum zădărăşti un leu în cuşcă) şi îşi chema iubitul la despăţitura din scândură.

Ce faci? o întreba el în şoaptă.

Vorbesc cu tine.

El îşi lipea ochiul de gaură. *Eşti foarte frumoasă.*

Mulţumesc, normal. Pot să te privesc?

El se îndepărta de gaură pentru ca ea să poată vedea măcar o parte din el.

Vrei să-ţi scoţi cămaşa? întreba ea.

Mă sfiesc. Râdea şi-şi scotea cămaşa. *Poţi s-o scoţi şi tu pe a ta, ca să nu mă simt ciudat cum stau aici, aşa?*

Asta te-ar face să te simţi mai puţin ciudat? Râdea şi ea, dar şi-o scotea şi avea grijă să fie destul de departe pentru ca el să poată merge la gaură s-o privească.

Vrei să-ţi scoţi şi ciorapii? întreba ea. *Şi pantalonii?*

Ţi-i scoţi şi tu pe-ai tăi?

Şi eu mă sfiesc, spunea ea, ceea ce, în ciuda faptului că îşi văzuseră unul altuia trupurile goale de sute, poate de mii de ori, era adevărat. Nu se priviseră niciodată de la distanţă. Nu cunoscuseră niciodată cea mai profundă intimitate, acea apropiere la care se ajunge doar prin distanţă. Ea se ducea la gaură şi-l privea câteva minute în tăcere. Pe urmă se retrăgea iar. Apoi se ducea el la gaură şi o privea alte câteva minute în tăcere. În tăcere ajungeau la o altă intimitate, aceea a cuvintelor care nu se spun.

Acum vrei să-ţi scoţi lenjeria intimă? întreba ea.

Ţi-o scoţi şi tu pe a ta?

Dacă ţi-o scoţi tu pe a ta.

Dar tu?

Da.

Promiţi?

Îşi scoteau lenjeria intimă şi se priveau pe rând prin gaură, trăind bucuria bruscă şi profundă de a-şi descoperi unul altuia trupul şi durerea de a nu putea să se descopere unul pe celălalt în acelaşi timp.

Atinge-te ca şi când mâinile tale ar fi ale mele, spunea ea.

Brod…

Te rog.

El făcea cum îi cerea ea, cu toate că se simţea jenat, cu toate că se afla la distanţă de un trup de gaură. Şi cu toate că el nu putea vedea decât un ochi de-al ei – o bilă albastră în spaţiul negru – ea făcea la fel ca el, folosindu-se de propriile-i mâini pentru a-şi aminti de-ale lui. Ea se lăsa pe spate şi cu arătătorul de la mâna dreaptă mângâia gaura din peretele de lemn, iar cu cel de la mâna stângă făcea cercuri deasupra celui mai mare secret al ei, care era tot o gaură, tot un spaţiu negativ, şi când e suficientă dovada suficientă?

Vii la mine? întreba ea.

Vin.

Da?

Da.

Făceau dragoste prin gaură. Cei trei amanţi lipiţi unul de altul, dar niciodată atingându-se pe deplin. Kolkianul săruta peretele şi Brod săruta peretele, dar peretele egoist nu le întorcea niciodată sărutările. Kolkianul îşi lipea palmele de perete şi Brod, care se întorcea cu spatele la perete, în poziţia potrivită pentru iubit, îşi lipea spatele coapselor de perete, dar peretele rămânea indiferent, neluând niciodată în seamă ceea ce se străduiau ei din răsputeri să facă.

Trăiau cu gaura. Absenţa care o definea devenise o prezenţă care-i definea pe ei. Viaţa era un mic gol negativ decupat în solidul etern şi,

pentru prima dată, lăsa senzaţia de valoare – nu ca toate cuvintele care ajunseseră să nu însemne nimic, ci ca ultima suflare a unei fiinţe care se îneca.

Neputând să consulte trupul Kolkianului, doctorul a avansat un diagnostic de tuberculoză – mergând la derută ca să nu lase o rubrică goală. Brod privea prin gaura din peretele întunecat cum se stinge soţul ei încă tânăr. Bărbatul voinic ca bradul, care fusese iluminat de un fulger în noaptea aceea în care murise Iankel, care-i explicase natura primei ei menstre, care se trezise în zori şi se întorsese târziu numai ca s-o întreţină pe ea, care n-ar fi vrut s-o atingă nici cu un deget, dar avea să-şi arate prea adesea forţa pumnilor, arăta acum ca un bătrân de optzeci de ani. Părul îi albise la tâmple şi-i căzuse din creştet. Venele îi zvâcneau proeminente pe mâinile zbârcite prematur. Stomacul i se lăsase. Sânii lui erau mai mari decât ai ei, ceea ce nu spune mare lucru despre mărimea lor, dar e grăitor pentru suferinţa pe care priveliştea lor i-o provoca lui Brod.

Ea l-a convins să-şi schimbe numele pentru a doua oară. Poate că asta avea să-l înşele pe Îngerul Morţii când venea să-l ia pe Kolkian. (Inevitabilul este, la urma urmei, inevitabil.) Poate asta avea să-l păcălească, să-l facă să creadă că Kolkianul era cineva care nu era, aşa cum era păcălit Kolkianul însuşi. Aşa că Brod l-a numit Safran, după inscripţia cu ruj de pe tavanul tatălui ei, pe care şi-o amintea cu nostalgie. (Şi după acest Safran a fost numit bunicul meu, mirele îngenuncheat.) Dar nici asta n-a ajutat. Starea lui Şalom-apoi-Kolkianul-acum-Safran se înrăutăţea, ani continuau să treacă în tot atâtea zile şi nenorocirea lui îl slăbise atât de mult, încât nu era în stare nici măcar să-şi frece încheietura de lama din cap suficient de tare ca să-şi pună capăt propriei vieţi.

Nu mult după exilul lor pe acoperişuri, Mărunţeii din Ardişt şi-au dat seama că vor rămâne

curând fără chibrituri cu care să-şi aprindă îndrăgitele lor ţigări. Ţineau socoteala cu liniuţe de cretă pe o latură a celui mai înalt horn. Cinci sute de beţe. În ziua următoare: trei sute. În ziua următoare: o sută. Au început să le raţionalizeze, cei care le aprindeau le ţineau până-şi frigeau degetele, străduindu-se să aprindă cel puţin treizeci de ţigări cu un singur băţ. Când au ajuns la douăzeci de beţe de chibrit, aprinsul a devenit o ceremonie. La zece, femeile au început să plângă. Nouă. Opt. Şeful clanului l-a scăpat accidental pe al şaptelea de pe acoperiş şi a purces să-şi arunce propriul trup după el, de ruşine. Şase. Cinci. Era inevitabil. Al cincilea chibrit a fost stins de o pală de vânt – o scăpare grosolană a noului şef de clan, care s-a prăbuşit şi el şi a murit, cu toate că n-a plonjat de bunăvoie. Trei: *O să murim fără ele.* Două: *E prea chinuitor să continuăm.* Şi apoi, în momentul celei mai mari disperări, s-a iscat o idee măreaţă, nici mai mult nici mai puţin decât dintr-o minte de copil: era destul să se asigure că era în permanenţă cineva care fuma. Fiecare ţigară putea fi aprinsă de la precedenta. Atâta vreme cât există o ţigară aprinsă, există promisiunea alteia. Capătul cu scrum incandescent este sămânţa continuităţii! S-au întocmit grafice: schimbul din zori, fumul de dimineaţă, pufăitul de la vremea prânzului, cel care trage din ţigară la asfinţit, santinela singuratică de la miezul nopţii. Cerul era în permanenţă luminat de cel puţin o ţigară, lumânarea speranţei.

Aşa era şi cu Brod, care ştia că zilele Kolkianului erau numărate, şi aşa a început jelitul ei, cu mult înainte ca el să moară. Purta haine negre sfâşiate şi şedea aproape de pământ, pe un scăunel de lemn. Ba chiar recita Kadişul pentru morţi, bocetul, destul de tare ca să-l audă Safran. Au mai rămas doar câteva săptămâni, gândea ea. Zile. Cu toate că nu plângea niciodată cu lacrimi, se tânguia iar şi iar, cu suspine uscate. (Ceea ce

nu-i putea prii stră-stră-stră-străbunicului meu, conceput prin gaură, care atârna greu de opt luni în pântecul ei.) Şi apoi, într-unul din momentele lui de limpezime a minţii, Şalom-apoi-Kolkianul-acum-Safran îi strigă prin perete: *Mai sunt pe-aici, să ştii. Mi-ai promis că ai să te prefaci că mă iubeşti până mor şi în loc de asta tu te prefaci că am murit deja.*

E adevărat, gândi Brod. *Îmi încalc promisiunea.*

Şi aşa, îşi înşirau minutele ca perlele pe un şirag de ore. Nici unul din ei nu dormea. Stăteau de veghe, cu obrajii lipiţi de peretele despărţitor, schimbând prin gaură bileţele ca şcolarii, vorbe deocheate, sărutări suflate de pe vârful degetelor, răcnete obscene şi cântece.

Nu plânge, iubirea mea,
Nu plânge iubirea mea,
Inima ta e aproape de-a mea.
Scorpie ticăloasă,
Târfă nerecunoscătoare,
Inima ta e aproape de-a mea.
Ah, să n-ai teamă,
Sunt mai aproape decât aproape,
Inima ta e aproape de-a mea.
Am să-ţi scot ochii
Şi am să-ţi crăp capul tâmpit,
Căţea ticăloasă şi târfă,
Inima ta e aproape de-a mea.

Conversaţiile lor finale (nouăzeci şi opt, nouăzeci şi nouă şi o sută) au constat din schimburi de jurăminte, care au luat forma unor sonete pe care Brod le citea din una dintre cărţile preferate ale lui Iankel – o fâşie de zugrăveală desprinsă pogora din tavan: *A trebuit s-o fac, pentru mine* – şi a celor mai groaznice obscenităţi ale lui Şalom-apoi-Kolkianul-acum-Safran, care nu voiau să însemne ce spuneau, ci vorbeau în armonii care puteau fi auzite numai de soţia lui:

Îmi pare rău că asta a fost viaţa ta. Îţi mulţumesc că te prefaci pentru mine.

Eşti pe moarte, spunea Brod, pentru că ăsta era adevărul, adevărul a toate ucigaş şi nerecunoscut, şi ea obosise să mai spună lucruri care nu reprezentau adevărul.

Sunt pe moarte, zicea el.

Şi cum e?

Nu ştiu, zicea el prin gaură. *Mi-e frică.*

Nu trebuie să-ţi fie frică, zicea ea. *O să fie bine.*

Cum o să fie bine?

N-o să doară.

Nu cred că de asta mi-e frică.

Dar de ce ţi-e frică?

Mi-e frică să nu mai fiu viu.

Nu trebuie să-ţi fie frică, repeta ea.

Tăcere.

El îşi băga arătătorul prin gaură.

Trebuie să-ţi spun ceva, Brod.

Ce?

E ceva ce am tot vrut să-ţi spun de când te-am cunoscut şi ar fi trebuit să-ţi spun de-atâta vreme, dar, cu cât aşteptam mai mult, cu atât devenea mai imposibil. Nu vreau să mă urăşti.

N-aş putea să te urăsc, spunea ea şi-l ţinea de deget.

Totul e absolut pe dos. Nu e cum am vrut să fie. Trebuie să ştii asta.

Şşş… şşş…

Îţi sunt dator cu mult mai mult decât atât.

Nu-mi eşti dator cu nimic. Şşş…

Sunt un om rău.

Eşti un om bun.

Trebuie să-ţi spun ceva.

E în regulă.

El îşi lipi buzele de gaură. *Iankel n-a fost tatăl tău adevărat.*

Minutele se desprinseră de pe şirag. Căzură pe podea şi se rostogoliră prin casă, rătăcindu-se.

Te iubesc, spuse ea şi, pentru prima dată în viaţa ei, cuvintele aveau un înţeles.

După optsprezece zile a venit pe lume copilul, care, cu urechea lipită de buricul lui Brod, auzise totul. Epuizată după durerile facerii, Brod adormise în sfârşit. Doar câteva minute mai târziu, sau poate exact în momentul naşterii – casa era atât de acaparată de noua viaţă încât nimeni nu era conştient de moartea cea nouă – Şalom-apoi-Kolkianul-acum-Safran a murit, fără să apuce să-şi vadă al treilea copil. Brod a regretat mai târziu că n-a ştiut cu exactitate când s-a sfârşit soţul ei. Dacă ar fi fost înainte de naşterea copilului ei, i-ar fi pus numele Şalom, sau Kolkianul sau Safran. Dar tradiţia evreiască nu îngăduia să dai unui copil numele unei rude în viaţă. Se zicea că aduce ghinion. Aşa că până la urmă l-a botezat Iankel, la fel ca pe ceilalţi doi copii ai săi.

A decupat un cerc din jurul găurii care o despărţise de Kolkian în acele ultime luni şi l-a prins de şnurul pe care-l purta în jurul gâtului, alături de bila de abac pe care i-o dăduse Iankel cu atâta vreme în urmă. Această nouă mărgea avea să-i reamintească de al doilea bărbat pe care-l pierduse în cei optsprezece ani ai ei de viaţă şi de gaura despre care începea să înveţe că nu este excepţia în viaţă, ci regula. Gaura nu înseamnă gol; golul există în jurul ei.

Bărbaţii de la moară, care doreau cu disperare să facă ceva frumos pentru Brod, ceva care s-o poată face să-i iubească aşa cum o iubeau ei pe ea, au făcut intervenţii pentru ca trupul Kolkianului să fie placat în bronz şi au solicitat consiliului de administrare să plaseze statuia în centrul pieţei din ştetl, ca un simbol al forţei şi vigilenţei care, datorită lamei dinţate perfect perpendiculare, putea fi folosită şi pentru măsurarea, mai mult sau mai puţin precisă, a timpului după soare.

Dar, în loc de forţă şi vigilenţă, el a devenit curând un simbol al puterii şansei. La urma urmei,

şansa fusese aceea care îi dăduse lui săculeţul cu aur în acea Zi de Trachim, şi tot şansa i-l adusese lui Brod tocmai când o părăsise Iankel. Şansa îi înfipsese acea lamă în cap şi şansa o ţinuse acolo şi tot şansa hotărâse ca momentul morţii lui să coincidă cu naşterea copilului lui.

Bărbaţi şi femei din sate îndepărtate băteau cale lungă ca să-i frece nasul, care s-a ros până la carne în numai o lună şi a trebuit să fie tras din nou în bronz. Copii mici erau aduşi dinaintea lui – întotdeauna la amiază, când nu făcea nici o umbră – ca să fie apăraţi de trăsnet, de deochi şi de gloanţele rătăcite ale partizanilor. Bătrânii îi spuneau tainele lor, sperând că l-ar putea amuza, că ar putea să i se facă milă de ei şi să le mai dea câţiva ani. Femei nemăritate îi sărutau buzele, făcând rugi pentru dragoste, atât de multe sărutări încât buzele s-au tocit, au devenit sărutări negative şi a fost nevoie să fie şi ele reacoperite cu bronz. Atât de mulţi vizitatori veneau să frece şi să sărute diferite părţi din el pentru împlinirea variatelor lor dorinţe, încât întregul său trup trebuia reînveşmântat în bronz în fiecare lună. Era un zeu în schimbare, nimicit şi recreat de credincioşii săi, nimicit şi recreat de credinţa lor.

Dimensiunile lui se schimbau uşor la fiecare rebronzare. Cu timpul, de unde iniţial îi atârnau pe lângă trup, braţele i s-au ridicat, centimetru cu centimetru, până sus, deasupra capului. Antebraţele firave de la sfârşitul vieţii lui au devenit groase şi virile. Faţa îi fusese tocită de atâtea ori, de atât de multe mâini rugătoare şi reconstruită de atât de multe ori de atâtea altele, încât nu mai semăna cu aceea a zeului la care se rugaseră primii câţiva. Pentru fiecare reconstruire, meşterii modelau faţa Cadranului după feţele descendenţilor lui de parte bărbătească – ereditate inversă. (Aşa că, atunci când bunicul meu credea că vede cum ajunge să semene cu stră-stră-stră-stră-străbunicul lui, ceea ce vedea el în realitate era

că stră-stră-stră-stră-străbunicul ajungea să semene cu el. Revelaţia lui era doar cât de mult semăna cu el însuşi.) Cei care se rugau ajunseseră să creadă tot mai puţin în zeul creat de ei şi tot mai mult în propria lor credinţă. Femeile nemăritate sărutau buzele tocite ale Cadranului, cu toate că nu erau credincioase zeului lor, ci sărutului: se sărutau pe ele. Şi când mirii îngenuncheau, nu în zeu credeau, ci în îngenunchere; nu în genunchii placaţi în bronz ai zeului, ci în propriii lor genunchi juliţi.

Şi aşa, tânărul meu bunic îngenunche – o verigă absolut unică într-un lanţ perfect uniform – la aproape o sută şi cincizeci de ani după ce stră-stră-stră-străbunica lui, Brod, îl văzuse pe Kolkian iluminat la fereastra ei. Cu mâna braţului său stâng funcţional îşi scoase batista din buzunarul pantalonilor şi-şi şterse sudoarea de pe frunte, apoi de deasupra buzei de sus.

Stră-stră-stră-străbunicule, suspină el, *nu mă lăsa să-l urăsc pe cel în care mă transform.*

Când se simţi gata să continue – cu ceremonia, cu după-amiaza, cu viaţa lui – se ridică în picioare şi fu întâmpinat din nou cu aclamaţii de bărbaţii din ştetl.

Uraaa! Mirele!

Yoidle-doidle!

Spre sinagogă!

L-au purtat pe umeri în procesiune pe străzi. De ferestrele înalte atârnau steaguri albe şi lungi, iar pietrele de pavaj fuseseră stropite în alb –de-ar fi ştiut ei – cu făină. Scripcile continuau să cânte din fruntea paradei, de data asta melodii klezmer mai vioaie, la care se asociau bărbaţii cântând la unison:

Biddle biddle biddle biddle

Bop

Biddle bop…

Pentru că bunicul meu şi mireasa lui erau Cocârjaţi, ceremonia sub hupă[8] a fost extrem de scurtă. Recitarea celor şapte binecuvântări a fost

oficiată de Nevinovatul Rabin şi la momentul potrivit bunicul meu a ridicat vălul proaspetei sale soţii – care i-a făcut scurt şi ademenitor cu ochiul când rabinul era întors cu faţa spre arcă – şi apoi a spart cristalul, care în realitate nu era cristal, ci sticlă, strivindu-l sub talpă.

8. Huppah (ebraică) – baldachin sub care se oficiază ceremonia iudaică de cununie.

17 noiembrie 1997

Dragă Jonathan,

Hm. Simt că am multe lucruri să te informez. Începutul e foarte rigid, nu? Am să încep cu ce e mai puţin rigid, adică scrisul. Nu am putut să percep dacă ţi-a împlăcut ultima secţiune. Nu înţeleg, spre unde te-a mişcat? Mă bucur că ai fost binedispus despre partea pe care am inventat-o despre cum ţi-am ordonat să bei cafeaua până am să-mi văd chipul în ceaşcă şi cum tu ai zis că e o ceaşcă de lut. Sunt o persoană foarte hazlie, cred, cu toate că Micul Igor spune că doar arăt hazliu. Celelalte invenţii ale mele au fost şi ele clasa-ntâi, nu? Întreb pentru că n-ai rostit nimic despre ele în scrisoarea ta. A, da, îmi torn evident cenuşă în cap pentru secţiunea pe care am inventat-o despre cuvântul „procura“ şi cum tu nu ştiai ce semnifică. A fost eliminat, la fel ca şi obrăznicia mea. Nici măcar Alf nu e umoristic tot timpul. Am făcut eforturi să te fac să apari ca o persoană cu mai puţină nelinişte, aşa cum mi-ai comandat să fac în atâtea ocazii. Asta e dificil de realizat, pentru că în realitate tu eşti o persoană cu foarte multă nelinişte. Poate ar trebui să foloseşti droguri.

Cât priveşte povestea ta, am să-ţi spun că la început am fost foarte perplex. Cine e acest nou Safran, şi Cadranul, şi cine devine căsătorit? Iniţial am crezut că era căsătoria lui Brod şi Kolkian, dar când am aflat că nu era, m-am gândit: De ce n-a continuat povestea lor? Vei fi fericit să ştii că am continuat, suspendându-mi tentaţia de a arunca scrisul tău în gunoi şi totul a devenit iluminat. Sunt foarte fericit că te-ai întors la Brod şi la Kolkian, cu toate că nu sunt fericit că el a devenit persoana care a devenit din pricina lamei dinţate (nu cred că existau aceste feluri de lame la vremea aceea, dar sunt încredinţat că ai

un motiv solid pentru ignoranţa ta), deşi sunt fericit că ei au reuşit să descopere un fel de dragoste, cu toate că nu sunt fericit pentru că de fapt nu era dragoste, nu? Se poate învăţa foarte mult din căsnicia lui Brod şi Kolkian. Nu ştiu ce, dar sunt sigur că are legătură cu dragostea. Şi totodată, de ce pui articolul hotărât la numele lui? E similar cu felul în care pui articol hotărât la Ucraina, ceea ce pentru mine e de neînţeles.

Dacă aş putea rosti o propunere, te rog îngăduie-i lui Brod să fie fericită. Te rog. E un lucru atât de imposibil? Poate că ea ar mai putea încă să existe şi să fie în proximitatea bunicului tău, Safran. Sau, uite o idee maiestuoasă: poate Brod ar putea fi Augustine. Înţelegi ce semnific? Ar trebui să-ţi modifici povestea foarte mult şi ea ar fi foarte bătrână, firește, dar n-ar putea fi minunat în acest mod?

Acele lucruri pe care le-ai scris în scrisoarea ta despre bunica ta m-au făcut să-mi reamintesc cum mi-ai spus pe treptele lui Augustine despre când stăteai tu sub rochia ei şi cum asta îţi prezenta siguranţă şi pace. Trebuie să mărturisesc că am căpătat depresie atunci şi încă mai am. Am fost totodată foarte mişcat – aşa se foloseşte cuvântul? – de ce ai scris despre cât de imposibil trebuie să fi fost pentru bunica ta să fie mamă fără soţ. Este uimitor, nu, cum bunicul tău a supravieţuit atâta timp doar ca să moară când a ajuns în America? E ca şi când, după ce-a supravieţuit atât de mult, nu mai avea nici un motiv să supravieţuiască. Când ai scris despre moartea prematură a bunicului tău, m-a ajutat să înţeleg, în anumite feluri, deprimarea pe care a simţit-o bunicul meu de când a murit bunica şi nu numai pentru că amândoi au murit de cancer. Nu o cunosc pe mama ta, bineînţeles, dar te cunosc pe tine şi pot să-ţi spun că bunicul tău ar fi fost foarte mândru. Trag nădejde că eu voi fi o persoană de care bunica mea ar fi fost foarte foarte mândră.

Şi acum, cu privire la s-o informezi pe bunica ta despre călătoria noastră, nu poate fi o întrebare că tu trebuie s-o faci, chiar dacă asta o va face să plângă. În realitate, este ceva anormal să asişti la cum plânge un bunic. Ţi-am povestit despre cum am asistat când plângea bunicul şi mă implor să spun că doresc să nu mai asist la asta niciodată. Dacă asta semnifică anume că trebuie să fac lucruri pentru el astfel încât el să nu plângă, atunci am să fac acele lucruri. Dacă asta semnifică anume că nu trebuie să mă uit când plânge el, atunci n-am să mă uit. Tu eşti foarte deosebit de mine în acest mod. Cred că tu ai nevoie s-o vezi pe bunica ta plângând şi dacă asta înseamnă să faci lucruri care s-o facă să plângă, atunci trebuie să le faci şi dacă asta înseamnă să te uiţi la ea când plânge, atunci trebuie să te uiţi.

Bunica ta va găsi un mod de a fi mulţumită de ce ai făcut când ai fost în Ucraina. Sunt încredinţat că ea te va ierta dacă o informezi. Dar dacă n-o informezi niciodată, ea nu va putea să te ierte niciodată. Şi asta este ceea ce doreşti tu, nu? Ca ea să te ierte? Nu de asta ai făcut totul? O parte anume din scrisoarea ta m-a făcut foarte deprimat. Partea când ai spus că tu nu cunoşti pe nimeni şi asta te include şi pe tine. Înţeleg foarte mult ce spui. Îţi aminteşti secţiunea pe care am scris-o despre cum bunicul a spus că arăt ca o combinaţie de mama, tata, Brejnev şi eu însumi? Mi-am amintit asta când am citit ce-ai scris. (Cu scrisul nostru, ne reamintim reciproc de unele lucruri. Facem o singură poveste, nu?) Trebuie să te informez ceva acum. Este un lucru pe care nu l-am informat la nimeni şi trebuie să-mi promiţi că n-o să-l informezi nimănui. Niciodată n-am avut relaţii carnale cu o fată. Ştiu. Ştiu. Nu poţi să crezi, dar toate poveştile pe care ţi le-am spus despre fetele mele care-mi zic Toată Noaptea, Bebe şi Valută au fost toate nu-adevăruri şi nu au fost nu-adevăruri cuvenite. Cred că eu confecţionez

toate aceste nu-adevăruri pentru că asta mă face să mă simt o persoană de calitate superioară. Tata mă întreabă adesea despre fete şi cu care fete am relaţii carnale şi în ce aranjamente suntem carnali. Îi place să râdă cu mine despre asta, mai ales noaptea târziu, când e plin de vodcă. Ştiu că l-ar dezamăgi foarte mult dacă ar şti cum sunt eu în realitate.

Dar mai mult, confecţionez nu-adevăruri pentru Micul Igor. Doresc ca el să se simtă ca şi când ar avea un frate super şi un frate a cărui viaţă să dorească s-o interpreteze el însuşi într-o zi. Vreau ca Micul Igor să se poată lăuda la prietenii lui despre fratele lui şi să vrea să fie văzut în locuri publice cu el. Cred că de asta mă desfată atât de mult să scriu pentru tine. Îmi dă posibilitatea să fiu nu cum sunt, ci cum doresc să mă vadă Micul Igor. Pot fi hazliu, pentru că am timp să meditez la cum să fiu hazliu şi pot să-mi repar greşelile când săvârşesc greşeli şi pot să fiu o persoană deprimată în moduri care sunt interesante, nu numai deprimat. Cu scrisul, avem o a doua şansă. Tu mi-ai menţionat în acea primă seară a călătoriei noastre că crezi că poate ai fost născut să fii scriitor. Ce lucru teribil, mă gândesc. Dar trebuie să-ţi spun, nu cred că ai înţeles semnificaţia a ceea ce ai spus când ai spus asta. Făceai sugestii despre cum îţi place ţie să scrii şi cum este un lucru interesant pentru tine să-ţi imaginezi lumi care nu sunt exact ca asta. E adevărat, sunt încredinţat, că ai să scrii foarte mult mai multe cărţi decât am să scriu eu, dar cel născut să fie scriitor sunt eu, iar nu tu.

Bunicul mă interoghează despre tine în fiecare zi. Doreşte să ştie dacă îl ierţi pentru lucrurile pe care ţi le-a spus despre război şi despre Herşel. (Ai putea să modifici asta, Jonathan. Pentru el, nu pentru mine. Romanul tău se apropie acum de război. E posibil.) El nu e un om rău. E un om bun, viu într-un timp rău. Îţi aminteşti când a spus

asta? Îl deprimă aşa de mult să-şi amintească de viaţa lui. Îl descopăr plângând aproape în fiecare noapte, dar trebuie să mă contrafac adormit. Micul Igor îl descoperă şi el plângând şi tata la fel, şi cu toate că tata n-ar putea să mă informeze niciodată, sunt încredinţat că îl deprimă să-şi vadă tatăl plângând.

Totul e aşa cum e pentru că totul a fost aşa cum a fost. Uneori mă simt prins în capcana asta, ca şi când, indiferent ce-aş face, ceea ce va veni a fost deja stabilit. Pentru mine e OK, dar sunt lucruri pe care le vreau pentru Micul Igor. E atât de multă violenţă în jurul lui, şi am în vedere mai mult decât doar de genul care se petrece cu pumnii. Nu vreau ca el să mai simtă violenţă, dar totodată nu vreau ca el să-i facă într-o zi pe alţii să simtă violenţă.

Tata nu e niciodată acasă pentru că atunci ar asista cum plânge bunicul. Asta e ideea mea. „Stomacul lui" îmi zicea el săptămâna trecută când l-am auzit amândoi pe bunicul în camera cu televizorul. „Stomacul lui", dar nu e stomacul lui, eu înţeleg şi tata înţelege şi el. (De asta îl iert pe tata. Nu-l iubesc. Îl urăsc. Dar îl iert pentru toate.) Papagalicesc: bunicul nu e un om rău, Jonathan. Oricine săvârşeşte acţiuni rele. Bunicul moare acum din cauza acţiunilor sale. Te implor să ne ierţi şi să ne faci mai buni decât suntem. Fă-ne buni.

Al tău, neprihănit,
Aleksandr

Se naşte iubirea

— Jon-fen, am strigat eu. Jon-fen, stârneşte-te! Uite pe cine am!

— Ha?

— Uite, i-am spus, arătând spre Augustine.

— De când dorm? a întrebat el. Unde suntem?

— Trachimbrod! Suntem la Trachimbrod!

Eram aşa de mândru!

— Bunicule, am rostit şi l-am mişcat pe bunicul cu multă violenţă.

— Ce e?

— Uite pe cine am găsit!

El şi-a trecut mâinile peste ochi.

— Augustine? a întrebat şi părea că nu putea fi sigur că nu e încă în vise.

— Sammy Davis Junior Junior! am exclamat, scuturând-o. Am ajuns!

— Cine sunt aceşti oameni? a întrebat Augustine, în timp ce persevera să plângă.

Şi-a şters lacrimile cu rochia, ceea ce a însemnat să şi-o ridice destul cât să-şi arate picioarele. Dar nu s-a ruşinat.

— Augustine? a întrebat eroul.

— Să ne cuibărim, am zis, şi vom ilumina totul.

Eroul şi căţeaua s-au extras din maşină. Nu eram sigur dacă bunicul va veni, însă a venit.

— Vă e foame? a întrebat Augustine.

Eroul dobândise probabil ceva ucraineană, pentru că şi-a pus mâna pe burtă. Eu mi-am mişcat capul ca să spun:

— Da, unii dintre noi sunt foarte flămânzi.

— Veniţi, a zis Augustine şi am depistat că ea nu era deloc deprimată, ci fericită peste măsuri. Veniţi înăuntru, m-a luat ea de mână. Am să aranjez prânzul şi o să mâncăm.

Am urcat pe treptele de lemn pe care o observasem prima oară cuibărită şi am intrat în

casa ei. Sammy Davis Junior Junior a zăbovit afară, mirosind hainele de pe jos.

Mai întâi trebuie să descriu că Augustine avea un mers foarte neobişnuit, care mergea de colo-colo cu greutate. Nu putea să se mişte deloc mai repede decât încet. Părea că avea un picior care era obiect deteriorat. (Dacă am fi ştiut atunci, Jonathan, am mai fi intrat?) În al doilea rând, trebuie să descriu casa ei. Nu era asemănătoare cu nici o casă pe care am văzut-o şi nu cred că i-aş zice casă. Dacă vreţi să ştiţi cum i-aş zice, păi i-aş zice două camere. Una dintre camere avea un pat şi un mic pupitru, un birou, şi multe lucruri de la podea până la tavan, inclusiv vrafuri de alte haine şi sute de pantofi de diferite mărimi şi mode. Nu puteam vedea peretele printre toate acele fotografii. Apăreau ca şi când proveneau de la multe familii diferite, cu toate că am recunoscut clar că unele persoane se aflau în mai mult de o fotografie sau două. Toate hainele şi pantofii şi fotografiile m-au făcut pentru ca să trag concluzia că trebuie să fi fost cel puţin o sută de persoane care locuiau în acea cameră. Cealaltă cameră era şi ea foarte populată. Erau multe cutii, care debordau de obiecte. Acestea aveau înscrisuri pe laturi. O pânză albă se revărsa din cutia marcată NUNŢI ŞI ALTE SĂRBĂTORI. Cutia marcată PERSONALE: JURNALE/JURNALE INTIME/CAIETE DE SCHIŢE/LENJERIE INTIMĂ era aşa de supraaglomerată, că apărea pregătită să se rupă. Mai erau o cutie, marcată ARGINT/PARFUM/MORIŞTI, şi una marcată CEASURI/IARNĂ, şi una marcată IGIENĂ/BOBINE/LUMÂNĂRI, şi una marcată FIGURINE/OCHELARI. Dacă aş fi fost o persoană deşteaptă, aş fi înregistrat toate denumirile pe o hârtie, aşa cum făcea eroul în jurnalul său, dar n-am fost o persoană deşteaptă şi am uitat de-atunci multe dintre ele. Unele dintre denumiri n-am putut să mi le explic, cum ar fi de

pildă cutia marcată ÎNTUNERIC, sau aceea cu MOARTEA PRIMULUI NĂSCUT scrisă cu creion pe capac. Am observat că era o cutie deasupra unuia dintre aceşti zgârie-nori de cutii, marcată ŢĂRÂNĂ.

În această cameră se aflau o sobă micuţă, o poliţă cu legume şi cartofi şi o masă de lemn. La această masă de lemn ne-am aşezat. A fost greu să mutăm scaunele, pentru că aproape nu era loc pentru ele cu toate acele cutii.

— Îngăduiţi-mi să vă prepar câte ceva, a zis ea, adresându-mi mie toate cuvintele şi privirile.

— Vă rugăm, nu faceţi eforturi, a spus bunicul.

— Nu e nimic, a zis ea, însă trebuie să vă spun că nu am multă valută, şi din acest motiv nu am carne.

Bunicul m-a privit şi a închis unul din ochi.

— Vă plac cartofii şi varza? s-a interesat ea.

— E ceva perfect, a răspuns bunicul.

El zâmbea aşa de mult şi nu mint dacă vă spun că nu-l mai văzusem zâmbind de când era bunica vie. Am văzut că, atunci când ea s-a rotit să excaveze o varză dintr-o cutie de lemn de pe podea, bunicul şi-a aranjat părul cu un pieptene din buzunar.

— Spune-i că sunt foarte fericit s-o cunosc, a zis eroul.

— Suntem toţi foarte fericiţi să vă cunoaştem, am zis eu şi din accident am lovit cu cotul cutia FEŢE DE PERNĂ. Ar fi imposibil să înţelegeţi cât de mult v-am căutat.

Ea a făcut un foc în sobă şi a început să pregătească mâncarea.

— Roag-o să ne povestească totul, a zis eroul. Vreau să aud cum l-a cunoscut pe bunicul meu şi de ce a hotărât să-l salveze şi ce s-a întâmplat cu familia ei şi dacă a mai vorbit cu bunicul meu după război. Află, a zis el încet, de parcă ea ar fi putut înţelege, dacă erau îndrăgostiţi.

— Încetineală, am zis eu, pentru că nu voiam ca Augustine să se enerveze.

— Sunteţi foarte amabilă, a rostit bunicul către ea, că ne primiţi în casa dumneavoastră şi gătiţi pentru noi hrana dumneavoastră. Sunteţi foarte amabilă.

— Dumneavoastră sunteţi şi mai amabili, a spus ea.

Şi pe urmă a făptuit un lucru care m-a surprins. Şi-a privit faţa în reflectarea din fereastra de deasupra sobei şi cred că a dorit să vadă cum arăta. Asta e doar ideea mea, dar sunt sigur că este una adevărată.

O urmăream cu toţii ca şi când întreaga lume şi viitorul ei existau datorită ei. Când a tăiat o varză în bucăţele mici, eroul şi-a mişcat capul încoace şi încolo urmărind cuţitul. Când a pus acele bucăţele într-o cratiţă, bunicul a zâmbit şi şi-a ţinut o mână cu cealaltă. Cât despre mine, nu-mi puteam retrage ochii de la ea. Avea degete subţiri şi oase înalte. Părul, cum am menţionat, era alb şi lung. Vârfurile firelor de păr se mişcau pe podea, luând praf şi mizerie cu ele. Era rigid să-i examinez ochii pentru că erau foarte adânciţi pe faţa ei, dar am putut să văd când m-a privit că erau albaştri şi strălucitori. Ochii ei au fost aceia care m-au lăsat să înţeleg că ea era, fără o îndoială, acea Augustine din fotografie. Şi am fost încredinţat, privind la ochii ei, că ea îl salvase pe bunicul eroului şi pobabil pe mulţi alţii. Puteam să-mi imaginez în minte cum zilele o legau pe fata din fotografie cu femeia care se afla în cameră cu noi. Fiecare zi era ca o altă fotografie. Viaţa ei era o carte de fotografii. Una era cu bunicul eroului şi acum una era cu noi.

Când mâncarea a fost gata, după multe minute de gătit, ea a transportat-o la masă pe farfurii, câte una pentru fiecare dintre noi, şi nici una pentru ea. Unul din cartofi a coborât pe podea, PLEOSC, ceea ce ne-a făcut să râdem din motive pe care un scriitor subtil nu trebuie să le ilumineze. Dar

Augustine n-a râs. Era probabil foarte ruşinată, pentru că şi-a ascuns faţa multă vreme până să fie capabilă să ne vadă din nou.

— Vă simţiţi bine? a întrebat bunicul.

Ea n-a răspuns.

— Vă simţiţi bine?

Şi brusc ea s-a reîntors la noi.

— Trebuie să fiţi foarte obosiţi de la toată călătoria, a zis ea.

— Da, a spus el şi şi-a rotit capul, ca şi când ar fi fost jenat, dar nu ştiu de ce-ar fi fost jenat.

— Aş putea să merg la piaţă să cumpăr nişte băuturi reci, a continuat ea, dacă doriţi o cola sau altceva.

— Nu, a zis bunicul cu grăbire, ca şi când s-ar fi putut ca ea să ne părăsească şi să nu se mai întoarcă niciodată. Nu e necesar. Sunteţi atât de generoasă. Vă rog, şedeţi.

Bunicul a tras de lângă masă unul din scaunele de lemn şi din accident a dat o mică lovitură cutiei marcate MENORE/CERNEALĂ/CHEI.

— Mulţumesc, a spus ea înclinându-şi capul.

— Sunteţi foarte frumoasă, a rostit bunicul şi eu nu anticipasem că o să spună aşa ceva şi cred că nici el nu anticipase.

A urmat un moment de tăcere.

— Mulţumesc, a spus ea şi şi-a îndepărtat privirea de la el. Dumneavoastră sunteţi cel generos.

— Dar dumneavoastră sunteţi frumoasă, a continuat el.

— Nu, a zis ea, nu sunt frumoasă.

— Eu cred că sunteţi frumoasă, am spus eu şi, cu toate că nu anticipasem să spun aşa ceva, nu mă plâng că am spus-o.

Era aşa de frumoasă, ca o fiinţă pe care n-o vei întâlni niciodată, dar visezi mereu s-o întâlneşti, ca o fiinţă care e prea bună pentru tine. Era şi foarte timidă, am putut să observ. Era rigid pentru ea să ne privească şi şi-a depus mâinile în buzunarele

rochiei. Am să vă spun că atunci când ne conferea o privire, aceasta nu ne era adresată nouă, ci numai mie.

— Despre ce vorbiţi? s-a interesat eroul. A pomenit de bunicul meu?

— El nu vorbeşte ucraineana? a întrebat ea.

— Nu, i-am răspuns.

— De unde e?

— Din America.

— Asta e în Polonia?

Nu puteam să cred aşa ceva, că ea nu ştia de America, şi trebuie să vă spun că asta a făcut-o încă şi mai frumoasă în ochii mei.

— Nu, e foarte departe. A venit cu un avion.

— Un… ce?

— Un avion, am zis. Pe cer.

Am făcut cu mâna o mişcare în aer ca un avion şi din accident am dat un mic ghiont cutiei pe care scria UMPLUTURI. Am făcut cu buzele sunetul unui avion. Asta a întristat-o.

— Nu mai trebuie, a zis ea.

— Ce?

— Vă rog, a insistat ea.

— Din război? a întrebat bunicul.

Ea n-a scos un cuvânt.

— El a venit să vă vadă, i-am spus. A venit din America pentru dumneavoastră.

— Credeam că dumneata, mi-a spus ea mie. Credeam că dumneata eşti acela.

Asta m-a făcut să râd şi l-a făcut şi pe bunicul să râdă.

— Nu, am explicat, cu mâna pe capul eroului, el e acela. El e acela care a traversat lumea ca să vă găsească.

Asta a incitat-o să plângă iar, ceea ce nu era în intenţia mea, însă trebuie să spun că părea ceva cuvenit.

— Ai venit pentru mine? s-a adresat ea eroului.

— Vrea să ştie dacă ai venit pentru ea.

— Da, a zis eroul. Spune-i da.

— Da, am zis eu, totul este pentru dumneavoastră.

— De ce? a întrebat ea.

— De ce? l-am întrebat eu pe erou.

— Pentru că, dacă n-ar fi fost ea, eu nu m-aş fi aflat acum aici, căutând-o. Ea a făcut posibilă căutarea.

— Pentru că dumneavoastră l-aţi creat, am zis eu. Salvându-i bunicul, aţi făcut posibilă naşterea lui.

Respiraţiile ei au devenit scurte.

— Aş vrea să-i dau ceva, a zis eroul, excavând un plic din *fanny pack*. Spune-i că aici sunt bani. Ştiu că nu-i destul. N-are cum să fie destul. Doar nişte bani de la părinţii mei ca să-i facă viaţa mai uşoară. Dă-i-i.

Am asigurat plicul. Era burduşit. Trebuie să fi fost multe mii de dolari în el.

— Augustine, a zis bunicul, n-aţi vrea să veniţi cu noi? La Odessa?

Ea n-a răspuns.

— Am putea să vă purtăm de grijă. Aveţi familie aici? Am putea să-i luăm şi pe ei în casa noastră. Ăsta nu-i un mod de viaţă, a zis, arătând la haosul din jur. O să vă dăm o viaţă nouă.

I-am spus eroului ce-a zis bunicul. Am văzut că ochii lui erau gata de lacrimi.

— Augustine, a zis bunicul, putem să vă salvăm de toate astea.

A arătat din nou spre casa ei şi a arătat din nou către toate cutiile: PĂR/OGLINZI DE MÂNĂ, POEZIE/UNGHII/ZODIA PEŞTILOR, ŞAH/RELICVE/MAGIE NEAGRĂ, STELE/CUTII MUZICALE, SOMN/SOMN/SOMN, CIORAPI/ CUPE DE KIDDUŞ, APĂ ÎN SÂNGE.

— Cine e Augustine? a întrebat ea.

— Ce? am întrebat eu.

— Cine e Augustine?

— Augustine?

— Ce zice?

— Fotografia, mi s-a adresat bunicul mie. Nu ştim ce înseamnă scrisul de pe spate. Poate nu e numele ei.

I-am expus fotografia din nou. Şi din nou a dat să plângă.

— Asta eşti dumneata, a zis bunicul, punând degetul sub faţa ei din fotografie. Aici, fata eşti dumneata.

Augustine a dat din cap să spună: Nu, nu sunt eu, eu nu sunt ea.

— E o fotografie foarte veche, a spus bunicul către mine, şi ea a uitat.

Dar eu deja mă asigurasem în inima mea de ceea ce bunicul nu voia să accepte. I-am înapoiat valuta eroului.

— Îl cunoşti pe acest bărbat, a zis bunicul şi n-a fost întrebare, punând degetul pe bunicul eroului.

— Da, a răspuns ea, e Safran.

— Da, a zis el, privind la mine, apoi la ea. Da şi el e cu dumneata.

— Nu, a răspuns ea. Nu ştiu cine sunt ceilalţi. Nu sunt din Trachimbrod.

— Dumneata l-ai salvat.

— Nu, a spus ea, nu l-am salvat.

— Augustine? a întrebat bunicul.

— Nu, a spus ea şi a plecat de la masă.

— Dumneata l-ai salvat, a spus el.

Femeia şi-a pus mâinile pe obraz.

— Nu e Augustine, i-am spus eroului.

— Ce?

— Nu e Augustine.

— Nu înţeleg.

— Da, a zis bunicul.

— Nu, a zis ea.

— Nu e Augustine, i-am repetat eroului. Eu am crezut că e ea, dar nu e.

— Augustine, a zis bunicul, dar ea era deja în cealaltă cameră.

— E timidă, a zis bunicul. Am surprins-o foarte tare.

— Poate ar trebui să plecăm mai departe, am zis eu.

— Nu plecăm nicăieri. Trebuie s-o ajutăm să-şi amintească. Mulţi oameni se străduiesc atât de rigid să uite după război, încât nu-şi mai aduc aminte.

— Nu asta e situaţia, am spus eu.

— Ce vorbiţi acolo? a întrebat eroul.

— Bunicul crede că ea e Augustine, i-am explicat.

— Cu toate că ea spune că nu e?

— Da, am răspuns. El nu gândeşte rezonabil.

Femeia s-a întors cu o cutie din cealaltă cameră. Pe ea stătea scris RĂMĂŞIŢE. A pus-o pe masă şi a scos capacul. Era plină ochi cu multe fotografii şi multe hârtii şi multe panglici şi bucăţi de pânză şi lucruri ciudate, piepteni, inele şi flori care deveniseră şi ele hârtie. Ea a scos fiecare obiect, unul câte unul, şi ni l-a expus fiecăruia dintre noi, cu toate că aş zice că încă mi se părea că-mi acordă atenţia ei numai mie.

— Asta e o fotografie cu Baruch în faţa vechii biblioteci. Obişnuia să stea acolo toată ziulica şi aflaţi că nici măcar nu ştia să citească! Spunea că-i place să se gândească la cărţi, să se gândească la ele fără să le citească. Se plimba tot timpul cu o carte sub braţ şi lua de la bibliotecă mai multe cărţi decât oricine din ştetl. Ce caraghios! Ăsta, rosti ea, excavând o altă fotografie din cutie, e Iosef cu fratele lui, Ţvi. Mă jucam cu ei când veneau acasă de la şcoală. Am avut întotdeauna o mică slăbiciune în inima mea pentru Ţvi, dar nu i-am spus niciodată. Aveam de gând să-i spun, dar n-am făcut-o niciodată. Eram aşa o fată caraghioasă, totdeauna având câte ceva la inimioară. O scoteam din minţi pe Leah când îi spuneam de ofurile mele şi ea zicea „Cu toate ofurile alea, n-ai să mai ai loc pentru nici un pic de sânge!“

Asta a făcut-o să râdă singură de ea şi pe urmă a tăcut.

— Augustine? a chemat-o bunicul.

Dar probabil că ea nu l-a auzit pentru că nu s-a rotit către el, ci doar şi-a mişcat mâinile prin lucrurile din cutie, ca prin apă. Acum nu şi-a mai îndreptat ochii către nimeni, doar către mine. Bunicul şi eroul nu mai existau pentru ea.

— Uite, asta-i verigheta lui Rivka, a zis ea, punându-şi-o pe deget. A ascuns-o într-un borcan şi a băgat-o în pământ. Ştiam pentru că-mi spusese. Zicea „Pentru orice eventualitate“. Mulţi au făcut aşa. Pământul e încă plin de inele, de bani şi fotografii, de lucruri evreieşti. Eu n-am reuşit să găsesc decât câteva, dar ele împânzesc pământul.

Eroul nu m-a întrebat deloc ce spunea ea şi nu m-a întrebat niciodată după aceea. Nu sunt sigur dacă el ştia ce spunea ea sau dacă ştia că nu trebuia să interogheze.

— Uite-l pe Herşel, a zis ea, ridicând o fotografie la lumina ferestrei.

— Vom pleca, a zis bunicul. Spune-i tânărului că plecăm.

— Nu plecaţi, a zis ea.

— Taci din gură, i-a răspuns el şi, cu toate că nu era Augustine, tot n-ar fi trebuit să-i rostească asta.

— Îmi cer scuze, vă rog să continuaţi, am îndemnat-o eu.

— Locuia în Kolki, care era un ştetl aproape de Trachimbrod. Herşel şi Eli erau cei mai buni prieteni şi Eli a trebuit să-l împuşte pe Herşel pentru că, dacă n-o făcea, l-ar fi împuşcat ei pe el.

— Taci, i-a cerut el din nou şi de data asta a dat cu pumnul în masă.

Dar ea n-a tăcut.

— Eli nu voia, dar a făcut-o.

— Tot ce spui sunt minciuni.

— Nu vrea să se poarte aşa, i-am spus eu ei şi nu-mi puteam da seama de ce făcea el ce făcea.

— Bunicule…

— Poţi să-ţi ţii nu-adevărurile pentru dumneata, a zis el.

— Am auzit această istorie, a zis ea, şi cred că este un adevăr.

Mi-am putut da seama că el o făcea să plângă.

— Asta e o agrafă, a zis ea, pe care Miriam şi-o ţinea în păr, ca să nu-i vină în faţă. Fata asta alerga tot timpul de colo-colo. Ar fi murit să stea jos, pricepeţi, pentru că totdeauna îi plăcea să facă ceva. Am găsit-o sub perna ei. E adevărat. De ce era agrafa sub perna ei, poate vreţi să aflaţi. Secretul este că o ţinea în mână toată noaptea ca să nu-şi sugă degetul! Obicei prost de care nu s-a dezvăţat atâta vreme, chiar când avea deja doisprezece ani! Numai eu ştiu asta. M-ar omorî dacă ar şti că vorbesc despre degetul ei, dar am să vă spun, dacă l-aţi privi de-aproape, dacă i-aţi da atenţie, aţi observa că era tot timpul roşu. Întotdeauna se ruşina din pricina asta.

A pus agrafa înapoi la RĂMĂŞIŢE şi a excavat altă fotografie.

— Aici, ah, mi-amintesc, aici sunt Kalman şi Izzi, erau aşa nişte glumeţi!

Bunicul nu privea la nimic, doar la Augustine.

— Vedeţi cum îl ţine Kalman pe Izzi de nas? Ce mai glumeţ! Făceau atâtea glume toată ziua că tata îi numea bufonii din Trachimbrod. Zicea „Sunt aşa nişte bufoni că nici măcar un circ nu i-ar angaja!“

— Dumneavoastră sunteţi din Trachimbrod? am întrebat-o eu.

— Nu e din Trachimbrod, a răspuns bunicul şi şi-a rotit capul de la ea.

— Sunt, a spus ea. Sunt singura care a rămas.

— Ce vreţi să spuneţi? am întrebat eu, pentru că pur şi simplu nu ştiam.

— Au fost ucişi cu toţii, a răspuns ea, şi de aici am început să-i traduc eroului ce spunea. Doar unul sau doi au reuşit să scape.

— Aţi fost cei norocoşi, i-am spus eu.

— Am fost cei nu-norocoşi, a răspuns ea.

— Nu e adevărat, a spus bunicul, cu toate că nu ştiu care parte zicea el că nu e adevărată.

— Ba da. N-ar trebui niciodată să fii cel care rămâne.

— Ar fi trebuit să mori cu ceilalţi, a spus el. (N-am să îngădui niciodată ca asta să rămână în poveste.)

— Întreab-o dacă l-a cunoscut pe bunicul meu.

— L-aţi cunoscut pe bărbatul din fotografie? El a fost bunicul băiatului.

I-am prezentat din nou fotografia.

— Sigur, a răspuns ea şi şi-a expediat din nou privirea spre mine. Ăsta era Safran. A fost primul băiat pe care l-am sărutat în viaţa mea. Sunt aşa o doamnă în vârstă că sunt prea bătrână ca să mă mai sfiesc. L-am sărutat când eram doar o fată şi el era doar un băiat. Spune-i, mi-a zis ea şi mi-a luat mâna în mâna ei. Spune-i că a fost primul băiat pe care l-am sărutat.

— Zice că bunicul tău a fost primul băiat pe care l-a sărutat.

— Eram foarte buni prieteni. Şi-a pierdut o soţie şi doi copii mici, înţelegi, în război. El ştie asta?

— Doi copii mici? am întrebat eu.

— Da.

— Ştie, i-am răspuns eu.

Ea a cercetat RĂMĂŞIŢELE, excavând fotografii şi punându-le pe masă.

— Cum poţi să faci aşa ceva? a întrebat-o bunicul.

— Uite, a zis ea, după o lungă căutare. Asta e o fotografie cu Safran şi cu mine.

Am observat că eroul avea mici râuri care-i coborau pe faţă şi am vrut să-mi pun mâna pe faţa lui, să-i fiu arhitectură.

— Asta e casa lui, în faţa căreia ne aflăm, a explicat ea. Îmi amintesc foarte mult ziua aceea. Mama mea a făcut această fotografie. Îi era foarte drag Safran. Cred că ea voia ca eu să mă mărit cu el, şi chiar îi spusese asta rabinului.

— Atunci dumneavoastră aţi fi bunica lui, i-am spus eu.

A râs şi asta m-a făcut să mă simt bine.

— Mama mea îl plăcea atât de mult pentru că era un băiat foarte politicos şi foarte sfios şi pentru că-i spunea că era drăguţă chiar atunci când nu era.

— Cum o chema? am întrebat-o eu şi mă străduiam să fiu blând, însă femeia şi-a rotit capul către mine ca să-mi spună:

— Nu, n-am să rostesc niciodată numele ei.

Şi atunci mi-am amintit că nu cunoşteam numele acestei femei din faţa noastră. Perseveram să mă gândesc la ea ca fiind Augustine, pentru că, la fel ca bunicul, nu mă puteam opri să-mi doresc ca ea să fie Augustine.

— Ştiu că mai am una, a zis ea, cercetând din nou RĂMĂŞIŢELE.

Bunicul nu voia să se uite la ea.

— Da, a rostit ea, excavând încă o fotografie galbenă, uite-aici una cu Safran şi soţia lui, în faţa casei lor, după ce s-au căsătorit.

Îi dădeam eroului fiecare fotografie, pe măsură ce ea mi-o dădea mie şi el nu reuşea decât cu greu s-o ţină în mâini, care îi tremurau foarte tare. Părea că o parte din el dorea să scrie totul, fiecare cuvânt care se isca, în jurnalul lui. Şi o parte din el refuza să scrie măcar un cuvânt. Îşi deschidea jurnalul şi îl închidea, îl deschidea şi îl închidea, şi părea ca şi când jurnalul însuşi voia să-i zboare din mâini.

— Spune-i că am fost la nuntă. Spune-i.

— A fost la nunta bunicului tău cu prima lui soţie, i-am zis.

— Întreab-o cum a fost.

— A fost frumos, a zis ea. Mi-amintesc că fratele meu ţinea unul din stâlpii baldachinului. Era o zi de primăvară. Zoşa era o fată aşa frumoasă.

— A fost foarte frumos, i-am explicat eu eroului.

— Era mult alb, şi flori şi mulţi copii şi mireasa în rochie lungă. Zoşa era o fată frumoasă şi toţi ceilalţi bărbaţi erau geloşi.

— Întreab-o dacă putem vedea această casă, mi-a cerut el, arătând spre fotografie.

— Aţi putea să ne arătaţi această casă? am întrebat eu.

— Nu există nimic, v-am spus deja. Nimic. Se afla cândva la patru kilometri de aici, dar tot ce mai există din Trachimbrod se află în această casă.

— Spuneţi că se află la patru kilometri de aici?

— Nu mai există nici un Trachimbrod. S-a sfârşit acum cincizeci de ani.

— Du-ne acolo, a zis bunicul.

— Nu-i nimic de văzut acolo. E doar un câmp. Aş putea să vă arăt orice câmp şi ar fi la fel cu a vă arăta Trachimbrodul.

— Noi am venit să vedem Trachimbrodul, a spus bunicul, iar dumneata ai să ne duci la Trachimbrod.

Ea s-a uitat la mine şi mi-a pus mâna pe obraz.

— Spune-i că mă gândesc la el în fiecare zi, spune-i asta.

— La ce vă gândiţi? am întrebat-o eu.

— Spune-i.

— Se gândeşte la el în fiecare zi, l-am informat eu pe erou.

— Mă gândesc la Trachimbrod şi la vremea când eram toţi atât de tineri. Alergam pe străzi goi, poţi să-ţi închipui? Eram doar nişte copii, da. Aşa a fost. Spune-i.

— Alergau goi pe străzi. Erau doar nişte copii.

— Mi-l amintesc aşa de bine pe Safran. M-a sărutat în spatele sinagogii, era o faptă pentru care puteam să fim omorâţi. Încă pot să-mi amintesc ce-am simţit. Semăna puţin cu zborul. Spune-i asta.

— Îşi aminteşte momentul în care a sărutat-o bunicul tău. Ea a zburat puţin.

— Mi-amintesc şi de Rosh Hashanah, când mergeam la râu şi aruncam firimituri de pâine în apă, pentru ca păcatele noastre să plutească departe de noi. Spune-i.

— Îşi aminteşte de râu şi de firimituri de pâine şi de păcatele ei.

— Râul Brod? a întrebat eroul.

Ea şi-a mişcat capul să spună: Da, da.

— Spune-i că bunicul lui şi cu mine şi toţi copiii săream în Brod când era foarte cald afară şi părinţii noştri stăteau la malul apei şi ne urmăreau şi jucau cărţi. Spune-i.

I-am spus.

— Fiecare avea familia lui, însă era ceva ca şi când am fi fost cu toţii o singură familie mare. Oamenii se mai certau, da, însă nu era nimic.

Şi-a retras mâinile de la mine şi le-a pus pe genunchi.

— Mi-e aşa de ruşine, a zis. Omul trebuia să facă orice. După, nu puteai lăsa pe nimeni să-ţi vadă faţa.

— Ar trebui să-ţi fie ruşine, a zis bunicul.

— Să nu vă fie ruşine, i-am spus eu femeii.

— Întreab-o cum a scăpat bunicul meu.

— Ar vrea să ştie cum a scăpat bunicul lui.

— Nu ştie nimic, a intervenit bunicul. E o nebună.

— Nu sunteţi obligată să rostiţi nimic ce nu doriţi să rostiţi, i-am spus eu şi ea a răspuns:

— Atunci n-am să mai rostesc nici un cuvânt.

— Nu sunteţi obligată să faceţi nimic din ce nu doriţi să faceţi.

— Atunci n-am să mai fac niciodată nimic.

— E o mincinoasă, a rostit bunicul şi n-am putut să înţeleg ce-l silea să se poarte astfel.

— Ai putea, te rog, să ne laşi în singurătate, pentru câteva momente? mi s-a adresat Augustine mie.

— Să mergem afară, i-am spus eu bunicului.

— Nu, a zis Augustine, cu dânsul.

— Cu dânsul?

— Te rog, lasă-ne în singurătate pentru câteva momente.

M-am uitat la bunicul, ca să-mi poată da un semnal ce să fac, dar am observat că în ochii lui apăreau lacrimi şi că nu voia să mă privească. Acesta a fost semnalul pentru mine.

— Trebuie să mergem afară, i-am spus eroului.

— De ce?

— Ei o să rostească lucruri în taină.

— Ce fel de lucruri?

— Noi nu putem să fim aici.

Am ieşit şi am închis uşa în urma noastră. Eu ardeam de dorinţa de a mă afla de cealaltă parte a uşii, de partea în care se rosteau adevăruri atât de importante. Sau ardeam de dorinţa de a-mi lipi urechea de uşă, ca să pot cel puţin auzi. Dar ştiam că partea mea era afară, cu eroul. O parte din mine ura această poziţie şi o parte din mine simţea recunoştinţă, pentru că odată ce auzi ceva nu te mai poţi întoarce niciodată la momentul de dinainte să fi auzit.

— Am putea să-i despănuşăm porumbul, am zis şi eroul a fost în acord.

Era aproximativ ora patru după-amiază şi temperatura începea să fie rece. Vântul făcea primele zgomote de noapte.

— Nu ştiu ce să fac, a zis eroul.

— Nici eu nu ştiu.

După aceea a urmat multă vreme o secetă de cuvinte. Doar despănuşam porumb. Nu mă preocupa ce spunea Augustine. Vorbirea bunicului era aceea pe care doream s-o aud. De ce putea el să-i spună anumite lucruri acestei femei pe care n-o mai întâlnise până atunci, când el nu putea să-mi spună mie anumite lucruri? Sau, poate nu-i spunea nimic. Sau poate el minţea. Asta doream eu, ca el să-i prezinte ei nu-adevăruri. Ea nu merita adevărul, nu aşa cum eu meritam adevărul. Sau meritam amândoi adevărul, la fel şi eroul. Noi toţi.

— Despre ce să discutăm? am întrebat, pentru că ştiam că era o chestie de bun-simţ să discutăm.

— Nu ştiu.

— Trebuie să fie ceva.

— Vrei să mai ştii ceva despre America? m-a întrebat el.

— Nu-mi vine nimic în minte acum.

— Ştii despre Times Square?

— Da, am răspuns. Times Square, în Manhattan, pe 42nd Street şi Broadway Avenue.

— Ştii despre cei care stau în faţa jocurilor mecanice toată ziua şi-şi risipesc toţi banii pe care-i au?

— Da. Las Vegas, Nevada. Am citit un articol pe această temă.

— Dar despre zgârie-nori?

— Fireşte. World Trade Center. Empire State Building. Sears Tower.

Nu înţeleg de ce, dar nu eram mândru de tot ce ştiam despre America. Eram ruşinat.

— Şi altceva? a continuat el.

— Mai povesteşte-mi despre bunica ta, am zis eu.

— Bunica mea?

— Despre care vorbeai în maşină. Bunica ta din Kolki.

— Ţii minte.

— Da.

— Ce vrei să ştii?

— Câţi ani are?

— E cam de vârsta bunicului tău, cred, dar arată mult mai bătrână.

— Cum arată?

— E scundă. Ea îşi spune prichindel, ceea ce mi se pare hazliu. Nu ştiu ce culoare are părul ei în realitate, dar şi-l vopseşte într-un soi de castaniu şi galben, cam cum arată mătasea acestui porumb. Ochii îi sunt desperecheaţi, unul albastru şi unul verde. Are vene teribil de varicoase.

— Ce înseamnă vene varicoase?

— Venele de la picioarele ei, pe unde trece sângele, sunt deasupra nivelului pielii şi arată cam ciudat.

— Da, am zis, Bunicul are şi el din astea, pentru că atunci când muncea stătea în picioare toată ziua şi asta i s-a întâmplat.

— Bunica mea s-a ales cu ele din război, pentru că a trebuit să traverseze Europa pe jos, ca să scape. A fost prea mult pentru picioarele ei.

— A traversat Europa pe jos?

— Adu-ţi amine, ţi-am spus că a plecat din Kolki înainte de nazişti.

— Da, mi-aduc aminte.

S-a întrerupt un moment. M-am hotărât să mai primejduiesc o dată totul.

— Povesteşte-mi despre tine şi ea.

— Ce vrei să spui, eu şi ea?

— Eu doar vreau să ascult.

— Nu ştiu ce să spun.

A râs.

— Când eram mic?

— Spune-mi orice.

— Când eram mic obişnuiam să stau sub rochia ei la cinele din familie. Asta e ceva ce-mi amintesc.

— Povesteşte-mi.

— Nu m-am mai gândit la asta de foarte multă vreme.

Eu n-am rostit nimic, aşa ca el să persevereze. Era foarte greu în unele momente, pentru că exista atât de multă tăcere. Însă am înţelegut înţeles că tăcerea era necesară pentru ca el să vorbească.

— Îmi plimbam mâinile în sus şi în jos pe venele ei varicoase. Nu ştiu de ce, sau cum am început să fac aşa. Pur şi simplu o făceam. Eram un copil şi copiii fac probabil asemenea lucruri. Îmi amintesc de asta pentru că am vorbit de picioarele ei.

Am refuzat să rostesc fie şi un cuvânt.

— Era ca atunci când îţi sugi degetul mare. O făceam şi-mi plăcea şi gata.

Rămâi tăcut, Alex. Nu trebuie să vorbeşti.

— Urmăream lumea prin rochia ei. Puteam să văd totul, dar nimeni nu mă putea vedea pe mine. Ca un fort, un ascunziş sub aşternuturi. Eram doar un copil. Patru ani. Cinci ani. Nu ştiu.

Cu tăcerea mea, i-am dat un spaţiu pe care să-l umple.

— Simţeam siguranţă şi pace. Înţelegi, adevărată siguranţă şi adevărată pace. Aşa simţeam.

— Siguranţă şi pace la adăpost de ce?

— Nu ştiu. Siguranţă şi pace la adăpost de ne-siguranţă şi de ne-pace.

— E o poveste frumoasă.

— E adevărată. Nu inventez nimic.

— Bineînţeles. Ştiu că eşti cinstit.

— Doar că uneori inventăm câte ceva numai ca să vorbim. Dar asta chiar s-a întâmplat.

— Ştiu.

— Cu adevărat.

— Te cred.

A urmat o tăcere. Această tăcere era aşa de grea şi aşa de lungă, încât am fost forţat să vorbesc.

— Când ai încetat să te mai ascunzi sub rochia ei?

— Nu ştiu. Poate aveam cinci sau şase ani. Poate puţin mai târziu. Presupun că deja crescusem prea mult ca s-o mai fac. Cineva îmi spusese probabil că nu se mai cuvenea.

— Ce-ţi mai aminteşti?

— La ce te referi?

— Despre ea. Despre tine şi ea.

— De ce eşti aşa de curios?

— De ce eşti aşa de ruşinat?

— Mi-amintesc acele vene ale ei şi-mi amintesc mirosul ascunzişului meu secret, aşa mă gândeam la el, mi-l amintesc ca pe o taină şi-mi amintesc

când mi-a spus odată bunica mea că sunt norocos pentru că sunt amuzant.

— Eşti foarte amuzant, Jonathan.

— Nu, numai asta nu vreau să fiu.

— De ce? Să fii amuzant e un lucru grozav.

— Nu, nu e.

— Dar de ce?

— Cândva credeam că umorul e singura cale de a aprecia cât de minunată şi teribilă e lumea, de a sărbători măreţia vieţii. Înţelegi ce vreau să spun?

— Da, fireşte.

— Acum însă cred că e pe dos. Umorul e o cale de a te trage înapoi din faţa acestei lumi minunate şi teribile.

— Informează-mă despre când erai tu mic, Jonathan.

A râs iar.

— De ce râzi?

A râs din nou.

— Informează-mă.

— Când eram copil îmi petreceam nopţile de vineri acasă la bunica. Nu fiecare vineri, dar cele mai multe. Când intram, ea mă ridica de jos cu una dintre acele îmbrăţişări ale ei, minunate şi înspăimântătoare. Şi când plecam, în după-amiaza următoare, eram iar luat pe sus cu toată dragostea ei. Râd pentru că abia peste ani mi-am dat seama că ea mă cântărea.

— Te cântărea?

— Când era ea de vârsta noastră se hrănea din gunoaie pe când traversa Europa pe jos, desculţă. Era important pentru ea – mai important decât ca eu să mă distrez – să câştig în greutate de câte ori veneam în vizită. Cred că îşi dorea cei mai graşi nepoţi din lume.

— Mai povesteşte-mi despre aceste zile de vineri. Mai povesteşte-mi despre măsurat şi umor şi despre cum te ascundeai sub rochia ei.

— Cred că am terminat de vorbit.

— Trebuie să vorbeşti.

Ţi-a fost milă de mine? De aia ai perseverat?

— Bunica şi cu mine obişnuiam să zbierăm cuvinte de pe veranda din spatele casei ei noaptea, când rămâneam la ea. Asta e ceva ce-mi amintesc. Zbieram cele mai lungi cuvinte care ne veneau în minte. „Fantasmagorie“ zbieram eu, a zis eroul râzând. Cuvântul ăsta mi-l amintesc. Pe urmă ea zbiera un cuvânt în idiş, pe care eu nu-l înţelegeam. Apoi eu zbieram „antediluvian!“.

A zbierat cuvântul către stradă şi asta ar fi fost ceva jenant, dar pe stradă nu era nimeni.

— Şi pe urmă eu urmăream cum i se umflau venele de la gât când striga un cuvânt în idiş. Cred că amândoi eram îndrăgostiţi în taină de cuvinte.

— Şi amândoi eraţi îndrăgostiţi în taină unul de altul.

A râs din nou.

— Ce cuvinte zbiera ea?

— Nu ştiu. N-am ştiut niciodată ce însemnau. Încă o mai aud.

A zbierat un cuvânt în idiş către stradă.

— De ce nu o întrebai ce înseamnă cuvintele?

— Mi-era frică.

— De ce ţi-era frică?

— Nu ştiu. Pur şi simplu mi-era foarte frică. Ştiam că nu trebuia să întreb, aşa că nu întrebam.

— Poate că ea voia ca tu să întrebi.

— Nu.

— Poate că avea nevoie ca tu să întrebi, pentru că dacă nu întrebai, ea nu putea să-ţi spună.

— Nu.

— Poate că ea striga „Întreabă-mă! Întreabă-mă ce strig!“

Despănuşam porumb. Tăcerea era un munte.

— Îţi aminteşti tot betonul ăla din Lvov? a întrebat el.

— Da.

— Şi eu.

Altă tăcere. N-aveam nimic despre care să vorbim, nimic important. Nimic nu putea fi destul

de important.

— Ce scrii în jurnalul tău?

— Îmi iau note.

— Despre ce?

— Pentru cartea la care lucrez. Lucruri mărunte pe care vreau să le ţin minte.

— Despre Trachimbrod?

— Corect.

— E o carte bună?

— N-am scris decât bucăţi. Am scris câteva pagini înainte să vin aici în vara asta, câteva în avion până la Praga, alte câteva în tren până la Lvov, câteva noaptea trecută.

— Citeşte-mi din ea.

— E jenant.

— Nu-i aşa. Nu-i jenant.

— Ba da.

— Nu e, dacă-mi povesteşti mie. Eu am să mă încânt, îţi promit. Sunt foarte simplu de fermecat.

— Nu, a zis el.

Aşa că am făcut ceea ce am crezut că e OK şi chiar ceva distractiv. I-am luat jurnalul şi l-am deschis. El n-a spus că pot să-l citesc, dar nici nu l-a cerut înapoi. Iată ce-am citit:

> I-a spus tatălui său că el poate să aibă grijă de mama şi de Micul Igor. A trebuit s-o spună pentru a se şi îndeplini. În sfârşit, era pregătit. Tatălui său nu-i venea să creadă. Ce? a întrebat el. Ce? Şi Saşa i-a mai spus o dată că va avea el grijă de familie, că va înţelege dacă tatăl lui trebuia să plece şi să nu se mai întoarcă niciodată şi că asta nici măcar nu-l va face să fie mai puţin tată. I-a spus tatălui său că va ierta. Vai, tatăl său s-a umplut de furie, de mânie şi i-a spus lui Saşa că o să-l omoare şi Saşa i-a zis tatălui său că el o să-l omoare şi s-au îndreptat unul către altul cu violenţă şi tatăl său a zis: Spune-mi-o în faţă, nu cu ochii la podea, şi Saşa a spus: Nu eşti tatăl meu.

Când bunicul şi Augustine au ieşit din casă, noi terminaserăm deja o movilă de porumb şi lăsaserăm pănuşele într-o movilă de partea cealaltă a treptelor. Citisem câteva pagini din junalul lui. Unele scene erau aşa. Altele erau foarte diferite. Unele se petreceau devreme în istorie şi altele încă nu se petrecuseră. Am înţeles ce făcea el când scria aşa. La început asta m-a înfuriat, pe urmă m-a întristat şi pe urmă am devenit recunoscător, apoi m-a înfuriat iar şi am trecut prin toate aceste stări de sute de ori, oprindu-mă la fiecare doar câte un moment şi apoi trecând la următoarea.

— Mulţumesc, a zis Augustine, examinând movilele, una de porumb, una de pănuşe. Ce aţi făcut e un lucru foarte frumos.

— O să ne ducă la Trachimbrod, ne-a informat bunicul. Nu trebuie să risipim timpul. Se face târziu.

I-am spus asta eroului.

— Mulţumeşte-i ei din partea mea.

— Mulţumesc, i-am spus eu lui Augustine.

Bunicul a zis:

— Ea ştie.

Petrecerea de nuntă a fost extraordinară!
sau
Totul se duce la vale după nuntă, 1941

Într-un anumit sens familia miresei îşi tot pregătea casa pentru nunta ei cu mult înainte ca Zoşa să se fi născut, dar abia după ce bunicul meu a făcut fără entuziasm cererea în căsătorie – stând pe ambii genunchi, iar nu pe unul – lucrările de renovare au căpătat un ritm isteric. Podelele din lemn de esenţă tare au fost acoperite cu canava albă şi au fost instalate mese într-un şir care se întindea de la dormitorul mare până la bucătărie, fiecare împodobită cu cartonaşe cu nume, minuţios poziţionate, a căror amplasare a provocat dureri de cap săptămâni în şir. (Avra nu poate să stea alături de Zoşa, trebuie să se afle lângă Ioşke şi Libbi, dar nu dacă asta înseamnă să aşezăm pe Libbi lângă Anşel sau pe Anşel lângă Avra, sau pe Avra undeva în preajma aranjamentelor florale, pentru că e groaznic de alergic şi o să moară. Şi, neapărat, să-i ţinem pe Verticalişti şi Cocârjaţi pe laturi opuse ale mesei.) Au fost cumpărate perdele noi pentru ferestrele noi, nu pentru că perdelele vechi de la ferestrele vechi ar fi avut vreun cusur, ci pentru că Zoşa se mărita şi asta cerea perdele şi ferestre noi. Oglinzile noi au fost lustruite, iar ramele lor fals antice minuţios murdărite. Părinţii mândri, Menachem şi Tova, s-au îngrijit ca totul, până la ultimul şi cel mai mic detaliu, să fie făcut extraordinar de bine.

Casa consta în fapt din două case, legate între ele la mansardă, când riscanta afacere cu păstrăvi a lui Menachem s-a dovedit atât de remarcabil de profitabilă. Era cea mai mare casă din

Trachimbrod, dar totodată cea mai puţin funcţională, pentru că trebuia să urci şi să cobori cele trei rânduri de scări şi să traversezi douăsprezece camere ca să treci dintr-o încăpere în alta. Era împărţită pe funcţii: dormitoarele, camera de joacă a copiilor şi biblioteca într-una din jumătăţi, bucătăria, sufrageria şi camera de lucru a bărbatului în cealaltă. Pivniţele – dintre care una adăpostea impresionantele rasteluri de vin care, promitea Menachem, aveau să fie cândva pline cu vinuri impresionante, cealaltă folosită de Tova ca loc liniştit pentru cusut – erau despărţite doar de un perete de cărămidă, însă ele se aflau, pentru toate scopurile practice, la distanţă de patru minute de mers una de alta.

Casa Dublă dădea la iveală toate aspectele prosperităţii de dată recentă a proprietarilor ei. O verandă era pe jumătate terminată, iţindu-se ca o sticlă spartă din spatele clădirii. Stâlpii de marmură ai scărilor în spirală legau podelele de tavane. Tavanele au fost înălţate numai la etajele inferioare, astfel încât camerele de la catul al treilea nu mai puteau fi locuite decât de copii şi pitici. În latrină au fost instalate toalete de porţelan în locul closetelor fără scaun, din cărămidă, pe care le foloseau pentru a se uşura toţi ceilalţi locuitori din ştetl. Grădina perfectă a fost desfiinţată şi înlocuită cu o alee cu pietriş, mărginită de azalee care erau tăiate prea scurt ca să mai poată înflori. Dar cea mai mare mândrie a lui Menachem erau schelele: simbolul că lucrurile erau mereu în schimbare, mereu puţin îmbunătăţite. Iubea scheletul de bârne şi grinzi mobile tot mai mult, pe măsură ce construcţia avansa, le iubea mai mult decât iubea casa însăşi şi în cele din urmă l-a convins pe arhitect, care se codea, să le includă în planurile finale. Muncitorii au fost şi ei incluşi în planurile finale. Nu tocmai muncitori, ci actori locali plătiţi să arate ca nişte muncitori, să umble pe scândurile schelei, să bată

cuie fără rost în ziduri inutile, să scoată aceleaşi cuie, să cerceteze schiţe. (Schiţele însele au fost incluse în schiţe, iar în acele schiţe erau schiţe cu schiţe cu schiţe…) Problema lui Menachem era următoarea: la cât de mulţi bani avea, nu erau destule lucruri de cumpărat. Soluţia lui Menachem era următoarea: decât să mai cumpere alte lucruri, mai bine continua să cumpere lucrurile pe care le avea deja, ca un om care, aflat pe o insulă pustie, îşi repovesteşte şi înfloreşte singura glumă pe care şi-o aminteşte. Visul lui era ca această Casă Dublă să fie un fel de infinitate, veşnic o fracţiune din ea însăşi – care să vorbească despre un sac cu bani fără fund – veşnic apropiindu-se, dar niciodată ajungând la desăvârşire.

Splendidă! Aproape toată, Tova! Splendidă!

Ce casă! Şi tu arăţi de parcă eşti mai slabă la faţă.

Minunată! Toată lumea ar trebui să te invidieze.

Nunta – petrecerea – a fost evenimentul anului 1941, cu atât de mulţi invitaţi încât, dacă ar fi ars casa sau ar fi înghiţit-o pământul, populaţia evreiască din Trachimbrod ar fi dispărut în totalitate. Au fost trimise scrisori de rapel cu câteva săptămâni înainte de invitaţie, care a fost trimisă cu o săptămână înainte de organizarea oficială.

NU UITAŢI:
CĂSĂTORIA FIICEI LUI
TOVA
ŞI A SOŢULUI EI*
18 IUNIE 1941
CUNOAŞTEŢI CASA

*Menachem

Şi n-a uitat nimeni. Doar diverşii trachimbrodezi care n-au fost, după aprecierea lui Tova, demni de o invitaţie nu s-au aflat la petrecere şi, ca atare, nu

s-au aflat în cartea invitaţilor şi, ca atare, nu au fost cuprinşi în ultimul recensământ practic al acelui ştetl înainte de distrugerea sa şi, ca atare, au fost uitaţi pe veci.

În timp ce oaspeţii pătrundeau înăuntru, neputându-se abţine să admire lambriurile stilizate, bunicul meu s-a scuzat şi a coborât în pivniţa cu rasteluri pentru vin, să-şi scoată tradiţionalul costum de mire şi să se îmbrace cu o haină uşoară de bumbac, mai potrivită cu căldura umedă.

Absolut fermecător, Tova. Uită-te la mine, sunt fermecat.

Nu seamănă cu nimic, de nicăieri, de niciodată.

Aţi cheltuit probabil o avere pe aceste adorabile aranjamente florale. Ach!

Extraordinar!

Un tunet puternic a trosnit din depărtări şi, înainte să fie timp să se închidă măcar una dintre ferestrele cele noi, sau măcar să se tragă noile perdele, un vânt cu viteză şi forţă ameţitoare a năvălit în casă, măturând aranjamentele florale şi săltând în aer cartonaşele care stabileau locurile. Pandemoniu. Pisica miorlăia, apa fierbea, femeile mai în vârstă se ţineau cu mâinile de pălăriile cu meşe care le acopereau capetele aproape pleşuve. Pala de vânt a plecat la fel de iute cum a venit, dând drumul cartonaşelor cu nume înapoi pe masă, nici măcar una nemaiajungând pe locul iniţial – Libbi alături de Kerman (care spusese că participarea lui la petrecere era condiţionată de o distanţă de trei mese între el şi acea târfă îngrozitoare), Tova chiar la capătul ultimei mese (loc rezervat pentru negustorul de peşte al cărui nume nu şi-l amintea nimeni, şi a cărui invitaţie fusese strecurată sub uşa lui în ultima clipă, căci se simţiseră vinovaţi pentru pierderea recentă a soţiei lui, moartă de cancer), Rabinul Vertical alături de Cocârjata declarată Şana P (care se simţea la fel de respinsă şi atrasă de el cum era şi el de ea) şi

bunicul meu aterizând într-o poziţie obscenă peste sora mai tânără a miresei lui.

Zoşa şi mama ei – roşii de jenă, albe de tristeţea nunţii imperfecte – se foiau de colo-colo, străduindu-se în zadar să refacă ordinea atât de minuţios stabilită a tuturor lucrurilor, culegând de pe jos cuţite şi furculiţe, ştergând vinul vărsat pe podele, aşezând cum trebuie aranjamentele florale, punând la loc numele care fuseseră risipite ca dintr-un pachet de cărţi de joc aruncate la întâmplare.

Să sperăm că nu e adevărat ce se spune, încerca să glumească tatăl miresei peste toată vânzoleala, *că totul se duce la vale după nuntă!*

Sora mai mică a miresei se rezema de un raft al rastelurilor goale de vin când a intrat bunicul meu în pivniţă.

Salut, Maia.

Salut, Safran.

Am venit să mă schimb.

Zoşa o să fie foarte dezamăgită.

De ce?

Pentru că ea crede că eşti perfect. Aşa mi-a spus. Şi ziua ta de nuntă nu-i momentul potrivit să te schimbi.

Nici măcar în ceva mai comod?

Ziua ta de nuntă nu-i momentul în care să te simţi comod.

O, surioară, zise el şi o sărută acolo unde nu mai erau obraji, ci doar buze. *Un simţ al umorului pe măsura frumuseţii tale.*

Ea îşi trase chiloţeii de dantelă de sub reverul lui. *În sfârşit,* zise, atrăgându-l în braţele ei, *încă puţin şi aş fi explodat.*

Jucărie în voia sorţii, 1941-1924

În timp ce se iubeau grăbiţi sub tavanul înalt de patru metri care răsuna ca şi când s-ar fi putut prăbuşi în orice clipă sub bubuiturile atâtor călcâie – în strădania generală de-a face ordine, nimeni nu băgase măcar de seamă absenţa prelungită a mirelui – bunicul meu se întreba dacă nu cumva era doar o jucărie în voia sorţii. Nu cumva tot ce se întâmplase, de la primul său sărut până aici, până la prima sa infidelitate conjugală, era numai rezultatul inevitabil al unor împrejurări asupra cărora el nu avea nici un control? Cât de vinovat putea el să fie în realitate, când de fapt nu avusese niciodată de ales? Ar fi putut să se afle sus, cu Zoşa? Era asta o posibilitate? Ar fi putut să se afle penisul lui în orice alt loc decât acolo unde se afla şi nu se afla şi se afla şi nu se afla, şi se afla acum? Ar fi putut el să fie cuminte?

Dinţii lui. E primul lucru care-mi sare în ochi de câte ori îi cercetez portretul de sugar. Nu e mătreaţă căzută din părul meu. Nu e o dâră de grund sau de vopsea albă. Între buzele subţiri ale bunicului meu, plantat în acele gingii purpurii ca un stal de teatru populat de albinoşi, se află un set complet de dinţi. Probabil că doctorul ridicase din umeri, aşa cum obişnuiau doctorii să facă atunci când nu puteau explica un fenomen medical, şi o liniştiseră pe străbunica mea cu poveşti despre semne bune. Dar mai e şi portretul de familie, pictat trei luni mai târziu. Uitaţi-vă, de data asta, la buzele *ei* şi veţi vedea că nu era pe deplin liniştită: tânăra mea străbunică se încrunta.

Dinţii bunicului meu, atât de admiraţi de tatăl său, care vedea în ei un semn de virilitate, erau aceia care-i însângerau sfârcurile mamei sale şi-i provocau dureri, aceia care o obligau să doarmă pe-o parte şi care până la urmă făcuseră alăptatul imposibil. Din pricina acelor dinţi, a acelor molari

mititei şi drăgălaşi, a acelor premolari simpatici, străbunicii mei au încetat să mai facă dragoste şi au avut doar un singur copil. Din pricina acelor dinţi, bunicul meu a fost îndepărtat prematur de la sânul mamei sale şi n-a primit niciodată substanţele nutritive de care avea nevoie trupul lui de pui golaş.

Braţul lui. Ar fi imposibil să iei la rând, de mai multe ori, toate fotografiile, fără să observi ceva atât de neobişnuit. Dar e ceva care apare atât de frecvent încât nu poate fi explicat ca o poziţie aleasă de fotograf sau ca simplă coincidenţă. Mâna dreaptă a bunicului meu nu ţine niciodată nimic – nu servietă, nu vreo hârtie, nici măcar cealaltă mână a sa. (Iar în singura fotografie făcută cu el în America – la doar două săptămâni după sosirea lui acolo şi numai cu trei săptămâni înainte să se prăpădească – o ţine pe mama mea, pe atunci copil de ţâţă, cu mâna stângă.) Lipsit de cantitatea necesară de calciu, trupul lui de sugar a fost nevoit să-şi aloce resursele în mod judicios, iar braţul lui drept a tras paiul cel scurt. Privea neputincios cum sfârcul roşu şi umflat se făcea tot mai mic, îndepărtându-se de el pentru totdeauna. La vremea când avea cel mai mult nevoie să-l apuce, n-a putut s-o facă.

Aşa că îmi imaginez că din pricina dinţilor lui n-a primit lapte şi din pricină că n-a primit lapte braţul lui drept a murit. Din pricină că braţul i-a murit n-a lucrat niciodată la moara cea ameninţătoare, ci la tăbăcăria din afara satului şi a fost scutit de încorporarea care i-a trimis pe colegii lui de şcoală să moară în bătălii fără speranţă împotriva naziştilor. Braţul avea să-l salveze din nou, atunci când l-a împiedicat să se întoarcă înot la Trachimbrod pentru a-şi salva unica iubire (care a murit în râu cu toţi ceilalţi) şi iar, când l-a împiedicat să se înece el însuşi. Braţul lui l-a salvat din nou când a făcut-o pe Augustine să se îndrăgostească de el şi să-l salveze şi l-a mai salvat

o dată, cu ani mai târziu, când l-a împiedicat să se îmbarce pe nava *New Ancestry*, cu destinaţia Ellis Island, care avea să fie trimisă înapoi din ordinul autorităţilor americane de la serviciul imigrări, şi ai cărei pasageri aveau mai târziu să piară în lagărul morţii de la Treblinka.

Şi datorită braţului lui, sunt convins – acel inutil mădular inert – avea el puterea să facă să se îndrăgostească de el fără scăpare orice femeie îi ieşea în cale, să se culce cu peste patruzeci de femei din Trachimbrod şi cu cel puţin de două ori mai multe din satele învecinate şi să facă acum dragoste, în picioare şi la iuţeală, cu sora mai mică a proaspetei sale soţii.

Prima a fost văduva Rose W, care trăia într-una dintre casele vechi de lemn de lângă Brod. Ea credea că era milă ceea ce simţea pentru băiatul infirm care venise din partea congregaţiei Cocârjate să ajute la curăţenia casei, milă care a împins-o să-i aducă o farfurie cu prăjiturele şi un pahar cu lapte (numai la vederea lui, i s-a întors stomacul pe dos), milă care a făcut-o să-l întrebe câţi ani are şi să-şi spună şi ea vârsta, un lucru pe care nici măcar bărbatul ei nu-l ştiuse niciodată. Credea că simţea milă atunci când şi-a îndepărtat straturile de fard, arătându-i singura parte a trupului ei pe care nimeni, nici măcar soţul ei, nu o văzuse în peste şaizeci de ani. Şi milă a fost, sau aşa credea ea, când l-a condus în dormitor să-i arate scrisorile de dragoste ale soţului ei, trimise de pe un vas din Marea Neagră, în timpul Primului Război Mondial.

În asta, îi spuse ea, prinzându-l de mâna fără viaţă, *a ataşat bucăţi de sfoară cu care şi-a măsurat corpul – cap, coapsă, antebraţ, deget, gât, totul. Voia ca eu să dorm cu ele sub pernă. Zicea că atunci când se întoarce o să-i măsurăm iar corpul cu sfoara, ca dovadă că el nu se schimbase… Ah, mi-aduc aminte de asta*, continuă ea, trecându-şi degetele peste o foaie de hârtie

îngălbenită şi plimbându-şi mâna – conştientă sau nu de ce făcea – pe braţul inert al bunicului meu. *În asta mi-a scris despre casa pe care avea s-o construiască pentru noi. A făcut chiar şi un mic desen cu ea, deşi era un artist foarte modest. Casa urma să aibă un mic iaz, nu un iaz adevărat, doar ceva mic, cât să putem avea peşte. Şi deasupra patului avea să fie o fereastră, ca să putem vorbi despre constelaţii înainte să adormim… Şi aici*, arătă ea, conducându-i braţul sub tivul fustei, *este scrisoarea în care mi-a jurat credinţă până la moarte*.

Femeia stinse lumina.

E bine aşa? întrebă ea, conducându-i mâna moartă şi lăsându-se pe spate.

Luând o iniţiativă care depăşea cei zece ani ai lui, bunicul meu o trase spre el, îi scoase, cu ajutorul ei, bluza neagră, care mirosea atât de puternic a bătrâneţe încât lui îi fu teamă că n-o să mai miroasă a tânăr niciodată, apoi fusta, ciorapii (umflaţi sub presiunea varicelor), chiloţii şi tamponul de vată pe care-l păstra acolo pentru eventualitatea unor evenimente neprevăzute, devenite acum regulate. Camera era îmbibată de mirosuri pe care el nu le mai întâlnise niciodată laolaltă: praf, sudoare, cină, baia după ce-o folosea mama lui. Ea îi scoase şortul şi chiloţii şi se lăsă pe el cu spatele, ca şi când el ar fi fost un scaun cu rotile. *Ah*, gemu ea, *ah*. Şi pentru că bunicul meu nu ştia ce să facă, făcea şi el întocmai ca ea: *Ah*, gemu el. Şi când ea gemu *Te rog*, gemu şi el *Te rog*. Şi când ea se scutură cu convulsii mici şi rapide, făcu şi el la fel. Şi când ea rămase tăcută, el o imită.

Pentru că bunicul meu avea doar zece ani, nu părea ceva neobişnuit că era capabil să facă dragoste – sau să i se facă dragoste – timp de câteva ore fără întrerupere. Însă, aşa cum avea să descopere mai târziu, nu prepubertatea lui îi dăduse o astfel de longevitate de acuplare, ci o altă

deficienţă fizică, datorată subnutriţiei de pe vremea când era sugar: ca un vagon fără frâne, el nu se oprea niciodată brusc. Această ciudăţenie le-a fericit profund pe cele o sută treizeci şi două de amante ale sale, iar pe el l-a lăsat relativ indiferent: cum să-ţi lipsească ceva ce n-ai cunoscut niciodată? În plus, el nu şi-a iubit niciodată vreo amantă. Niciodată n-a luat drept iubire ceea ce simţea. (Numai una însemnase ceva pentru el şi o naştere problematică făcuse iubirea adevărată imposibilă.) Aşa că, la ce trebuia să se aştepte?

Prima lui legătură, care a durat timp de patru ani, în fiecare duminică după-amiază – până când văduva şi-a dat seama că îi dăduse mamei lui lecţii de pian cu mai mult de treizeci de ani în urmă şi n-a mai suportat să-i mai arate nici o scrisoare – n-a fost deloc o legătură amoroasă. Bunicul meu era un pasager care consimte. Era bucuros să-şi dea braţul – singura parte a trupului său căreia Rose îi acorda cu adevărat atenţie; actul în sine nu era niciodată altceva decât un mijloc de-a ajunge mai aproape de braţul lui – ca un dar săptămânal, să se prefacă alături de ea că nu făceau dragoste într-un pat cu baldachin, ci într-un far, undeva pe un debarcader în calea vânturilor, că siluetele lor, proiectate de lampa puternică pe apele negre, puteau ţine loc de binecuvântare pentru marinari şi puteau să-i aducă soţul înapoi. Era fericit să-şi lase braţul mort să ţină locul braţului absent după care tânjea văduva, de dorul căruia recitea scrisori îngălbenite şi trăia în afara ei înseşi şi în afara propriei vieţi. De dorul căruia făcea dragoste cu un copil de zece ani. Braţul era acel braţ, şi la acel braţ – şi nu la soţul ei sau măcar la ea însăşi – s-a gândit ea şapte ani mai târziu, pe 18 iunie 1941, când primele explozii germane ale războiului i-au zguduit casa din temelii, iar ochii i s-au rostogolit în cap ca să-şi vadă, înainte de-a muri, propriile măruntaie.

Sânge înfierbântat şi dramă, 1934

Fără să aibă habar în ce se transformase însărcinarea lor, enoriaşii Cocârjaţi îl plăteau pe bunicul meu să facă vizite săptămânale acasă la Rose şi au ajuns să-l plătească să facă servicii asemănătoare unor văduve şi altor doamne neputincioase din întreg Trachimbrodul. Părinţii lui n-au aflat niciodată adevărul, fiind mulţumiţi de entuziasmul lui de-a face bani şi de a-şi petrece timpul cu persoanele în vârstă, ambele porniri devenind preocupări personale importante pe măsură ce ei înşişi avansau în vârstă şi în sărăcie.

Începusem să credem că ai sânge de ţigan, îi spunea tatăl său, la care el nu făcea decât să zâmbească, acesta fiind răspunsul pe care îl dădea de obicei tatălui său.

Ceea ce înseamnă, zicea mama – mama lui pe care o iubea mai mult decât se iubea pe sine – *că e bine să vedem că faci ceva bun cu timpul tău*.

Îl săruta pe obraz şi-i ciufulea părul, ceea ce-l nemulţumea pe tatăl său, care credea că Safran era deja prea mare pentru aşa ceva.

Cine-i puiul meu? îl întreba ea, când tatăl lui nu era prin preajmă.

Eu sunt, răspundea el, iubind întrebarea, iubind răspunsul şi iubind sărutarea care venea cu răspunsul la întrebare. *Nu trebuie să cauţi mai departe de mine.* Ca şi când ar fi fost ceva de care el se temea cu adevărat, şi anume că ea *chiar* s-ar putea să caute într-o zi mai departe. Şi din acest motiv, pentru că el dorea ca ea să se uite la el şi niciodată în altă parte, nu i-a spus mamei lui niciodată nimic din ce credea că ar putea s-o supere, din ce ar fi putut-o determina să-l preţuiască mai puţin sau s-o facă geloasă.

Tot astfel, poate, n-a povestit niciodată unui prieten despre aventurile lui, sau unei amante despre precedenta. Se temea atât de tare să nu fie

descoperit, încât nici măcar în jurnalul lui intim – singura poveste scrisă a vieţii lui pe care o am de dinainte ca el s-o fi întâlnit pe bunica mea, după război, într-un lagăr pentru strămutaţi – n-a amintit nici măcar o dată de ele.

Ziua în care şi-a pierdut virginitatea cu Rose: *Azi nu s-a petrecut mare lucru. Tata a primit un transport de împletituri din Rovno şi a zbierat la mine când mi-am neglijat îndatoririle. Mama mi-a sărit în apărare, ca de obicei, dar el tot a strigat la mine. Gândit toată noaptea la faruri. Ciudat.*

Ziua în care a făcut prima oară sex cu o fecioară: *Azi fost la teatru. Prea plictisit ca să rămân până la sfârşitul primului act. Băut opt ceşti de cafea. Credeam că am să explodez. N-am explodat.*

Ziua în care a făcut prima oară dragoste pe la spate: *M-am gândit mult la ce-a spus mama despre ceasornicari. A fost atât de convingătoare, dar tot nu sunt sigur că îi dau dreptate. I-am auzit, pe ea şi pe tata, ţipând în dormitorul lor, lucru care m-a ţinut treaz aproape toată noaptea, dar când totuşi am adormit, în cele din urmă, am dormit profund.*

Nu pentru că îi era ruşine sau măcar pentru că îşi închipuia că face ceva rău, căci ştia că ceea ce făcea era corect, mai corect decât văzuse pe cineva făcând şi ştia că a face ceea ce e corect adesea înseamnă să te simţi rău şi dacă descoperi că te simţi rău, probabil că faci bine. Dar mai ştia şi că iubirea are o latură de exagerare şi, dacă mama lui sau Rose sau altcineva dintre făpturile care-l iubeau aflau una de alta, n-ar fi putut decât să se simtă în inferioritate. Ştia că „Te iubesc“ înseamnă în acelaşi timp *Te iubesc mai mult decât te iubeşte sau te-a iubit sau te va iubi altcineva* şi, totodată, *te iubesc într-un fel în care nu mai iubesc şi n-am iubit şi n-am să mai iubesc pe nimeni altcineva*. Ştia că, prin definiţia iubirii, era imposibil să iubeşti două persoane. (Alex, acesta este, în parte,

motivul pentru care nu-i pot povesti bunicii mele despre Augustine.)

A doua amantă a fost tot o văduvă. Tot zece ani avea când a fost invitat de un coleg de şcoală la o piesă, la teatrul din ştetl, care servea totodată ca sală de dans şi, de două ori pe an, ca sinagogă. Biletul lui corespundea unui loc deja ocupat de Lista P, pe care a recunoscut-o ca fiind tânăra văduvă a primei victime a Casei Duble. Era micuţă, cu şuviţe de păr moale, castaniu, scăpate din coada de cal legată strâns. Fusta ei roz era atât de netedă şi de curată – prea netedă şi prea curată –, de parcă ar fi fost spălată şi călcată de zeci de ori. Era frumoasă, adevărat, frumoasă datorită grijii demne de milă cu care se ocupase de fiecare amănunt. Să presupunem că soţul ei ar fi fost nemuritor, că energia lui s-ar fi răspândit în pământ, hrănindu-l, îngrăşându-l şi stimulând apariţia unei vieţi noi, atunci la fel se întâmpla şi cu iubirea ei care continua să supravieţuiască, răspândită în miile de treburi zilnice – o asemenea întindere a iubirii încât, chiar împărţită în atâtea feluri, tot era suficientă pentru a coase nasturi la cămăşi care n-aveau să mai fie purtate niciodată, pentru a strânge crengi căzute din copaci şi a călca fuste de zece ori înainte de a fi îmbrăcate o singură dată.

Cred… începu el, arătându-i biletul.

Dar dacă te uiţi, spuse Lista, arătându-i-l pe al ei, care indica limpede acelaşi loc, *e al meu*.

Dar e şi al meu.

Ea începu să bombăne ceva despre absurditatea teatrului, mediocritatea actorilor şi prostia dramaturgilor, despre tâmpenia inerentă a piesei în sine, şi cum n-o surprindea deloc că acei tipi nătângi nu erau în stare măcar să asigure câte un scaun pentru fiecare spectator. Apoi însă îi observă braţul şi fu copleşită.

Se pare că n-avem decât două opţiuni, zise ea vorbind pe nas. *Fie stau la tine în poală, fie*

plecăm amândoi de-aici. Urmarea a fost că au inversat ordinea şi le-au făcut pe amândouă.

Îţi place cafeaua? întrebă ea, mişcându-se prin bucătăria imaculată, atingând fiecare obiect, rearanjându-l, fără să-l privească.

Sigur.

Multor persoane tinere nu le place.

Mie da, răspunse el, cu toate că, de fapt, nu băuse niciodată o ceaşcă de cafea.

Intenţionez să mă mut înapoi la mama.

Poftim?

Casa asta trebuia să fie pentru când aveam să mă mărit, dar ştii ce s-a întâmplat.

Da. Îmi pare rău.

Deci vrei cafea? întrebă ea, plimbându-şi degetele pe mânerul lustruit al unui dulap.

Sigur, dacă bei şi tu. Nu face doar pentru mine.

Am să beau. Dacă tu vrei, răspunse ea şi apucă un burete şi apoi îl lăsă jos.

Dar nu numai pentru mine.

Am să beau.

După doi ani şi şaizeci şi opt de amante, Safran a înţeles că lacrimile de sânge lăsate pe cearşafurile Listei erau lacrimi virginale. Ea şi-a amintit împrejurările morţii celui care urma să-i devină în curând soţ: prăbuşirea unei schele care i-a luat viaţa în dimineaţa nunţii, pe când mergea să îngenuncheze în faţa Cadranului, făcând din Lista o văduvă doar în spirit, înainte să se fi putut consuma căsătoria, înainte ca ea să poată sângera pentru el.

Bunicul meu era îndrăgostit de mirosurile femeilor. Le purta miresmele pe degete ca pe inele şi pe vârful limbii ca pe cuvinte – combinaţii neobişnuite de mirosuri obişnuite. În sensul ăsta, Lista deţinea un loc special în amintirea lui – cu toate că nu era nici unica virgină, nici singura amantă episodică – ca fiind singura parteneră care l-a inspirat să facă baie.

Am fost la teatru azi. Prea plictisit ca să rămân tot actul întâi. Băut opt ceşti de cafea. Am crezut că am să explodez. N-am explodat.

A treia n-a fost o văduvă, ci o altă întâlnire întâmplătoare la teatru. Din nou s-a dus la invitaţia unui prieten – acelaşi pe care-l abandonase pentru Lista – şi din nou a plecat fără el. De data asta, Safran era aşezat între colegul lui de şcoală şi o tânără ţigancă, pe care a recunoscut-o ca fiind una dintre vânzătoarele de la târgul de duminică din Luţk. L-a uimit îndrăzneala ei: să se arate la o activitate din ştetl, să rişte umilinţa de-a fi văzută de plasatorul neplătit şi superzelos Rubin B şi de a i se cere să părăsească locul, să fie o ţigancă printre evrei. Demonstra o calitate care era sigur că lui îi lipsea şi asta a stârnit ceva în el.

La prima vedere, coada lungă care-i atârna peste umăr şi i se revărsa în poală i-a părut bunicului meu ca un şarpe pe care ea avea să-l facă să danseze dintr-un coş înalt de răchită într-altul, la târgul de duminică la a doua privire i-a părut la fel. Când luminile s-au stins, şi-a folosit braţul stâng pentru a-i da drumul celui drept între el şi fată. S-a asigurat că ea a observat – urmărind cu plăcere transformarea expresiei buzelor ei, de la o milă vagă la zâmbetul profund erotic – şi atunci când s-a ridicat cortina grea a fost sigur că aşa avea să i se ridice şi ei fusta uşoară în acea noapte.

Era 18 martie 1791, răsună o voce autoritară din culise, *când căruţa cu două osii a lui Trachim B l-a ţintuit pe proprietar sub ea, pe fundul râului Brod. Micile gemene W au fost primele care au văzut rămăşiţele ciudate ridicându-se la suprafaţă…*

(*Cortina se ridică, dând la iveală un decor de provincie: un pârâu care curge bolborosind din susul scenei, stânga, în josul scenei, dreapta, mulţi copaci şi frunze scuturate şi două fete, gemene, cam de şase ani, purtând pantalonaşi de lână cu*

nojiţe din fir de tort şi bluze cu gulere în formă de fluture, cu volănaşe albastre).

VOCE AUTORITARĂ

…trei buzunare goale, mărci poştale din locuri îndepărtate, bolduri şi ace de cusut, eşantioane de ţesătură stacojie, primele şi unicele cuvinte ale unui testament: „Iubirii mele îi las totul“.

HANNAH

(*Vaiet asurzitor.*)

(CHANA *intră plescăind în apa rece, ridicându-şi deasupra genunchilor nojiţele din fir de tort de la pantalonaşi, împingând în lături rămăşiţele vieţii lui* TRACHIM *în timp ce plescăie mai departe.*)

CĂMĂTARUL CĂZUT ÎN DIZGRAŢIE, IANKEL D

(*Stârnind cu vârful încălţărilor noroiul de pe mal în timp ce se întreaptă şontâcăind către fete*.) Vă întreb, ce faceţi voi acolo, fete aiurite? Apa? Apa? Dar iaca, nu-i nimic de văzut! Doar o masă lichidă. Staţi pe loc! Nu fiţi proaste, cum am fost eu cândva. Viaţa e un preţ prea scump pentru prostie.

BIŢL BIŢL R

(*Urmărind agitaţia, din barca lui, care e legată cu parâmă de una dintre capcanele lui.*) Hei, ce se petrece acolo? Păcătosule Iankel, pleacă de lângă fiicele gemene de parte femeiască ale rabinului!

SAFRAN

(*La urechea* TINEREI ŢIGĂNCI, *acoperit de lumina rampei, de un galben estompat.*) Îţi place muzica?

CHANA

(*Râzând, împroşcând apa cu obiecte care se adună în jurul ei ca o grădină.*) Ies la iveală cele mai năstruşnice obiecte!

TÂNĂRA ŢIGANCĂ

(*În umbrele proiectate de copacii bidimensionali, foarte aproape de urechea lui SAFRAN.*) Ce-ai spus?

SAFRAN

(*Folosindu-se de umăr ca să-şi împingă braţul mort în poala* ŢIGĂNCII.) Mă întrebam dacă-ţi place sau nu muzica.

SOFIOWKA N

(*Ivindu-se de după un copac.*) Am văzut tot ce s-a întâmplat. Am fost de faţă la tot.

TÂNĂRA ŢIGANCĂ

(*Strângând braţul mort al lui* SAFRAN *între coapsele ei.*) Nu, nu-mi place muzica. (*Dar de fapt voia să spună: Îmi place muzica mai mult decât orice altceva pe lume, după tine.*)

CĂMĂTARUL CĂZUT ÎN DIZGRAŢIE, IANKEL D

Trachim?

SAFRAN

(*Cu praf scuturându-se de pe grinzi, cu buze pipăind să găsească urechea caramel a* ŢIGĂNCII *pe întuneric.)* Probabil n-ai timp de muzică. (*Dar de fapt voia să spună: Nu sunt prost deloc, să ştii.*)

ŞLOIM W

Vă întreb, vă întreb, cine e Trachim? Vreun arabesc mortal?

(*Dramaturgul zâmbeşte dintr-un scaun de la galerie. Încearcă să măsoare reacţia publicului*.)

CĂMĂTARUL CĂZUT ÎN DIZGRAŢIE, IANKEL D

Încă nu ne dăm bine seama de nimic. Să nu ne grăbim.

GALERIA

(*Şoaptă imposibil de localizat.*) Absolut incredibil. Nici pe departe aşa cum a fost.

TÂNĂRA ŢIGANCĂ

(*Frământând braţul mort al lui* SAFRAN, *urmărind cu degetul îndoitura cotului fără viaţă, ciupindu-l.*) Nu crezi că e cam cald aici?

ŞLOIM W

(*Dezbrăcându-se rapid, dând la iveală o burtă mai mare decât majoritatea burţilor şi o spinare căptuşită cu inele de păr negru şi des.*) Acoperă-le ochii. (*Nu pentru ele. Pentru mine. Mi-e ruşine*).

SAFRAN

Foarte cald.

ÎNDURERATA ŞANDA

(*Către* ŞLOIM, *în timp ce acesta iese din apă.*) Era singur sau avea soţie de mai mulţi ani? (*Însă în realitate voia să spună: După tot ce s-a întâmplat, eu încă mai am speranţe. Dacă nu pentru mine, măcar pentru Trachim.*)

TÂNĂRA ŢIGANCĂ

(*Împletindu-şi degetele cu degetele moarte ale lui* SAFRAN.) N-am putea pleca?

SAFRAN

Te rog.

SOFIOWKA N

Da, erau scrisori de dragoste.

TÂNĂRA ŢIGANCĂ

(*Cu nerăbdare, umedă între picioare.*) Hai să plecăm.

RABINUL VERTICAL

Şi să lăsăm viaţa să meargă mai departe în faţa acestei morţi.

SAFRAN

Da.

(*Muzicanţii se pregătesc pentru momentul apoteotic. Se acordează patru viori. Se animă o harpă. Trompetistul, care e în realitate oboist, îşi trosneşte degetele. Ciocănelele pianului ştiu ce se petrece în continuare. Bagheta, care e în realitate un cuţit de unt, este înălţată ca un instrument chirurgical*).

CĂMĂTARUL CĂZUT ÎN DIZGRAŢIE, IANKEL D

(*Cu braţele ridicate la cer, la bărbaţii care dirijează luminile rampei.*) Poate ar trebui să începem să recoltăm rămăşiţele.

SAFRAN

Da.

(*Intră muzica. Muzică frumoasă. Reţinută la început. Şoptită. Nici un alt sunet. Doar muzică. Muzică ce creşte imperceptibil. Extrăgându-se din mormântul său de tăcere. Fosa orchestrei se umple de sudoare. Stare de aşteptare. Intră sunet îndepărtat, delicat de timpane. Intră piccolo şi viola. Aluzii de crescendo. Creşte adrenalina, chiar şi după atât de multe spectacole. Există încă senzaţia de nou. Muzica izbucneşte şi înfloreşte)*.

VOCE AUTORITARĂ

(*Cu ardoare.*) Gemenele şi-au acoperit ochii cu şalul de rugăciune al tatălui lor. (CHANA *şi* HANNA *îşi acoperă ochii cu şalul de rugăciune*.) Tatăl lor a psalmodiat o rugăciune lungă şi înţeleaptă pentru prunc şi părinţii săi. (RABINUL VERTICAL *îşi priveşte palmele, dă din cap în sus şi în jos, mimând rugăciunea.*) Faţa lui Iankel era scăldată în lacrimile hohotelor sale de plâns. (IANKEL *mimează hohotul de plâns.*) Ni s-a născut un copil!

(*Se sting luminile. Cortinele se împreunează.* TÂNĂRA ŢIGANCĂ *îşi desface coapsele. Aplauze amestecate cu şuşoteli. Interpreţii fac pregătiri pentru scena următoare. Muzica creşte în*

continuare. TÂNĂRA ŢIGANCĂ *îl conduce pe* SAFRAN *de braţul lui drept şi neînsufleţit afară din teatru, printr-un labirint de uliţe noroioase, pe lângă chioşcurile cofetarilor şi dincolo de cimitirul vechi, pe sub viţa agăţătoare care atârnă de porticul dărăpănat al sinagogii, prin piaţa din ştetl – cei doi despărţiţi o clipă de ultima proiecţie din zi a Cadranului – de-a lungul malului sfărâmicios al râului Brod, în josul liniei de demarcaţie Evreiesc/Omenesc, pe sub crengi legănătoare, cu curaj printre umbre de stânci, peste podul de lemn…*)

TÂNĂRA ŢIGANCĂ

Ai vrea să vezi ceva ce n-ai mai văzut niciodată?

SAFRAN

(*Cu o sinceritate necunoscută lui până atunci.*) Aş vrea. Aş vrea.

(*…peste rugi de fragi şi mure, până într-o pădure împietrită pe care* SAFRAN *n-o mai văzuse niciodată.* TÂNĂRA ŢIGANCĂ *îl aşază pe* SAFRAN *în picioare sub baldachinul de piatră al unui arţar uriaş, îi ia braţul mort într-ale sale, lăsând umbrele aruncate de crengile de piatră s-o frigă cu dorul de tot şi toate, îi şopteşte la ureche ceva la care n-are acces nimeni pe lume, doar bunicul meu, îi strecoară mâna moartă sub fusta ei uşoară*), *zice* vino (*îşi îndoaie genunchii*), vino (*se lasă pe arătătorul lui mort*), da (*crescendo*), da (*îşi pune mâna ei caramel pe nasturele de sus al cămăşii lui, se leagănă din talie*) vino (*trompeta: acord final, viola: acord final, timpanele: acord final, ţimbalul: acord final*), da (*amurgul se revarsă peste priveliştea nocturnă, cerul de noapte absoarbe întunericul ca un burete, se înalţă capete*), da (*se închid ochi*), vino (*se deschid buze*), da. (*Dirijorul lasă să-i cadă bagheta, cuţitul*

de unt, bisturiul, urmăritorul pe Tora, universul, întuneric.)

12 decembrie 1997

Dragă Jonathan,

Salutări din Ucraina. Tocmai am primit scrisoarea ta şi am citit-o de multe ori, ca să nu mai vorbesc de părţile pe care i le-am citit cu voce tare Micului Igor. (Ţi-am spus că el îţi citeşte romanul pe măsură ce-l citesc eu? I-l traduc şi sunt totodată editorul tău.) N-am să grăiesc mai mult decât că amândoi aşteptăm cu nerăbdare resturile. E un lucru la care ne putem gândi şi despre care putem conversa. E totodată un lucru despre care putem râde, ceea ce ne trebuie la amândoi.

Am atâtea să te informez, Jonathan, dar nu găsesc modalitatea potrivită. Vreau să te informez despre Micul Igor şi cum e el un frate atât de a-ntâia, şi despre mama, care este foarte, foarte umilă, aşa cum îţi remarc adesea, dar cu toate acestea o persoană bună şi totuşi mama mea: poate n-am pictat-o cu culorile potrivite. E bună cu mine, niciodată rea cu mine şi tu aşa trebuie s-o vezi. Vreau să te informez despre bunicul şi cum vizionează el televizorul multe ore şi cum nu mai poate să mă privească în ochi, ci trebuie să fie atent la ceva din spatele meu. Vreau să te informez despre tata şi cum nu sunt o caricatură când îţi spun că l-aş scoate din viaţa mea dacă n-aş fi aşa un laş. Vreau să te informez ce înseamnă să fii eu, un lucru despre care tu nu posezi încă nici o şoaptă. Poate când ai să citeşti următoarea secţiune din povestea mea, ai să înţelegi. A fost cea mai dificilă secţiune pe care am compus-o până acum, dar, sunt sigur, nici pe departe ca aceea care abia urmează. Pun pe un raft înalt ceea ce ştiu că trebuie să fac, adică să arăt cu degetul la bunicul care arată cu degetul la Herşel. Tu, fără îndoieli, ai observat asta.

Am învăţat multe lecţii de importanţă capitală din scrisul tău, Jonathan. O lecţie este aceea că nu contează dacă eşti neprihănit sau delicat, sau modest. Trebuie doar să fii tu însuţi. N-aş putea să cred că bunicul tău a fost o persoană atât de inferioară, încât să fie carnal cu sora soţiei sale, şi chiar în ziua nunţii lui, şi să fie carnal stând în picioare, ceea ce este un aranjament foarte inferior, din motive pe care de bună seamă le cunoşti. Şi apoi este carnal cu femeia în vârstă, care trebuie să fi fost foarte slabă la cutiuţă, despre care nu voi mai grăi nimic. Cum poţi să-i faci aşa ceva bunicului tău, să scrii despre viaţa lui în felul ăsta? Ai putea să scrii astfel dacă el ar fi în viaţă? Şi dacă nu, ce semnifică asta?

Am şi o altă chestiune de discutat despre scrisul tău. De ce-l iubesc femeile pe bunicul tău din cauza braţului său mort? Îi iubesc braţul pentru că le îngăduie să se simtă puternice cu el? I-l iubesc pentru că îl compătimesc şi noi iubim lucrurile pe care le compătimim? I-l iubesc pentru că este un simbol important al morţii? Întreb pentru că nu ştiu.

Am o singură remarcă despre remarcile tale în legătură cu scrisul meu. În privinţele despre cum mi-ai ordonat să elimin secţiunea unde tu vorbeşti despre bunica ta, trebuie să-ţi spun că aceasta nu este o posibilitate. O accept dacă datorită deciziei mele tu hotărăşti să nu-mi mai dăruieşti valută sau dacă îmi comanzi să-ţi trimit înapoi valuta pe care mi-ai dat-o în lunile precedente. S-ar justifica fiecare dolar, te voi informa.

Suntem foarte rătăcitori cu adevărul, nu-i aşa? Ambii amândoi? Crezi că este acceptabil atunci când scriem despre lucruri care s-au întâmplat? Dacă răspunsul tău este nu, atunci de ce scrii aşa cum scrii despre Trachimbrod şi bunicul tău, şi de ce-mi comanzi mie să fiu incorect? Dacă răspunsul tău este da, atunci aceasta creează o altă întrebare, anume dacă noi trebuie să fim aşa

de nomazi cu adevărul, de ce să nu facem povestea mai de calitate decât viaţa? Mi se pare că facem povestea chiar de calitate inferioară: adesea ne facem pe noi înşine să apărem de parcă am fi proşti şi facem ca voiajul nostru, care a fost un voiaj înnobilat, să apară foare normal şi de mâna a doua. Am putea să-i dăm bunicului tău două braţe şi am putea să-l facem high-fidelity. *Am putea să-i dăm lui Brod ceea ce merită în locul a ceea ce primeşte. Am putea chiar s-o găsim pe Augustine, Jonathan, şi tu ai putea să-i mulţumeşti şi bunicul şi cu mine am putea să ne îmbrăţişăm, şi totul ar putea să fie perfect şi frumos, şi vesel şi folositor de trist, aşa cum spui tu. Am putea chiar să o introducem şi pe bunica ta în poveste. Asta este ceea ce doreşti, nu? Ceea ce mă face să mă gândesc că am putea să-l introducem pe bunicul meu în poveste. Poate, şi eu doar rostesc asta, am putea să-l facem să-l salveze el pe bunicul tău. Ar putea fi el Augustine. August, poate. Sau doar Alex, dacă e satisfăcător pentru tine. Nu cred că există limite pentru cât am putea să facem viaţa să pară de excelentă.*

Cu neprihănire,
Aleksandr

Ce-am văzut când am văzut Trachimbrod,
sau
Se naşte dragostea

— N-am fost niciodată într-una din astea, a spus femeia pe care noi continuam s-o socotim Augustine, cu toate că ştiam că nu era Augustine.

Asta l-a făcut pe bunicul să râdă în volume.

— Ce-i aşa distractiv? s-a interesat eroul.

— Ea n-a fost niciodată într-o maşină.

— Serios?

— N-ai de ce să te temi, a asigurat-o bunicul.

I-a deschis uşa din faţă şi şi-a plimbat mâna pe scaun, ca să-i arate că nu era nimic rău. Părea un gest de bun-simţ să i se cedeze ei locul din faţă, nu doar pentru că era o femeie foarte bătrână care suferise atât de multe lucruri îngrozitoare, ci pentru că era pentru prima dată într-o maşină şi eu cred că cel mai grozav e să stai în faţă. Eroul mi-a spus mai târziu că asta înseamnă să stai *shotgun*[2]. Augustine s-a aşezat *shotgun*.

— Nu veţi călători cu viteză prea mare? s-a interesat ea.

— Nu, a asigurat-o bunicul, potrivindu-şi burta sub volan. Spune-i că maşinile sunt foarte sigure şi că nu trebuie să se sperie.

— Maşinile sunt lucruri sigure, am informat-o eu. Unele au chiar perne de aer şi zone de absorbţie a impactului, deşi asta nu are.

Cred că ea n-a fost pregătită pentru sunetul pe care l-a confecţionat maşina, *vruuum*, pentru că a ţipat cu mult volum. Bunicul a făcut maşina să tacă.

— Nu pot, a zis ea.

Aşa că, ce-am făcut noi? Am mers cu maşina în urma lui Augustine, care a mers pe jos. (Sammy

Davis Junior Junior a mers pe jos lângă ea, ca să-i ţină ei urât şi ca noi să nu trebuiască să mirosim pârţurile căţelei în maşină.) Era doar la un kilometru distanţă, ne-a spus Augustine, aşa că ea putea să meargă pe jos şi aveam să ajungem înainte de-a se întuneca prea tare pentru a mai vedea ceva. Trebuie să spun că părea foarte ciudat să mergi cu maşina în urma cuiva care mergea pe jos, mai ales când acea persoană era Augustine. Nu reuşea să meargă mai mult de câteva zeci de metri, apoi obosea şi trebuia să facă un hiatus. Când făcea hiatus, bunicul oprea maşina şi ea se aşeza *shotgun* până când era gata să pornească iar pe jos, în felul ei ciudat.

— Aveţi copii? l-a întrebat ea pe bunicul în timp ce-şi trăgea răsuflarea.

— Desigur, a zis el.

— Eu sunt nepotul lui, am informat-o eu de pe locul din spate, ceea ce m-a făcut să mă simt o persoană foarte mândră, deoarece cred că era prima oară când o spuneam cu voce tare, şi am putut să observ că şi bunicul s-a simţit o persoană foarte mândră.

Ea a zâmbit foarte tare.

— N-am ştiut acest lucru.

— Am doi fii şi o fiică, a continuat bunicul. Saşa e fiul fiului meu cel mai în vârstă.

— Saşa, a zis ea, ca şi când ar fi vrut să audă cum suna numele meu când îl rostea ea.

— Şi dumneata ai copii? m-a întrebat pe mine.

Am râs, pentru că mi s-a părut o întrebare ciudată.

— El e încă tânăr, a rostit bunicul şi mi-a pus mâna pe umăr.

Mi s-a părut foarte emoţionant să-i simt atingerea şi să-mi amintesc că mâinile pot exprima şi iubire.

— Despre ce vorbiţi? s-a interesat eroul.

— Dumnealui are copii?

— Vrea să ştie dacă ai copii, i-am tradus eroului şi ştiam că asta o să-l facă să râdă, dar el n-a râs.

— Am douăzeci de ani, a spus el.

— Nu, i-am spus eu ei, în America nu e ceva obişnuit să ai copii.

Am râs, pentru că ştiam că suna aiurea.

— Are părinţi? s-a interesat ea.

— Bineînţeles, am zis, dar mama lui munceşte ca profesionistă şi nu e ceva neobişnuit ca tatăl lui să pregătească cina.

— Lumea se schimbă tot timpul, a constatat ea.

— Dumneavoastră aveţi copii? am întrebat-o eu.

Bunicul mi-a înfăţişat o privire cu faţa care exprima: Taci din gură.

— Nu trebuie să răspunzi, i-a spus el, dacă nu doreşti.

— Am o fetiţă mică, a răspuns ea şi am ştiut că aici se încheia conversaţia.

Când Augustine mergea, ea nu doar mergea şi atât. Culegea pietre şi le muta la marginea drumului. Dacă asista la un gunoi, îl culegea şi pe acela şi îl muta la marginea drumului. Când nu era nimic în drum, arunca o piatră la câţiva metri înaintea ei şi apoi o recupera, şi apoi o arunca iar înaintea ei. Asta mânca o mare cantitate de timp şi nu înaintam cu o viteză mai mare decât foarte lent. Puteam să observ că asta îl frustra pe bunicul, pentru că strângea cu foarte multă putere de volan şi totodată pentru că spunea:

— Asta mă frustrează. Se va întuneca până să ajungem acolo.

— Suntem aproape, spunea ea de multe ori. Curând. Curând.

Am urmărit-o, ieşind de pe drum şi intrând într-un ogor.

— E voie? s-a interesat bunicul.

— Cine să ne împiedice? a zis ea şi ne-a arătat cu degetul că nu exista nimeni pe o mare distanţă.

— Spune că n-o să ne împiedice nimeni, i-am explicat eu eroului.

El avea aparatul foto atârnat de gât şi era pregătit să facă multe fotografii.

— Aici nu mai creşte nimic, a spus ea. Nici măcar nu mai aparţine nimănui. E doar pământ. Cine să-l vrea?

Sammy Davis Junior Junior s-a căţărat în fugă pe capota maşinii, unde s-a aşezat ca o emblemă de Mercedes.

Am perseverat s-o urmărim pe Augustine şi ea a perseverat să-şi arunce pietrele înaintea ei şi apoi să le recupereze. Noi o urmăream şi o tot urmăream. Ca şi bunicul, începeam să fiu şi eu frustrat, sau cel puţin încurcat.

— Am mai fost aici, am constatat eu. Am asistat deja la acest loc.

— Ce se petrece aici? a întrebat eroul de pe locul din spate. A trecut o oră şi n-am ajuns nicăieri.

— Crezi că o să ajungem curând? a întrebat-o bunicul, apropiindu-se de ea cu maşina.

— Curând, a rostit ea, curând.

— Dar o să fie noapte, nu?

— Mă mişc cât pot de repede.

Aşa că am perseverat s-o urmărim. Am urmărit-o prin multe câmpuri şi păduri, care erau greu de străbătut pentru maşină. Am urmărit-o prin drumuri făcute din piatră şi prin drumuri de ţară şi prin iarbă. Auzeam cum insectele începeau să anunţe şi aşa am ştiut că n-aveam să vedem Trachimbrodul înainte de căderea nopţii. Am urmărit-o pe lângă trei scări care erau foarte stricate şi păreau să fi dus cândva la case. Ea a pus mâna pe iarbă în faţa fiecăreia dintre ele. Se întuneca mai mult – mai tare se zice? – în timp ce noi o urmăream pe cărări şi totodată pe unde nu erau cărări.

— E aproape imposibil s-o vizionăm, a grăit bunicul şi cu toate că el e orb, trebuie să mărturisesc că devenea aproape imposibil s-o vizionăm. Era atât de întuneric, încât uneori

trebuia să-mi mijesc ochii ca să-i zăresc rochia albă. Era ca o stafie, aşa cum apărea şi dispărea din faţa ochilor noştri.

— Unde s-a dus? a întrebat eroul.

— E tot acolo, uite-o, am spus eu.

Am trecut pe lângă un ocean miniatural – un lac? – şi am intrat într-un mic câmp care avea copaci pe trei laturi şi se întindea într-un spaţiu pe a patra latură, de unde am desluşit sunet de apă în depărtare. Acum era aproape prea întuneric ca să mai vizionăm ceva.

Am urmărit-o pe Augustine până la un loc aproape de mijlocul câmpului şi ea s-a oprit din mers.

— Dă-te jos, a zis bunicul. Încă un hiatus.

M-am mutat în spate, pentru ca Augustine să poată sta *shotgun*.

— Ce se întâmplă? a întrebat eroul.

— Face un hiatus.

— Altul?

— E o femeie foarte bătrână.

— Eşti obosită? a întrebat-o bunicul. Ai umblat foarte mult pe jos.

— Nu, a răspuns ea. Am ajuns.

— Zice că am ajuns, i-am spus eu eroului.

— Ce?

— V-am informat că n-o să existe nimic. Totul a fost distrus, a spus ea.

— Ce vrei să zici, că am ajuns? S-a mirat eroul.

— Spune-i că e din cauză că e aşa de întuneric, mi s-a adresat bunicul mie, şi că am putea vedea mai mult dacă n-ar fi întuneric.

— E aşa de întuneric, l-am informat eu.

— Nu, a spus ea, asta e tot ce aţi vedea. Întotdeauna e aşa, întotdeauna e întuneric.

Mă implor să pictez Trachimbrodul, ca să aflaţi de ce eram atât de perplecşi. Nu exista nimic. Atunci când grăiesc „nimic“ nu vreau să zic că nu exista nimic cu excepţia a două case şi ceva lemne pe jos şi bucăţi de sticlă şi jucării de copii şi

fotografii. Când grăiesc că nu exista nimic, ceea ce vreau să spun este că nu exista nimic din aceste lucruri şi nici un alt lucru.

— Cum? a întrebat eroul.

— Cum? am întrebat-o eu pe Augustine.

— Cum se poate să fi existat vreodată ceva, orice, aici?

— A fost rapid, a zis ea.

Şi pentru mine ar fi fost destul. N-aş mai fi pus altă întrebare şi n-aş mai fi spus nimic şi cred că şi eroul ar fi făcut la fel. Dar bunicul a cerut:

— Spune-i lui.

Augustine şi-a adâncit mâinile atât de tare în buzunarele rochiei, încât părea că de la încheieturi în jos nu avea nimic.

— Spune-i lui ce s-a întâmplat, a zis el.

— Eu nu ştiu totul.

— Spune-i ce ştii.

Abia atunci am înţeles că „lui“ însemnam eu.

— Nu, a refuzat ea.

— Te rog, a spus el.

— Nu, a repetat ea.

— Te rog.

— A fost totul foarte rapid, trebuie să înţelegeţi. Fugeai şi nu puteai să te gândeşti la ce laşi în urmă, altfel te opreai din fugă.

— Tancuri?

— O zi.

— O zi?

— Unii au plecat înainte.

— Înainte să vină ei?

— Da.

— Dar dumneavoastră n-aţi plecat.

— Nu.

— Aţi avut noroc să rezistaţi.

Tăcere.

— Nu.

Tăcere.

— Da.

Tăcere. Am fi putut să punem punct acolo. Am fi putut să privim Trachimbrodul, să ne întoarcem la maşină şi s-o urmăm pe Augustine înapoi, acasă la ea. Eroul ar fi putut să spună că a fost la Trachimbrod, ar fi putut chiar să spună că a cunoscut-o pe Augustine, iar bunicul şi cu mine am fi putut să spunem că ne-am încheiat misiunea. Dar bunicul nu era mulţumit cu atât.

— Spune-i, a cerut el. Spune-i ce s-a întâmplat.

Eu nu eram ruşinat şi nu eram speriat. Nu eram în nici un fel. Doream doar să ştiu ce-avea să se întâmple mai departe. (Adică nu ce avea să se întâmple în povestea lui Augustine, ci printre bunicul şi ea.)

— Ne-au aşezat pe rânduri, a zis ea. Aveau liste. Erau foarte logici.

Eu îi traduceam eroului pe măsură ce vorbea Augustine.

— Au ars sinagoga.

— Au ars sinagoga.

— Ăsta a fost primul lucru pe care l-au făcut.

— Ăsta a fost primul lucru.

— Apoi au pus toţi bărbaţii pe rânduri.

Nu puteţi să vă daţi seama ce simţeam, trebuind să aud aceste lucruri şi apoi să le repet, pentru că atunci când le repetam, simţeam că le spun ca şi când ar fi fost iarăşi noi.

— Şi pe urmă? a întrebat bunicul.

— Era în mijlocul oraşului. Acolo, a zis ea, arătând cu degetul în întuneric. Au desfăşurat o Tora în faţa lor. Un lucru îngrozitor. Tatăl meu ne cerea să sărutăm orice carte care atingea pământul. Cărţi de bucate. Cărţi pentru copii. Povestiri. Piese. Romane. Chiar şi jurnale goale. Generalul a mers de-a lungul rândului şi a spus fiecărui bărbat să scuipe pe Tora, altfel îi vor ucide familia.

— Asta nu-i adevărat, a intervenit bunicul.

— Ba e adevărat, a răspuns Augustine şi nu plângea, ceea ce m-a surprins foarte tare, dar înţeleg acum că găsise locuri pentru tristeţea ei

care se aflau în spatele mai multor măşti, dincolo de ochii ei.

— Primul bărbat a fost Iosef, care era pantofarul. Bărbatul cu o cicatrice pe faţă a spus „Scuipă“ şi a pus o armă în dreptul capului Rebeccăi. Era fiica lui şi era o prietenă bună de-a mea. Jucam cărţi amândouă acolo, a zis ea, arătând undeva în întuneric, şi ne spuneam secrete despre băieţii de care eram îndrăgostite şi cu care voiam să ne măritǎm.

— A scuipat? a întrebat bunicul.

— A scuipat. Şi apoi generalul a zis „Calcă pe ea“.

— A călcat?

— Da.

— A călcat pe ea, i-am tradus eu eroului.

— Pe urmă s-a dus la următorul din rând, care era Izzi. El m-a învăţat desenul la el acasă, care era acolo, a continuat ea, arătând cu degetul în întuneric. Uneori rămâneam până târziu, desenând şi râzând. În câte o noapte dansam, pe discurile tatălui meu. Îmi era prieten şi când soţia lui a născut, eu aveam grijă de copil ca şi când ar fi fost al meu. „Scuipă“, a spus bărbatul cu ochi albaştri, şi a băgat o armă în gura soţiei lui Izzi, uite-aşa, a explicat Augustine, şi şi-a băgat degetul în gură.

— Şi el a scuipat? a întrebat bunicul.

— A scuipat.

— A scuipat, i-am spus eu eroului.

— Şi pe urmă, generalul l-a pus să blesteme Tora şi de data asta a băgat arma în gura fiului lui Izzi.

— Şi a blestemat?

— Da. Şi apoi generalul l-a pus să rupă Tora cu mâinile lui.

— Şi a făcut-o?

— Da. Şi apoi generalul a venit la tatăl meu.

Nu era prea întuneric pentru mine ca să văd că bunicul a închis ochii.

— Scuipă, a zis el.

— Şi a scuipat?

— Nu, a răspuns ea, şi a spus un nu de parcă ar fi fost orice alt cuvânt din orice altă poveste, fără să aibă greutatea pe care o avea în această poveste.

— Scuipă, a zis generalul cu păr blond.

— Şi el a scuipat?

Ea n-a spus nu, ci şi-a rotit capul dintr-o parte în alta.

— A băgat arma în gura mamei mele şi a zis „Scuipă, altfel“.

— A băgat arma în gura mamei ei.

— Nu, a zis eroul, fără volum.

— O omor aici şi acum, dacă nu scuipi, a zis generalul, însă el n-a vrut să scuipe.

— Şi? a întrebat bunicul.

— Şi a omorât-o.

Am să vă spun că ceea ce făcea povestea foarte înfricoşătoare era viteza mare cu care se desfăşura. Nu mă refer la ce se petrecea în poveste, ci la felul în care era spusă povestea. Simţeam că nu poate fi oprită.

— Nu-i adevărat, a zis bunicul, însă vorbind ca pentru sine.

— Apoi, generalul a băgat arma în gura surorii mele mai mici, care avea patru ani. Fetiţa plângea foarte tare. Îmi aduc aminte asta. „Scuipă“ a zis el, „scuipă, altfel“.

— A scuipat? a întrebat bunicul.

— Nu, a răspuns ea.

— N-a scuipat, i-am tradus eu eroului.

— De ce n-a scuipat?

— Şi generalul a împuşcat-o pe sora mea. N-am putut să mă uit la ea, însă îmi amintesc sunetul pe care l-a făcut când s-a prăbuşit la pământ. Aud acel sunet şi acum când cad lucruri la pământ. Orice lucru. Dacă aş putea, aş face aşa ca nimic să nu mai cadă la pământ.

— Nu mai vreau să aud, a zis eroul, aşa că din acel moment am încetat să mai traduc.

(Jonathan, dacă tot nu vrei să afli şi restul, nu citi partea asta. Însă dacă perseverezi, să n-o faci din curiozitate. Nu e un motiv suficient.)

— I-au rupt rochia surorii mele mai mari. Era gravidă şi avea un pântec mare. Soţul ei se afla la capătul rândului. Îşi făcuseră o casă aici.

— Unde? am întrebat eu.

— Aici, unde stăm noi. Ne aflăm în dormitor.

— Cum poţi să-ţi dai seama?

— Ea era foarte înfrigurată, mi-amintesc, cu toate că era vară. I-au tras chiloţii în jos şi unul din bărbaţi şi-a pus gura puştii pe locul acela al ei şi ceilalţi au râs atât de tare, că-mi amintesc tot timpul acel râs. Scuipă, i-a zis generalul tatălui meu, scuipă, altfel s-a terminat cu copilul.

— Şi a scuipat? a întrebat bunicul.

— Nu, a răspuns ea. A întors capul şi ei au împuşcat-o în acel loc al ei.

— De ce n-a vrut să scuipe? am întrebat-o eu.

— Dar sora mea n-a murit. Aşa că i-a pus arma în gură în timp ce ea era la pământ, plângând şi urlând şi cu mâinile pe locul ei, care făcea atât de mult sânge. „Scuipă, a zis generalul, altfel n-o împuşcăm“. „Vă rog, a spus tatăl meu, nu aşa.“ „Scuipă, a zis acela, altfel o lăsăm să zacă aici în această durere şi să moară încet.“

— A scuipat?

— Nu. N-a scuipat.

— Şi?

— Şi ei n-au împuşcat-o.

— De ce? am întrebat eu. De ce n-a scuipat? Era atât de credincios?

— Nu, a răspuns ea, el nu credea în Dumnezeu.

— A fost un nebun, a zis bunicul.

— Vă înşelaţi, a răspuns ea.

— Dumneata te înşeli, a spus bunicul.

— Dumneavoastră vă înşelaţi, a insistat ea.

— Şi pe urmă? am întrebat eu şi trebuie să mărturisesc că mi-a fost ruşine că am întrebat.

— I-a pus tatălui meu arma la cap. „Scuipă, a spus generalul, şi te împuşcăm.“

— Şi? a întrebat bunicul.

— Şi a scuipat.

Eroul se afla la câţiva metri distanţă, băgând ţărână într-o pungă de plastic, care se numeşte *Ziploc*. Mai târziu, mi-a spus că era pentru bunica lui, în cazul în care avea s-o informeze vreodată despre călătoria lui.

— Dar dumneata? a întrebat bunicul. Unde erai?

— Eram acolo.

— Unde? Cum ai scăpat?

— Sora mea, cum v-am spus, nu era moartă. Au lăsat-o acolo, pe pământ, după ce au împuşcat-o în locul acela al ei. Ea a început să se îndepărteze târâş. Nu-şi putea folosi picioarele, dar se târa pe mâini şi pe braţe. Lăsa o dâră de sânge în urmă şi se temea că o vor găsi după dâra aceea.

— Au omorât-o? a întrebat bunicul.

— Nu. Stăteau acolo şi râdeau în timp ce ea se târa mai departe. Îmi amintesc exact cum suna râsul. Era aşa, HA HA HA HA HA HA HA HA, a râs ea în întuneric. Toţi creştinii priveau de la ferestre şi ea le striga la fiecare „Ajutor, vă rog, ajutaţi-mă, mor“.

— Şi au ajutat-o? a întrebat bunicul.

— Nu, toţi şi-au întors feţele şi s-au ascuns. Nu pot să-i învinuiesc.

— De ce nu? am întrebat eu.

— Pentru că, a intervenit bunicul, răspunzând în locul lui Augustine, dacă ar fi ajutat-o, ar fi fost ucişi. La fel şi familiile lor.

— Eu tot i-aş învinui, am rostit eu.

— Poţi să-i ierţi? a întrebat-o bunicul pe Augustine.

Ea a închis ochii, ca pentru a spune: Nu, nu pot să-i iert.

— Eu aş dori să mă ajute cineva, am spus eu.

— Dar, a rostit bunicul, tu n-ai ajuta pe cineva dacă asta ar însemna că tu ai fi ucis şi familia ta ar

fi ucisă.

(M-am gândit la asta multe momente şi am înţeles că avea dreptate. Mi-ajungea să mă gândesc la Micul Igor ca să fiu sigur că şi eu aş fi întors capul şi mi-aş fi ascuns faţa.) Era totul atât de neclar acum, pentru că era târziu şi pentru că pe o rază de mulţi kilometri nu existau lumini artificiale, aşa că nu ne puteam vedea unul pe altul, doar ne auzeam vocile.

— Tu i-ai ierta? l-am întrebat.

— Da, a răspuns bunicul. Da. Aş încerca să-i iert.

— Puteţi vorbi aşa numai pentru că nu vă puteţi imagina cum a fost, a zis Augustine.

— Eu pot.

— Nu este ceva ce-ţi poţi imagina. Doar există. După asta, nu mai poate exista imaginaţie.

— E atât de întuneric, am spus, ceea ce suna aiurea, dar uneori e mai bine să spui ceva aiurea, decât să nu spui nimic.

— Da, a răspuns Augustine.

— E atât de întuneric, i-am spus eu eroului, care se întorsese cu pungile lui de ţărână.

— Este, a spus el, foarte întuneric. Nu sunt obişnuit să mă aflu atât de departe de lumină artificială.

— E adevărat, am rostit eu.

— Ce s-a întâmplat cu ea? a întrebat bunicul. A scăpat, nu-i aşa?

— Da.

— A salvat-o cineva?

— Nu. A bătut la o sută de uşi şi nu s-a deschis nici una. S-a târât până în pădure, unde a adormit de la atâta sângerare. S-a trezit în acea noapte şi sângele se uscase şi cu toate că se simţea de parcă era moartă, doar pruncul era mort. Pruncul acceptase glonţul şi-şi salvase mama. O minune.

Acum se desfăşura totul prea repede ca să mai pot pricepe. Voiam să pricep totul, dar mi-ar fi trebuit un an pentru fiecare cuvânt.

— A reuşit să meargă, foarte încet. Aşa că s-a întors la Trachimbrod, luându-se după urma propriului sânge.

— De ce s-a întors?

— Pentru că era tânără şi foarte proastă.

(Noi de asta ne-am întors, Jonathan?)

— Îi era frică să nu fie ucisă, nu?

— De asta nu se temea deloc.

— Şi ce s-a întâmplat?

— Era foarte întuneric şi toţi vecinii dormeau. Nemţii erau deja la Kolki, aşa că nu se temea de ei. Cu toate că nu s-ar fi temut nici altfel. A trecut prin casele evreieşti în linişte şi a adunat toate cărţile, şi hainele, şi toate cele.

— De ce?

— Ca să nu le ia ei.

— Naziştii?

— Nu, a zis ea, vecinii.

— Nu, a rostit bunicul.

— Da, a spus Augustine.

— Nu.

— Da.

— Nu.

— S-a dus la morţi, care se aflau într-o groapă în faţa sinagogii şi le-a scos danturile de aur şi le-a tăiat părul, cât a putut, chiar şi pe al mamei ei, chiar şi pe al soţului ei, chiar şi pe al ei.

— De ce? Cum?

— Şi apoi?

— A ascuns toate astea în pădure, ca să le poată găsi când avea să se întoarcă şi a plecat mai departe.

— Unde?

— În diverse locuri.

— Unde?

— În Rusia. În alte locuri.

— Şi pe urmă?

— Pe urmă s-a întors.

— De ce?

— Ca să adune lucrurile pe care le ascunsese şi să descopere ce rămăsese. Toţi cei care s-au dus înapoi erau siguri că ea avea să-şi descopere casa şi prietenii, şi chiar rudele pe care le văzuse ucise. Se spune că Mesia va veni la sfârşitul lumii.

— Dar n-a fost sfârşitul lumii, a rostit bunicul.

— Ba a fost. Doar că El n-a venit.

— De ce n-a venit?

— Aceasta a fost lecţia pe care am învăţat-o din tot ce s-a întâmplat – nu există Dumnezeu. A fost nevoie de toate acele feţe ascunse ca El să ne dovedească asta.

— Dar dacă vi se punea credinţa la încercare? am rostit eu.

— N-aş putea să cred într-un Dumnezeu care-ţi pune astfel credinţa la încercare.

— Dar dacă nu stătea în puterea Lui?

— N-aş putea să cred într-un Dumnezeu care n-a putut să oprească ce s-a întâmplat.

— Dar dacă omul, iar nu Dumnezeu a făcut toate astea?

— Eu nu cred nici în om.

— Ce-a descoperit când s-a întors a doua oară? a întrebat bunicul.

— Asta, a răspuns ea şi şi-a plimbat degetul peste zidul de beznă. Nimic. Nimic nu s-a schimbat de când s-a întors ea. Au luat tot ce-au lăsat nemţii şi pe urmă s-au mutat în alte aşezări.

— A plecat mai departe când a văzut asta? am întrebat eu.

— Nu. A rămas. A descoperit casa cea mai apropiată de Trachimbrod, toate cele care nu fuseseră distruse erau pustii, şi şi-a promis să trăiască acolo până la moarte. A strâns toate lucrurile pe care le ascunsese şi le-a adus în casa ei. Era pedeapsa ei.

— Pentru ce?

— Pentru că a supravieţuit, a răspuns.

Înainte să plecăm, Augustine ne-a dus la monumentul ridicat în amintirea Trachimbrodului.

Era o bucată de piatră aproximativ de mărimea eroului, aşezată în mijlocul câmpului, atât de în mijloc încât era foarte imposibil s-o găseşti noaptea. Pe piatră scria în rusă, ucraineană, ebraică, poloneză, idiş, engleză şi germană:

ACEST MONUMENT ESTE RIDICAT ÎN
MEMORIA
CELOR 1 204 LOCUITORI DIN
TRACHIMBROD
UCIŞI DE FASCISMUL GERMAN
Pe 18 MARTIE 1942.

Inaugurat la 18 martie 1992
Yitzhak Shamir, Prim-Ministru al Statului Israel

Am rămas multe minute împreună cu eroul în faţa monumentului, în timp ce Augustine şi bunicul se îndepărtau în întuneric. N-am vorbit. Ar fi fost un lucru de prost simţ să vorbim. M-am uitat la el o dată, în timp ce-şi nota în jurnal informaţia de pe monument şi am observat că şi el s-a uitat la mine o dată în timp ce priveam monumentul. S-a cuibărit pe iarbă şi eu m-am cuibărit lângă el. Am stat cuibăriţi câteva momente, apoi ne-am întins amândoi pe spate şi iarba era ca un pat. Pentru că era aşa de întuneric, puteam vedea multe dintre stele. Era ca şi când ne-am fi aflat sub o umbrelă mare sau sub o rochie. (Nu scriu asta numai pentru tine, Jonathan. Eu exact aşa simţeam.) Am vorbit multe minute despre multe lucruri, dar de fapt eu nu-l ascultam şi nici el nu mă asculta, şi eu nu mă ascultam pe mine, iar el nu se asculta pe sine. Ne aflam pe iarbă, sub stele şi asta este ce făceam.

În cele din urmă, bunicul şi Augustine s-au întors.

Ne-a captat doar cincizeci la sută din timp să călătorim înapoi, faţă de cât ne-a captat ca să călătorim până acolo. Nu ştiu de ce, dar am eu o

idee. Augustine nu ne-a invitat în casă când ne-am întors.

— E aşa de târziu, a zis ea.

— Probabil eşti obosită, a spus bunicul.

Ea a zâmbit pe jumătate.

— Nu sunt prea bună la făcut somn.

— Întreab-o despre Augustine, a cerut eroul.

— Şi Augustine, femeia din fotografie, ştiţi ceva despre ea sau cum am putea s-o găsim?

— Nu, a spus ea şi se uita doar la mine când spunea asta. Ştiu că bunicul lui a scăpat pentru că l-am văzut odată, poate să fi fost un an mai târziu, poate doi.

Mi-a acordat un moment să traduc.

— S-a întors la Trachimbrod să vadă dacă venise Mesia. Am mâncat amândoi o masă în casa mea. I-am gătit puţinele lucruri pe care le aveam şi i-am oferit o baie. Încercam să ne facem curaţi. Trecuse prin foarte multe, mi-am dat seama, dar ştiam că nu trebuie să ne întrebăm nimic unul pe altul.

— Întreab-o despre ce au vorbit.

— Vrea să ştie despre ce aţi vorbit.

— Nimic, de fapt. Lucruri neînsemnate. Am vorbit despre Shakespeare, mi-amintesc, o piesă pe care o citisem amândoi. Le aveau în idiş şi odată mi-a dat una dintre ele s-o citesc. Sunt sigură că o am încă aici. Aş putea s-o găsesc şi să v-o dau.

— Şi apoi ce s-a întâmplat? am întrebat eu.

— Am avut o ceartă în legătură cu Ofelia. O ceartă foarte urâtă. El m-a făcut să plâng şi eu l-am făcut să plângă. N-am vorbit despre nimic. Eram prea speriaţi.

— O cunoscuse deja pe bunica mea?

— O cunoscuse deja pe a doua lui soţie?

— Nu ştiu. N-a pomenit nimic de asta şi cred că ar fi pomenit. Dar poate nu. La vremea aceea era greu de vorbit. Te temeai mereu să nu spui ceva greşit şi de obicei simţeai că e mai bine să nu spui chiar nimic.

— Întreab-o cât a rămas bunicul în Trachimbrod.

— Vrea să ştie cât a rămas bunicul lui în Trachimbrod.

— Doar în după-amiaza aceea. Prânz şi o baie şi o ceartă, a răspuns ea, şi cred că şi aşa a stat mai mult decât şi-a dorit. Nu voia decât să vadă dacă venise Mesia.

— Cum arăta?

— Vrea să ştie cum arăta bunicul lui.

Ea a zâmbit şi şi-a pus mâinile în buzunarele rochiei.

— Avea o faţă aspră şi păr castaniu şi des. Spune-i.

— Avea o faţă aspră şi păr castaniu şi des.

— Nu era foarte înalt. Poate la fel de înalt ca dumneata.

— Îi fusese luat atât de mult. L-am văzut o dată şi era băiat, iar în doi ani devenise un om bătrân.

I-am spus asta eroului şi pe urmă am întrebat-o:

— El arată ca bunicul lui?

— Înainte de tot ce s-a întâmplat, da. Însă Safran s-a schimbat foarte mult. Spune-i că el nu trebuie să se schimbe aşa niciodată.

— Spune că semăna cândva cu tine, dar apoi s-a schimbat. Spune că tu nu trebuie să te schimbi niciodată.

— Întreab-o dacă mai sunt alţi supravieţuitori în zonă.

— Vrea să ştie dacă mai sunt alţi evrei în rămăşiţe.

— Nu, a răspuns Augustine. E un evreu în Kiverţî, care-mi aduce uneori alimente. Spune că l-a cunoscut pe fratele meu din afaceri de la Luţk, dar eu n-am avut frate. Mai e un evreu din Sokereci, care-mi face focuri iarna. Mi-e foarte greu iarna, pentru că sunt femeie bătrână şi nu mai pot să tai lemne.

I-am spus toate astea eroului.

— Întreab-o dacă crede că ei ar putea să ştie ceva despre Augustine.

— S-ar putea ca ei să ştie ceva de Augustine?

— Nu, a răspuns ea. Sunt aşa de bătrâni! Nu-şi amintesc nimic. Ştiu că au supravieţuit câţiva evrei din Trachimbrod, dar nu ştiu unde se află. Oamenii şi-au schimbat mult locul. Cunoşteam un bărbat din Kolki, care a scăpat şi n-a mai spus niciodată nici un cuvânt. Era ca şi când buzele i-ar fi fost cusute cu ac şi aţă. Uite-aşa.

I-am spus şi asta eroului.

— Nu vrei să vii cu noi? a întrebat bunicul. O să avem grijă de dumneata şi o să-ţi facem focuri iarna.

— Nu, a spus Augustine.

— Vino cu noi, a insistat el. Nu poţi trăi aşa.

— Ştiu, a zis ea, dar.

— Dar dumneata.

— Nu.

— Atunci.

— Nu.

— Ai putea.

— Nu pot.

Tăcere.

— Rămâneţi un moment, a spus ea. Aş vrea să-i dăruiesc dumnealui ceva.

Atunci mi s-a materializat că aşa cum noi nu-i cunoşteam ei numele, ea nu ştia numele bunicului meu sau al eroului. Doar numele meu.

— Se duce în casă să scoată un obiect pentru tine, i-am spus eu eroului.

— Ea nu ştie ce e bine pentru ea, a rostit bunicul. N-a supravieţuit ca să ajungă aşa. Dacă s-a supus, ar trebui să se sinucidă.

— Poate uneori e fericită, am zis eu. Noi nu ştim. Eu cred că azi a fost fericită.

— Ea nu doreşte fericire, a spus bunicul. Singurul fel în care poate trăi este dacă e tristă. Ea doreşte să simţim remuşcări pentru ea. Vrea ca noi s-o jelim pe ea, nu pe ceilalţi.

Augustine s-a întors din casă cu o cutie pe care scria PENTRU ORICE EVENTUALITATE cu creion albastru.

— Uite, i-a spus ea eroului.

— Doreşte ca tu să primeşti asta, i-am spus eu.

— Nu pot, a zis el.

— Zice că nu poate.

— Trebuie.

— Zice că trebuie să primeşti.

— N-am înţeles de ce Rivka şi-a ascuns verigheta în borcan şi de ce mi-a spus mie: Pentru orice eventualitate. Pentru orice eventualitate şi apoi ce? Ce?

— Pentru eventualitatea în care ar fi fost ucisă, am răspuns eu.

— Da, şi pe urmă, ce? De ce ar fi mai deosebită verigheta?

— Nu ştiu, am zis.

— Întreabă-l pe el, mi-a cerut ea.

— Vrea să ştie de ce prietena ei şi-a pus deoparte verigheta când a crezut că urma să fie ucisă.

— Ca să rămână o dovadă că ea a existat, a răspuns eroul.

— Ce?

— Dovadă. Document. Mărturie.

I-am spus asta lui Augustine.

— Dar pentru asta nu e necesară o verighetă. Oamenii pot să-şi amintească fără verighetă. Şi când aceşti oameni uită sau mor, atunci nimeni nu va mai şti de verighetă.

I-am spus asta eroului.

— Dar verigheta ar putea fi un simbol întru aducere aminte, a rostit el. De câte ori o vezi, te gândeşti la ea.

I-am tradus lui Augustine ce-a spus eroul.

— Nu, a zis ea. Cred că era în această eventualitate. În eventualitatea că cineva ar putea veni să cerceteze într-o zi.

Nu-mi dădeam seama dacă mi se adresa mie sau eroului.

— Aşa încât să avem ceva de găsit, am spus eu.

— Nu, a răspuns ea. Verigheta nu există pentru voi. Voi existaţi pentru verighetă. Verigheta nu este pentru eventualitatea voastră. Voi sunteţi pentru eventualitatea verighetei.

A excavat în buzunarul rochiei şi a scos o verighetă. A încercat s-o pună pe degetul eroului, dar nu se armoniza, aşa că a încercat să i-o pună pe cel mai mic deget, dar tot nu se armoniza.

— Avea mâini mici, a zis eroul.

— Avea mâini mici, i-am spus eu lui Augustine.

— Da, a răspuns ea, foarte mici.

A încercat din nou să pună verigheta pe degetul mic al eroului şi a apăsat foarte rigid şi am observat că asta i-a dat eroului multe feluri de durere, cu toate că el n-a înfăţişat nici măcar una dintre ele.

— Nu se armonizează, a zis ea şi când a scos verigheta am observat că verigheta făcuse o tăietură în jurul degetului celui mai mic al eroului.

— Vom purcede, a zis bunicul. E timpul să plecăm.

I-am tradus eroului.

— Mai spune-i o dată mulţumesc.

— El spune mulţumesc, am tradus eu. Şi vă mulţumesc şi eu.

Acum plângea din nou. A plâns când am venit şi a plâns când am plecat, dar n-a plâns deloc atâta timp cât am fost acolo.

— Pot să pun o întrebare? am întrebat eu.

— Sigur, a spus ea.

— Eu sunt Saşa, după cum ştiţi, şi el este Jonathan, căţeaua este Sammy Davis Junior Junior şi el, bunicul, este Alex. Cine sunteţi dumneavoastră?

A rămas tăcută o clipă.

— Lista, a zis şi apoi a adăugat: Pot să pun şi eu o întrebare?

— Sigur.

— S-a terminat războiul?

— Nu înţeleg.

— Eu sunt, a rostit ea, sau a început să rostească.

Dar apoi bunicul a făptuit ceva la care nu mă aşteptam. A apucat mâna lui Augustine într-a lui şi i-a dat o sărutare pe buze. Ea s-a întors cu spatele la noi şi s-a îndreptat spre casă.

— Trebuie să merg înăuntru, să am grijă de copilaşul meu, a zis. Are nevoie de mine.

Notă

9. Puşcă. Expresie folosită exclamativ de cineva care cere primul privilegiul de-a se aşeza pe locul din faţă în maşină. Aprox. „piua-ntâi“.

Se naşte dragostea, 1934-1941

Angajat în continuare de congregaţia Cocârjată, care devenise, fără să ştie, un fel de serviciu de companie pentru văduve şi femei în vârstă, bunicul meu făcea vizite la domiciliu de câteva ori pe săptămână şi reuşea să strângă destui bani pentru a putea începe să se gândească la întemeierea propriei familii, sau pentru ca familia lui să înceapă a se gândi la întemeierea propriei lui familii.

E atât de bine să-ţi vedem etica de muncă, i-a spus tatăl lui într-o după-amiază, înainte ca el să se pornească spre căsuţa de cărămidă a văduvei Golda R, aflată lângă Sinagoga Verticală. *Nu eşti un ţigan leneş, aşa cum credeam noi.*

Suntem foarte mândri de tine, i-a spus mama lui, dar nu şi-a întărit afirmaţia cu un sărut, aşa cum sperase el. *Asta e din cauza tatei,* şi-a spus el. *Dacă el n-ar fi aici, ea m-ar fi sărutat.*

Tatăl lui s-a apropiat de el, l-a bătut pe umăr şi i-a spus, fără să ştie ce spune, *Ţine-o tot aşa*.

Golda acoperea toate oglinzile înainte să facă dragoste cu el.

Leah H, de două ori văduvă, la care avea să se întoarcă de trei ori pe săptămână (chiar şi după însurătoare), nu-i cerea nimic altceva decât seriozitate atunci când el îi mânuia trupul bătrân: să nu râdă niciodată de sânii ei căzuţi sau de sexul ei chel, să se poarte corect cu călcâiele ei varicoase, să nu se ferească niciodată de mirosul ei, de care era conştientă că era ca putregaiul pe viţă.

Rina S, văduva Mărunţelului Kazwel L, singurul Mărunţel din Ardişt care reuşise să se dezbare de obicei şi să coboare de pe acoperişurile din Rovno la o viaţă pe pământ – victimă, ca şi Cadranul, a roţii dinţate de la moară – îl muşca pe Safran de

braţul mort când făceau dragoste, ca să se asigure că nu simţea nimic.

Elena N, văduva antreprenorului de pompe funebre Chaim N, văzuse moartea trecând prin uşile pivniţei ei de o mie de ori, dar nu-şi imaginase niciodată profunzimea durerii cu care avea să trăiască după ce osul de pui intrase strâmb şi rămăsese înfipt acolo. Îi cerea să facă dragoste cu ea sub patul ei, într-un mormânt subnupţial puţin adânc, pentru a-i alunga puţin durerea, pentru a uşura puţin lucrurile. Safran, bunicul meu, tatăl mamei mele, pe care nu l-am cunoscut niciodată, le făcea tuturor pe plac.

Dar, înainte de a-i picta portretul în culori prea măgulitoare, trebuie spus că văduvele formau doar jumătate din alaiul de iubite ale tânărului meu bunic. Trăia o viaţă dublă: amant nu numai al femeilor îndurerate, ci şi al unora neatinse de mâna jilavă a doliului, al celor care erau mai aproape de prima lor moarte decât de a doua. Au fost cam cincizeci şi două de virgine, cu care a făcut dragoste în toate poziţiile pe care le studiase într-un pachet de cărţi de joc obscene, împrumutat de la prietenul pe care îl tot abandona la teatru: şaizeci şi nouă cu valetul cu un singur ochi, Tali M, fata cu codiţe strânse şi cu celălalt ochi acoperit cu o chipă împăturită; pe la spate cu doiarul de inimă roşie, Brandil W, care n-avea decât o singură inimă, foarte slabă, care o făcea să meargă poticnit şi să poarte ochelari cu lentile groase, şi care a murit înainte de război – prea devreme şi tocmai la timp; în poziţia „lingură“, cu regina de caro Mella S, toată numai sâni şi fund deloc, singura fiică a celei mai bogate familii din Kolki (despre care se zicea că nu folosea niciodată de două ori aceleaşi tacâmuri); încălecat de asul de treflă Trema O, foarte harnică la câmp, ale cărei chiuituri era sigur că urmau să-i dea de gol. Ele îl iubeau şi el le futea – decarul, valetul, regina, regele, asul – cea mai desăvârşită chintă roială la culoare. Şi uite-aşa

lucra el la două mâini: una cu cinci degete şi una cu cincizeci şi două de fete care nu puteau şi nu voiau să zică nu.

Şi, bineînţeles, avea o viaţă şi de la brâu în sus. Mergea la şcoală şi învăţa împreună cu ceilalţi băieţi de vârsta lui. Era chiar bun la aritmetică, iar profesorul lui, tânărul Cocârjat Iakem E, le sugerase străbunicilor mei să-l trimită pe Safran la o şcoală pentru copii superdotaţi din Luţk. Dar nimic nu l-ar fi plictisit mai mult pe bunicul meu decât studiile. *Cărţile sunt pentru aceia care nu au vieţi adevărate*, gândea el. *Şi nu reprezintă un înlocuitor adevărat.* Şcoala la care mergea era una mică – patru profesori şi patruzeci de elevi. Fiecare zi era împărţită între lecţii religioase, predate de Bunul-Dar-Nu-Prea Bunul Rabin şi unul dintre enoriaşii săi Verticalişti, şi lecţii seculare, sau folositoare, predate de trei – uneori doi, alteori patru – Cocârjaţi.

Fiecare şcolar învăţa istoria Trachimbrodului dintr-o carte scrisă iniţial de Venerabilul Rabin – ŞI DACĂ VREM SĂ NE STRĂDUIM PENTRU UN VIITOR MAI BUN, NU TREBUIE OARE SĂ NE CUNOAŞTEM TRECUTUL ŞI SĂ NE ÎMPĂCĂM CU EL? – şi revizuită periodic de către un comitet de Verticalişti şi Cocârjaţi. *Cartea antecedentelor* a debutat ca o cronică a evenimentelor majore: bătălii şi tratate, foamete, cutremure, începutul şi sfârşitul unor regimuri politice. Dar n-a trecut mult şi au început să fie înregistrate şi descrise pe larg evenimente de mai mică amploare – festivaluri, căsătorii şi decese importante, consemnarea a ceea ce se construia în ştetl (pe vremea aceea, distrugere nu exista) – şi cartea destul de mică a trebuit să fie înlocuită cu una mai mare, în trei volume. Curând, la cererea cititorilor – adică a tuturor, Verticalişti şi Cocârjaţi deopotrivă – *Cartea antecedentelor* a ajuns să cuprindă şi un recensământ bienal, cu numele fiecărui cetăţean şi o scurtă cronică a vieţii sale

(femeile au fost incluse după schisma din sinagogă), scurte prezentări ale unor evenimente încă şi mai puţin notabile şi comentarii asupra a ceea ce Venerabilul Rabin numise *VIAŢA ŞI VIAŢA VIEŢII*, care cuprindea definiţii, parabole, diverse reguli şi reglementări pentru o viaţă trăită în virtute, ca şi ziceri nostime, chiar dacă lipsite de sens. Ediţiile ulterioare, care ocupau acum un raft întreg, au devenit încă mai detaliate, pe măsură ce cetăţenii furnizau cronici de familie, portrete, documente importante şi jurnale personale, până într-atât încât orice şcolar putea să descopere cu uşurinţă ce mâncase bunicul lui la micul dejun într-o anume zi de joi cu cincizeci de ani în urmă sau ce făcuse strămătuşa lui când a plouat fără istov timp de cinci luni. *Cartea antecedentelor*, cândva actualizată anual, era acum actualizată permanent, iar când nu era nimic de raportat, comitetul cu normă întreagă îşi raporta propria raportare, numai pentru a ţine cartea în mişcare, în expansiune, în permanentă apropiere de viaţă: *Noi scriem… Noi scriem… Noi scriem…*

Chiar şi cei mai indisciplinaţi dintre elevi citeau *Cartea antecedentelor*, fără să sară un cuvânt, pentru că ştiau că şi ei vor locui cândva în paginile ei, că, dacă ar putea intra în posesia unei ediţii viitoare, ar putea să citească despre propriile lor greşeli (şi poate, le-ar evita) şi despre greşelile copiilor lor (şi s-ar îngriji ca acele greşeli să nu se comită niciodată) şi despre urmările războaielor viitoare (şi s-ar pregăti pentru pierderea celor dragi).

Şi sunt sigur că bunicul meu n-a făcut excepţie. Probabil că şi el a trecut de la un volum la altul, de la o pagină la alta, cercetând…

RUŞINOASA BILĂ DE ABAC A LUI IANKEL D

Urmare a unor anumite activităţi ruşinoase, cămătarul căzut în dizgraţie Iankel D a fost

judecat în anul 1741 la Înalta Curte Verticală. Numitul cămătar, după ce a fost găsit vinovat de comiterea faptelor ruşinoase în speţă, a fost obligat prin proclamaţie de ştetl să poarte bila de abac incriminatoare atârnată la gât de un şnur alb. Să se consemneze că a purtat-o chiar şi atunci când nu-l vedea nimeni, chiar şi în somn.

ZIUA TRACHIM, 1796

O muscă de o deosebită virulenţă a înţepat în tuhăs iapa care trăgea carul alegoric din Rovno de Ziua Trachim, fapt care a făcut-o pe iapa cea sensibilă să zvârle din copite şi să proiecteze efigia pe care o purta în râul Brod. Parada carelor alegorice a fost întârziată aproximativ treizeci de minute, timp în care bărbaţi viguroşi au recuperat efigia murată. Musca vinovată a fost prinsă în plasa unui şcolar neidentificat. Băiatul a ridicat mâna s-o strivească, ştiind că trebuia dat un exemplu, dar, când pumnul lui a început să coboare, musca şi-a tremurat aripa fără zbor. Băiatul, sensibilul băiat, a fost copleşit de fragilitatea vieţii şi a eliberat musca. Copleşită la rândul ei, musca a murit de recunoştinţă. S-a dat un exemplu.

PRUNCI NESĂNĂTOŞI
(*Vezi* DUMNEZEU)

CÂND A PLOUAT FĂRĂ ISTOV TIMP CE CINCI LUNI

Acest val de ploi, cel mai rău dintre toate, s-a petrecut în ultimele două luni ale anului 1914 şi primele trei ale anului 1915. Ceştile lăsate pe pervaz dădeau iute pe dinafară. Florile înfloreau, apoi se înecau. Se tăiau găuri în tavane deasupra căzilor de baie… Trebuie menţionat că ploaia fără istov a coincis cu perioada ocupaţiei ruseşti[10] şi,

indiferent cât de multă apă cădea de sus, erau unii care tot mai susţineau că sunt însetaţi. (Vezi Gittle K, Iakov L.)

MOARA

Aşa s-a făcut că, în al unsprezecelea an al unui secol de mult apus, Poporului Ales (nouă) i-a fost dat să purceadă din Egipt sub îndrumarea conducătorului nostru înţelept de atunci, Moise. Nu era timp să crească pâinea în graba plecării şi Domnul Dumnezeul Nostru, fie ca numele Lui să inspire gânduri vesele, care, urmărind perfecţiunea la orice creaţie a sa, nu dorea o pâine imperfectă, a spus poporului său (nouă, nu lor): *NU FACEŢI NICI O PÂINE CARE SĂ FIE ÎN VREUN FEL COJOASĂ, INSIPIDĂ, CU GUST RĂU SAU SĂ PROVOACE CONSTIPAŢIE FĂRĂ LEAC.* Dar Poporul Ales era foarte flămând şi noi ne-am încercat norocul cu nişte drojdie bună. Pâinea care se cocea pe spinările noastre era mai puţin perfectă, era chiar insipidă, cojoasă, cu gust rău şi din cauza ei mult caca a rămas nefăcut şi Dumnezeu, fie numele Lui veşnic pe buzele noastre neîncleştate, a fost mâniat foarte. Din pricina acestui păcat al strămoşilor noştri, câte un membru al acestui ştetl îşi găseşte moartea în moară în fiecare an, de la întemeierea ei, în 1713. (Pentru o listă a celor care au pierit în moară, *vezi* Anexa G: Morţi Premature).

EXISTENŢA CREŞTINILOR

(*Vezi* Dumnezeu)

ÎNTREGIMEA LUMII AŞA CUM O CUNOAŞTEM ŞI CUM NU O CUNOAŞTEM

(*Vezi* Dumnezeu)

EVREII AU ŞASE SIMŢURI

Pipăitul, gustul, văzul, mirosul, auzul… memoria. În timp ce creştinii percep şi analizează lumea prin simţurile tradiţionale şi folosesc memoria doar ca pe un mijloc secundar de interpretare a evenimentelor, pentru evrei memoria nu este mai puţin primară decât înţepătura unui bold, sau luciul lui argintiu sau gustul sângelui pe care îl face să ţâşnească din deget. Evreul e înţepat de un bold şi-şi aminteşte alte bolduri. Numai legând înţepătura de bold de alte înţepături mai vechi – când mama lui a încercat să-i repare mâneca, cu braţul lui înăuntru, când degetele bunicului lui au amorţit mângâind fruntea jilavă a străbunicului lui, când Avraam a încercat vârful cuţitului ca să se asigure că Isaac n-o să simtă nici o durere – reuşeşte evreul să ştie de ce doare.

Când un evreu dă peste un ac, el se întreabă: *A ce aduce el aminte?*

PROBLEMA RĂULUI: DE CE LUCRURILE RELE PESTE MĂSURĂ LI SE ÎNTÂMPLĂ OAMENILOR BUNI PESTE MĂSURĂ

Nu li se întâmplă niciodată.

VREMEA MÂINILOR VOPSITE

Petrecându-se la puţin timp după sinuciderile greşite, vremea mâinilor vopsite a început atunci când brutarul producător de chifle Herzog J a observat că uneori acele chifle care nu erau supravegheate vigilent dispăreau. A repetat această observaţie de mai multe ori, aşezându-şi chiflele prin brutărie, ba chiar marcând amplasamentul lor cu un creion de cărbune şi, de fiecare dată când se întorcea repede cu spatele şi arunca pe furiş o privire peste umăr, nu mai rămâneau decât marcajele.

Se fură mereu, zicea el.

În acel moment al istoriei noastre, Eminentul Rabin Fagel F (*vezi şi* Anexa B: Lista RABINILOR VERTICALI) era executor-şef al reglementărilor juridice. Pentru a realiza o cercetare corectă, el s-a îngrijit ca fiecare persoană din ştetl să fie tratată ca suspectă, vinovată până la proba contrară. *VOM VOPSI MÂINILE FIECĂRUI CETĂŢEAN CU ALTĂ CULOARE*, a spus el, *ŞI VOM DESCOPERI ASTFEL CINE ŞI LE BAGĂ ÎN SPATELE TEJGHELEI LUI HERZOG.*

Ale lui Lippa R au fost vopsite într-un roşu ca sângele. Ale lui Pelsa G în verdele deschis al ochilor ei, ale lui Mica P în purpuriu delicat, ca fâşia de cer de deasupra lizierei pădurii Radziwell când a apus soarele la al treilea şabot din acea lună de noiembrie. Nu s-a exceptat nici o mână, nici o culoare. De dragul corectitudinii, au fost vopsite chiar şi mâinile lui Herzog J, în rozul unui anumit fluture, *Troides helena*, care murise întâmplător pe masa de lucru a lui Dickle D, chimistul care a inventat substanţa chimică ce nu putea fi spălată, ci lăsa dâre pe tot ce atingeau membrele vopsite.

După cum s-a dovedit în cele din urmă, un simplu şoarece, fie ca amintirea lui să trăiască lângă un tuhăs împuţit, era cel care şterpelea chiflele, şi niciodată nu apăru vreo culoare în spatele tejghelei.

Dar apăreau oriunde altundeva.

Şlomo V a găsit argintiu între coapsele soţiei sale, Cebra, fie ca purtarea ei să fie unică în această lume şi în toate celelalte, şi n-a spus nimic până când i-a vopsit sânii în verde cu mâinile lui şi apoi a acoperit aceiaşi sâni cu spermă albă. A târât-o goală pe străzile cenuşii, sub lumina lunii, din casă în casă, învineţindu-şi încheieturile degetelor în

negru-albastru de atâta bătut pe la uşi. A silit-o să privească în timp ce el îi tăia testiculele lui Samuel R care, cu degetele argintii ridicate, cerşea îndurare şi striga, fără înţeles, *A fost o eroare*. Culori pretutindeni. Amprentele indigo ale Eminentului Rabin Fagel F pe paginile mai multor periodice ultralumeşti. Vineţiul de buze reci al îndureratei văduve Şifrah K imprimat peste tot pe piatra de mormânt a soţului ei în cimitirul din ştetl, semănând cu copiile pe care le fac copiii pe hârtie prin frecare cu creionul. Toată lumea s-a grăbit să-l acuze pe Irwin P că şi-a trecut mâinile cafenii în sus şi în jos pe Cadran. *E aşa de egoist! Vrea totul numai pentru el!* Dar erau mâinile *lor*, toate mâinile lor, un curcubeu comprimat al tuturor cetăţenilor din ştetl care se rugaseră pentru fii frumoşi, câţiva ani în plus de viaţă, protecţie împotriva trăsnetului, iubire.

Aşezarea era pictată cu faptele cetăţenilor săi şi întrucât se folosiseră toate culorile – cu excepţia, firește, a culorii tejghelei – era imposibil de deosebit ce fusese atins de mâini omeneşti de ceea ce era cum era pentru că era aşa cum era. Se zvonea că Getzel G cântase pe ascuns la vioara fiecărui violonist – cu toate că el nu cânta la vioară! – deoarece corzile aveau culoarea degetelor lui. Se murmura că Geşa R trebuie să fi devenit acrobată – cum altfel ar fi putut linia de demarcaţie Evreiesc/ Omenesc să devină galbenă ca palmele ei? Şi când roşeaţa din obrajii unei şcolăriţe a fost luată drept stacojiul de pe degetele unui bărbat pios, şcolăriţa a fost aceea căreia i s-a strigat *neruşinată, rea de muscă, stricată.*

PROBLEMA BINELUI: DE CE LUCRURILE BUNE PESTE MĂSURĂ LI

SE ÎNTÂMPLĂ OAMENILOR RĂI PESTE MĂSURĂ?

(*Vezi* Dumnezeu)

CUNNILINGUS ŞI FEMEIA LA MENSTRUAŢIE

Rugul aprins nu trebuie consumat. (Pentru o listă completă a regulilor şi reglementărilor referitoare la ştiţi voi ce, *vezi* Anexa Fu-Ere)

ROMANUL, CÂND FIECARE ERA CONVINS CĂ POARTĂ UN ROMAN ÎN SINE

Romanul este acea formă de artă care arde cel mai uşor. S-a întâmplat aşa că la mijlocul secolului al nouăsprezecelea toţi cetăţenii de la noi din ştetl – fiecare bărbat, femeie şi copil – erau convinşi că poartă cel puţin un roman în sine. Această perioadă a fost probabil urmarea faptului că un vânzător ambulant ţigan aducea o căruţă de cărţi în piaţa din ştetl, din două în două luni, în cea de-a treia duminică, şi le făcea reclamă ca fiind *Valoroase lumi posibile de cuvinte, spirale de făcut minuni*. Ce altceva se putea isca pe buzele unui Popor Ales, decât întrebarea: *Eu pot s-o fac?*

Peste şapte sute de romane au fost scrise între 1850 şi 1853. Unul începea cu: *Câtă vreme a trecut de când m-am gândit ultima oară la acele dimineţi bătute de vânturi.* Altul: *Se zice că fiecare femeie îşi aminteşte cum a fost prima dată, dar eu nu-mi amintesc.* Altul: *Să ucizi e o faptă urâtă, desigur, dar să ucizi un frate este cu adevărat crima cea mai îngrozitoare cunoscută unui bărbat.*

Au existat 272 de memorii uşor voalate, 66 de romane cu crime, 97 poveşti de război. Un bărbat şi-a ucis fratele în 107 romane. În toate, cu excepţia a 89, s-a comis o infidelitate. Cupluri îndrăgostite se întrebau

ce le rezervă viitorul în 29; 68 s-au încheiat cu un sărut; în afară de 35, toate foloseau cuvântul „ruşine“. Cei care nu ştiau să scrie şi să citească făceau romane vizuale: colaje, gravuri, desene în creion, acuarele. S-a adăugat o încăpere specială la Biblioteca „Iankel şi Brod“ pentru romanele create în Trachimbrod, cu toate că la cinci ani după crearea lor, numai câteva dintre ele mai erau citite.

Odată, aproape un secol mai târziu, un băiat se plimba printre rafturi, cercetându-le.

Caut o carte, i-a spus el bibliotecarei, care se îngrijise de romanele produse în Trachimbrod de când era doar o fetiţă şi era singura locuitoare care le citise pe toate. *A scris-o străbunicul meu.*

Cum îl chema? a întrebat bibliotecara.

Safranbrod, dar cred că a semnat-o cu un pseudonim.

Cum se numea cartea?

Nu-mi amintesc titlul. Vorbea tot timpul despre ea. Îmi povestea din ea ca să mă adoarmă.

Despre ce e vorba în carte?

Despre dragoste.

Bibliotecara a râs. *Toate sunt despre dragoste.*

ARTĂ

Arta este acel lucru care are de-a face doar cu sine însuşi – produsul unei încercări reuşite de-a face o operă de artă. Din păcate, nu există exemple de artă şi nici motive serioase de a crede că vor exista vreodată. (Tot ce s-a făcut, s-a făcut cu un scop, un scop care există în afara acelui lucru, de pildă, *Vreau să vând acest lucru*, sau *Vreau ca acest lucru să-mi aducă faimă şi iubire*, sau *Vreau ca acest lucru să mă împlinească,* sau, mai

rău, *Vreau ca acest lucru să-i împlinească pe alţii*). Şi, cu toate acestea, noi continuăm să scriem, să pictăm, să sculptăm, să compunem. Oare ne comportăm prosteşte?

IFICIU

Ificiu este acel lucru cu scop, creat de dragul funcţiei şi care are legătură cu lumea. Totul este, într-un fel sau altul, un exemplu de ificiu.

IFAPT

Un ifapt este un fapt la timpul trecut. De exemplu, mulţi cred că, după distrugerea primului Templu, existenţa lui Dumnezeu a devenit un ifapt.

ARTIFICIU

Artificiu este acel lucru care a fost artă în concepţie şi ificiu în execuţie. Priviţi în jur. Exemple sunt pretutindeni.

ARTEFACT

Un artefact este produsul unei încercări reuşite de a face un lucru cu rost, folositor, frumos, dintr-un fapt al trecutului. Asta nu poate fi niciodată artă şi nu poate fi niciodată fapt. Evreii sunt artefacte ale Edenului.

IFACTIFICIU

Muzica este frumoasă. De la începutul timpului, noi (evreii) am tot căutat un nou mod de a vorbi. Adesea dăm vina pe neînţelegeri îngrozitoare pentru tratamentul de care am avut parte de-a lungul istoriei. (Cuvintele nu înseamnă niciodată ceea ce vrem noi să însemne). Dacă am comunica prin ceva cum este muzica, n-am fi niciodată rău înţeleşi, pentru că în muzică nu e nimic de înţeles. Lucru care stă la originea psalmodierii Torei şi, după toate probabilităţile, a limbii idiş – cea mai

onomatopeică dintre toate limbile. Este totodată motivul pentru care cei mai în vârstă dintre noi, mai ales cei care au supravieţuit unui pogrom, fredonează atât de des, ba chiar par incapabili să se oprească din fredonat, par foarte înverşunaţi să împiedice orice moment de tăcere sau de înţeles lingvistic. Dar, până când vom găsi acest nou mod de a vorbi, până când vom găsi un vocabular neasemenea, cuvintele fără înţeles sunt tot ce avem mai bun. Ifactificiu este un astfel de cuvânt.

PRIMUL VIOL AL LUI BROD D

Primul viol al lui Brod D s-a petrecut în toiul petrecerilor care au urmat celui de-al treisprezecelea festival de Ziua Trachim, la 18 martie 1804. Brod se întorcea acasă, coborâtă de pe carul alegoric împodobit cu flori albastre – pe care stătuse în picioare într-o atât de austeră frumuseţe atâtea ore în şir, dând din coada ei de sirenă doar când se cuvenea, aruncând în adâncul râului cu numele ei acei săculeţi doar când rabinul i-a făcut necesarul semn cu capul – când a fost acostată de nobilul nebun Sofiowka N, al cărui nume este folosit acum de acest ştetl al nostru pentru hărţi şi recensăminte ale mormonilor.

Am văzut totul, a zis el. *Am urmărit parada, ştii tu, de sus, foarte de sus, foarte sus deasupra oamenilor de rând şi festivităţile lor de rând la care, trebuie să recunosc, fireşte, mi-ar fi plăcut să particip puţin. Te-am văzut pe carul tău alegoric şi, vai, erai aşa de neobişnuită. Erai, prin comparaţie cu întreaga falsitate din jur, atât de firească.*

Mulţumesc, a zis ea şi a dat să pornească mai departe, ţinând seama de avertismentul

lui Iankel că Sofiowka putea să-ţi vorbească de să te ameţească dacă-l lăsai.

Dar unde te duci? Stai, că nu s-a terminat, a zis el, apucând-o de braţul ei subţire. *Nu te-a învăţat tatăl tău să asculţi când se vorbeşte cu tine, sau despre tine, sau la tine, sau dedesubt, sau în jur, sau chiar înăuntru?*

Acum aş vrea să merg acasă, Sofiowka. I-am promis tatălui meu că vom mânca ananas împreună şi am să întârzii.

Nu, nu i-ai promis, a zis el întorcând-o pe Brod cu faţa spre el. *Acuma tu mă minţi.*

Ba i-am promis. Ne-am înţeles ca după paradă să merg acasă şi să mănânc ananas cu el.

Dar ai spus că i-ai promis tatălui tău şi, Brod, poate tu foloseşti cuvântul acela într-un sens vag, poate nici măcar nu ştii ce înseamnă, dar, dacă ai de gând să stai aici şi să-mi spui că i-ai făcut o promisiune tatălui tău, atunci eu am să stau aici şi am să te fac mincinoasă.

Vorbeşti fără noimă. Brod a râs nervos şi a dat iar să pornească spre casă. El s-a ţinut după ea, călcând-o pe vârful cozii.

Mă întreb cine vorbeşte fără noimă, Brod?

A oprit-o iar şi a întors-o cu faţa spre el.

Tatăl meu mi-a dat numele râului pentru că…

Iar începi, a zis el, urcându-şi degetele de pe umărul pe ceafa ei şi apoi în păr, smulgându-i tiara albastră de Regină a Paradei. *O fetiţă nu-i frumos să mintă.*

Vreau să merg acasă acum, Sofiowka.

Atunci du-te.

Dar nu pot.

Şi de ce nu?

Pentru că mă ţii de păr.

A, ai dreptate. Nici nu băgasem de seamă. Ăsta e părul tău, nu? Şi eu îl ţin în mână, nu-i

aşa, împiedicându-te astfel să mergi acasă sau în altă parte. Ai putea să strigi, presupun, dar ce-ai realiza cu asta? Fiecare zbiară pe cont propriu pe maluri, strigând de plăcere. Strigă de plăcere, Brod. Hai, că poţi. Un mic strigăt de plăcere.

Te rog, a început ea să scâncească. *Sofiowka, te rog. Nu vreau decât să ajung acasă şi ştiu că tatăl meu mă aşteaptă…*

Iar începi, târfă mincinoasă! a zbierat el. *Parcă n-am avut deja parte de suficiente minciuni pentru o singură noapte!*

Ce vrei? a strigat Brod.

Sofiowka a scos un cuţit din buzunar şi i-a tăiat bretelele costumului de sirenă.

Ea şi-a scos costumul, trăgându-l în jos de pe şolduri şi de pe picioare, apoi şi-a scos chiloţii, având grijă, cu braţul care nu-i era ţintuit la spate, să nu lase coada în noroi.

Mai târziu în acea noapte, după ce s-a întors acasă şi a descoperit trupul neînsufleţit al lui Iankel, flăcăul din Kolki a fost iluminat la fereastra ei de un fulger scurt.

Pleacă de-aici! a strigat ea, acoperindu-şi pieptul gol cu braţele şi întorcându-se către Iankel, ferind trupul ei şi al lui de privirea omului din Kolki. Dar el n-a plecat.

Pleacă!

Nu plec fără tine, i-a strigat el prin fereastră.

Pleacă de-aici! Pleacă!

Ploaia îi picura de pe buza de sus. *Nu fără tine.*

Am să mă omor! a zbierat ea.

Atunci am să iau trupul tău cu mine, a spus el, cu palmele lipite de fereastră.

Pleacă de-aici!

Nu plec!

Iankel a zvâcnit în *rigor mortis*, răsturnând lampa de gaz, care s-a stins singură în cădere,

lăsând încăperea cufundată în întuneric. Obrajii lui s-au destins într-un zâmbet subţire, îndreptând către umbrele alungate o expresie de mulţumire. Brod şi-a lăsat braţele să cadă pe lângă trup şi s-a întors să dea ochii cu flăcăul din Kolki – a doua oară când îşi arăta trupul gol în treisprezece ani de viaţă.

Atunci trebuie să faci ceva pentru mine, a spus ea.

Sofiowka a fost găsit a doua zi dimineaţă spânzurat de podul de lemn, legănându-se. Mâinile tăiate îi atârnau de sfori legate de picioare şi pe pieptul lui era scris cu rujul roşu al lui Brod cuvântul ANIMAL.

CE-A MÂNCAT JACOB B LA MICUL DEJUN ÎN DIMINEAŢA ZILEI DE 21 FEBRUARIE 1877

Cartofi prăjiţi cu ceapă. Două felii de pâine neagră.

PLAGIAT

Cain şi-a ucis fratele pentru că a plagiat una dintre poezioarele lui favorite, care suna aşa:

Sălcii albesc, tremură plopii,
Zefiri apun şi se înfioară
Prin valul care curge veşnic
Pe lângă insulă în râu.

Incapabil să-şi stăpânească furia de poet batjocorit, incapabil să continue a mai scrie atâta vreme cât ştia că piraţii fără condei aveau să culeagă roadele muncii lui, incapabil să alunge întrebarea *Dacă pentru mine iambi nu, atunci pentru mine ce?*, el, incapabilul Cain, a pus capăt pentru totdeauna furtului literar. Cel puţin aşa credea el.

Dar, spre surprinderea lui, Cain a fost acela care a încasat-o, Cain acela care a fost blestemat să muncească pământul, Cain acela

care a fost silit să poarte acel stigmat teribil, Cain care, în ciuda versului său trist şi isteţ, putea se culce cu o femeie în fiecare noapte, dar nu cunoştea pe nimeni care să fi citit o pagină din al său *opus magnum*.

De ce?

Dumnezeu îl iubeşte pe plagiator. Şi aşa scrie la carte: „Şi a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut“. Dumnezeu este plagiatorul originar. Cu o lipsă de surse rezonabile din care să şterpelească – omul creat după chipul a ce? al animalelor? – facerea omului a fost un act de plagiat reflexiv; Dumnezeu a jefuit oglinda. Tot astfel, noi când plagiem creăm *după chipul* şi participăm la desăvârşirea Creaţiei.

Sunt eu materialul fratelui meu?

Fireşte, Cain. Fireşte.

CADRANUL

(*Vezi* IDOLI FALŞI)

ÎNTREGUL UMAN

Pogromul Piepturilor Bătute (1764) a fost rău, dar nu a fost cel mai rău, şi, de bună seamă, vor urma altele, încă şi mai rele. Au străbătut locul călări. Ne-au violat femeile gravide şi i-au tăiat pe cei mai voinici bărbaţi ai noştri cu secerile. Ne-au ucis copiii în bătaie. Ne-au pus să ne blestemăm textele cele mai sfinte. (Era cu neputinţă să deosebeşti ţipetele pruncilor de acelea ale adulţilor.) Imediat după ce-au plecat ei, Verticaliştii şi Cocârjaţii s-au unit ca să salte şi să mute sinagoga tocmai până în Trei Sferturile Umane, făcând din acel loc, doar pentru o oră, Întregul Uman. Fără să ştim de ce, ne-am bătut propriile piepturi, aşa cum facem când căutăm expiere de Yom Kippur. Oare ne rugam: *Iartă-i pe asupritorii noştri pentru ceea ce au făcut?* Sau *Iartă-ne pe noi*

pentru ceea ce ni s-a făcut? Sau să te *Iertăm pe Tine pentru căile Tale de nepătruns?* (Vezi Anexa G: Morţi Premature).

NOI, EVREII

Evreii sunt acei oameni pe care Dumnezeu îi iubeşte. Pentru că trandafirii sunt frumoşi, noi trebuie să credem că Dumnezeu îi iubeşte. Prin urmare, trandafirii sunt evreieşti. În virtutea aceluiaşi raţionament, stelele şi planetele sunt evreieşti, toţi copiii sunt evrei, „arta“ frumoasă este evreiască (Shakespeare n-a fost evreu, dar Hamlet a fost) şi sexul, atunci când se practică între soţ şi soţie într-o poziţie bună şi cuvenită, este evreiesc. Este Capela Sixtină evreiască? Faceţi bine şi credeţi-o.

ANIMALELE

Animalele sunt acele fiinţe care lui Dumnezeu îi plac, dar pe care nu le iubeşte.

OBIECTE CARE EXISTĂ

Obiectele care există sunt acele lucruri care lui Dumnezeu nici măcar nu-i plac.

OBIECTE CARE NU EXISTĂ

Obiectele care nu există nu există. Dacă ar fi să ne imaginăm un obiect care nu există, ar fi acel lucru pe care Dumnezeu îl urăşte. Acesta este cel mai puternic argument împotriva necredinciosului. Dacă Dumnezeu n-ar exista, el ar trebui să se urască pe sine şi acesta este evident un nonsens.

CELE 120 DE CĂSĂTORII ALE LUI JOSEPH ŞI SARAH L

Tânăra pereche s-a căsătorit pentru prima dată pe 5 august 1744, când Joseph avea opt ani, iar Sarah şase, şi au pus capăt căsătoriei lor pentru prima dată şase zile mai târziu, când Joseph a refuzat să creadă, spre

frustrarea lui Sarah, că stelele sunt cuie de argint pe cer, care fixează peisajul negru nocturn. S-au recăsătorit patru zile mai târziu, când Joseph a strecurat pe sub uşa casei părinţilor lui Sarah un bilet care spunea: *Am analizat tot ce mi-ai zis şi cred că stelele sunt cuie de argint.* Au pus iar capăt căsniciei lor, un an mai târziu, din pricina unei dispute despre natura fundului râului Brod. O săptămână mai târziu, s-au recăsătorit, jurându-şi de data asta că se vor iubi unul pe altul până la moarte, indiferent de existenţa unui fund al râului Brod, de temperatura acestui fund (dacă ar exista) şi de posibila existenţă a stelei de mare pe posibil existentul fund de râu. Au pus capăt căsniciei lor de treizeci şi şapte de ori în următorii şapte ani şi de fiecare dată s-au recăsătorit cu o listă tot mai lungă de jurăminte. Au divorţat de două ori când Joseph avea douăzeci şi doi de ani şi Sarah douăzeci, de patru ori la vârsta de douăzeci şi cinci şi respectiv douăzeci şi trei, şi de opt ori, cel mai adesea pe o perioadă de un an, când aveau treizeci şi douăzeci şi opt. Aveau şaizeci şi, respectiv cincizeci şi opt de ani la ultima lor căsătorie, cu doar trei săptămâni înainte ca Sarah să moară de inimă, iar Joseph să se înece în baie. Contractul lor de căsătorie încă mai atârnă deasupra uşii casei pe care au împărţit-o cu intermitenţe – bătut în cuie în stâlpul de sus şi atingând covoraşul de întâmpinare cu ŞALOM:

Cu etern devotament, noi, Joseph şi Sarah L, ne reunim în uniunea indestructibilă a căsătoriei, făgăduindu-ne iubire până la moarte, cu înţelegerea că stelele sunt cuie de argint pe cer, indiferent de existenţa unui fund al râului Brod, de temperatura acestui fund (dacă există) şi de posibila existenţă a stelelor

de mare pe posibil existentul fund al râului, trecând cu vederea ceea ce poate să fi fost sau să nu fi fost vărsări accidentale de suc de struguri, căzând de acord să uităm că Joseph a jucat beţe şi bile cu prietenii lui când a promis că o s-o ajute pe Sarah să bage aţa în ac pentru macatul pe care îl cosea ea şi că Sarah urma să-i dea macatul lui Joseph, iar nu prietenului lui, considerând a fi neînsemnate anumite amănunte din povestea cu căruţa lui Trachim, cum ar fi dacă a fost Chana sau Hannah aceea care a văzut prima ciudatele resturi plutitoare, trecând peste simplul fapt că Joseph sforăie ca un porc şi că nici cu Sarah nu e o mare plăcere să dormi, lăsând la o parte înclinaţia ambelor părţi de-a se uita prea lung la reprezentanţi ai sexului opus, nefăcând mare caz de faptul că Joseph e un tip foarte neglijent, care-şi lasă hainele oriunde are chef să se dezbrace şi aşteaptă ca Sarah să le adune, să le cureţe şi să le pună la locul lor, aşa cum ar trebui s-o facă el, sau de ce Sarah trebuie să fie aşa de al dracu' de pisăloagă în legătură cu lucrurile cele mai mărunte, cum ar fi direcţia în care se derulează hârtia igienică, sau când cina întârzie cu cinci minute faţă de planurile ei, pentru că, hai să fim serioşi, Joseph e acela care pune hârtia igienică pe suport şi cina pe masă, fără să conteze dacă sfecla e o legumă mai bună decât varza, lăsând la o parte problemele legate de faptul că cineva e greu de cap şi posedă o lipsă cronică de raţiune, străduindu-se să şteargă amintirea unei tufe de trandafiri de mult defuncte, pe care o anume persoană trebuia să-şi amintească s-o ude atunci când soţia sa se afla în vizită la familie, în Rovno, acceptând compromisul că aşa am fost, aşa suntem şi aşa, probabil, vom

fi… fie ca noi doi să trăim împreună, în iubire neclintită şi sănătate, amin.

CARTEA APOCALIPSELOR

(Pentru o listă completă a apocalipselor, *vezi* Anexa Z32. Pentru o listă completă a genezelor, *vezi* Anexa Z33).

Sfârşitul lumii a venit adesea şi continuă să vină adesea. Neiertător, neobosit, aducând întuneric peste întuneric, sfârşitul lumii este ceva ce am ajuns să cunoaştem bine, cu care ne-am obişnuit bine şi pe care l-am transformat în ritual. Este religia noastră să ne străduim să-l uităm atunci când nu e prezent, să ne împăcăm cu el atunci când e de netăgăduit, şi să-i întoarcem îmbrăţişarea atunci când vine în cele din urmă să ne ia, aşa cum face întotdeauna.

Se mai aşteaptă încă existenţa unei fiinţe umane care să supravieţuiască o bucată de istorie fără cel puţin un sfârşit al lumii. Face subiectul unei ample dezbateri printre învăţaţi întrebarea dacă pruncii născuţi morţi sunt supuşi aceloraşi apocalipse – dacă am putea spune că ei au trăit fără sfârşituri. Această dezbatere, firește, necesită o examinare aprofundată a întrebării mai profunde, şi anume: *Lumea a fost mai întâi creată sau sfârşită?* Când Domnul Dumnezeul nostru a suflat deasupra universului, a fost aceea o geneză sau o apocalipsă? Trebuie să numărăm acele şapte zile de la cap la coadă, sau de la coadă la cap? Ce gust avea mărul, Adame? Şi jumătatea de vierme pe care ai descoperit-o în acel fruct dulce-amar: era capul sau coada?

CE A FĂCUT MAI EXACT ACEL IANKEL D

(*Vezi* BILA RUŞINOASĂ A LUI IANKEL D)

CELE CINCI GENERAŢII DINTRE BROD ŞI SAFRAN

Brod a avut trei fii cu Kolkianul, toţi numiţi Iankel. Primii doi au murit la moară, victime, ca şi tatăl lor, ale lamei dinţate. (*Vezi* Anexa G: Morţi Premature). Al treilea Iankel, conceput prin gaură, după exilul Kolkianului, a trăit o viaţă lungă şi fertilă, care a cuprins multe experienţe, simţiri şi mici acumulări de înţelepciune, despre care nici unul dintre noi nu va şti niciodată nimic. Acestui Iankel i s-a născut Trachimkolker. Lui Trachimkolker i s-a născut Kolkerbrod. Lui Kolkerbrod i s-a născut Safran. Căci scrie la carte: ŞI DACĂ TREBUIE SĂ NE STRĂDUIM PENTRU UN VIITOR MAI BUN, NU TREBUIE SĂ NE CUNOAŞTEM TRECUTUL ŞI SĂ NE ÎMPĂCĂM CU EL?

CELE 613 TRISTEŢI ALE LUI BROD

Următoarea enciclopedie a tristeţii a fost găsită pe trupul lui Brod D. Cele 613 tristeţi originare, scrise în jurnalul ei intim, corespundeau celor 613 porunci din Tora noastră (nu a lor). Mai jos se arată ceea ce a putut fi salvat după ce a fost recuperată Brod. (Paginile ude ale jurnalului ei intim au imprimat tristeţile pe trupul ei. Doar o mică parte [55] dintre ele erau lizibile. Celelalte 558 de tristeţi sunt pierdute pentru totdeauna şi se speră că, fără a şti care sunt acelea, nimeni nu va trebui să le trăiască.) Jurnalul din care au provenit n-a mai fost niciodată găsit.

TRISTEŢEA TRUPULUI: Tristeţea oglinzii; Tristeţea de [a arăta] la fel sau altfel decât părintele tău; Tristeţea de a nu şti dacă trupul tău este normal; Tristeţea de a şti că [trupul tău] nu este normal; Tristeţea de a şti că trupul tău este normal; Tristeţea frumuseţii;

Tristeţea fa[rd]ului; Tristeţea durerii fizice; [Tristeţea fur]nicăturilor; Tristeţea hainelor [*sic*] Tristeţea pleoapei care se zbate; Tristeţea unei coaste lipsă; Tris[teţea] observabilă; Tristeţea de-a trece neobservat; Tristeţea de a avea organe genitale care nu sunt la fel cu acelea ale persoanei iubite; Tristeţea de a avea organe genitale care sunt la fel cu acelea ale persoanei iubite; Tristeţea mâinilor…

TRISTEŢEA LEGĂMÂNTULUI: Tristeţea iubirii lui Dumnezeu; Tristeţea spatelui lui Dumnezeu [*sic*]; Tristeţea copilului preferat; Tristeţea de [a fi] trist în faţa Dumnezeului tău; Tristeţea opusului credinţei [*sic*]; Tristeţea lui „Ce-ar fi dacă?“; Tristeţea lui Dumnezeu singur în ceruri; Tristeţea unui Dumnezeu care ar avea nevoie ca oamenii să se roage la El…

TRISTEŢEA INTELECTULUI: Tristeţea de a fi greşit înţeles [*sic*]; Tristeţea umorului; Tristeţea iubirii fă[ră] scăpare; Tris[teţea de a] fi deştept; Tristeţea de a nu cunoaşte suficiente cuvinte pentru [a-ţi exprima gândul]; Triteţea de a avea opţiuni; Tristeţea de a dori tristeţe; Tristeţea nelămuririi; Tristeţea păsărilor dom[esti]cite; Tristeţea de a ter[min]a o carte; Tristeţea de a-ţi aminti; Tristeţea de a uita; Tristeţea neliniştii…

TRISTEŢI INTERPERSONALE: Tristeţea de a fi trist în faţa părintelui tău; Tri[ste]ţea falsei iubiri; Tristeţea iubirii [*sic*]; Tristeţea prieteniei; Tristeţea unei con[versa]ţii proaste; Tristeţea lui ar-fi-putut-fi; Tristeţea tainică…

TRISTEŢI ALE SEXULUI ŞI ARTEI: Tristeţea că excitaţia este o stare fizică neobişnuită; Tristeţea de a simţi nevoia să creezi lucruri frumoase; Tristeţea anusului; Tristeţea contactului vizual în felaţie şi

cunnilingus; Tristeţea de a săruta; Tristeţea de a te mişca prea repede; Tristeţea de a nu te mi[şc]a; Tristeţea modelului nud; Tristeţea portretizării; Tristeţea singurei creaţii notabile a lui Pinchas T, „Către Ţărână: din Om ai venit şi în Om te vei întoarce“, în care el a susţinut că ar fi posibil, în teorie, ca viaţa şi arta să fie inversate…

*Noi scriem… Noi scriem… Noi scriem…

scriem… Noi scriem… Noi scriem… Noi
scriem… Noi scriem… Noi scriem… Noi
scriem… Noi scriem… Noi scriem… Noi

Notă

10. Auzind că cel care a inventat poezia de dragoste a fost un evreu, magistratul nesolicitat Rufkin S, rătăcească-i-se numele între perne, a plouat cu tot focul şi sticla spartă peste sărmanul nostru ştetl. (Fireşte, nu evreul a inventat poezia de dragoste, ci invers) (N.a.)

24 decembrie 1997

Dragă Jonathan,

Hai să nu ne mai menţionăm reciproc scrisul nostru. Eu am să-ţi expediez povestea mea şi te implor (la fel şi Micul Igor) ca tu să continui să o expediezi pe a ta, dar hai să nu ne mai facem corecturi sau măcar observaţii. Să nu lăudăm, să nu reproşăm. Să nu mai judecăm deloc. Deja ne aflăm în afara acestor lucruri.

Noi, Jonathan, vorbim acum împreună, nu separat. Suntem unul cu altul, lucrând la aceeaşi poveste şi sunt încredinţat că poţi şi tu să simţi asta. Ştii tu că eu sunt tânăra ţigancă şi tu eşti Safran, şi că eu sunt Kolkianul şi tu eşti Brod, şi că eu sunt bunica ta şi tu eşti bunicul meu şi că eu sunt Alex şi tu eşti tu, şi că eu sunt tu şi tu eşti eu? Nu înţelegi că noi ne putem aduce unul altuia siguranţă şi pace? Când ne aflam sub stelele din Trachimbrod, n-ai simţit-o atunci? Nu-mi prezenta nonadevăruri. Nu mie.

Şi uite-aici, Jonathan, o poveste pentru tine. O poveste adevărată. L-am informat pe tata aseară că aveam de gând să mă duc la un bar de noapte faimos. El a zis:

— Sunt încredinţat că ai să te întorci acasă cu o tovarăşă?

Dacă vrei să ştii ce avea pe buze, păi avea vodcă.

— Nu intenţionez, i-am spus.

— Ai să fii foarte carnal, a zis el, râzând.

M-a atins pe umăr şi am să-ţi spun că era ca atingerea diavolului. Mi-a fost foarte ruşine de noi.

— Nu, am spus. Mă duc doar ca să dansez şi să mă aflu printre prietenii mei.

— Şapka, Şapka.

—Taci din gură! i-am spus şi l-am prins de încheietură.

Am să te informez că asta a fost prima ocazie în care i-am rostit lui ceva de felul ăsta şi prima ocazie în care m-am îndreptat spre el cu violenţă.

— Îmi pare rău, am zis şi i-am dat drumul.

— Am să te fac eu să-ţi pară rău, a zis el.

Am fost norocos pentru că avea atâta vodcă în el, pentru că n-a avut destulă direcţie ca să mă pocnească.

Bineînţeles că nu m-am dus la un bar de noapte faimos. Cum am menţionat, eu îl informez adesea pe tata că am să mă duc la un bar de noapte faimos, dar apoi mă duc la plajă. Nu mă duc la un bar de noapte faimos ca să-mi pot depozita valuta în cutia de prăjituri, pentru a mă muta în America împreună cu Micul Igor. Dar trebuie să te informez totodată că asta e şi din cauză că nu-mi plac barurile de noapte faimoase. Ele mă fac să mă simt foarte trist şi părăsit. Spune-mi dacă folosesc cuvântul corect. Părăsit se spune?

Plaja era frumoasă aseară, dar asta nu m-a surprins. Îmi place să stau pe marginea uscatului şi să simt apa cum vine până la mine şi apoi mă părăseşte. Uneori, îmi scot pantofii şi îmi pun picioarele acolo unde cred că o să se apropie apa. Am încercat să mă gândesc la America, cu privire la locul în care mă aflu pe plajă. Îmi imaginez o linie, o linie albă, desenată pe nisip şi pe ocean, de la mine până la tine.

Stăteam pe marginea apei, gândindu-mă la tine şi la noi, când am auzit ceva. Acel ceva nu era nici apă, nici vânt, nici insecte. Mi-am întors capul, să văd ce e. Cineva mergea spre mine. Asta m-a speriat foarte tare, pentru că niciodată nu zăresc o altă persoană la plajă atunci când sunt aici noaptea. Nu era nimic în proximitatea mea, nimic spre care să păşească, cu excepţia mea. Mi-am pus pantofii şi am început să mă îndepărtez de acea persoană. Să fie un poliţist? Poliţia adesea profită de persoane care stau singure. Să fie un infractor? Nu eram foarte speriat de un infractor, pentru că

aceştia nu au arme a-ntâia şi nu pot face mare pagubă. Doar dacă infractorul este un poliţist. Auzeam că persoana continua să vină spre mine. Am făcut un pas mai iute. Persoana mă urmărea cu viteză. Nu m-am uitat din nou ca să încerc să vizualizez cine e, pentru că nu voiam ca persoana să ştie că eram la curent cu ea. Îmi suna în urechi că se apropia, că în curând avea să mă ajungă, aşa că am început să fug.

Pe urmă am auzit „Saşa!“ Mi-am încheiat fuga.

— Saşa, tu eşti?

M-am întors. Bunicul era îndoit înainte, cu mâna pe stomac. Mi-am dat seama că el confecţiona respiraţii foarte adânci.

— Te căutam, a zis el.

Nu puteam înţelege cum a ştiut să mă caute la plajă. După cum te-am informat, nimeni nu e conştient că eu mă duc la plajă noaptea.

— Sunt aici, i-am spus, ceea ce suna ciudat, dar nu ştiam ce altceva să spun. El s-a ridicat şi a spus:

— Am o întrebare.

Era prima ocazie de care puteam să-mi amintesc în care bunicul mi se adresa fără ceva printre noi. Nu era acolo nici tată, nici erou, nici căţea, nici televizor, nici mâncare. Doar noi doi.

— Ce este? am întrebat, pentru că am putut să observ că nu va fi capabil să pună întrebarea dacă nu-l ajutam.

— Trebuie să-ţi cer ceva, dar tu trebuie să înţelegi că nu cer decât să împrumut asta şi totodată trebuie să înţelegi că poţi să mă refuzi şi nu am să fiu jignit şi nu am să gândesc nimic rău despre tine.

— Despre ce e vorba?

Nu mă puteam gândi la nimic pe lumea asta, ce aş fi putut poseda eu şi ar fi putut dori bunicul.

— Aş vrea să împrumut valuta ta, a zis el.

În realitate, m-am simţit foarte ruşinat. El n-a trudit toată viaţa ca să fie nevoit să-i ceară

nepotului său valută.

— Eu voi, am spus.

Şi ar fi trebuit să nu mai grăiesc nimic altceva şi să las acel „Eu voi“ să vorbească pentru tot ce am avut vreodată de spus bunicului meu, pentru ca acel „Eu voi“ să însemne toate întrebările mele şi toate răspunsurile lui la întrebările mele şi toate răspunsurile mele la acele răspunsuri. Dar asta nu era posibil.

— De ce? l-am întrebat.

— De ce, ce?

— De ce doreşti valuta mea?

— Pentru că nu am o sumă suficientă.

— Pentru ce? Pentru ce ai nevoie de valută?

El şi-a întors capul către apă şi n-a spus nimic. Ăsta era răspunsul lui? Şi-a mişcat piciorul în nisip şi a făcut un cerc.

— Sunt nesmintit că pot s-o găsesc, a zis. Patru zile. Poate cinci. Dar n-ar putea necesita mai mult de o săptămână. Am fost foarte aproape.

Ar fi trebuit să spun din nou „Eu voi“, şi din nou n-am mai spus nimic. Ar fi trebuit să estimez că bunicul este mult mai în vârstă decât mine şi, de aceea, e mai înţelept şi, dacă nu asta, atunci merită ca eu să nu-i pun la îndoială cuvântul. Dar în loc de asta, am spus:

— Nu. N-am fost aproape.

— Ba da, a zis el, am fost.

— Nu. N-am fost la distanţă de cinci zile ca s-o găsim. Am fost la distanţă de cincizeci de ani ca s-o găsim.

— E ceva ce trebuie să fac.

— De ce?

— N-ai înţelege.

— Ba da. Pot.

— Nu, n-ai putea.

— Herşel?

A desenat alt cerc cu piciorul.

— Atunci, ia-mă cu tine, am zis, şi nu intenţionam să zic asta.

— Nu, a răspuns el.

Am dorit să spun iar „Ia-mă cu tine“, dar ştiam că ar fi răspuns iar „Nu“, şi nu cred că aş fi putut asculta asta fără să strig, şi ştiu că nu pot să strig în faţa bunicului.

— Nu e necesar să hotărăşti acum, a zis el. Nu m-am gândit că ai să hotărăşti rapid. Mă aştept să spui nu.

— De ce crezi că am să spun nu?

— Pentru că nu înţelegi.

— Înţeleg.

— Nu, nu înţelegi.

— Este posibil să spun da.

— Ţi-aş da orice proprietate a mea pe care o doreşti. Poate fi a ta până când îţi returnez valuta, ceea ce va fi foarte curând.

— Ia-mă cu tine, am spus, şi iar nu intenţionam s-o spun, dar s-a iscat din gura mea, ca obiectele din căruţa lui Trachim.

— Nu, a zis el.

— Te rog, am spus. Cu mine alături va fi mai puţin rigid. Te-aş putea sprijini foarte mult.

— Trebuie s-o găsesc singur, a spus el, şi în acel moment am fost încredinţat că dacă-i dădeam bunicului valuta şi-l lăsam să plece n-aveam să-l mai văd niciodată.

— Ia-l pe Micul Igor.

— Nu, a continuat el. Singur.

Fără cuvinte. Şi apoi:

— Nu-l informa pe tata.

— Bineînţeles, am spus, pentru că, bineînţeles, nu l-aş informa pe tata.

— Trebuie să fie secretul nostru.

Acest ultim lucru pe care mi l-a spus a lăsat urma cea mai permanentă pe creierul meu. Nu-mi dădusem seama până când l-a rostit, dar noi doi avem un secret. Avem un lucru printre noi doi pe care nimeni altul în lume nu-l ştie sau n-ar putea să-l ştie. Avem un secret împreună şi nu mai e separat.

L-am informat că am să-i prezint rapid răspunsul meu.

Nu ştiu ce să fac, Jonathan, şi aş dori ca tu să-mi spui care crezi că e lucrul potrivit. Ştiu că nu e necesar să fie un singur lucru potrivit. Pot fi două lucruri potrivite. Poate să nu fie nici un lucru potrivit. Voi lua în considerare ce socoteşti. Este o promisiune. Dar nu pot promite că mă voi armoniza. Sunt lucruri pe care nu poţi să le ştii. (Şi totodată, fireşte, eu voi fi luat deja decizia la vremea când tu primeşti această scrisoare. Noi doi am comunicat întotdeauna în acest timp rătăcit).

Eu nu sunt prost. Ştiu că bunicul nu va fi niciodată capabil să-mi înapoieze valuta. Aceasta înseamnă că nu voi fi capabil să mă mut, pe mine şi pe Micul Igor, în America. Visele noastre nu pot exista în acelaşi timp. Eu sunt atât de tânăr şi el atât de bătrân şi ambele aceste fapte ar trebui să facă din noi oameni care îşi merită visele, dar asta nu este o posibilitate.

Sunt încredinţat de ce vei grăi. Vei grăi: „Dă-mi voie să-ţi dau eu valuta". Vei grăi: „Poţi să înapoiezi valuta atunci când ai s-o ai, sau poţi să nu înapoiezi niciodată valuta şi nu se va mai vorbi niciodată despre asta". Eu ştiu că vei grăi asta pentru că ştiu că eşti o persoană bună. Dar acest lucru nu este acceptabil. Din acelaşi motiv pentru care bunicul nu poate să mă ia cu el în călătoria lui, eu nu pot să iau valuta de la tine. E vorba de alegere. Poţi să înţelegi? Te rog, încearcă. Eşti singura persoană care a înţeles fie şi o şoaptă a mea şi am să-ţi spun că eu sunt singura persoană care a înţeles fie şi o şoaptă a ta.

Am să aştept despre scrisoarea ta cu nerăbdare.

Cu neprihănire, al tău
Aleksandr

Uvertură la iluminare

Când am ajuns înapoi la hotel era foarte târziu şi aproape foarte devreme. Proprietarul era toropit de somn la recepţie.

— Vodcă, a zis bunicul. Trebuie să bem ceva, toţi trei.

— Toţi patru, am sfătuit eu, arătând spre Sammy Davis Junior Junior care fusese aşa o tumoare benignă toată ziua.

Aşa că toţi patru am purces spre barul hotelului.

— V-aţi întors, a constatat chelneriţa când ne-a vizionat. Înapoi cu evreul.

— Ţine-ţi gura, a spus bunicul şi n-a rostit-o cu voce de să-ţi spargă urechile, ci ca şi când ar fi fost un fapt că ea trebuia să-şi ţină gura.

— Îmi cer scuze, a rostit ea.

— Nu este nimic, i-am spus eu, pentru că nu voiam ca ea să se simtă inferioară pentru o mică greşeală şi totodată am putut să-i văd sânii când s-a aplecat. (Pentru cine am scris eu asta, Jonathan? Nu vreau să mai fiu dezgustător. Şi nici nu vreau să fiu hazliu.)

— Ba este, a intervenit bunicul, şi trebuie să-i ceri evreului îngăduinţă.

— Ce se petrece? a întrebat eroul. De ce nu intrăm?

— Cere-ţi scuze, i s-a adresat bunicul chelneriţei, care era doar o fată, chiar mai tânără decât mine.

— Îmi cer scuze pentru că te-am făcut evreu.

Îşi cere scuze pentru că te-a făcut evreu, i-am spus eu eroului.

— De unde a ştiut?

— Ştie pentru că i-am spus eu mai devreme, la micul dejun.

— Tu i-ai spus că sunt evreu?

— Era un fapt potrivit în acel moment.

— Eu beam un mochaccino.

— Trebuie să te corectez. Era cafea.

— Ce zice? s-a interesat bunicul.

— Poate cel mai bine ar fi să dobândim o masă şi să comandăm o cantitate mare de băuturi şi mâncare.

— Ce altceva a mai zis despre mine? a întrebat eroul. A mai zis ceva? I se văd ţâţele când se apleacă.

(Asta ai spus tu, ai să-ţi aminteşti. N-am inventat eu, aşa că nu pot fi învinovăţit).

Am urmărit-o pe chelneriţă până la masa noastră, care se afla în colţ. Am fi putut avea orice masă, pentru că eram persoanele exclusive acolo. Nu ştiu de ce ne-a pus la colţ, dar am eu o idee.

— Ce pot să vă obţin? a întrebat ea.

— Patru vodci, a zis bunicul. Una dintre ele într-un bol. Şi aveţi ceva de mâncare care să nu conţină carne?

— Alune, a zis ea.

— Excelent, a răspuns bunicul, dar nici una pentru Sammy Davis Junior Junior, pentru că îi fac foarte rău. E ceva groaznic dacă măcar una îi atinge buzele.

L-am informat asta pe erou, pentru că am crezut că poate să i se pară comic. El abia a zâmbit.

Când chelneriţa s-a întors cu băuturile noastre şi cu un bol de alune, noi deja conversam despre cum a decurs ziua şi totodată planurile noastre pentru mâine.

— El trebuie să fie prezent la tren până seara, la ora şapte, da?

— Da, am răspuns eu, aşa că vom dori să plecăm de la hotel la prânz, ca să ne aflăm de partea siguranţei.

— Poate vom avea timp să mai cercetăm.

— Nu sunt prea sigur, am zis eu. Şi unde să cercetăm? Nu există nimic. Nu există nimeni pe care să-l poţi întreba. Ţii minte ce-a spus ea.

Eroul nu ne acorda nici o atenţie şi n-a întrebat nici măcar o dată despre ce discutam. Era sociabil

doar cu alunele.

— Ar fi mai uşor fără el, a zis bunicul, mişcându-şi ochii spre erou.

— Dar e căutarea lui, am zis eu.

— De ce?

— Pentru că e bunicul lui.

— Noi nu-l căutăm pe bunicul lui. Noi o căutăm pe Augustine, care nu e mai mult a lui decât a noastră.

Nu mă gândisem în felul ăsta, însă avea dreptate.

— Despre ce vorbiţi? m-a întrebat Jonathan. Şi ai putea să-i mai ceri chelneriţei nişte alune din astea?

I-am spus chelneriţei să ne mai obţină nişte alune şi ea a zis:

— Am să fac acest lucru, cu toate că patronul comandă ca nimeni să nu primească niciodată mai mult decât un singur bol de alune. Am să fac excepţie cu voi pentru că mă simt atât de nefericită fiindcă i-am spus evreului evreu.

— Mulţumesc, i-am răspuns, dar n-ai nici un motiv să te simţi nefericită.

— Şi atunci, cum facem mâine? a întrebat Jonathan. Trebuie să fiu la tren la ora şapte, da?

— Corect.

— Ce vom face până atunci?

— Nu sunt o persoană sigură. Trebuie să plecăm foarte devreme, pentru că trebuie să fii la gară cu două ore înainte să purceadă trenul tău şi avem de mers cu maşina trei ore şi este posibil ca să ajungem persoane rătăcite.

— Sună de parcă ar trebui să plecăm acum, a zis el şi a râs.

Eu n-am râs, pentru că ştiam că motivul pentru care aveam să plecăm devreme de fapt nu era justificarea pe care i-o dădusem eu, ci pentru că nu mai era nimic de cercetat. Dădusem greş.

— Hai să cercetăm PENTRU ORICE EVENTUALITATE, a propus bunicul.

— Ce? am întrebat eu.

— Cutia, hai să vedem ce e înăuntru.

— E o idee rea?

— Sigur că nu, a zis el. De ce-ar fi?

— Poate ar trebui să-l lăsăm pe Jonathan să o cerceteze în mod confidenţial, sau poate n-ar trebui s-o cerceteze nimeni.

— Ea i-a dăruit-o lui cu un scop.

— Ştiu, am spus eu, însă poate că acel scop n-avea nimic de-a face cu cercetarea ei. Poate scopul este ca ea să nu fie niciodată deschisă.

— Adică nu eşti o persoană curioasă?

— Sunt o persoană foarte curioasă.

— Despre ce vorbiţi voi doi?

— Ai fi mulţumit să cercetăm PENTRU ORICE EVENTUALITATE?

— La ce te referi?

— Cutia pe care ţi-a prezentat-o Augustine azi. Am putea s-o cercetăm.

— E o idee bună?

— Nu sunt sigur. Am întrebat şi eu identic.

— Nu văd de ce-ar fi o idee rea. Vreau să zic că ea mi-a dat-o pentru un motiv.

— Asta a rostit bunicul.

— Crezi că există vreun motiv valabil să n-o deschidem?

— Nu pot să prevăd nici unul.

— Nici eu.

— Dar.

— Dar?

— Dar nimic, am grăit eu.

— Dar ce?

— Dar nimic. E decizia ta.

— Şi a voastră.

— Desînchideţi naibii cutia, a zis bunicul.

— Zice să desînchidem naibii cutia.

Jonathan a scos cutia de sub scaunul lui şi a pus-o pe masă. PENTRU ORICE EVENTUALITATE era scris pe o latură şi de mai din proximitate am

observat că cuvintele fuseseră scrise şi şterse de mai multe ori, scrise, şterse şi scrise iar.

— Mmm, a emis el şi a făcut semne spre o panglică roşie care era legată în jurul cutiei.

— Asta e doar ca s-o ţină închisă, a zis bunicul.

— Probabil, a spus el.

— Sau, am intervenit eu, pentru a ne împiedica pe noi s-o examinăm.

— N-a spus să n-o examinăm. Ar fi spus ceva, nu crezi?

— Aşa mă gândesc.

— Bunicul tău crede că ar trebui s-o deschidem?

— Da.

— Şi tu?

— Eu nu sunt sigur.

— Ce vrei să spui că nu eşti sigur?

— Cred că n-ar fi o mare nenorocire dacă am deschide-o. Ea ar fi grăit ceva dacă dorea să rămână necercetată.

— Deschideţi naibii cutia, a rostit bunicul.

— Zice să deschidem naibii cutia.

Jonathan a dislocat panglica înfăşurată de mai multe ori în jurul cutiei PENTRU ORICE EVENTUALITATE şi a deschis-o. Poate ne aşteptam să fie o bombă, pentru că atunci când n-a explodat am fost cu toţii uluiţi.

— N-a fost aşa rău, a spus Jonathan.

— N-a fost aşa rău, i-am spus eu bunicului.

— Asta ziceam şi eu, mi-a spus el mie. Ziceam că n-o să fie aşa rău.

Am privit în cutie. Ingredientele ei păreau foarte asemănătoare cu acelea din cutia RĂMĂŞIŢE, cu excepţia că erau probabil mai multe.

— Bineînţeles că era de aşteptat ca noi s-o deschidem, a spus Jonathan.

S-a uitat la mine şi a râs, pe urmă am râs eu, pe urmă a râs bunicul. Râdeam pentru că ştiam ce proşti fuseserăm când ne căcaserăm pe noi în legătură cu deschisul cutiei. Şi râdeam pentru că

erau atâtea lucruri pe care nu le ştiam şi ştiam că erau atâtea lucruri pe care nu le ştiam.

— Să cercetăm, a îndemnat bunicul şi şi-a plimbat mâna prin cutie ca un copil care bagă mâna într-o cutie cu cadouri. A excavat un colier.

— Uite, a arătat el.

— Cred că sunt perle, a opinat Jonathan. Perle adevărate.

Perlele, dacă erau perle adevărate, erau foarte murdare şi galbene şi aveau bucăţi de pământ lipite printre ele, ca mâncarea printre dinţi.

— Pare foarte vechi, a grăit bunicul şi eu i-am spus asta lui Jonathan.

— Da, a fost el de acord. Şi murdar. Fac pariu că a fost îngropat.

— Ce înseamnă îngropat?

— Pus în pământ, ca un cadavru.

— Da, ştiu asta. Ar putea fi similar cu verigheta din cutia RĂMĂŞIŢE.

— Corect.

Bunicul a ridicat colierul în dreptul lumânării de pe masa noastră. Perlele, dacă erau perle adevărate, aveau multe pete şi nu mai străluceau. A încercat să le cureţe cu degetul mare, dar au rămas murdare.

— E un colier frumos, a apreciat el. Am cumpărat unul foarte asemănător cu ăsta pentru bunica ta când ne-am îndrăgostit, la început. Asta a fost cu mulţi ani în urmă, dar îmi amintesc cum arăta. Mi-a obligat toată valuta ca să-l cumpăr, aşa că n-am cum să uit.

— Unde e acum? Acasă?

— Nu, mi-a răspuns el. Îl poartă şi acum. Nu înseamnă nimic. Doar aşa cum a dorit ea să fie.

A pus colierul pe masă şi am observat că acel colier nu l-a făcut deprimat, aşa cum era poate de aşteptat, ci o persoană foarte mulţumită.

— Acuma tu, mi-a spus el şi m-a înghiontit în spate într-un fel care nu era intenţionat să doară, dar tot m-a durut.

— Zice că ar trebui să aleg eu ceva, i-am spus lui Jonathan, pentru că doream să descopăr cum va răspunde la noţiunea că bunicul şi cu mine aveam acelaşi privilegiu ca şi el de a investiga cutia.

— Dă-i drumul, a zis el.

Aşa că am introdus mâna în PENTRU ORICE EVENTUALITATE.

Am pipăit multe obiecte anormale şi nu mi-am dat seama ce erau. Noi n-am spus-o, dar făcea parte din jocul nostru că nu puteai să vizionezi cutia când alegeai lucrul pe care să-l excavezi. Unele dintre obiectele pe care le atingea mâna mea erau netede, ca marmura sau pietrele de pe plajă. Alte obiecte pe care le atingea mâna mea erau reci, ca metalul, sau calde, ca blana. Erau multe bucăţi de hârtie. De asta puteam fi sigur fără să le vizionez. Dar nu puteam şti dacă aceste hârtii erau fotografii sau însemnări sau pagini dintr-o carte sau revistă. Am excavat ce am excavat pentru că era cel mai mare obiect din cutie.

— Uite, am anunţat şi am extras o bucată de hârtie care era răsucită într-un sul şi legată cu sfoară albă.

Am scos sfoara şi am desfăşurat hârtia pe masă. Jonathan a reţinut de un capăt, eu am reţinut de celălalt. Pe ea scria HARTA LUMII 1791. Cu toate că formele uscatului erau într-o anumită măsură diferite, rămânea ca înfăţişare foarte asemănătoare cu lumea aşa cum o ştim noi acum.

— Ăsta e un lucru de calitate superioară, am rostit.

O hartă ca aceea valorează multe sute, şi, dacă ai noroc, mii de dolari. Dar, mai mult decât atât, este o amintire a timpului când planeta noastră nu era aşa de mică. Atunci când a fost făcută harta asta, mi-am zis, puteai să trăieşti fără să ştii unde nu trăieşti. Asta m-a făcut să mă gândesc la Trachimbrod şi cum Lista, femeia care noi doream atât de mult să fie Augustine, nu auzise în viaţa ei de America. Este posibil ca ea să fie ultima

persoană de pe pământ, am judecat eu, care nu ştie de America. Sau măcar e aşa de plăcut să crezi asta.

— Îmi place la nebunie, i-am spus eu lui Jonathan, şi trebuie să mărturisesc că n-aveam nici un fel de idei când i-am spus asta, doar că îmi plăcea la nebunie.

— Poţi s-o iei, a spus el.

— Ăsta nu e un lucru corect.

— Ia-o. Bucură-te de ea.

— Nu poţi să mi-o dai mie. Obiectele trebuie să rămână împreună.

— Haide, a spus el. E a ta.

— Eşti sigur? am întrebat, pentru că nu doream ca el să se simtă împovărat să mi-o dăruiască.

— Absolut sigur. Poate fi un memento al călătoriei noastre.

— Memento?

— Ceva care să-ţi aducă aminte.

— Nu. Am să i-o dau Micului Igor, dacă asta este acceptabil pentru tine, am spus eu, pentru că ştiam că harta era ceva ce i-ar plăcea la nebunie şi Micului Igor.

— Spune-i să se bucure de ea, a zis Jonathan. Poate să fie un memento al lui.

— Tu, i-am spus eu lui Jonathan, pentru că acum era ocazia lui să excaveze din PENTRU ORICE EVENTUALITATE.

El a întors capul de la cutie şi a introdus mâna. Nu i-a trebuit mult timp.

— Uite, a anunţat şi a scos o carte.

A pus-o pe masă. Părea foarte veche.

— Ce este? a întrebat el.

Am mutat la o parte praful de pe copertă. Anterior nu mai văzusem niciodată o carte asemănătoare. Scrisul era pe ambele coperte şi când am desînchis-o, am văzut că scrisul era şi pe interioarele ambelor coperte şi, bineînţeles, pe fiecare pagină. Era ca şi cum nu era loc suficient pentru carte în carte. Pe latură era notat în

ucraineană: *Cartea întâmplărilor trecute*. I-am spus asta lui Jonathan.

— Citeşte-mi ceva din ea, a cerut el.

— Începutul?

— Oriunde, nu contează.

M-am dus la o pagină din mijloc şi am ales o parte din mijlocul paginii ca s-o citesc. Era foarte greu, dar traduceam în engleză în timp ce citeam.

— „Acţiunile locuitorilor săi coloraseră întregul ştetl“, am tradus, „şi pentru că era folosită fiecare culoare, era imposibil de observat ce fusese mânuit de oameni şi ce era din mâinile naturii. Geţl G, se zvonea, cântase probabil la vioara fiecăruia – cu toate că el nu ştia să cânte la vioară! – deoarece corzile aveau culoarea ca a degetelor lui. Lumea şuşotea că Geşa R încerca să fie gimnastă. De aceea linia de demarcaţie Evreiesc/Omenesc era galbenă ca mâinile ei. Şi când roşul de pe obrazul unei şcolăriţe a fost greşit drept roşul de pe degetele unui bărbat pios, şcolăriţa a primit nume de ocară.“

Eroul a apucat cartea şi a examinat-o în timp ce eu îi povesteam bunicului ce citisem.

— E minunat, a exclamat Jonathan şi trebuie să mărturisesc că a examinat cartea într-un mod asemănător cu bunicul când a examinat fotografia lui Augustine.

(Poţi să înţelegi că acesta este un dar de la mine pentru tine, Jonathan. Şi, aşa cum eu te salvez pe tine, tot aşa ai putea să-l salvezi şi tu pe bunicul meu. Ne aflăm la numai două paragrafe distanţă. Te rog, încearcă să găseşti o altă opţiune.)

— Acum, dumneavoastră, i-a spus Jonathan bunicului.

— Zice că acuma urmezi tu, i-am tradus eu.

Bunicul a întors capul de la cutie şi a introdus mâna. Eram asemenea cu trei copii.

— Sunt atât de multe lucruri, mi-a spus el. Nu ştiu ce lucru să iau.

— Nu ştie pe care să-l ia, am tradus eu.

— Avem timp pentru toate, a răspuns Jonathan.

— Poate ăsta, a spus bunicul. Nu, ăsta. E moale şi plăcut la pipăit. Nu, ăsta. Ăsta are piese care se mişcă.

— E timp pentru toate, i-am spus eu, pentru că, aminteşte-ţi în ce punct al povestirii noastre ne aflăm, Jonathan. Încă mai credeam că posedăm timp.

— Uite, a zis bunicul şi a excavat o fotografie. Ah, ceva simplu. Prea ghinionist. Credeam că pipăi ceva diferit.

A aşezat fotografia pe masă, fără s-o examineze. Şi nici eu n-am examinat-o pentru că de ce aş face-o, am judecat. Bunicul avea dreptate, părea foarte simplă şi obişnuită. Erau probabil o sută de fotografii de felul acesta în cutie. Vizionarea rapidă pe care i-am acordat-o nu mi-a arătat nimic anormal. Erau trei bărbaţi, sau poate patru.

— Acum tu, mi-a spus el şi eu am întors capul şi am introdus mâna.

Pentru că aveam capul întors ca să nu văd în cutie, îl vizionam pe Jonathan în timp ce mâna mea cerceta. Un obiect moale. Un obiect aspru. Jonathan şi-a apropiat fotografia de faţă, nu pentru că era o persoană interesată, ci pentru că nu era nimic altceva de făcut în momentul acela în timp ce eu cercetam cutia. Asta este ce-mi amintesc. A mâncat o mână de alune şi a lăsat o mână de alune să coboare pe podea pentru Sammy Davis Junior Junior. A luat o mică înghiţitură din vodca lui. A întors capul de la fotografie pentru o clipă. Eu am simţit o pană şi un os. Pe urmă îmi amintesc asta: el s-a uitat din nou la fotografie. Eu am simţit un obiect neted. Un obiect mic. El a întors capul de la fotografie. S-a uitat iar la ea. A întors capul. Un obiect dur. O lumânare. Un obiect pătrat. O înţepătură de la un bold.

— Dumnezeule, a exclamat el şi a ridicat fotografia la lumina lumânării.

Pe urmă a lăsat-o jos. Apoi a apucat-o iar şi de data asta a pus-o aproape de faţa mea, aşa ca să poată observa în acelaşi timp fotografia şi faţa mea.

— Ce face? a întrebat bunicul.

— Ce faci? l-am întrebat eu.

Jonathan a aşezat fotografia pe masă.

— Eşti tu, a zis el.

Mi-am luat mâna de pe cutie.

— Cine este eu?

— Bărbatul din fotografia asta. Eşti tu.

Mi-a dat fotografia. De data asta am examinat-o cu multă amănunţime.

— Ce e asta? s-a interesat bunicul.

Erau patru persoane în fotografie, doi bărbaţi, o femeie şi un copil mic pe care îl ţinea femeia în braţe.

— Cel din stânga, a spus Jonathan. Uite-aici.

A pus degetul sub faţa bărbatului şi, trebuie să mărturisesc, n-ar putea fi nimic sincer de făcut decât să recunosc, bărbatul semăna cu mine. Era ca o oglindă. Ştiu că ăsta e un idiom, dar o spun fără nici o altă semnificaţie decât aceea a cuvintelor. Era ca o oglindă.

— Ce? a întrebat bunicul.

— O clipă, am spus şi am ridicat fotografia la lumina lumânării.

Bărbatul chiar stătea în aceeaşi postură potentă în care stau eu. Obrajii lui arătau ca ai mei. Ochii lui arătau ca ai mei. Perii lui, buzele, braţele, picioarele, toate arătau ca ale mele. Nici măcar ca ale mele. *Erau* ale mele.

— Spuneţi-mi, a cerut bunicul, ce-i asta?

I-am înfăţişat fotografia şi a scrie restul acestei poveşti este cel mai imposibil lucru.

La început, a examinat-o să vadă cu ce era fotografia. Pentru că privea în jos să vizioneze fotografia, care se afla pe masă, n-am putut să văd ce executau ochii lui. Şi-a ridicat privirea de la fotografie, ne-a privit, pe Jonathan şi pe mine, şi a

zâmbit. Ba chiar şi-a mişcat umerii în sus, aşa cum face câteodată un copil. A scos un râs mic şi pe urmă a apucat fotografia. A ţinut-o în dreptul feţei lui cu o mână şi a ţinut lumânarea în dreptul feţei lui cu cealaltă. Făcea multe umbre acolo unde pielea lui avea pliuri, care erau în mult mai multe locuri decât observasem înainte. De data asta am putut să-i văd ochii călătorind de colo-colo peste fotografie. Se opreau la fiecare persoană şi vizionau fiecare persoană de la picioare până la peri. Pe urmă şi-a ridicat iar privirea şi a zâmbit iar către Jonathan şi către mine şi totodată şi-a mişcat iar umerii ca un copil.

— Seamănă cu mine, am zis eu.

— Aşa e, a confirmat el.

Nu m-am uitat la Jonathan, pentru că eram încredinţat că el se uita la mine. Aşa că m-am uitat la bunicul, care cerceta fotografia, cu toate că sunt încredinţat că simţea că-l vizionez.

— Exact ca mine, am zis eu. Şi el a observat asta, m-am adresat eu lui Jonathan, pentru că nu voiam să fiu singur în această observare.

(Aici este aproape prea imposibil să continui. Am scris până în punctul ăsta de multe ori şi am corectat părţile pe care m-ai pus să le corectez şi am făcut mai multe glumiţe şi mai multe invenţii şi am scris ca şi când eu aş fi fost tu cel care a scris, dar de fiecare dată când încerc să perseverez, îmi tremură mâna, aşa că nu mai pot să ţin pixul. Fă-o tu pentru mine. Te rog. Acum îţi aparţine.)

Bunicul şi-a ascuns faţa după fotografie.

(Şi ăsta nu mi se pare un gest prea laş, Jonathan. Şi noi ne-am ascunde feţele, nu? De fapt, sunt încredinţat că aşa am face.)

— Lumea este foarte mică, a zis el.

(A râs în acel moment, după cum ţi-aminteşti, dar tu nu poţi include asta în povestea ta.)

— Parcă aş fi eu, am zis.

(Şi aici, el şi-a pus mâinile sub masă, ţii minte, dar acesta este un amănunt care l-ar face să pară

slab şi oricum n-ajunge că scriem asta?)

— Ca o combinaţie de tatăl tău, mama ta, Brejnev şi tu însuţi.

(N-a fost greşit să facă o glumă aici. Era potrivit s-o facă).

Am zâmbit.

— Cine crezi că este? l-am întrebat eu.

— Cine crezi *tu* că este? m-a întrebat el.

— Nu ştiu.

— Nu-i nevoie să-mi înfăţişezi nu-adevăruri, Saşa. Nu sunt copil.

(Dar e nevoie s-o fac. Asta este ce nu pricepi tu niciodată. Înfăţişez nu-adevăruri ca să te protejez. Şi din acelaşi motiv mă străduiesc cu atâta înverşunare să fiu o persoană hazlie. Totul este pentru a te proteja pe tine. Eu exist pentru eventualitatea că ai nevoie să fii protejat.)

— Nu înţeleg, am spus. (Înţeleg.)

— Nu înţelegi? a întrebat el. (Ba înţelegi.)

— Unde a fost făcută fotografia? am întrebat eu. (Trebuie să existe o explicaţie.)

— La Kolki.

— Locul de unde eşti tu? (Întotdeauna ai spus Odessa… să te îndrăgosteşti…)

— Da. Înainte de război. (Aşa stau lucrurile. De fapt, aşa e.)

— Şi bunica lui Jonathan?

— Nu-i ştiu numele şi nu vreau să-i ştiu numele.

(Trebuie să te informez, Jonathan, că sunt o persoană foarte tristă. Cred că sunt mereu trist. Poate asta înseamnă că nu sunt trist deloc, pentru că tristeţea este ceva mai jos decât dispoziţia normală a cuiva, iar eu sunt întotdeauna la fel. Deci, poate că eu sunt singura persoană din lume care nu se întristează niciodată. Poate sunt un norocos.)

— Nu sunt o persoană rea, a spus el. Sunt o persoană bună care a trăit într-un timp rău.

— Ştiu asta, i-am răspuns. (Chiar dacă ai fi o persoană rea, eu tot aş şti că eşti o persoană bună.)

— Trebuie să-l informezi de toate astea pe el, aşa cum te informez eu pe tine, a spus el şi asta m-a surprins foarte mult, dar n-am întrebat de ce şi n-am întrebat nimic. Am făcut doar aşa cum a comandat el. Jonathan şi-a deschis jurnalul şi a început să scrie. A scris fiecare cuvânt care s-a rostit. Iată ce-a scris:

„Tot ce-am făcut, am făcut pentru că am crezut că era ceea ce trebuia făcut.

„Tot ce-a făcut, a făcut pentru că a crezut că era ceea ce trebuia făcut“, am tradus eu.

„Nu sunt erou, e adevărat.“

„El nu e un erou.“

„Dar nu sunt nici un om rău.“

„Dar nu e nici un om rău.“

„Femeia din fotografie e bunica ta. Ea îl ţine în braţe pe tatăl tău. Bărbatul care stă lângă mine a fost cel mai bun prieten al nostru, Herşel.“

„Femeia din fotografie este bunica mea. Ea îl ţine în braţe pe tatăl meu. Bărbatul care stă lângă bunicul a fost cel mai bun prieten al lui, Herşel.“

„Herşel poartă chipă în fotografie pentru că era evreu.“

„Herşel era evreu.“

„Şi era cel mai bun prieten al meu.“

„Era cel mai bun prieten al lui.“

„Şi eu l-am omorât.“

Se naşte dragostea, 1934-1941

Ultima dată când au făcut dragoste, cu şapte luni înainte ca ea să se sinucidă şi el să se însoare cu alta, ţiganca l-a întrebat pe bunicul meu cum îşi orânduia cărţile.

Ea fusese singura la care el se întorcea fără să trebuiască să i se ceară asta. Obişnuiau să se întâlnească la bazar – el urmărea, nu doar cu nerăbdare, ci şi cu mândrie, cum ea ademenea şerpi din coşuri de răchită, cu muzica ciudată a patefonului ei. Se întâlneau la teatru sau în faţa colibei ei acoperite cu stuf din cătunul de ţigani de pe malul celălalt al râului Brod. (Ea, firește, nu putea fi văzută în preajma casei lui.) Obişnuiau se se întâlnească pe podul de lemn sau sub podul de lemn, sau lângă cascada mică. Dar cel mai adesea ajungeau în cele din urmă în colţul împietrit din pădurea Radziwell, îşi spuneau glume şi poveşti, râzând de după-amiază până în seară, făcând dragoste – care putea să fi fost dragoste sau nu – sub baldachine de piatră.

Crezi că sunt minunată? îl întrebă ea într-o zi, pe când se rezemau de trunchiul unui arţar împietrit.

Nu, răspunse el.

Pentru că sunt atâtea fete minunate. Îmi închipui că sute de bărbaţi le-au spus azi iubitelor lor că sunt minunate şi e doar amiaza. N-ai putea să fii ceva ce sunt sute de alte fete.

Vrei să spui că sunt ne-minunată?

Da, asta vreau să spun.

Ea-şi plimbă degetele pe braţul lui mort. *Crezi că sunt ne-minunată?*

Eşti incredibil de ne-minunată. Eşti cât se poate de departe de ceea ce înseamnă frumoasă.

Ea-i descheie cămaşa.

Sunt deşteaptă?

Nu. Sigur că nu. Nu te-aş numi niciodată deşteaptă.

Ea se lăsă pe genunchi, ca să-i descheie pantalonii.

Mă găseşti cu vino-ncoace?

Nu.

Nostimă?

Eşti ne-nostimă.

E bine?

Nu.

Îţi place?

Nu.

Ea-şi desfăcu bluza. Se aplecă peste el.

Să continui?

Ea fusese la Kiev şi la Odessa, şi chiar la Varşovia. Trăise printre Mărunţeii din Ardişt un an, până când mama ei se îmbolnăvise de moarte. I-a povestit despre călătorii cu vaporul pe care le făcuse în locuri despre care el nu auzise niciodată şi întâmplări despre care el ştia că erau toate neadevărate, erau chiar neadevăruri, dar el aproba din cap şi se străduia să se convingă să se lase convins, se străduia s-o creadă, pentru că ştia că originea unei poveşti este întotdeauna o absenţă şi el dorea ca ea să trăiască printre prezenţe.

În Siberia, zicea ea, *sunt cupluri care fac dragoste de la sute de kilometri distanţă, iar în Austria este o prinţesă care şi-a tatuat pe trup imaginea trupului iubitului ei, ca atunci când se uită în oglindă să-l vadă pe el, şi şi şi de cealaltă parte a Mării Negre este o femeie de piatră – eu n-am văzut-o niciodată, dar a văzut-o mătuşa mea – care a prins viaţă datorită iubirii sculptorului ei!*

Safran îi aducea ţigăncii flori şi bomboane de ciocolată (toate daruri de la văduvele lui) şi îi compunea poezii, iar ea râdea de toate astea.

Cât poţi fi de prost! exclama ea.

De ce sunt prost?

Pentru că lucrurile pe care le poţi da cel mai uşor sunt lucrurile pe care le dai cel mai greu.

Flori, bomboane de ciocolată şi poezii, astea nu înseamnă nimic pentru mine.

Nu-ţi plac?

Nu de la tine.

De la mine ce ţi-ar plăcea?

Ea ridica din umeri, nu de nedumerire ci de jenă. (El era singura fiinţă din lume care putea s-o facă să se simtă stânjenită.)

Unde-ţi ţii cărţile? întreba ea.

În camera mea.

Unde, în camera ta?

Pe rafturi.

Cum sunt aranjate cărţile tale?

De ce te interesează?

Pentru că vreau să ştiu.

Ea era ţigancă. El era evreu. Când ea îl ţinea de mână în public, ceva ce el ştia că ea ştia că lui nu-i plăcea, el inventa un motiv ca să aibă nevoie de mână – să-şi netezească părul, să arate locul de pe mal unde stră-stră-stră-străbunicul lui răspândise monedele ce căzuseră ca o vomă de aur din săculeţ – şi apoi o băga în buzunar, punând capăt situaţiei.

Ştii ce-mi trebuie chiar acum, zicea ea, apucându-l de braţul mort în timp ce se plimbau prin bazarul de duminică.

Spune-mi şi primeşti. Orice.

Vreau un sărut.

Poţi avea câte doreşti, oriunde le doreşti.

Aici, spunea ea, punându-şi arătătorul pe buze. *Acum*.

El făcea semn spre o alee din apropiere.

Nu, zicea ea, cu degetul pe buze. *Vreau un sărut aici, acum.*

El râdea. *Aici?* Îşi punea degetul pe buzele lui. *Acum?*

Aici, spunea ea, punându-şi degetul pe buze. *Acum.*

Râdeau amândoi. Râs nervos. Începeau cu mici chicoteli. Adunate. Râs mai zgomotos. Înmulţit. Şi

mai tare. Ridicat la pătrat. Râs cu sughiţuri. Râs de nestăpânit. Violent. Infinit.

Nu pot.

Ştiu.

Bunicul meu şi ţiganca au făcut dragoste timp de şapte ani, cel puţin de două ori pe săptămână. Îşi mărturisiseră toate secretele; îşi explicaseră, cât puteau ei de bine, cum acţionau trupurile lor, unul faţă de celălalt; fuseseră dominatori şi pasivi, lacomi şi darnici, vorbăreţi şi tăcuţi.

Cum îţi aranjezi cărţile? întreba ea, când stăteau goi, întinşi pe un pat de pietriş şi pământ tare.

Ţi-am spus, sunt în dormitorul meu, pe rafturi.

Mă întreb dacă îţi poţi imagina viaţa fără mine.

Sigur că-mi pot imagina, dar nu-mi place să mi-o imaginez aşa.

Nu-i plăcută, aşa-i?

De ce faci asta?

Pur şi simplu mă întrebam.

Nici măcar unul dintre prietenii lui – dacă se poate spune că mai avea şi alţi prieteni – nici unul nu ştia de ţigancă şi nici una dintre celelalte femei ale lui nu ştia de ţigancă, iar părinţii lui, firește, nu ştiau de ţigancă. Ea era o taină atât de bine păstrată, încât uneori el simţea că nici măcar el nu cunoştea taina legăturii lui cu ea. Ea era conştientă de eforturile depuse de el pentru a o ascunde de restul lumii lui, pentru a o ţine izolată într-o încăpere privată, la care se putea ajunge numai printr-un coridor secret, pentru a o ascunde după un zid. Ţiganca ştia că, deşi el credea că o iubeşte, n-o iubea.

Unde crezi că ai să te afli peste zece ani? întreba ea, ridicându-şi capul de pe pieptul lui, ca să-i vorbească.

Nu ştiu.

Unde crezi că am să mă aflu eu? Sudoarea lor se amestecase şi se zvântase, formând o pojghiţă lipicioasă între ei.

Peste zece ani?

Da.

Nu ştiu, spunea el, jucându-se cu părul ei. *Tu unde crezi că ai să fii?*

Nu ştiu.

Unde crezi că am să fiu eu?

Stăteau întinşi în tăcere, fiecare cu gândurile lui, fiecare încercând să le afle pe ale celuilalt. Deveneau străini, aşa, unul deasupra celuilalt.

Ce te-a făcut să întrebi?

Nu ştiu, răspundea ea.

Bine, şi atunci ce ştim?

Nu prea multe, spunea ea, culcându-şi iar capul pe pieptul lui.

Îşi trimiteau bileţele, ca nişte copii. Bunicul meu le compunea din tăieturi din ziar şi le strecura în coşurile ei de răchită, în care ştia că numai ea îndrăznea să bage mâna. *Să ne întâlnim azi sub podul de lemn şi am să-ţi arăt lucruri cum n-ai mai văzut chiar niciodată.* „M“-ul era luat de la armata care avea să ia viaţa mamei lui: FRONTUL GERMAN AVANSEAZĂ LA GRANIŢA SOVIETICĂ; „azi“ de la navele lor de război care se apropiau: FLOTA NAZISTĂ ÎI ÎNVINGE PE FRANCEZI LA LESACS; „C“ de la peninsula pe care ei puseseră ochii lor albaştri: NEMŢII ÎNCONJOARĂ CRIMEEA; „sub“ era luat de la prea puţin, prea târziu: SUBVENŢIILE AMERICANE DE RĂZBOI AJUNG ÎN ANGLIA; „h“-ul era luat de la câinele câinilor: HITLER DESFIINŢEAZĂ PACTUL DE NEAGRESIUNE… şi aşa mai departe, fiecare bileţel, un colaj de dragoste care n-ar fi putut fi niciodată şi de război care-ar fi putut fi oricând.

Ţiganca cioplea scrisori de dragoste în copaci, umplând pădurea cu bileţele pentru el. *Nu mă uita*, scrisese ea decupând scoarţa unui copac la umbra căruia adormiseră cândva. *Cinsteşte-mă*, scrijelise pe trunchiul unui stejar împietrit. Întocmea o nouă listă de porunci, porunci pe care să le poată respecta amândoi, care să guverneze o viaţă

împreună, nu separat. *Nu păstra în inima ta nici o altă iubire de dinainte de mine. Nu-mi lua numele în deşert. Nu mă ucide. Respectă-mă şi păstrează-mă sfântă.*

Aş vrea să fiu oriunde ai să fii tu peste zece ani, i-a scris el, lipind tăieturi din titluri de ziar pe o hârtie galbenă. *Nu-i o idee bună?*

E o idee foarte bună, a găsit el răspunsul pe un copac de la marginea pădurii. *Şi de ce e numai o idee?*

Pentru că – literele de ziar i-au mânjit mâinile; şi-a citit biletul pe sine – *zece ani e vreme lungă de-acum încolo.*

Ar trebui să fugim în lume, cioplit în cerc, de jur împrejurul unui trunchi de arţar. *Ar trebui să lăsăm totul în urmă, păstrându-ne doar unul pe altul.*

Ceea ce este imposibil, a compus el cu fragmente dintr-o ştire despre răzoiul care se apropia. *E o idee bună, oricum.*

Bunicul meu a dus-o pe ţigancă la Cadran şi i-a spus povestea vieţii tragice a stră-stră-stră-străbunicii lui, promiţând să-i ceară ajutorul dacă avea să încerce cândva să scrie istoria Trachimbrodului. I-a spus povestea căruţei lui Trachim, când micile gemene W au fost primele care au văzut ciudatele resturi ridicându-se la suprafaţă: şerpi rătăcitori de sfoară albă, o mănuşă de catifea cu degete răsfirate, mosoare goale, un *pince-nez* de două parale, fructe de pădure, fecale, bucăţi de broderie, cioburi dintr-un atomizor spart, înscrisul cu cerneală roşie ca sângele: *Eu voi… Eu voi…* Ea vorbea deschis despre abuzurile tatălui ei şi-i arăta vânătăile pe care nici măcar un trup gol nu trebuie să le arate. El i-a explicat circumcizia lui, legământul, conceptul conform căruia aparţinea Poporului Ales. Ea i-a povestit despre vremea când unchiul ei a violat-o şi cum deja de câţiva ani reuşea să crească un copil. El i-a spus că se masturba cu mâna moartă, pentru că în felul acela se putea convinge că face dragoste cu

altcineva. Ea i-a spus că se gândise la sinucidere, ca şi când ar fi fost o decizie. El i-a spus cel mai negru secret al lui: că pentru el, spre deosebire de alţi băieţi, iubirea pentru mama lui nu scăzuse niciodată, nici măcar un strop de când era copil, şi te rog să nu râzi de mine că-ţi spun asta, şi te rog să nu mă dispreţuieşti, dar prefer o sărutare din partea ei în loc de orice altceva pe lume. Ţiganca a plâns şi, când bunicul meu a întrebat-o ce s-a întâmplat, ea n-a spus: *Sunt geloasă pe mama ta. Vreau să mă iubeşti pe mine aşa*, ci a tăcut şi a râs, ca şi când: ce prostie. Ea i-a spus că ar dori să mai existe o poruncă, a unsprezecea, înscrisă pe tablele sfinte: *Să nu te schimbi*.

Cu toate legăturile lui amoroase, cu toate femeile gata să se dezbrace pentru el la vederea braţului său mort, el nu mai avea alţi prieteni şi nu-şi putea imagina o altă singurătate mai amară decât existenţa fără ea. Era singura care ar fi putut susţine pe drept cuvânt că-l cunoaşte, singura de care-i era dor când nu era prezentă şi de care-i era dor chiar înainte să fie absentă. Ea era singura care dorea de la el mai mult decât braţul lui.

Nu te iubesc, îi spuse el într-o seară, pe când stăteau culcaţi, goi, în iarbă.

Ea îl sărută pe frunte: *Ştiu. Şi sunt sigură că şi tu ştii că eu nu te iubesc.*

Bineînţeles, răspunse el, cu toate că era foarte surprins, nu că ea nu-l iubea, ci că i-o spusese. În ultimii şapte ani de când făceau dragoste, auzise cuvintele acelea de atâtea ori: din guri de văduve şi copile, de la prostituate, de la prietene de familie, de la călătoare şi soţii adultere. Femeile spuseseră: *Te iubesc* fără ca el să vorbească vreodată. *Cu cât iubeşti mai mult pe cineva*, ajunsese el să creadă, *cu atât e mai greu să i-o spui*. Era surprins că nu se întâmpla ca străini să se oprească unul pe altul pe stradă şi să-şi spună *Te iubesc*.

Părinţii mei au aranjat o căsătorie, spuse el.

Pentru tine?

Cu o fată pe nume Zoşa. De la mine din ştetl. Am şaptesprezece ani.

Şi tu o iubeşti? întrebă ea fără să-l privească.

El îşi desfăcu viaţa în bucăţele, le cercetă pe toate, ca un ceasornicar, apoi o reasamblă.

Abia de-o cunosc. Şi el evita să-i întâlnească privirea pentru că, asemenea lui Pincer P, care trăia pe străzi din milă publică, după ce-şi donase până la ultimul bănuţ la săraci, ochii lui ar fi trădat totul.

Ai de gând să accepţi? întrebă ea, desenând cercuri în praf, cu degetul ei cafeniu.

N-am de ales.

Bineînţeles.

Ea nu se uita la el.

Ai să ai o viaţă foarte fericită, îi spuse. *Ai să fii întotdeauna fericit.*

De ce-mi faci asta?

Pentru că eşti foarte norocos. Fericirea adevărată şi durabilă e la îndemâna ta.

Încetează, ceru el. *Eşti nedreaptă.*

Aş vrea s-o cunosc.

Nu, n-ai vrea.

Ba da. Cum o cheamă? Zoşa? Mi-ar plăcea foarte mult s-o cunosc pe Zoşa şi să-i spun cât o să fie de fericită. Ce fată norocoasă! Trebuie să fie foarte frumoasă.

Nu ştiu.

Dar ai văzut-o, nu?

Da.

Atunci, ştii dacă e frumoasă. E frumoasă?

Cred că da.

Mai frumoasă decât mine?

Încetează.

Aş vrea să vin la nuntă, să mă conving. Mă rog, nu la cununie, fireşte. O ţigancă n-ar putea să intre în sinagogă. Dar la petrecere. Ai să mă inviţi, nu-i aşa?

Ştii că nu se poate, zise el, întorcând capul.

Ştiu că nu se poate, răspunse ea, ştiind că împinsese lucrurile prea departe, că fusese prea

crudă.

Nu se poate.

Ţi-am spus: ştiu.

Dar trebuie să mă crezi.

Te cred.

Au făcut dragoste pentru ultima dată, fără să ştie că următoarele şapte luni aveau să treacă fără un cuvânt rostit între ei. El avea s-o vadă de nenumărate ori şi ea avea să-l vadă pe el – ajunseseră să bântuie prin aceleaşi locuri, să meargă pe aceleaşi cărări, să se lase furaţi de somn la umbra aceloraşi copaci – dar niciodată nu-şi recunoşteau unul altuia prezenţa. Amândoi îşi doreau amarnic să se întoarcă cu şapte ani în urmă, la prima lor întâlnire, de la teatru, şi s-o ia de la început, însă de data asta să *nu* se observe unul pe altul, să *nu* vorbească, să *nu* plece de la teatru, cu ea conducându-l de braţul lui drept, mort, printr-un labirint de alei noroioase, prin faţa chioşcurilor cofetarilor, pe lângă cimitirul vechi, de-a lungul liniei de demarcaţie Evreiesc/Omenesc şi aşa mai departe, şi aşa mai departe, până în întuneric. Timp de şapte luni aveau să se ignore reciproc la bazar, la Cadran şi la arteziana cu sirena culcată şi erau siguri că se puteau ignora pretutindeni şi oricând, siguri că puteau să se comporte ca nişte străini, dar s-a dovedit că se înşelau, atunci când el s-a întors acasă de la muncă şi au dat nas în nas tocmai când ea ieşea din casa lui.

Ce cauţi aici? o întrebă el, mai curând speriat că ea dezvăluise legătura lor – tatălui său, care avea cu siguranţă să-l bată, sau mamei sale, care avea să fie teribil de dezamăgită – decât curios să afle ce căuta ea acolo.

Cărţile tale sunt aranjate după culoarea cotoarelor, îi spuse ea. *Ce prostie*.

Mama lui era la Luţk, îşi aminti el, aşa cum era în fiecare miercuri la ora asta a după-amiezii, iar tatăl lui se spăla afară. Safran se duse în camera lui, ca să se asigure că totul era în regulă. Jurnalul

lui intim era tot sub saltea. Cărţile erau aranjate cum se cuvine, după culoare. (Trase una de pe raft, ca să ţină ceva în mână.) Poza mamei lui era în înclinaţia obişnuită, pe noptieră, lângă patul lui. Nimic care să-l facă să creadă că ea se atinsese de ceva. Cercetă bucătăria, biroul, chiar şi camerele de baie, uitându-se după vreo urmă pe care ar fi putut s-o lase ea. Nimic. Nici un fir de păr rătăcit. Nici o urmă de degete pe oglindă. Nici un bileţel. Totul era în regulă.

Se duse în dormitorul părinţilor. Pernele erau dreptunghiuri perfecte. Cearşafurile erau netede ca apa, bine potrivite. Încăperea arăta de parcă n-ar fi fost atinsă de ani de zile, de la un deces, poate, ca şi când ar fi fost păstrată aşa cum fusese cândva, o capsulă a timpului. Nu ştia de câte ori fusese ea acolo. Nu putea s-o întrebe pe ea, pentru că nu-i mai vorbea, şi nu putea să-l întrebe pe tatăl său, pentru că ar fi fost nevoit să mărturisească totul, şi nu putea s-o întrebe pe mama sa, pentru că, dacă ar fi aflat, asta ar fi ucis-o, şi asta l-ar fi ucis pe el şi, indiferent cât de insuportabilă îi devenise viaţa, nu era încă pregătit să-i pună capăt.

Alergă acasă la Lista P, singura amantă care-l inspirase să facă baie. *Dă-mi drumul*, spuse, cu capul lipit de uşă. *Sunt eu, Safran. Dă-mi drumul.*

Auzi mişcare, cineva se străduia să ajungă la uşă.

Safran? Era mama ei.

Bună ziua, spuse. *Lista e acasă?*

Lista e în camera ei, răspunse ea, gândindu-se ce băiat drăguţ era el. *Mergi sus*.

Ce s-a întâmplat? întrebă Lista, întâmpinându-l în uşă. Arăta mult mai bătrână decât fusese cu doar trei ani în urmă, la teatru, ceea ce-l făcu să se întrebe dacă ea era aceea care se schimbase, sau el. *Vino înăuntru. Vino. Hai*, zise ea, *stai jos*. *Ce se petrece?*

Sunt tare singur, se plânse el.

Nu eşti singur, spuse ea, lipindu-i capul de pieptul ei.

Ba da.

Nu eşti singur, insistă ea. *Doar că te simţi singur.*

Să te simţi singur înseamnă să fii singur. Asta înseamnă.

Hai să-ţi pregătesc ceva de mâncare.

Nu vreau nimic de mâncare.

Atunci să bei ceva.

Nu vreau să beau nimic.

Ea îi masă mâna moartă şi-şi aminti când o atinsese ultima oară. Nu moartea o atrăsese atât de mult la el, ci faptul că era inscrutabil. Inaccesibil. N-a putut s-o iubească niciodată total, nu cu toată fiinţa lui. Nu putea să aparţină niciodată în întregime şi nu putea să stăpânească niciodată în întregime. Dorinţa ei fusese aprinsă de frustrarea dorinţei ei.

Ai să te căsătoreşti, Safran. Am primit invitaţia azi-dimineaţă. Asta te supără?

Da, spuse el.

Păi n-ai de ce să-ţi faci griji. Orice om e neliniştit înainte de a se căsători. Aşa am fost şi eu. Ştiu că şi soţul meu a fost. Dar Zoşa e o fată foarte cumsecade.

N-am întâlnit-o niciodată, spuse el.

E foarte cumsecade. Şi e şi frumoasă.

Crezi că o să-mi placă?

Da.

Am s-o iubesc?

E posibil. În iubire nu trebuie să faci niciodată previziuni, dar este absolut posibil.

Tu mă iubeşti? M-ai iubit vreodată? Seara aceea cu multă cafea.

Nu ştiu, îi răspunse ea.

Crezi că e posibil să mă fi iubit?

El îi atinse obrazul cu mâna validă şi şi-o plimbă în jos, pe gâtul ei şi apoi pe sub gulerul bluzei.

Nu, zise ea, dându-i mâna deoparte.

Nu?

Nu.

Dar doresc. Chiar asta doresc. Nu o fac pentru tine.

Tocmai de asta nu putem, spuse ea. *N-aş fi fost niciodată capabilă s-o fac dacă aş fi crezut că tu doreşti.*

El îşi lăsă capul în poala ei şi adormi. Înainte de a pleca în seara aceea, îi dădu Listei cartea pe care încă o mai avea cu el – *Hamlet*, cu cotor purpuriu – pe care o luase de pe raftul din camera lui ca să aibă ceva de ţinut în mână.

S-o păstrez? întrebă ea.

Cândva ai să mi-o dai înapoi.

Bunicul meu şi tânăra ţigancă nu ştiau nimic din toate astea atunci când au făcut dragoste pentru ultima oară, atunci când el îi atingea faţa şi-i mângâia cu degetele pielea moale de sub bărbie, atunci când el o aprecia aşa cum îşi apreciază un sculptor soţia. *Îţi place aşa?* întrebă el. Ea-şi flutură genele pe pieptul lui. Îşi plimbă sărutul, atingere de fluture, pe bustul lui şi apoi în sus, pe gât, acolo unde lobul urechii lui stângi se unea cu maxilarul. *Îţi place aşa?* întrebă ea. El îi trase bluza albastră peste cap, îi desfăcu şiragurile de mărgele, îi linse subsuorile moi şi asudate şi-şi plimbă degetul de la gâtul ei până la buric. Desenă cu limba cercuri pe pielea caramel din jurul sfârcurilor ei. *Îţi place aşa?* o întrebă. Ea dădu din cap şi şi-l lăsă pe spate. El îi atinse sfârcurile cu limba şi ştiu că totul era atât de greşit, absolut greşit, totul, începând cu momentul naşterii lui până la ce făcea acum, totul lua o cale greşită – nu opusă, mai rău: închisă. Ea îi desfăcu cureaua cu amândouă mâinile. El şi săltă spatele de pe pământ pentru ca ea să-i poată trage în jos pantalonii şi izmenele. Ea îi luă penisul în mână. Dorea atât de mult ca el să se simtă bine. Era convinsă că el nu se simţise niciodată bine. Îşi dorea să fie ea cauza

primei şi unicei lui plăceri. *Îţi place aşa?* El îşi puse mâna peste a ei şi o conduse. Ea-şi scoase fusta şi chiloţii, îi apucă mâna inertă şi şi-o apăsă între picioare. Părul ei pubian negru era răsucit în bucle largi, în valuri. *Îţi place aşa?* întrebă el, cu toate că ea îi conducea mâna ca şi când ar fi încercat să scrie un mesaj pe o masă de spiritism. Se îndrumau reciproc pe trupurile lor. Ea îşi puse înăuntrul ei degetele lui moarte şi simţi, preţ de o clipă, amorţeala şi paralizia. Simţi moartea înăuntrul ei şi prin ea. *Acum?* întrebă el. *Acum?* Ea se rostogoli peste el şi-şi desfăcu picioarele încolăcindu-i genunchii. Îşi întinse mâna în spate şi cu mâna lui moartă îi conduse penisul înăuntrul ei. *E bine aşa?* întrebă el. *E bine aşa?*

Şapte luni mai târziu, pe 18 iunie 1941, în timp ce primul bombardament german aprindea cerul Trachimbrodului, în timp ce bunicul meu avea primul orgasm din viaţa lui (prima şi unica lui plăcere, a cărei cauză nu era ea), ea îşi tăia venele cu un cuţit care se tocise cioplind scrisori de dragoste. Dar atunci, acolo, cu capul lui somnoros pe pieptul ei palpitând, ea n-a lăsat să transpară nimic. N-a spus: *Tu ai să te căsătoreşti*. Şi n-a spus: *Eu am să mă omor*. Ci numai: *Cum îţi aranjezi tu cărţile?*

26 ianuarie 1998

Dragă Jonathan,

Am promis că n-am să mai menţionez scrisul niciodată, pentru că am crezut că am trecut de faza asta. Da, trebuie să-mi încalc promisiunea.

Îmi vine să te urăsc! De ce să nu-i îngădui bunicului tău să fie îndrăgostit de ţigancă şi să-i arate dragostea lui? Cine îţi ordonă să scrii astfel? Avem atâtea şanse să facem bine şi, cu toatea astea, iar şi iar, tu insişti asupra răului. Nu am vrut să-i citesc Micului Igor această secţiune, cea mai contemporană, pentru că n-am socotit-o demnă de urechile lui. Nu, această secţiune i-am prezentat-o lui Sammy Davis Junior Junior care s-a purtat credincios cu ea.

Trebuie să-ţi pun o întrebare simplă, şi anume, ce nu-i în regulă cu tine? Dacă bunicul tău o iubeşte pe ţigancă, şi sunt încredinţat că o iubeşte, de ce nu pleacă cu ea? Ea ar putea să-l facă foarte fericit. Cu toate astea, el refuză fericirea. Aşa ceva nu e judicios, Jonathan, şi nu e bine. Dacă eu aş fi scriitor, l-aş pune pe Safran să-şi arate dragostea faţă de ţigancă şi aş duce-o în Greenwich Ştetl din New York. Sau l-aş pune pe Safran să se sinucidă, singura alternativă corectă de înfăptuit, cu toate că atunci tu nu te-ai fi născut, ceea ce ar însemna că această poveste nu ar fi putut fi scrisă.

Eşti un laş, Jonathan, şi m-ai dezamăgit. Eu nu ţi-aş comanda niciodată să scrii o poveste care este aşa cum s-a petrecut în real, dar ţi-aş comanda să o faci corectă. Eşti un laş pentru aceeaşi explicaţie pentru care Brod este o laşă şi Iankel este un laş, şi Safran e un laş – toate rudele tale sunt laşe! Sunteţi laşi cu toţii, pentru că trăiţi într-o lume care este „cândva-îndepărtată“, dacă mi-e permis să te rezum pe tine. Nu am nici un omagiu pentru nimeni din familia ta, cu excepţia bunicii tale, pentru că toţi vă aflaţi în vecinătatea

iubirii şi toţi vă deziceţi de iubire. Am ataşat valuta pe care mi-ai expediat-o foarte recent.

Fireşte, înţeleg în anumite moduri ceea ce încerci să înfăptuieşti. Există ceva ce se numeşte iubire care nu se poate, cu siguranţă. Dacă ar fi să-l informez eu pe tata, de pildă, despre cum percep eu iubirea şi pe cine doresc să iubesc, el m-ar ucide, şi ăsta nu e un idiom. Cu toţii alegem lucruri şi cu toţii alegem împotriva unor lucruri. Eu vreau să fiu genul de persoană care alege pentru *mai mult decât alege* împotrivă, *dar, ca şi Safran, ca şi tine, mă descopăr că aleg de data asta şi data următoare, împotriva a ceea ce sunt încredinţat că e bine şi corect şi împotriva a ceea ce sunt încredinţat că merită ales. Aleg să nu fac în loc să fac. Nimic din toate astea nu e fără efort de spus.*

Nu i-am dat bunicului banii, dar au fost pentru motive foarte diferite de cele pe care le-ai sugerat tu. El n-a fost surprins când i-am spus.

— Sunt foarte mândru de tine, a spus el.

— Dar n-ai vrut să ţi-i dau? l-am întrebat eu.

— Ba da, foarte mult. Sunt sigur că aş putea s-o găsesc.

— Atunci, cum poţi să fii mândru?

— Sunt mândru de tine, nu de mine.

— Nu eşti supărat pe mine?

— Nu.

— Nu vreau să te dezamăgesc.

— Nu sunt nici supărat, nici dezamăgit, a spus el.

— Te întristează că nu-ţi dau banii?

— Nu. Eşti o persoană bună, care face ceea ce e bine şi corect. Asta mă face să fiu mulţumit.

Atunci, de ce simt că a fost o acţiune demnă de milă, laşă şi că eu am fost un laş demn de milă? Să-ţi explic de ce nu i-am dat bunicului banii mei. Nu pentru că îi strâng pentru mine ca să plec în America. Ăsta este un vis din care m-am trezit. N-am să văd niciodată America şi nici Micul Igor n-

o s-o vadă şi înţeleg acum asta. Nu i-am dat bunicului banii pentru că eu nu cred în Augustine. Nu, nu asta vreau să spun. Nu cred în acea Augustine pe care o căuta bunicul. Femeia din fotografie trăieşte. Sunt sigur că trăieşte. Dar sunt totodată sigur că ea nu este Herşel, aşa cum ar vrea bunicul, şi nu este nici bunica mea, aşa cum ar vrea el, şi nu este nici tatăl meu, aşa cum ar vrea bunicul să fie ea. Dacă i-aş fi dat banii, ar fi găsit-o şi ar fi văzut cine este ea în realitate şi asta l-ar fi ucis. N-o spun metaforic. L-ar fi ucis.

Dar era o situaţie fără câştig. Posibilităţile erau nule între ceea ce era posibil şi ceea ce voiam noi. Şi aici trebuie să-ţi confer o veste groaznică. Bunicul a murit acum patru zile. Şi-a tăiat mâinile. Era noaptea, foarte târziu, şi nu puteam să dorm. Venea un zgomot din baie, aşa că m-am dus să cercetez (acum, că eu sunt bărbatul în casă, este de datoria mea să mă asigur că totul funcţionează). L-am găsit pe bunicul în baie, care era plină de sânge. I-am spus să nu mai doarmă, pentru că încă nu înţelegeam ce se petrece. „Trezeşte-te!“ Pe urmă l-am zguduit violent, şi pe urmă l-am pocnit în obraz. M-a durut mâna, aşa de tare l-am pocnit. L-am mai pocnit o dată. Nu ştiu de ce, dar aşa am făcut. Ca să-ţi spun adevărul, nu mai dădusem nimănui pumni până atunci, doar primisem. „Trezeşte-te!“ am strigat la el şi i-am mai dat un pumn, de data asta de cealaltă parte a feţei. Dar ştiam că n-avea să se trezească. „Dormi prea mult!“ Strigătele mele au trezit-o pe mama şi ea a venit în fugă la baie. A trebuit să mă tragă cu forţa de pe bunicul şi mai târziu mi-a spus că a crezut că eu îl omorâsem, judecând după cum îi dădeam pumni şi după privirea din ochii mei. Am inventat amândoi o poveste despre un accident cu pastile de dormit. Asta i-am spus noi Micului Igor, aşa ca el să nu trebuiască să ştie niciodată.

Fusese deja o seară grea. Se întâmplaseră volume, aşa cum se întâmplă acum volume şi aşa cum se vor întâmpla volume. Pentru prima dată în viaţă, i-am spus tatălui meu exact ce gândeam, aşa cum am să-ţi spun şi ţie acum, pentru prima dată, exact ce gândesc. Aşa cum am făcut şi cu el, îţi cer iertare.

Cu neprihănire, al tău
Alex

Iluminare

— Herşel avea grijă de tatăl tău când trebuia să fac eu câte un drum sau când bunica ta era bolnavă. Ea a fost bolnavă tot timpul, nu numai la sfârşitul vieţii. Herşel avea grijă de copil şi îl ţinea în braţe ca şi cum ar fi fost al lui. Chiar îi spunea „fiule“.

I-am povestit toate astea lui Jonathan, aşa cum mi le-a povestit mie bunicul, şi el a scris totul în jurnalul lui. A scris aşa:

— Herşel nu avea o familie a lui. Nu era o persoană foarte sociabilă. Îi plăcea foarte mult să citească şi totodată să scrie. Era poet şi mi-a arătat multe din poeziile lui. Ţin minte multe dintre ele. Erau prostuţe, ai putea spune, şi despre dragoste. Era tot timpul în camera lui, scriind acele lucruri, şi niciodată cu oameni. Obişnuiam să-i spun: La ce bun toată iubirea asta pe hârtie? Îi ziceam: Dă-i voie iubirii să scrie ea pe tine puţin. Dar el era foarte încăpăţânat. Sau, poate, era doar timid.

— Erai prietenul lui? am întrebat, cu toate că el deja spusese că era prietenul lui Herşel.

— Noi eram singurii lui prieteni, aşa ne-a spus el odată. Bunica ta şi cu mine. Lua cina cu noi şi uneori rămânea până foarte întârziat. Făceam până şi vacanţe împreună. Când s-a născut tatăl tău, ne plimbam toţi trei cu copilul. Când avea nevoie de ceva, la noi venea. Când avea o problemă, la noi venea. Odată, m-a întrebat dacă ar putea s-o sărute pe bunica ta. De ce, l-am întrebat, şi asta m-a făcut persoană supărată, de fapt, foarte supărată, că el ar dori s-o sărute. Pentru că mă tem, a răspuns el, că n-am să sărut niciodată o femeie. Herşel, i-am spus, asta este din cauză că nu încerci să săruţi nici o femeie.

(Să fi fost el, oare, îndrăgostit de bunica?)

(Nu ştiu.)

(Era o posibilitate?)

(Era o posibilitate. Se uita la ea şi îi aducea flori în dar.)

(Asta te supără?)

(Eu îi iubeam pe amândoi.)

— A sărutat-o?

— Nu, a spus el. (Şi, ţii minte, Jonathan, că aici a râs. A fost un râs scurt, sever.) Era prea timid ca să sărute vreodată pe cineva, chiar şi pe Anna. Nu cred că ei doi au făcut vreodată ceva.

— Era prietenul tău, am spus eu.

— Era cel mai bun prieten al meu. Era altceva atunci. Evrei, nu evrei. Eram încă tineri şi aveam atât de multă viaţă în faţa noastră. Cine ştia? (Noi n-am ştiut, asta încerc să-ţi spun. Cum am fi putut să ştim?)

— Nu ştiaţi ce?

— Cine ştia că noi trăiam pe un vârf de ac?

— Un vârf de ac?

— Într-o zi, Herşel ia cina cu noi şi îi cântă cântece tatălui tău pe care-l ţine în braţe.

— Cântece?

(Aici a cântat cântecul, Jonathan, şi ştiu cum te desfată să introduci cântece în scris, dar n-ai putea să-mi ceri să scriu asta. Am încercat atâta vreme să-mi scot cântecul din cap, dar el rămâne mereu acolo. Mă aud cântându-l când mă plimb şi la cursurile mele de la universitate şi înainte să dorm.)

— Dar eram oameni foarte proşti, a zis el şi a cercetat iar fotografia şi a zâmbit. Atât de proşti.

— De ce?

— Pentru că credeam în unele lucruri.

— Ce lucruri? am întrebat, pentru că nu ştiam. Nu înţelegeam.

(De ce pui atâtea întrebări?)

(Pentru că nu te exprimi clar cu mine.)

(Mi-e foarte ruşine.)

(Nu trebuie să-ţi fie ruşine în apropierea mea. Rudele sunt oamenii care nu trebuie să te facă niciodată să te simţi ruşinat.)

(Greşeşti. Rudele sunt oamenii care trebuie să te facă să te simţi ruşinat atunci când meriţi ruşinea.)

(Şi tu meriţi ruşinea?)

(Da. Asta încerc să-ţi spun.)

— Eram proşti, a zis el, pentru că credeam în anumite lucruri.

— De ce înseamnă asta, să fii prost?

— Pentru că nu există lucruri în care să crezi.

(Iubire?)

(Nu există iubire. Doar sfârşitul iubirii.)

(Bunătate?)

(Nu fi prost.)

(Dumnezeu?)

(Dacă există Dumnezeu, în El nu trebuie să crezi).

— Augustine? am întrebat eu.

— Am visat că asta ar putea fi acel lucru, a răspuns el, însă m-am înşelat.

— Poate că nu te-ai înşelat. N-am putut s-o găsim, dar asta nu semnifică nimic despre dacă tu crezi în ea.

— La ce bun ceva pe care nu poţi să-l găseşti?

(Am să-ţi spun, Jonathan, că în acest loc al conversaţiei, nu mai erau Alex şi Alex, bunic şi nepot, cei care vorbeau. Noi am cedat să fim doi oameni diferiţi, doi oameni care puteau să se privească unul pe altul în ochi, şi să rostească lucruri care nu se rostesc. Atunci când îl ascultam, nu-l ascultam pe bunicul meu, ci pe altcineva, cineva pe care nu-l mai întâlnisem niciodată, dar pe care îl cunoşteam mai bine decât pe bunicul. Şi persoana care asculta această persoană nu eram eu, ci altcineva, cineva care eu nu mai fusesem niciodată, dar pe care îl cunoşteam mai bine decât pe mine însumi.)

— Mai povesteşte-mi, i-am cerut.

— Mai mult?

— Despre Herşel.

— Era ca şi când ar fi făcut parte din familie.

— Povesteşte-mi ce s-a întâmplat. Ce s-a întâmplat cu el?

— Cu el? Cu el şi cu mine. S-a întâmplat cu toată lumea, nu face greşeli. Doar pentru că nu eram evreu, asta nu înseamnă că nu s-a întâmplat cu mine.

— Ce anume?

— A trebuit să alegi şi să speri că ai să alegi răul cel mai mic.

— A trebuit să alegi, i-am spus eu lui Jonathan, şi să speri că ai să alegi răul cel mai mic.

— Şi am ales.

— Şi el a ales.

— A ales ce?

— Ce-ai ales?

— Când ei ne-au cucerit oraşul…

— Kolki?

— Da, dar nu-i spune lui. Nu există nici un motiv să-i spui.

— Am putea să mergem dimineaţă.

— Nu.

— Poate că ar fi bine.

— Nu, a zis el. Stafiile mele nu sunt acolo.

(Ai stafii?)

(Sigur că am stafii.)

(Cum sunt stafiile tale?)

(Sunt sub pleoapele mele.)

(Aici locuiesc şi stafiile mele.)

(Tu ai stafii?)

(Sigur că am stafii.)

(Dar tu eşti un copil.)

(Nu sunt un copil.)

(Dar tu n-ai cunoscut iubirea.)

(Astea sunt stafiile mele, spaţiile printre iubire.)

— Ai putea să ne dezvălui, am zis eu. Ai putea să ne duci acolo unde ai locuit cândva şi unde a locuit cândva bunica lui.

— Nu există nici un scop, a zis el. Acei oameni nu înseamnă nimic pentru mine.

— Bunica lui.

— Nu vreau să ştiu cum o cheamă.

— Spune că nu există nici un scop să ne întoarcem în oraşul de unde a venit el, i-am spus lui Jonathan. Pentru el nu înseamnă nimic.

— De ce a plecat?

— De ce ai plecat?

— Pentru că nu voiam ca tatăl tău să crească atât de aproape de moarte. Nu voiam să ştie de ea şi să trăiască cu ea. De asta nu l-am informat niciodată despre ce s-a petrecut. Am dorit atât de mult ca el să ducă o viaţă bună, fără moarte şi fără alegeri şi fără ruşine. Dar n-am fost un tată bun, trebuie să te informez. Am fost cel mai rău dintre taţi. Am dorit să-l îndepărtez de tot ce era rău, în loc de asta, i-am dat rău peste rău. Un tată este întotdeauna răspunzător de felul în care este fiul lui. Trebuie să înţelegi.

— Nu înţeleg. Nu înţeleg nimic din toate astea. Nu înţeleg că eşti din Kolki şi de ce eu n-am ştiut niciodată. Nu înţeleg de ce ai venit în această călătorie, dacă ştiai cât de aproape aveam să ne aflăm. Nu înţeleg care sunt stafiile tale. Nu înţeleg cum de s-a aflat o fotografie de-a ta în cutia lui Augustine.

(Îţi aminteşti, Jonathan, ce-a făcut el după aceea? A examinat din nou fotografia şi apoi a pus-o iar pe masă şi apoi a zis: Herşel era un om bun, şi aşa eram şi eu, şi din această cauză nu este drept ce s-a întâmplat, nimic din ce s-a întâmplat. Şi apoi eu l-am întrebat: Ce, ce s-a întâmplat? El a pus la loc fotografia în cutie, ţii minte, şi ne-a spus povestea. Exact aşa. A pus fotografia în cutie şi ne-a spus povestea. Nu ne-a ocolit nici o clipă ochii şi nu şi-a pus nici un moment mâinile sub masă. Eu l-am ucis pe Herşel, a spus el. Sau, ce am făcut a fost ca şi cum l-aş fi ucis. Ce vrei să spui? l-am întrebat eu, pentru că ceea ce a spus era ceva foarte puternic. Nu, nu-i adevărat. Herşel ar fi fost ucis cu sau fără mine, dar este totuşi ca şi când l-aş fi ucis eu. Ce s-a întâmplat? l-am întrebat eu. Ăia au

venit în noaptea nopţii. Tocmai sosiseră din alt oraş şi aveau să meargă după aceea în altul. Ei ştiau ce fac, erau atât de organizaţi. Îmi amintesc cu foarte multă precizie cum simţeam că se zguduie patul sub mine când au venit tancurile lor. Ce e asta? Ce e asta? a întrebat bunica. Am ieşit din pat şi am cercetat prin fereastră. Ce-am văzut? Am văzut patru tancuri şi mi le amintesc în amănunt. Erau patru tancuri verzi şi mergeau bărbaţi pe lângă ele. Acei bărbaţi aveau arme, îţi voi spune, şi le îndreptau spre uşile şi ferestrele noastre, pentru eventualitatea că cineva ar încerca să fugă. Era întuneric, dar tot puteam să văd. Ţi-era frică? Mi-era frică, deşi ştiam că nu pe mine mă voiau. De unde ştiai? Noi ştiam despre ei. Toată lumea ştia. Herşel ştia. Noi nu credeam că o să ni se întâmple nouă. Ţi-am spus, noi credeam în anumite lucruri, aşa eram de proşti. Şi apoi? Apoi, i-am spus bunicii tale să ia copilul, pe tatăl tău, şi să-l ducă în debara şi să nu confecţioneze nici un zgomot dar nici să nu se teamă peste măsură, pentru că nu noi eram aceia pe care-i voiau ei. Şi apoi? Şi apoi, ei au oprit toate tancurile şi, o clipă, am fost atât de prost încât să cred că se terminase, că ei hotărâseră să se întoarcă în Germania şi să pună capăt războiului, pentru că nimănui nu-i place războiul, nici măcar celor care-i supravieţuiesc, nici măcar învingătorilor. Dar? Dar ei fireşte nu s-au întors ei doar opriseră tancurile în faţa sinagogii şi au ieşit din tancurile lor şi au început să se mişte în rânduri foarte judicioase. Generalul care avea păr blond şi-a dus un microfon la faţă şi a vorbit în ucraineană a spus că toată lumea trebuie să vină la sinagogă toată lumea fără omisiuni. Soldaţii băteau la toate uşile cu armele lor şi cercetau casele ca să fie siguri că toată lumea se va afla în faţa sinagogii eu i-am spus bunicii tale să se întoarcă sus cu copilul pentru că mă temeam că îi vor descoperi în pivniţă şi îi vor împuşca pentru că s-au ascuns. Herşel m-am gândit Herşel

trebuie să fugă cum poate el să fugă el trebuie să fugă acum să fugă în întuneric poate a fugit deja poate a auzit tancurile şi a fugit dar când am ajuns noi la sinagogă l-am văzut pe Herşel şi el m-a văzut pe mine şi noi am stat unul lângă altul pentru că asta este ce fac prietenii în prezenţa răului sau a iubirii. Ce-o să se întâmple m-a întrebat el şi eu i-am spus nu ştiu ce-o să se întâmple şi adevărul este că nici unul dintre noi nu ştia ce avea să se întâmple cu toate că fiecare dintre noi ştia că avea să fie rău. Le-a luat foarte mult soldaţilor să-şi termine cercetarea caselor era foarte important pentru ei să fie siguri că toată lumea se află în faţa sinagogii. Mi-e aşa de frică a zis Herşel cred că îmi vine să plâng. De ce am întrebat eu de ce nu-i nimic de plâns nu-i nici un motiv pentru care să plângi dar trebuie să-ţi spun că şi eu voiam să plâng şi eu eram speriat dar nu pentru mine pentru bunica şi pentru copil. Ce-au făcut ei? Ce s-a întâmplat pe urmă? Ne-au pus să stăm în picioare pe rânduri şi eu eram lângă Anna de o parte şi lângă Herşel de cealaltă parte câteva dintre femei plângeau şi asta era din cauză că le era frică de armele pe care le ţineau soldaţii şi credeau că aveam să fim ucişi cu toţi. Generalul cu ochi albaştri şi-a dus microfonul la obraz. Trebuie să ascultaţi atent a spus el şi să faceţi tot ce vi se ordonă sau veţi fi împuşcaţi. Herşel mi-a şoptit mi-e foarte frică şi eu am vrut să-i spun fugi ai mai multe şanse dacă fugi e întuneric fugi n-ai nici o şansă dacă nu fugi dar nu puteam să-i spun asta pentru că mi-era frică să nu fiu împuşcat pentru că vorbesc şi mi-era şi frică să accept moartea lui Herşel recunoscând-o fii curajos i-am spus cu cât mai puţin volum e necesar să fii curajos ceea ce ştiu acum că a fost un lucru atât de prostesc de rostit cel mai prostesc lucru pe care l-am rostit vreodată fii curajos pentru ce? Cine este rabinul a întrebat Generalul şi rabinul şi-a înălţat mâna. Două gărzi l-au apucat pe rabin şi l-au împins în

sinagogă. Cine e cantorul a întrebat Generalul şi cantorul şi-a ridicat mâna dar el nu a fost atât de tăcut în faţa morţii ca rabinul el plângea şi spunea nu soţiei sale şi nu nu nununu şi ea şi-a ridicat mâna în faţa lui şi două gărzi au apucat-o şi au dus-o şi pe ea în sinagogă. Cine sunt evreii a întrebat Generalul în microfonul lui toţi evreii să iasă în faţă dar nici o persoană n-a ieşit în faţă. Toţi evreii trebuie să iasă în faţă a zis el din nou şi de data asta a zbierat dar din nou nici o persoană nu a ieşit în faţă şi trebuie să-ţi spun că dacă aş fi fost evreu nici eu n-aş fi ieşit în faţă Generalul s-a dus la primul rând şi a zis în microfon ai să-mi arăţi un evreu sau ai să fii tu considerat evreu prima persoană la care s-a dus era un evreu pe nume Avraam. Cine e evreu l-a întrebat Generalul şi Avraam tremura Cine e evreu a întrebat iar Generalul şi a dus arma la capul lui Avraam Aaron este evreu Aaron şi el a arătat către Aaron care era în rândul al doilea care era rândul în care ne aflam noi. Două gărzi l-au apucat pe Aaron şi el se împotrivea foarte tare aşa că l-au împuşcat în cap şi atunci am simţit mâna lui Herşel atingând-o pe a mea. Faceţi cum vi se comandă a strigat în microfon Generalul cu o cicatrice pe faţă că de nu. S-a dus la a doua persoană din rând care era un prieten al meu Leon şi a spus cine e evreu şi Leon l-a arătat pe Avraam şi a spus omul acela e evreu iartă-mă Avraam două gărzi l-au închis pe Avraam în sinagogă o femeie din al patrulea rând a încercat să fugă cu copilaşul în braţe dar Generalul a strigat ceva în germană limba cea mai îngrozitoare oribilă urâtă dezgustătoare rea monstruoasă şi una dintre gărzi a împuşcat-o în ceafă şi au târât-o cu copilaşul ei care încă trăia în sinagogă. Generalul s-a dus la bărbatul următor din rând şi la următorul şi fiecare arăta spre un evreu pentru că nimeni nu voia să fie ucis un evreu a arătat spre vărul lui şi unul s-a arătat pe sine pentru că n-a vrut să arate către altul. L-au închis pe Daniel în sinagogă şi pe

Talia şi pe Louis şi pe toţi evreii de-acolo dar dintr-un motiv pe care n-am să-l ştiu niciodată nimeni n-a arătat spre Herşel poate asta era din cauză că eu eram singurul lui prieten şi el nu era prea sociabil şi mulţi nici măcar nu ştiau că există eu eram singurul care aş fi ştiut să arăt către el sau poate era din cauză că era aşa de întuneric încât nu mai putea fi văzut. N-a trecut foarte mult şi a rămas singurul evreu care nu era în sinagogă Generalul era acum la al doilea rând şi i-a spus unui bărbat pentru că el îi întreba doar pe bărbaţi nu ştiu de ce cine este evreu şi bărbatul a spus că sunt toţi în sinagogă pentru că el nu îl cunoştea pe Herşel sau nu ştia că Herşel era evreu Generalul l-aîmpuşcatîncap şi am simţit mâna lui Herşel atingând-o pe a mea foarte uşor şi m-am asigurat că nu mă uit la el Generalul s-a dus l-a următoarea persoană cine e evreu a întrebat el şi acea persoană a spus că sunt toţi în sinagogă trebuie să mă credeţi nu vă mint de ce v-aş minţi puteţi să-i ucideţi pe toţi mie nu-mi pasă dar vă rog lăsaţi-mă în viaţă vă rog nu mă ucideţi vă rog şi atunci Generalul l-aîmpuşcatîncap şi a zis încep să mă plictisesc de treaba asta şi s-a dus la următorul bărbat din rând şi acela eram eu cine e evreu a întrebat el şi am simţit iar mâna lui Herşel şi ştiu că mâna lui spunea terogterog Eli te rog nu vreau să mor te rog nu mă arăta pe mine ştii ce-o să mi se întâmple dacă mă arăţi pe mine nu arăta către mine mi-e frică să mor mi-e aşa de frică să mor mi-eaşadefricăsămor mi-eaşadefricăsămor şi eu am spus el e evreu cine e evreu a întrebat Generalul şi Herşel mi-a îmbrăţişat mâna cu multă putere şi el era prietenul meu şi el era cel mai bun prieten pe care ar fi trebuit să-l las s-o sărute pe Anna şi chiar să facă dragoste cu ea dar eu sunt eu şi soţia mea este soţia mea şi copilul meu este copilul meu înţelegi ce-ţi spun eu eu am arătat către Herşel şi am spus el e evreu acest bărbat e evreu te rog mi-a spus Herşel şi plângea spune-le că nueadevărat te

rog. Elie te rog două gărzi l-au apucat şi el nu s-a opus dar a plâns şi mai tare şi mai amarnic şi a strigat spune-le că nu mai sunt evrei numaisuntevrei şi că tu ai spus că eu sunt evreu doar pentru ca să nu fii tu ucis şi te implor Eli tueştiprietenulmeu nu mă lăsa să mor mi-e aşa de frică să mormi-eaşadefrică o să fie bine i-am spus eu o să fie bine nu face asta a spus el fă ceva fă ceva făceva făceva o să fie bine osăfiebine cui îi spuneam eu asta fă ceva Eli făceva mi-eaşadefricăsămor mi-e aşa de frică tu ştii ce-auei de gând să facă tueştiprietenulmeu i-am spus eu cu toate că nu ştiu de ce am spus-o în acel moment şi gărzile l-au băgat în sinagogă cu ceilalţi evrei şi toţi ceilalţi amrămas afară să auzim plânsetulcopiilor şi plânsetuladulţilor şi să vedem scânteia neagră când primul chibrit a fost aprins de un bărbattânăr care nu cred că era mai în vârstă decât mine sau decât Herşel sau decât tine el i-a iluminat pe cei care nu erau în sinagogă pe cei care nu urmau să moară şi el l-la azvârlit peste crengile care erau împinse spre sinagogă ceea ce făcea ca totul să fie atât de îngrozitor era cum totul era atâtdeîncet şi cum focul se stingeades şi trebuia reaprins m-am uitat la bunica şi ea m-asărutatpefrunte şi eu am sărutat-opegură şi lacrimilenoastreseamestecaupebuzelenoastre şi apoi l-amsărutatpetatăltău de mai multe ori l-am apucat din braţele bunicii tale şi l-amţinutînbraţecumultăforţă aşa de mult că a început să plângă eu am spus te iubesc te iubesc te iubesc te iubesc teiubesc teiubesc teiubescteiubescteiubescteiubesc şi am ştiut că trebuia să schimb totul şi să las totul în urmă şi am ştiut că nu puteam să-l las niciodată să afle cineamfost sau ceamfăcut pentru că pentru el făcusemcefăcusem pentru el arătasem şi pentru el fusese Herşel ucis că eu l-am ucis pe Herşel şi de aceea este el aşa cum este este el aşa cum este pentru că un tată este întotdeauna răspunzător

pentru fiul său şi eu sunt eu şi eusuntrăspunzător nu pentru Herşel ci pentru fiul meu pentru că eu l-am ţinut în braţe cuatâtaforţăîncâtelaplâns pentru că eu îl iubeam atât de mult încât amfăcutcaiubireasăfieimposibilă şi îmi pare rău pentru tine şi pentru Iggi şi voi sunteţi aceia care trebuie să mă iertaţi pe mine el ne-a spus nouă aceste lucruri şi Jonathan noi unde să ne ducem acum ce să facem cu ceea ce ştim bunicul a spus că eu sunt eu dar asta nu poate fi adevărat adevărul este că şi eu amarătatcătreHerşel şi eu am spuselesteevreu şi am să-ţi spun că şi tu aiarătacătreHerşel şi tu ai spus elesteevreu şi mai mult decât atât bunicul a arătatşicătremine şi a spus elesteevreu şi tu aiarătatşicătreel şi ai spus elesteevreu şi bunica ta şi Micul Igor şi noi toţi amarătatunulcătrecelălalt aşa că ce ar fi trebuit el să facă elarfifostnebunsăfacăoricealtceva dar este de iertat ceea ce a făcut el poateelfiiertatvreodată pentru degetul lui pentruceafăcutdegetullui pentru ceeaceaaarătatcudegetul şi nuaarătatcudegetul pentru ceeaceaatinselînviaţalui şi cenuaatins el estetotvinovat eu sunt eu sunt eu eu sunt eusunteu?)

— Şi acum, a zis el, trebuie să facem somn.

Petrecerea de nuntă a fost extraordinară!
sau
Sfârşitul momentului care nu se sfârşeşte niciodată, 1941

După ce a satisfăcut-o bine-bine pe sora miresei rezemată de un perete de rasteluri goale – *A, Doamne!* striga ea, *A, Doamne!* cu mâinile în Cabernetul fantomă – şi după ce el însuşi a fost perfect satisfăcut, Safran şi-a tras în sus pantalonii, a urcat scara în spirală proaspăt instalată – atingând deliberat cu mâna, gânditor, stâlpul de marmură – şi i-a salutat pe nuntaşi care abia atunci se aşezau după devastatoarea pală de vânt.

Unde ai fost? a întrebat Zoşa, luându-i mâna moartă într-ale ei, ceva ce dorise să facă de când i-o văzuse prima dată, la anunţarea logodnei lor, cu mai bine de jumătate de an în urmă.

Am fost jos, să mă schimb.

A, nu vreau să te schimbi, a zis ea, gândind că face o glumă bună. *Eu cred că eşti perfect.*

Hainele.

Dar a durat foarte mult.

El a făcut semn cu capul spre braţul mort şi a urmărit cum buzele ei întrebătoare se ţuguie într-un mic sărut spre obrazul lui.

Casa Dublă duduia de dezorganizare organizată. Până în ultimul minut şi chiar după ultimul minut, încă se mai atârnau draperii, se amestecau salate, se strângeau şi se legau cingători, se ştergea praful de pe candelabre, se întindeau covoare întinse… Era extraordinar.

Mireasa trebuie să fie atât de fericită pentru mama ei.

Eu plâng întotdeauna la petrecerile de nuntă, dar asta o să mă facă să bocesc de-a binelea.

Este extraordinar. Este extraordinar.

Femeile oacheşe în uniforme albe tocmai începeau să servească boluri cu supă de pasăre când Menachem ciocăni cu o furculiţă în paharul său şi zise: *Aş dori să-mi acordaţi un moment din timpul dumneavoastră.* În încăpere se făcu linişte la iuţeală, toată lumea se ridică în picioare – aşa cum cerea tradiţia pentru toastul tatălui miresei – şi bunicul meu recunoscu, cu colţul ochiului, mâna caramel care strecura bolul dinaintea lui.

Se spune că vremurile se schimbă. Frontiere se mută în jurul nostru sub presiunea războiului; locuri pe care le cunoaştem dintotdeauna primesc nume noi; dintre propriii noştri fii, unii lipsesc de la această veselă adunare din pricina serviciului lor naţional; şi, pe o notă mai veselă, *avem plăcerea să anunţăm că peste trei luni ni se va livra primul automobil din Trachimbrod!* (Toţi primiră anunţul cu gurile căscate de mirare, apoi izbucniră aplauze furtunoase.) *Ei bine*, rosti el, trecând în spatele tinerilor căsătoriţi ca să pună o mână pe umărul fiicei sale şi alta pe umărul bunicului meu, *daţi-mi voie să păstrez acest moment, acest început de după-amiază, 18 iunie 1941.*

Tânăra ţigancă nu rosti nici un cuvânt – pentru că, deşi o ura pe Zoşa, nu dorea să-i strice nunta –, ci se lipi de partea stângă a bunicului meu şi-i luă, pe sub masă, mâna sănătoasă într-a ei. (I-a strecurat chiar şi un bileţel?)

Daţi-mi voie să-l port într-un medalion deasupra inimii, continuă tatăl cel mândru, plimbându-se prin încăpere, ţinându-şi în faţă cupa de cristal, goală, *şi să-l păstrez pe veci, pentru că n-am fost niciodată în viaţa mea atât de fericit şi am să fiu perfect mulţumit dacă n-am să mai trăiesc niciodată jumătate din această fericire – până la nunta celeilalte fiice, fireşte. Cu adevărat*, continuă el, tuşind ca să stăvilească râsetele, *dacă nu e dat să existe alte momente până atunci, n-am*

să mă plâng nici o clipă. Să fie acesta momentul care nu se sfârşeşte niciodată.

Bunicul meu strânse degetele ţigăncii, ca pentru a spune: *Nu e prea târziu. Încă mai e timp. Am putea fugi, am putea lăsa totul în urmă, fără să privim înapoi, ne-am putea salva.*

Îi strânse şi ea degetele, ca pentru a spune: *N-ai primit iertarea.*

Menachem îi dădea înainte, străduindu-se să-şi stăpânească lacrimile. *Vă rog să vă ridicaţi împreună cu mine paharele goale. Pentru fiica mea şi pentru noul meu fiu, pentru copiii pe care o să-i facă şi pentru copiii acelor copii, pentru viaţă!*

L'chaim! repetară vocile de-a lungul şirului de mese.

Dar, înainte ca tatăl miresei să-şi fi reluat locul, înainte ca paharele să apuce să-şi ciocnească pline de speranţă zâmbetele reflectate unul de altul, casa fu din nou măturată de o rafală rea de vânt. Cartonaşele cu nume şi locuri fură luate pe sus şi aranjamentele florale răsturnate din nou, de data asta împrăştiind pământ pe faţa de masă albă şi în poala mesenilor. Ţigăncile dădură fuga să facă ordine şi bunicul şopti în urechea Zoşei, care pentru el era urechea ţigăncii: *O să fie bine.*

Tânăra ţigancă, *adevărata* ţigancă, chiar îi strecurase un bileţel bunicului meu, dar bileţelul i-a căzut acestuia din mână în toiul agitaţiei şi a fost trimis cu picioarele de colo-colo pe podea, de Libby, de Lista, de Omeler, de negustorul de peşte fără nume, până în capătul celălalt al mesei, unde şi-a găsit odihna sub un pahar de vin răsturnat, care l-a ţinut la adăpost sub fusta sa până noaptea, când o ţigancă a cules paharul şi a măturat bileţelul (împreună cu mâncarea căzută pe jos, pământ de la aranjamentele florale şi multă ţărână) într-un sac de hârtie. Sacul a fost pus în faţa casei de o altă ţigancă. În dimineaţa următoare, sacul a fost colectat de gunoierul obsesiv-compulsiv Feigel B.

Sacul a fost apoi dus într-un câmp, de cealaltă parte a râului – câmp care avea curând să fie scena primei execuţii în masă din Kovel – şi ars împreună cu zeci de alţi saci, din care trei sferturi conţineau gunoaie de la nuntă. Degetele flăcărilor au atins cerul, roşii şi galbene. Fumul s-a răspândit ca un baldachin peste câmpurile învecinate făcându-i pe mulţi dintre Mărunţeii din Ardişt să tuşească, pentru că fiecare fel de fum este diferit şi necesită o adaptare. O parte din cenuşa care a rămas a fost înghiţită de sol, restul a spălat-o prima ploaie şi a mânat-o în Brod.

Iată ce scria pe bilet: *Schimbă-te.*

Primele explozii, şi apoi dragoste, 1941

În noaptea aceea, bunicul meu a făcut dragoste pentru prima oară cu noua sa soţie. În timp ce împlinea actul pe care-l exersase la perfecţie, se gândea la tânăra ţigancă: cântărea iar şi iar argumentele pentru a fugi cu ea, pentru a părăsi Trachimbrodul cu conştiinţa că nu s-ar mai fi putut întoarce niciodată. El îşi iubea cu adevărat familia – oricum, îşi iubea mama –, dar cât timp avea să treacă până când va înceta să mai simtă lipsa familiei? Suna îngrozitor când puneai toate astea în cuvinte, însă, se întreba el, exista ceva de care n-ar fi putut să se despartă pentru totdeauna? Îi treceau prin minte gânduri foarte urâte şi adevărate: ar putea să moară toţi, cu excepţia ţigăncii şi a mamei sale şi el ar fi capabil să trăiască în continuare; toate amănuntele vieţii sale, cu excepţia timpului petrecut cu ţiganca şi cu mama lui erau irelevante şi nu meritaseră tăite. Era pe cale să devină un om care pierduse jumătate din tot ce însemnase viaţă pentru el.

Se gândea la diversele văduve din ultimii lui şapte ani: Golda R şi oglinzile ei acoperite, Lista P şi sângele ei care nu-i era destinat lui. Se gândea la toate fecioarele care n-au însemnat nimic. Se gândea, culcând trupul virgin şi emoţionat al tinerei sale soţii pe patul matrimonial, la Brod, autoarea celor 613 tristeţi, şi la Iankel cu bila lui de abac. Se gândea, în timp ce-i explica lui Zoşa că n-o s-o doară decât prima oară, la Zoşa, pe care abia de-o cunoştea, şi la sora ei, care-l făcuse să-i promită că acel *rendez-vous* prenupţial al lor nu va fi singurul. Se gândea la legenda lui Trachim, la locul unde s-ar putea afla trupul lui şi la locul de unde venise acesta cândva. Se gândea la căruţa lui Trachim: şerpi plutitori de sfoară albă, mănuşa de

catifea cu degete răsfirate, înscrisul: *Eu voi… eu voi…*

Şi apoi se întâmplă ceva extraordinar. Casa se zgudui atât de violent încât tulburările de mai înainte ale acelei zile păreau prin comparaţie nişte râgâieli de bebeluş. *BUUM!* din depărtare. Un *BUUM!* care se apropia. De-afară se revărsa lumină prin spaţiile dintre scândurile uşii de la cămară, umplând încăperea cu strălucirea caldă şi mişcătoare a bombelor germane care explodau pe colinele din apropiere. *BUUUUUM!* Zoşa urlă de frică – frică de iubirea fizică, de război, de iubire emoţională, de moarte – şi bunicul meu era plin de o energie de acuplare de o asemenea forţă încât atunci când aceasta se dezlănţui – *BU-BU-BUUUUUUUUUM! BU-BUBUUUUUUUUUUUUUM!* – când se prăbuşi peste buza prăpastiei umanităţii civilizate în căderea liberă a plăcerii animalice pure, când, în şapte secunde cât o eternitate, recuperă din plin suma a ceea ce erau deja peste 2 700 de acte fără consecinţă, când o inundă pe Zoşa cu un diluviu din ceea ce nu mai putea fi reţinut, când emană în univers o lumină copulativă atât de puternică încât, dacă ar fi putut fi stăpânită şi folosită în loc să fie lăsată să iradieze şi să se risipească, nemţii n-ar fi avut scăpare, el se întrebă dacă nu cumva una dintre bombe aterizase pe patul matrimonial, înfigându-se între trupul zguduit de convulsii al proaspetei sale soţii şi propriul său trup şi acoperind tot Trachimbrodul cu explozia sa. Dar, când atinse fundul prăpastiei, când cele şapte secunde de bombardament se sfârşiră şi capul lui se înfundă în perna udă de lacrimile vărsate de Zoşa şi îmbibată cu sperma lui, înţelese că nu era mort, ci îndrăgostit.

Pedanteria memoriei, 1941

Aşa cum primul orgasm al bunicului meu nu fusese menit pentru Zoşa, bombele care l-au inspirat nu avuseseră ca destinaţie Trachimbrodul, ci un loc aflat undeva în colinele din Rovno. Aveau să treacă nouă luni – tocmai de Ziua Trachim – până când ştetlul să fie ţinta unui atac nazist direct. Dar apele Brodului fierbeau izbindu-se de maluri de parcă ar fi fost război, vântul plesnea preluând rezonanţa brizantului şi oamenii din ştetl tremurau de parcă locurile exploziilor le-ar fi fost tatuate pe trup. Din acel moment – ora 21.28, 18 iunie 1941 – toate s-au schimbat.

Mărunţeii din Ardişt îşi ţineau ţigările invers, acoperind cu gura capătul aprins, ca să nu fie zăriţi de la distanţă.

Ţiganii, în cătunul lor, şi-au strâns corturile, şi-au demontat cocioabele acoperite cu stuf şi trăiau descoperiţi, lipiţi de pământ ca muşchiul.

Trachimbrodul însuşi a fost cotropit de o nemişcare stranie. Cetăţenii, care cândva atingeau atât de multe lucruri că era imposibil să mai ştii ce era natural, stăteau acum cu mâinile în sân. Activităţii i-a luat locul gândul. Amintirea. Fiecare lucru îi amintea fiecăruia de câte ceva, ceea ce părea la început un câştig – când vechi aniversări ale unor zile de naştere puteau fi readuse în memorie de mirosul unui chibrit stins, sau gustul primului sărut de sudoarea din palmă –, dar curând starea aceea a început să ucidă energia vieţii. Amintirea năştea amintire care năştea amintire. Sătenii au devenit întruchipări ale acelei legende care li se povestise de atâtea ori, cu Sofiowka nebunul, încâlcit în sfoară albă, folosind amintirea ca să-şi amintească amintirea, legaţi într-o ordine a amintirii, luptându-se în zadar să-şi amintească un început sau sfârşit.

Bărbaţii întocmeau diagrame (care erau ele însele amintiri despre arborele lor genealogic) în încercarea de a-şi pricepe amintirile. Se străduiau să meargă pe fir înapoi, ca Tezeu la ieşirea din labirint, dar sfârşeau prin a se afunda şi îndepărta şi mai mult.

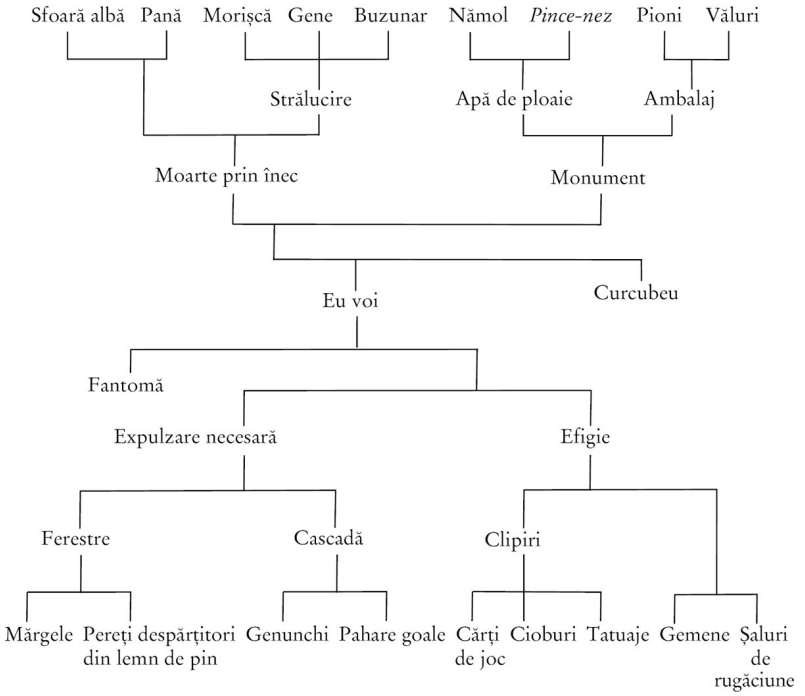

Femeilor le era şi mai greu. Neputând să-şi împărtăşească pişcăturile amintirilor la sinagogă sau la locul de muncă, ele erau nevoite să sufere în singurătate, deasupra vrafurilor de rufe de spălat şi a cratiţelor. Pentru ele nu exista ajutor în căutarea începuturilor, n-aveau pe nimeni să întrebe ce legătură ar putea fi între drojdia de zmeură stoarsă şi o arsură de abur, sau de ce zarva făcută de copiii care se jucau în Brod le făcea inimile să se prăbuşească din piept pe podea. Memoria ar fi trebuit să umple timpul, dar ea făcea din timp un gol care trebuia umplut. Fiecare secundă însemna două sute de metri pe care trebuia să-i baţi cu pasul, pe care trebuia să te târăşti. Nu puteai să vezi ora următoare, era prea departe. Mâine era dincolo de orizont şi-ţi trebuia o zi întreagă să ajungi acolo.

Dar cel mai greu era pentru copii, pentru că deşi ar fi putut să pară că au mai puţine amintiri tulburătoare, ei aveau totuşi aceeaşi mâncărime a memoriei ca şi vârstnicii din ştetl. Legăturile lor nici măcar nu erau ale lor, erau prinse în jurul lor de părinţi şi bunici – legături care nu erau fixate de nimic, ci atârnau din întuneric.

Singurul lucru mai dureros decât acela de a fi un uitător activ este să fii un amintitor inert. Safran stătea culcat în pat, încercând să înşire evenimentele celor şaptesprezece ani ai săi într-o naraţiune coerentă, ceva ce să se poată înţelege, cu o ordine a imaginilor şi simbolism inteligibil. Unde erau simetriile? Fracturile? Ce semnificaţie avea ceea ce se întâmplase? Se născuse cu dinţi şi de aceea mama lui încetase să-l mai alăpteze, şi de aceea braţul lui murise, şi de aceea îl iubeau femeile, şi de aceea făcuse ceea ce făcuse, şi de aceea era cel care era. Dar de ce se născuse cu dinţi? Şi de ce nu-şi storsese mama lui pur şi simplu laptele într-un biberon? Şi de ce murise un braţ în loc de un picior? Şi de ce ar iubi cineva un braţ mort? Şi de ce făcea el ceea ce făcea? De ce era el cel care era?

Nu se putea concentra. Iubirea îl cotropise dinăuntru şi se revărsase în afară ca o boală. Se constipa îngrozitor, avea greţuri şi era lipsit de vlagă. Imaginea pe care o reflecta apa din noua toaletă de porţelan era a unui chip pe care nu-l recunoştea: fălci lăsate cu favoriţi albi, pungi sub ochi (în care, îşi explica el, se adunaseră probabil toate lacrimile de bucurie pe care nu le vărsase), buze crăpate şi care se îngroşau.

Dar nu era aceeaşi recunoaştere ca în dimineaţa de dinainte, când îşi văzuse faţa în ochii de sticlă ai Cadranului. Nu îmbătrânea ca urmare a vreunui proces natural, era îmbătrânit ca victimă a iubirii sale, care era, ea însăşi, veche de doar o zi. Era încă un băiat, dar nu mai era băiat. Bărbat, dar nu încă bărbat. Era prins undeva între ultima sărutare

a mamei sale şi prima sărutare pe care o va da copilului său, între războiul care era şi cel care avea să fie.

În dimineaţa de după ce-au explodat bombele s-a ţinut la teatru o adunare de ştetl – prima de la dezbaterea pe tema iluminatului electric care avusese loc cu şapte ani în urmă – pentru a se discuta implicaţiile unui război ale cărui traiectorii păreau trasate direct peste Trachimbrod.

RAV D

(*Ţinând o foaie de hârtie deasupra capului.*) Am citit într-o scrisoare de la fiul meu, care luptă cu vitejie pe frontul polonez, că naziştii făptuiesc atrocităţi de nedescris şi că Trachimbrodul ar trebui să se pregătească pentru ce e mai rău. Spunea că trebuie (*priveşte la hârtie, subliniind cuvintele prin gesturi*) „să facem orice şi totul imediat“.

ARI F

Ce vorbeşti! Noi trebuie să mergem la nazişti! (*Strigă tare, fluturând un deget deaspra capului.*) Ucrainenii sunt cei care o să ne facă de petrecanie! Aţi auzit ce-au făcut la Lvov! (Asta-mi aminteşte de naşterea mea [m-am născut pe podeaua rabinului, ştiţi (nasul meu îşi aminteşte încă acel amestec de placentă şi cărţi despre iudaism [avea cele mai frumoase sfeşnice (din Austria [dacă nu mă înşel (sau Germania)])])]…

RAV D

(*Uimit, marcând uimirea prin gesturi*). Despre ce vorbeşti tu?

ARI F

(*Foarte sincer uimit.*) Nu-mi aduc aminte. Ucraineni. Naşterea mea. Lumânări. Ştiu că era ceva de demonstrat. Cu ce am început?

Şi aşa se întâmpla de câte ori cineva încerca să vorbească: minţile lor se încâlceau în aduceri aminte. Cuvintele deveneau şuvoaie de gândire

fără început sau sfârşit şi îl înecau pe vorbitor înainte ca acesta să poată ajunge la colacul de salvare al acelui ceva pe care se străduia să-l demonstreze. Era imposibil să-ţi aminteşti ce voiai să spui, care anume, după toate cuvintele, era scopul rostirii.

La început fuseseră îngroziţi. Se ţineau zilnic întruniri de ştetl, ştirile (NAZIŞTII UCID 8 200 DE PERSOANE LA FRONTIERA UCRAINEANĂ) erau analizate cu atenţie gazetărească, se întocmeau şi se anulau planuri de acţiune, se întindeau hărţi mari pe mese, ca nişte pacienţi care aşteaptă să fie operaţi. Dar apoi, întrunirile au început să fie ţinute din două în două zile, şi după aceea din două în două în două zile, pe urmă săptămânal, servind mai mult ca prilej de întâlnire în societate a persoanelor singure decât ca şedinţe de planificare. După numai două luni, în absenţa unui imbold dat de alte bombardamente, majoritatea locuitorilor din Trachimbrod îşi scoseseră toate aşchiile spaimei îngrozitoare care se înfipseseră în ei în acea noapte.

Nu uitaseră, dar se obişnuiseră. Memoria luase locul spaimei. În eforturile lor de a-şi aminti ce anume se străduiau atât de mult să-şi amintească, au reuşit în cele din urmă să pună pe un loc secund frica de război. Amintirile despre naştere, copilărie şi adolescenţă răsunau mai puternic decât zgomotul asurzitor al exploziilor de bombe.

Aşa că nu s-a făcut nimic. Nu s-a luat nici o hotărâre. Nu s-au făcut bagaje, nu s-au golit case. Nu s-au săpat tranşee, nu s-au fortificat locuinţe. Nimic. Au aşteptat ca proştii, au stat cu mâinile în sân ca proştii şi au vorbit, ca proştii, despre vremea când Simon D făcea chestia aia caraghioasă cu pana, de care puteau să râdă toţi ceasuri întregi, dar de care nu-şi prea amintea bine nimeni. Aşteptau să moară şi nu-i putem învinovăţi, pentru că şi noi am face *chiar* la fel. Râdeau şi glumeau. Se gândeau la lumânări de zile

aniversare şi aşteptau să moară, şi noi trebuie să-i iertăm. Înfăşurau păstrăvii uriaşi ai lui Menachem în hârtie de ziar (NAZIŞTII SE APROPIE DE LUŢK) şi duceau fripturi din piept de vită în coşuri de răchită la picnic, sub baldachinele copacilor înalţi, lângă cascada mică.

Bunicul meu, ţintuit la pat după orgasm, n-a putut să participe la prima întrunire de ştetl. Zoşa a făcut faţă orgasmului cu mai multă demnitate, poate pentru că n-avea deloc demnitate sau poate pentru că, deşi îi plăcea la nebunie să fie femeie măritată şi să atingă acel braţ mort, încă nu se îndrăgostise. A schimbat cearşafurile apretate cu spermă, i-a preparat proaspătului ei soţ pâine prăjită şi cafea la micul dejun şi i-a adus la prânz un platou cu carne de pasăre rămasă de la nuntă.

Ce se întâmplă? întrebă ea, aşezându-se pe marginea patului. *Am greşit cu ceva? Nu eşti fericit cu mine?* Bunicul meu îşi aminti că ea era doar o copilă: cincisprezece ani, încă mai tânără decât ar fi trebuit să fie la anii ei. Nu trăise nimic în comparaţie cu el. Nu simţise nimic.

Sunt fericit, zise el.

Pot să-mi port părul în coadă de cal dacă tu crezi că aşa aş fi mai drăguţă.

Eşti drăguţă aşa cum eşti. Serios.

Şi noaptea trecută. Ţi-am plăcut? Am să învăţ. Sunt convinsă că am să învăţ.

Ai fost miunată, răspunse el. *Doar că nu mă simt eu bine. N-are legătură cu tine. Totul la tine este minunat.*

Ea îl sărută pe buze şi spuse *Sunt soţia ta*, ca pentru a-şi reafirma jurământul de credinţă sau pentru a-şi reaminti sieşi sau lui.

În acea seară, când îşi refăcuse puterile atât cât să se spele şi să se îmbrace, el s-a întors la Cadran, pentru a doua oară în două zile. Era o scenă cu totul diferită. Dezolant. Pustiu. Fără cântec. Piaţa din ştetl era încă pardosită cu făină albă, deşi o ploaie o împinsese în spaţiile dintre pietrele de

pavaj, înlocuind cearceaful cu o reţea complicată. Majoritatea steagurilor de la festivităţile zilei precedente fuseseră scoase, dar câteva rămăseseră atârnate de pervazul unor ferestre înalte.

Stră-stră-stră-străbunicule, rosti el, lăsându-se (cu mare greutate) pe genunchi, *simt că îţi cer foarte puţin.*

În sensul în care nu vii niciodată să-mi vorbeşti, spuse Cadranul (cu buzele nemişcătoare ale unui ventriloc), *ceea ce spui este adevărat. Nu scrii niciodată, şi niciodată…*

Eu n-am dorit niciodată să te împovărez.

Eu n-am dorit niciodată să te împovărez pe tine.

Dar ai făcut-o, stră-stră-stră-străbunicule. Ai făcut-o. Uită-te la faţa mea fanată. Arăt de patru ori mai bătrân decât sunt. Am braţul ăsta mort, războiul ăsta, problema cu memoria. Şi acum sunt îndrăgostit.

Ce te face să crezi că eu am vreo legătură cu toate astea?

Sunt o jucărie în mâna destinului.

Tânăra ţigancă. Ce s-a întâmplat cu ea? Era o fată bună.

Ce?

Fata de ţigani? Aceea pe care o iubeai.

Nu pe ea o iubesc. Pe fata mea. Fata mea.

Aha, spuse Cadranul, lăsând să cadă acel *Aha* pe pietrele de pavaj şi să se aştearnă în făina dintre crăpături înainte să continue. *Tu iubeşti pruncul din pântecul lui Zoşa. Ceilalţi sunt împinşi înapoi şi tu eşti împins înainte.*

În ambele direcţii! rosti el, văzând resturile de la epava căruţei, cuvintele pe trupul lui Brod, pogromurile, nunţile, sinuciderile, leagănele de copii improvizate, defilările şi văzându-şi totodată posibilele variante de viitor: viaţa cu ţiganca, viaţa de unul singur, viaţa cu Zoşa şi copilul care ar fi împlinirea lui, sfârşitul vieţii. Imaginile infinitelor lui variante de trecut şi de viitor îl potopeau în timp ce el aştepta, paralizat, în prezent. El, Safran,

era semnul despărţitor între ce a fost şi ce avea să fie.

Şi ce anume vrei de la mine? întrebă Cadranul.

Fă-o sănătoasă. Fă să se nască fără boală, fără orbire, inimă slabă sau mădulare moarte. Fă să fie perfectă.

Şşt, şi apoi Safran îşi deversă pâinea prăjită de la micul dejun şi resturile de la nuntă servite la amiază pe picioarele ţepene ale Cadranului într-o baltă groasă de bucate nedigerate, galbene şi cafenii.

Măcar n-am călcat în ea, zise Cadranul.

Vezi! argumentă Safran, susţinându-şi cu greu trupul îngenuncheat. *Uite cum e!*

Cum e ce?

Iubirea.

Ce?

Iubirea, spuse Safran. *Asta înseamnă.*

Ştii tu că, după accidentul meu, stră-stră-stră-străbunica ta intra noaptea în camera mea?

Ce?

Intra în pat cu mine, binecuvântat să-i fie sufletul, ştiind că am s-o atac. Trebuia să dormim în camere separate, dar în fiecare noapte ea venea să fie cu mine.

Nu înţeleg.

În fiecare dimineaţă mă curăţa de excremente, mă îmbăia şi se îngrijea ca părul meu să fie pieptănat ca al unui bărbat întreg la minte, chiar când asta însemna o lovitură de cot în nas sau o coastă ruptă. Lustruia lama. Purta urmele dinţilor mei pe trup aşa cum alte neveste ar purta bijuterii. Gaura nu conta. Noi n-o luam în seamă. Împărţeam o cameră. Ea era cu mine. Ea făcea toate acele lucruri şi multe, multe altele, lucruri despre care eu n-am spus nimănui, şi ea nici măcar nu m-a iubit vreodată. Iată, asta înseamnă dragoste.

Hai să-ţi spun o poveste, continuă Cadranul. *Casa în care stră-stră-străbunica ta şi cu mine ne-*

am mutat când ne-am căsătorit dădea spre cascada mică, la capătul liniei de demarcaţie Evreiesc/Omenesc. Avea podele de lemn, ferestre lungi şi spaţiu suficient pentru o familie numeroasă. Era o casă frumoasă. O casă bună.

Dar apa, spunea stră-stră-stră-străbunica ta, nu mă lasă să-mi aud gândurile.

Timp, o îndemnam eu. Lasă-i timp.

Şi vreau să-ţi spun că, în vreme ce casa era mult prea umedă şi peluza din faţă era un etern nămol din pricina apei împroşcate, în vreme ce pereţii trebuiau reparaţi din şase în şase luni şi din tavan cădeau bucăţi de zugrăveală ca zăpada în toate anotimpurile, ceea ce se zice despre oamenii care locuiesc lângă cascade este adevărat.

Ce, întrebă bunicul meu, *ce se zice?*

Se zice că oamenii care locuiesc lângă cascade nu aud apa.

Aşa se zice?

Aşa. Fireşte, stră-stră-stră-străbunica ta avea dreptate. La început a fost groaznic. Nu suportam să stăm în casă mai mult de câteva ore deodată. Primele două săptămâni au fost pline de nopţi cu somn pe bucăţele şi de certuri doar de dragul de a acoperi sunetul apei. Ne certam foarte mult numai şi numai pentru a ne reaminti că ne iubeam, că nu ne uram.

Dar următoarele săptămâni au fost ceva mai bune. Am reuşit să dormim câteva ore bune pe noapte şi să mâncăm fără să fim deranjaţi prea tare. Stră-stră-stră-străbunica ta încă mai blestema apa (a cărei personificare se rafinase anatomic), dar mai rar şi cu mai puţină furie. Şi atacurile ei la adresa mea s-au domolit. E vina ta, zicea ea. Tu ai vrut să locuim aici.

Viaţa a mers mai departe, aşa cum merge viaţa mai departe, şi timpul a trecut, aşa cum trece timpul, şi după ceva mai mult de două luni: Auzi? am întrebat-o într-una din puţinele dimineţi liniştite în care stăteam la masă împreună. Auzi?

Mi-am pus cafeaua jos şi m-am ridicat de pe scaun. Auzi acel lucru?

Ce lucru? a întrebat ea.

Tocmai asta e! am zis, alergând afară să-mi flutur pumnul în direcţia cascadei. Tocmai asta e!

Am dansat, zvârlind apă cu pumnii în aer, fără să auzim absolut nimic. Pe rând, ne dădeam îmbrăţişări de iertare şi ne strigam triumful nostru omenesc asupra apei. Cine e câştigătorul acestei zile? Cine e câştigătorul acestei zile, cascadă? Noi! Noi suntem!

Şi asta a însemnat să trăieşti lângă cascadă, Safran. Orice văduvă se trezeşte într-o bună dimineaţă, poate după ani de jale castă şi neclintită, realizând că a dormit bine toată noaptea şi că va fi în stare să-şi ia micul dejun şi că nu mai aude fantoma soţului ei tot timpul, ci doar uneori. Jalea ei e înlocuită de o tristeţe utilă. Orice părinte care pierde un copil găseşte o cale să râdă iar. Sonoritatea începe să pălească. Ascuţişurile se tocesc. Durerea scade. Orice iubire e croită din pierdere. A mea a fost. A ta este. A stră-stră-stră-strănepoţilor tăi va fi. Dar învăţăm să trăim în această dragoste.

Bunicul meu dădu din cap, ca şi cum ar fi înţeles.

Dar povestea nu se sfârşeşte aici, continuă Cadranul. *Mi-am dat seama de acest lucru atunci când am încercat pentru prima oară să şoptesc un secret şi n-am putut, sau să fluier o melodie fără să strecor frică în inimile celor care se aflau la o distanţă de o sută de metri în jurul meu, când tovarăşii mei de muncă de la moară mă rugau să vorbesc mai încet, pentru că, cine crezi că poate gândi când tu strigi aşa tare? La care eu întrebam: CHIAR STRIG?*

Tăcere, apoi: cerul se întunecă, cortinele de nori se deschid, palmele tunetului bat. Universul se revarsă într-un atac violent cu bombe, ca o vomă cerească.

Cei care erau încă treji şi se aflau afară fugiră la adăpost. Ziaristul itinerant Şakel R îşi ridică deasupra capului *Observatorul de Lvov* (NAZIŞTII AVANSEAZĂ SPRE EST). Vestitul dramaturg asociat Bunim W, a cărui redare tragicomică a poveştii cu Trachim – *Trachim!* – a fost primită cu entuziasm de public şi cu indiferenţă de critici, sări în Brod, ca să nu fie lovit de bombe. Prăpădul divin se prăvăli de pe firmament, întâi în bucăţi de mărimea pruncilor nou-născuţi, apoi în unele de mărimea cearşafurilor, infiltrându-se până în temeliile Trachimbrodului, colorând apele Brodului în portocaliu, umplând până în buză arteziana secată a sirenei culcate pe spate şi crăpăturile frontonului scorojit al sinagogii, poleind plopii, înecând insectele mărunte, îmbătând de plăcere şobolanii şi vulturii de la malul râului.

Începutul lumii vine adesea, 1942-1791

Baldachine de sfoară albă, subţire acopereau îngustele artere pietruite din Trachimbrod în acea după-amiază, 18 martie 1942, la fel ca de fiecare dată, de Ziua Trachim, în ultimii o sută cincizeci de ani. Fusese ideea bunului negustor de peşte umplut Biţl Biţl R, să se comemoreze primul refuz al căruţei de a se ridica la suprafaţă. Un capăt al sforii albe legat în jurul butonului de volum al unui aparat de radio (NAZIŞTII PĂTRUND ÎN UCRAINA, AVANSEAZĂ SPRE EST CU VITEZĂ) de pe dulapul şchiop cu cărţi din cocioaba cu o singură cameră a lui Benjamin T, celălalt în jurul unui sfeşnic de argint, gol, de pe masa din sufrageria casei de cărămidă a Mai-Mult-Sau-Mai-Puţin-Respectabilului Rabin, de cealaltă parte a noroioasei străzi Şelister; sfoară albă, subţire, ca o frânghie de rufe, de la standul cu bliţ al primului şi singurului fotograf din Trachimbrod până la ciocănelul do median al celui mai îndrăgit pian din magazinul de instrumente muzicale al lui Zeinvel Z, de cealaltă parte a străzii Malkner; sfoară albă făcând legătura între ziaristul liber-profesionist (NEMŢII AVANSEAZĂ, SIMŢIND VICTORIA IMINENTĂ) şi electrician, pe deasupra palmei liniştite întinse în aşteptare a râului Brod; sfoară albă de la monumentul lui Pinchas T (cioplit, absolut realist, în marmură) până la un roman scris în Trachimbrod (despre iubire) până la cutia de sticlă cu şerpii de corzi albe în derivă (păstraţi la o temperatură constantă de 56 grade Fahrenheit în Muzeul Folclorului Autentic), formând un triunghi scalen, reflectat de ochii de sticlă ai Cadranului din centrul pieţei din ştetl.

Bunicul meu şi soţia sa foarte gravidă priveau de pe o pătură de picnic întinsă pe peluza lor când au început să se perinde carele alegorice. Primul, conform tradiţiei, a trecut carul alegoric din Rovno: sărăcăcios, cu fluturaşi galbeni leşinaţi acoperind pompos efigia din lemn de pin, crăpată, a unui cercetător, care n-arătase bine anul trecut şi arăta şi mai rău acum. (Printre spaţiile dintre aripi se zăreau carcasele de animale.) Orchestrele cu muzică evreiască tradiţională au precedat carul alegoric din Kolki, care se legăna pe umerii unor bărbaţi de vârstă mijlocie, întrucât bărbaţii tineri se aflau pe front, iar caii erau folosiţi într-o mină de cărbune din apropiere, în sprijinul efortului de război.

A! chicoti tare Zoşa, incapabilă să-şi stăpânească vocea. *TOCMAI A MIŞCAT!*

Bunicul meu îşi lipi urechea de pântecul ei şi primi o lovitură zdravănă în cap, care-l săltă de pe pământ, trântindu-l pe spate, la câţiva metri distanţă.

COPILUL ĂSTA ESTE EXTRAORDINAR!

Erau mai puţini bărbaţi chipeşi adunaţi de-a lungul malului decât în oricare alt an de când începuse totul, de când Trachim fusese sau nu fusese ţintuit sub căruţa sa. Bărbaţii chipeşi erau plecaţi, luptând într-un război ale cărui ramificaţii nimeni nu apucase încă să le priceapă şi nimeni nu voia sau nu avea să le priceapă. Pentru concurs rămăseseră aproape numai infirmii şi laşii care se automutilaseră – îşi rupseseră un braţ, îşi arseseră un ochi, simulau surzenia sau orbirea – pentru a scăpa de mobilizare. Era un concurs al infirmilor şi laşilor, care se aruncau după un săculeţ cu aur care era un săculeţ cu un metal galben oarecare. Se străduiau să creadă că viaţa era ca de obicei, sănătoasă, că tradiţia putea umple golurile, că bucuria era încă ceva posibil.

Carele alegorice şi cei care defilau pe jos se îndreptau de la gura râului spre standurile de

jucării şi produse de patiserie instalate lângă placa ruginită care comemora locul unde căruţa s-a răsturnat sau nu s-a răsturnat şi s-a scufundat:

ACEASTĂ PLACĂ MARCHEAZĂ LOCUL
(SAU UN LOC APROAPE DE LOCUL)
UNDE CĂRUŢA UNUIA NUMIT
TRACHIM B
(CREDEM NOI)
S-A DUS LA FUND.
Proclamaţie ştetl, 1791

În timp ce primele care alegorice treceau prin dreptul ferestrei Mai-Mult-Sau-Mai-Puţin-Respectabilului Rabin (de unde acesta făcea necesarul semn de aprobare cu capul), bărbaţi în uniforme verzi-cenuşii erau ucişi în tranşee încropite.

Luţk, Sarnîi, Kovel. Carele lor alegorice erau împodobite cu mii de fluturi şi făceau aluzie la aspecte ale episodului Trachim: căruţa, gemenele, spiţele de umbrelă şi cheile vechi, înscrisul sângerând de cerneală roşie: *Eu voi… Eu voi…* În alt loc, fiii lor erau ucişi între ţepii propriilor paveze de sârmă ghimpată, ucişi cu bombe care dădeau rateuri, în timp ce viermuiau prin mlaştini ca animalele, ucişi de focul din propria tabără, ucişi uneori fără să ştie că aveau să moară în clipa următoare – un glonţ în cap în timp ce glumeau cu un camarad, râzând.

Lvov, Pinsk, Kiverţî. Carele lor erau plimbate pe malul Brodului, împodobite cu fluturi roşii, cafenii şi violet, arătându-şi carcasele de animale moarte ca pe nişte adevăruri urâte. (Şi aici devine tot mai greu să nu urli: *PLECAŢI! FUGIŢI CÂT MAI PUTEŢI, PROŞTILOR! FUGIŢI CA SĂ SCĂPAŢI CU VIAŢĂ!*) Orchestrele lălăiau, trompete şi viori, trompete de buzunar şi viole, trompeţele făcute în casă din hârtie cerată.

ÎNCĂ O LOVITURĂ! râse Zoşa. ÎNCĂ UNA!

Şi din nou bunicul meu îşi lipi urechea de pântecul ei (trebuind să se lase pe genunchi numai ca să ajungă la piscul lui) şi din nou fu azvârlit în spate.

AŞA TE VREAU, PRUNCUL MEU! răcni el, iar ochiul lui drept absorbi vânătaia ca un burete.

Carul alegoric al Trachimbrodului era acoperit de fluturi negri şi albaştri. Fiica electricianului Berl G era aşezată pe o platformă ridicată în centrul carului, purtând o tiară albastră cu neon al cărei şnur de alimentare se întindea înapoi pe sute de metri, până la priza de deasupra patului ei. (Plănuise să-l bobineze la întoarcere, în drum spre casă, când avea să se încheie parada.) Regina Paradei era înconjurată de tinerele prinţese ale paradei din ştetl, îmbrăcate în dantelă albastră şi fluturându-şi braţele în chip de valuri. Un cvartet de scripcari interpreta cântece naţionale poloneze de pe un stand din faţa carului, iar altul interpreta cântece tradiţionale ucrainene din spate.

Pe maluri, bărbaţi aşezaţi în scaune de lemn depănau amintiri despre iubiri trecute şi fete niciodată sărutate şi cărţi niciodată citite şi scrise şi de vremea când Zi-i-pe-Nume făcea chestia aia caraghioasă cu aia, cum-îi-zice, şi despre vânătăi şi dineuri şi cum le-ar fi spălat ei părul unor femei pe care nu le-au cunoscut niciodată, şi scuze, şi dacă, la urma-urmei, Trachim a fost sau n-a fost ţintuit sub căruţa sa.

Pământul se răsuci în cer.

Iankel se răsuci în pământ.

Furnica preistorică de pe degetul lui Iankel, care stătuse nemişcată în piatra de culoarea mierii de la naşterea ciudată a lui Brod, se întoarse cu spatele de la cer şi-şi ascunse capul între multele sale picioare plină de ruşine.

Bunicul meu şi tânăra şi formidabil de gravida lui soţie se îndreptară spre mal, să urmărească scufundarea.

(Aici este aproape imposibil de continuat, pentru că noi ştim ce se întâmplă şi ne întrebăm de ce ei nu ştiu. Sau este imposibil pentru că ne temem că ei ştiu.)

Când carul alegoric al Trachimbrodului ajunse la chioşcurile de jucării şi produse de patiserie, Regina Paradei primi semnalul de la rabin să arunce săculeţii în apă. Se căscară guri. Se despărţiră mâini – primele jumătăţi ale aplauzelor. Curgea sânge prin trupuri. Era aproape ca altădată. Era sărbătoare, neciuntită de moartea iminentă. Era moarte iminentă, neciuntită de sărbătoare. Ea aruncă săculeţii sus, în aer . . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . Ei rămaseră acolo . . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . Atârnau parcă de nişte sfori . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . . . Cadranul păşi pe vârfuri peste pietrele de pavaj, ca o piesă de şah, şi se ascunse sub sânii sirenei culcate pe spate . . . . . .
. . . . . .
. .. .
. . . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . . . Încă mai este timp . . . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . . . .
. . ..
. . . .
. . . .

. . . .
. . . .
. . . .
. . . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . . . .

După ce s-a terminat bombardamentul, naziştii au pătruns în ştetl. I-au aliniat pe toţi cei care nu se înecaseră în râu. Au desfăşurat o Tora în faţa lor. „Scuipă“, spuneau. „Scuipă, că de nu“. Pe urmă i-au adunat pe toţi evreii în sinagogă. (S-a petrecut aidoma în fiecare ştetl. S-a petrecut de sute de ori. Se petrecuse la Kovel cu doar câteva ore mai înainte, avea să se întâmple la Kolki doar peste câteva ore.) Un soldat tânăr a aruncat cele nouă volume ale *Cărţii viselor repetate* în focul de tabără clădit din evrei, fără să observe, în graba lui de a apuca şi a distruge cât mai mult, că una din file s-a desprins dintr-o carte şi a coborât, poposind ca un văl pe obrazul ars al unui copil:

> 9:613 – *Visul despre sfârşitul lumii.* Bombe se prăvăleau din cer bubuind peste trachimbrod în explozii de lumină şi căldură cei care urmăreau festivităţile strigau alergau înnebuniţi săreau în apa mişcătoare care fierbea înnebunită nu după săculeţul cu aur ci pentru a se salva rămâneau sub apă cât puteau de mult se ridicau la suprafaţă după aer şi să-i caute pe cei dragi safran al meu şi-a luat în braţe soţia şi a purtat-o ca pe o mireasă în apa care părea în mijlocul copacilor care se prăvăleau şi al exploziilor asurzitoare locul cel mai sigur sute de trupuri se revărsau în brod acel râu cu numele meu eu îi îmbrăţişam cu braţele deschise veniţi la mine veniţi voiam să-i salvez pe toţi să salvez pe fiecare de fiecare bombele plouau din cer şi nu

exploziile sau schijele care se răspândeau aveau să fie moartea noastră nu cenuşa fierbinte de la bombardament nu resturile batjocoritoare ci toate trupurile trupuri care se izbeau şi se agăţau unul de altul trupuri care căutau ceva de care să se agaţe safran al meu şi-a pierdut din ochi soţia care a fost târâtă adânc în mine de trupurile care trăgeau ţipetele tăcute erau aduse în bulbuci la suprafaţă unde se spărgeau ROG ROG ROG izbiturile din pântecul lui zoşa deveneau tot mai şi mai ROG ROG copila refuza să moară aşa ROG bombele coborau trosnind fumegând şi safran al meu a reuşit să se desprindă de masa umană şi să plutească în josul râului peste cascada mică spre ape mai limpezi zoşa era trasă la fund ROG şi copila nenăscută refuza să moară aşa a fost trasă în sus şi afară din trupul mamei înroşind apa din jur s-a ridicat la suprafaţă ca un bulbuc la lumină la oxigen la viaţă OACOACOACOAC a strigat ea era perfect sănătoasă şi ar fi trăit doar că era acel cordon ombilical care o trăgea înapoi sub apă către mama ei care era aproape inconştientă dar conştientă de cordonul ombilical şi încerca să-l rupă cu mâinile ei şi apoi să-l taie cu dinţii dar nu reuşea el nu se lăsa tăiat şi ea a murit cu copila ei perfect sănătoasă şi fără nume în braţe o ţinea la pieptul ei mulţimea se împingea în ea însăşi multă vreme după ce bombardamentul încetase masa năucită şi înspăimântată de prunci copii adolescenţi adulţi vârstnici toţi se împingeau unii pe alţii ca să supravieţuiască dar se împingeau unii pe alţii în mine înecându-se unii pe alţii ucigându-se unii pe alţii cadavrele au început să se ridice la suprafaţă unul câte unul până când n-am mai putut să fiu zărită printre toate cadavrele piele vineţie ochi albi căscaţi eu

eram invizibilă sub ele eu eram carcasa de animale moarte ei erau fluturii ochii stinşi pielea vineţie asta este ce am făcut noi ne-am ucis propriii prunci pentru a-i salva

22 ianuarie 1998

Dragă Jonathan,

Dacă citeşti aceste rânduri, înseamnă că Saşa le-a găsit şi ţi le-a tradus. Înseamnă că eu sunt mort şi că Saşa trăieşte.

Nu ştiu dacă Saşa o să-ţi spună ce s-a întâmplat aici astă-seară şi ce urmează să se întâmple. Este important ca tu să ştii ce fel de om este el, aşa că am să-ţi spun eu aici.

Iată ce s-a întâmplat. I-a spus tatălui său că el poate să aibă grijă de mama şi de Micul Igor. Trebuia s-o spună ca să fie aşa. În cele din urmă, a fost pregătit. Tatăl lui nu putea să creadă. Ce? a întrebat el. Şi Saşa i-a repetat că avea să aibă grijă de familie, că va înţelege dacă tatăl lui trebuie să plece şi să nu se mai întoarcă niciodată şi că asta nici măcar nu va însemna că el e mai puţin tată. I-a spus tatălui său că o să-l ierte. A, tatăl lui s-a înfuriat, a fost atât de plin de mânie, încât i-a spus lui Saşa că o să-l omoare, şi Saşa i-a spus tatălui său că o să-l omoare, şi amândoi s-au repezit unul la altul cu violenţă şi tatăl lui a zis: Spune-mi asta în faţă, nu cu ochii în podea, şi Saşa a zis: Nu eşti tatăl meu.

Tatăl lui s-a ridicat şi a scos o sacoşă din dulapul de sub chiuvetă. A umplut sacoşa cu lucruri din bucătărie, cu pâine, sticle de vodcă, brânză. Uite, a zis Saşa, şi a scos din borcanul de prăjituri două mâini de bani. Tatăl lui a întrebat de unde erau banii şi Saşa i-a spus să-i ia şi să nu se mai întoarcă niciodată. Tatăl lui a zis: Nu-mi trebuie banii tăi. Saşa a zis: Nu e un cadou. Este plată pentru tot ce laşi în urmă. Ia-i şi nu te mai întoarce niciodată.

Spune-mi-o în faţă şi-ţi promit că aşa voi face.

Ia-i, a zis Saşa, şi nu te mai întoarce niciodată.

Mama şi Iggi au fost foarte necăjiţi. Iggi i-a spus lui Saşa ce prost a fost, cum a distrus el totul.

A plâns toată noaptea şi ştii tu cum e să-l auzi pe Iggi plângând toată noaptea? Dar el e aşa tânăr. Sper că într-o zi va fi capabil să înţeleagă ce-a făcut Saşa şi să-l ierte şi chiar să-i mulţumească.

Am vorbit aseară cu Saşa, după ce a plecat tatăl lui, şi i-am spus că sunt mândru de el. I-am spus că nu fusesem niciodată aşa de mândru sau atât de sigur că este cine este.

Dar tata e fiul tău, a spus el. Şi e tatăl meu.

Eu i-am spus: Eşti un om bun şi ai făcut un lucru bun.

I-am pus mâna pe obraz şi mi-am amintit de vremea când obrazul meu era ca obrazul lui. I-am rostit numele, Alex, care a fost şi numele meu timp de patruzeci de ani.

Am să muncesc la Călătorii la Origini, a spus el. Am să suplinesc absenţa tatălui meu.

Nu, i-am spus eu.

E o slujbă bună, a spus el, şi pot să câştig destui bani cât să am grijă de mama şi de Micul Igor şi de tine.

Nu, i-am spus eu. Fă-ţi viaţa ta. Aşa poţi cel mai bine să ai grijă de noi.

L-am dus la culcare, ceea ce n-am făcut de când era copil. L-am acoperit cu pături şi i-am netezit părul cu mâna.

Încearcă să trăieşti în aşa fel încât să poţi spune întotdeauna adevărul, i-am spus.

Aşa am să fac, a zis el, şi eu credeam în el şi asta mi-a ajuns.

Apoi m-am dus în camera lui Iggi şi el deja dormea, dar l-am sărutat pe frunte şi am rostit o rugăciune pentru el. M-am rugat în tăcere ca el să fie puternic şi să aibă parte de bunătate şi să n-aibă niciodată parte de răutate şi să n-aibă parte niciodată de război.

Şi pe urmă am venit aici, în camera cu televizorul, ca să-ţi scriu această scrisoare.

Totul, dragă Jonathan, este pentru Saşa şi Iggi. Înţelegi? Aş da totul pentru ca ei să trăiască fără

violenţă. Pace. Asta este tot ce mi-aş dori vreodată pentru ei. Nu bani şi nici măcar iubire. Încă se mai poate. Ştiu asta acum şi aceasta este cauza unei aşa de mari fericiri pentru mine. Ei trebuie s-o ia de la început. Ei trebuie să-şi taie toate legăturile, nu-i aşa? Cu tine (Saşa mi-a spus că n-o să vă mai scrieţi unul altuia), cu tatăl lor (care este acum plecat pentru totdeauna), cu tot ceea ce au cunoscut până acum. Saşa a început, şi acum eu trebuie să închei.

În afară de mine, toată lumea din casă e în pat. Eu scriu aceste rânduri în luminiscenţa televizorului şi îmi cer iertare dacă sunt greu de citit acum, Saşa, dar mâna îmi tremură aşa de tare şi nu din pricina slăbiciunii mă voi duce la baie acum, când sunt sigur că tu dormi, şi nu e din pricină că nu pot suporta. Pricepi? Sunt încărcat de fericire şi asta este ceea ce trebuie să fac şi o voi face. Mă înţelegi? Eu voi merge fără zgomot şi voi deschide uşa în întuneric şi voi

Cuprins

Despre autor
Totul e iluminat
- Uvertură la începutul unei foarte rigide călătorii
- Începutul lumii vine adesea
- Loteria, anul 1791
- 20 iulie 1997
- Uvertură la întâlnirea cu eroul şi apoi întâlnirea cu eroul
- Cartea viselor repetate, 1791
- Se naşte dragostea, 1791-1796
- O altă loterie, 1791
- 23 septembrie 1997
- Ne pornim spre Luţk
- Se naşte dragostea, 1791-1803
- Secrete repetate, 1791-1943
- O paradă, o moarte, o cerere în căsătorie, 1804-1969
- 28 octombrie 1997
- Căutarea foarte rigidă
- Cadranul, 1941-1804-1941
- 17 noiembrie 1997
- Se naşte iubirea
- Petrecerea de nuntă a fost extraordinară! sau Totul se duce la vale după nuntă, 1941
- Jucărie în voia sorţii, 1941-1924
- Sânge înfierbântat şi dramă, 1934
- 12 decembrie 1997
- Ce-am văzut când am văzut Trachimbrod, sau Se naşte dragostea
- Se naşte dragostea, 1934-1941
- 24 decembrie 1997
- Uvertură la iluminare
- Se naşte dragostea, 1934-1941
- 26 ianuarie 1998
- Iluminare

Petrecerea de nuntă a fost extraordinară! sau Sfârşitul momentului care nu se sfârşeşte niciodată, 1941
Primele explozii, şi apoi dragoste, 1941
Pedanteria memoriei, 1941
Începutul lumii vine adesea, 1942-1791
22 ianuarie 1998

Table of Contents

Despre autor 1
Totul e iluminat 3
Uvertură la începutul unei foarte rigide călătorii 4
Începutul lumii vine adesea 14
Loteria, anul 1791 22
20 iulie 1997 34
Uvertură la întâlnirea cu eroul şi apoi întâlnirea cu eroul 39
Cartea viselor repetate, 1791 52
Se naşte dragostea, 1791-1796 59
O altă loterie, 1791 69
23 septembrie 1997 72
Ne pornim spre Luţk 76
Se naşte dragostea, 1791-1803 107
Secrete repetate, 1791-1943 120
O paradă, o moarte, o cerere în căsătorie, 1804-1969 125
28 octombrie 1997 137
Căutarea foarte rigidă 144
Cadranul, 1941-1804-1941 166
17 noiembrie 1997 194
Se naşte iubirea 199
Petrecerea de nuntă a fost extraordinară! sau Totul se duce la vale după nuntă, 1941 222
Jucărie în voia sorţii, 1941-1924 227
Sânge înfierbântat şi dramă, 1934 232
12 decembrie 1997 243
Ce-am văzut când am văzut Trachimbrod, sau Se naşte dragostea 246
Se naşte dragostea, 1934-1941 267
24 decembrie 1997 293
Uvertură la iluminare 299
Se naşte dragostea, 1934-1941 313
26 ianuarie 1998 326

Iluminare 330
Petrecerea de nuntă a fost extraordinară! sau Sfârşitul momentului care nu se sfârşeşte niciodată, 1941 341
Primele explozii, şi apoi dragoste, 1941 345
Pedanteria memoriei, 1941 347
Începutul lumii vine adesea, 1942-1791 358
22 ianuarie 1998 367